



UNIVERZITET U NOVOM SADU
PRIRODNO-MATEMATIČKI FAKULTET
DEPARTMAN ZA GEOGRAFIJU, TURIZAM I
HOTELIJERSTVO



Mr Jadranka Delić

LOVNI TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA VOJVODINE

Doktorska disertacija

Novi Sad, 2016

Kada sam 2010. godine odbranila magistarsku tezu, pod nazivom „Turistička valorizacija lovnih prostora Specijalnog rezervata prirode „Gornje Podunavlje“, osetila sam odmah potrebu za nastavkom istraživanja u kojima će i dalje centralno mesto zauzimati zaštićena područja, lov i lovni turizam. Priroda posla kojim se bavim, nedostatak istraživanja u ovim oblastima, značaj i njihova aktuelnost, usloveli su intenzitet entuzijazma i posvećenosti, kojim sam pristupila izradi ove disertacije.

Veliku zahvalnost dugujem, pre svega, mom mentoru, prof. dr Risti Prentoviću koji je predložio ovu temu, koji je imao viziju, kako je sistematizovati, naučno obraditi i uobličiti. U svemu tome, imao je beskrajno mnogo strpljenja, energije, razumevanja i davao mi uvek nesebičnu podršku.

Veliku zahvalnost dugujem prof. dr Vladimiru Stojanoviću na korisnim savetima i podršci.

Zahvaljujem se prof. dr Zoranu Ristiću i prof. dr Dragi Cvijanoviću na podršci i korisnim savetima.

Beskrajno mnogo hvala mom dragom kolegi i prijatelju Milenku Zeremskom kome nije bilo teško da sa mnom danima i satima vodi stručnu polemiku, sa kojim sam mnogo vremena provela na terenskim istraživanjima i od koga sam mnogo naučila o lovstvu i divljači.

Zahvalnost dugujem i Ištvanu Hamu sa kojim sam provela mnogo vremena razgovarajući o temi ove disertacije i od čijih sam ogromnih multidisciplinarnih znanja i iskustava, mnogo naučila.

Veliko hvala mojoj dragoj, prof. dr Aleksandri Dragin, na iskrenoj brizi i pomoći.

Hvala svima koji su ispunili anketni upitnik i koji su mi svojim odgovorima, mišljenjima i predlozima, mnogo pomogli, da sagledam i analiziram ovu problematiku iz uglova ljudi, različitih stručnih profila i profesija. Hvala svim stručnjacima sa kojima sam obavila intervju, čime su dali nemerljiv doprinos ovom radu.

Zahvaljujem se svim mojim dragim kolegamicama i kolegama iz Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, na razumevanju i pomoći tokom istraživanja kao i tehničkog uobličavanja ove disertacije.

Nati, Vladi, Jeli i Sneži beskrajno hvala za brigu i svaku vrstu pomoći koju su mi, s nesebičnom ljubavlju pružali u trenucima moje beskrajne tuge i rada na disertaciji. Nenadu beskrajno hvala za pomoć pri izradi karata.

Najveću zahvalnost upućujem mom mitskom junaku, mojoj dragoj Dari, majci mojoj, a ljubav, mojoj karmičkoj kombinaciji.

Ovaj rad podastirem na talase uspomena mojoj najvećoj porodičnoj ljubavi, mom najvoljenijem bratu

Aleksandru, koji sada Božanskim prostranstvima jezdi i u večnosti, živi.

SADRŽAJ

| | |
|---|-----------|
| UVOD | 1 |
| 1. PREDMET ISTRAŽIVANJA | 4 |
| 1.1. PREDMET I PROBLEM ISTRAŽIVANJA | 4 |
| 1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA | 6 |
| 1.3. ZADACI ISTRAŽIVANJA | 6 |
| 2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA | 7 |
| 2.1 NACRT ISTRAŽIVANJA | 7 |
| 2.2. NAUČNE METODE | 7 |
| 2.3. TEHNIKE ISTRAŽIVANJA | 7 |
| 2.4. INSTRUMENTI ANKETNOG ISPITIVANJA | 8 |
| 2.5. OSNOVNI SKUP I UZORAK | 8 |
| 2.6. MESTO NEEKSPERIMENTALNOG EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA | 9 |
| 3. TEORIJSKI OKVIR PREDMETA I PROBLEMA | 10 |
| 3.1. POJMOVNO ODREĐENJE LOVNOG TURIZMA | 10 |
| 3.1.1. <i>LOV</i> | 10 |
| 3.1.2. <i>LOVSTVO</i> | 12 |
| 3.1.3. <i>TURIZAM</i> | 12 |
| 3.1.4. <i>LOVNI TURIZAM</i> | 13 |
| 3.2. KARAKTERISTIKE I POSEBNOSTI LOVNOG TURIZMA | 14 |
| 3.3. POJAVA I RAZVOJ LOVNOG TURIZMA | 16 |
| 3.3.1. <i>NASTAJANJE I RAZVOJ LOVNOG TURIZMA U SVETU</i> | 16 |
| 3.3.2. <i>LOVNI TURIZAM U EVROPI</i> | 21 |
| 3.3.3. <i>LOVNI TURIZAM U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE</i> | 23 |
| 3.3.4. <i>LOVNI TURIZAM U SRBIJI</i> | 24 |
| 3.3.5. <i>LOVNI TURIZAM U VOJVODINI</i> | 24 |
| 3.4. LOVIŠTE KAO TURISTIČKA DESTINACIJA | 27 |
| 3.5. KLASIFIKACIJA LOVNIH AKTIVNOSTI | 28 |
| 3.5.1. <i>ODSTREJNI LOV KAO GLAVNA AKTIVNOST U LOVNOM TURIZMU</i> | 30 |
| 3.5.2. <i>POJAM I VRSTE TURISTIČKOG LOVA</i> | 31 |
| 3.5.3. <i>ORGANIZACIJA TURISTIČKOG LOVA</i> | 32 |
| 3.6. EKONOMIKA LOVNOG TURIZMA | 33 |
| 3.6.1. <i>RESURSI LOVNOG TURIZMA</i> | 34 |
| 3.6.2. <i>EKONOMSKI EFEKTI LOVNOG TURIZMA</i> | 36 |
| 3.6.3. <i>ETIČKI ASPEKTI LOVNOG TURIZMA</i> | 36 |

| | |
|---|------------|
| 4. BIODIVERZITET, ZAŠTITA PRIRODE, ODRŽIVI RAZVOJ | 40 |
| 4.1. BIODIVERZITET | 40 |
| 4.2. ZAŠTITA PRIRODE | 44 |
| 4.2.1. RAZVOJ SAVREMENOG PRISTUPA FORMIRANJU ZAŠTIĆENIH PODRUČJA | 47 |
| 4.3. ODRŽIVI RAZVOJ | 55 |
| 5. PRAVNO-INSTITUCIONALNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRIRODE U SRBIJI | 58 |
| 5.1. MEĐUNARODNE KONVENCIJE (OUN I EU) O ZAŠTITI PRIRODE ODNOSNO ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA | 58 |
| 5.2. DOMAĆA NORMATIVNO-PРАВNA REGULATIVA | 65 |
| 5.3. INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE PRIRODE | 77 |
| 5.4. ZAŠTIĆENA PODRUČJA U VOJVODINI | 79 |
| 6. REZULTATI TEORIJSKIH ISTRAŽIVANJA | 84 |
| 6.1. OPŠTA RAZMATRANJA O PROBLEMATICI LOVA ODNOSNO LOVNOG TURIZMA U NAUČNOJ I STRUČNOJ LITERATURI | 84 |
| 6.2. LOVNI TURIZAM NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U VOJVODINI | 94 |
| 7. ODABRANA ZAŠTIĆENA PODRUČJA | 98 |
| 8. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA | 147 |
| 8.1. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA DOBIJENIH PRIMENOM ANKETNOG UPITNIKA | 147 |
| 8.2. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA DOBIJENIH POSTUPKOM INTERVJUISANJA | 182 |
| 9. DISKUSIJA | 187 |
| ZAKLJUČNA RAZMATRANJA | 194 |
| LITERATURA | 200 |
| PRILOZI | 213 |
| BIOGRAFIJA | 218 |
| KLJUČNA DOKUMENTACIJA | 219 |

UVOD

Turizam je jedna od najperspektivnijih privrednih delatnosti koja ima brz, stabilan i stalan rast i razvoj. Za mnoge države turizam predstavlja: najvažniji izvor prihoda, faktor ekonomske i socijalne stabilnosti i održivog razvoja. O značaju turizma dovoljno govore podaci po kojima savremeni turizam u svetu čini 9% bruto društvenog prihoda, 9% svih radnih mesta i 6% svetskog izvoza (Stojanović, 2015). U budućnosti se predviđa dalji rast turističkog prometa i prihoda.

Savremeni razvoj čoveka, automatizacija, urbanizacija, industrijalizacija sa svim pratećim degradacijama, prema Prentoviću (2008), praćen je brojnim primerima dehumanizacije čoveka. U takvim uslovima zaposleni čovek današnjice ima potrebu da svoje slobodno vreme provodi u prirodi, u svojoj zemlji ili inostranstvu. Kako navodi Kovačević (2014) razvijeno evropsko i svetsko tržište zasićeno je stereotipnim programima i turističkim aranžmanima te raste tražnja za turističkim destinacijama na kojima se može uživati na čistom vazduhu, zdravoj klimi, očuvanoj prirodi i dr.

U tom kontekstu dolazi do ekspanzije selektivnih oblika turizma među kojima značajno mesto ima lovni turizam. Od ostalih oblika turizma, lovni turizam se razlikuje zbog toga što predstavlja sastavni deo lovnog privređivanja a odlikuje ga specifična ponuda i tražnja. Ovu vrstu turističkog kretanja ne odlikuje masovnost već elitnost i u njemu učestvuju turisti velike platežne moći (Besermenji, 1996).

Sa druge strane, razvoj ljudskog društva uzrokovao je uvećanje ljudske populacije, ekonomski razvoj, fragmentaciju i degradaciju staništa, introdukciju alohtonih vrsta, komercijalizaciju prirodnih produkata i dr. što je sve dovelo do velikog pritiska na prirodu celokupne planete. Ovaj pritisak je, kako navodi Stojanović i drugi (2014), eskalirao u XX veku i od tada, do danas, raste svest i potreba za zaštitom prirode. Veliki broj vlada, pojedinaca i nevladinih organizacija ulažu napore da se prostori, na kojima još uvek postoji očuvana priroda, stave pod zaštitu. Ipak, zaštita nekog prostora ne znači rešenje već otvara čitav set problema jer se na zaštićenim područjima sukobljavaju interesi različitih korisnika prostora. Tako očuvanje prirodnih vrednosti i usaglašenost zaštite prirode sa interesima korisnika prostora zavise od kvalitetno i funkcionalno osmišljenih planova upravljanja kojima se predviđaju i regulišu sve aktivnosti na zaštićenom području. Jednu od takvih aktivnosti, na mnogim zaštićenim područjima, predstavljaju lov i lovni turizam.

Aktivnosti lova i lovnog turizma na zaštićenim područjima, i ne samo na njima, predmet su stalne polemike svuda u svetu. I dok se, sa jedne strane, nalaze protivnici ovih aktivnosti na zaštićenim područjima iz redova biloga, zaštitara, predstavnika različitih nevladinih organizacija, sa druge strane su lovni radnici, lovci i neki drugi zagovornici lova i lovnog turizma na zaštićenim područjima. Pored ova dva suportna stava, postoje i oni koji smatraju da je lov i lovni turizam moguć na zaštićenim područjima pod određenim uslovima. Činjenica je da su lov i lovni turizam prvenstveno zasnovani na korišćenju (odstrelu), a ređe posmatranju ili snimanju lovne divljači. Iako je ovaj prirodni resurs obnovljiv u poslednjih stotinak godina na njega je vršen toliki pritisak da je postao ugrožen.

Slična je situacija i u našoj zemlji a posebno na prostoru Vojvodine. Tradicionalno, Vojvodina ima najrazvijeniji lovni turizam koji datira od pre II svetkog rata i na njenom prostoru se nalaze najelitnija lovišta. U vreme „zlatnog doba lovnog turizma“, vojvođanska lovišta su prednjačila u odnosu na prostor bivše Jugoslavije.

Sa druge strane, priroda Vojvodine je u poslednjih pola veka pretrpela značajne promene. Od nekadašnjih tipičnih panonskih ekosistema kao što su: stepe, slatine, močvare, ritovi i ritske šume, ostali su samo fragmenti iskonske prirode a nešto veće površine sačuvane su oko velikih reka: Dunava, Save, Tamiša i dr. U Vojvodini danas dominiraju poljoprivredne površine, naselja i industrijski regioni, zapravo ekosistemi nastali aktivnošću čoveka. U takvim uslovima, najvredniji ostaci iskonske prirode nalaze se na zaštićenim područjima. Na većini zaštićenih područja u Vojvodini odvija se lov i lovni turizam čije su aktivnosti regulisane aktom o zaštiti. Ove aktivnosti su, kao i svuda u svetu, stalan izvor konflikata i neslaganja između upravljača zaštićenih područja, okolnih lovačkih udruženja, šumara, lokalne zajednice, i mnogih drugih korisnika prostora. Pored toga lov i lovni turizam su na meti kritika mnogih biologa, zaštitara, nevladinih organizacija i dr. koji smatraju da ove aktivnosti štete zaštićenom području i generalno su protivnici lova.

Pregledom dostupne literature, stranih i domaćih autora koja se bavi ovom problematikom, može se zaključiti da je ova tema nedovoljno proučena u svetu, a i kod nas nisu vršena takva istraživanja. Zbog velikog značaja ovih delatnosti i čestih konflikata u odnosima subjekata zaštite prirode i lova i lovnog turizma, koji su prisutne na i oko zaštićenih područja, a u cilju očuvanja prirodnih prostora i biodiverziteta, nastala je potreba za naučnim istraživanjem i izradom teme ove doktorske disertacije. Ova doktorska disertacija nema pretenziju da donese konačne stavove o odnosu lova i lovnog turizma u zaštićenim područjima već svoje istraživanje bazira na prikupljanju i analizi nekih relevantnih činjenica, stavova, praksi i mišljenja sa ciljem da identifikuje određen broj relevantnih hipoteza kao polazišta budućih istraživanja, kao i da

odgovore na neka bitna pitanja koja se tiču odvijanja lova i lovnoturističke delatnosti na zaštićenim područjima. Prostor Vojvodine svakako ima tradiciju i potencijal za razvoj ove vrste turizma ali kada je reč o zaštićenim područjima potrebno je dobro sagledati i analizirati što veći broj odnosa i uticaja. Da bi se pravilno definisao stav o odnosu lova i lovnog turizma u zaštićenim područjima potreban je veliki broj istraživanja a ova doktorska disertacija predstavlja samo njihov početak.

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

1.1. PREDMET I PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja doktorske disertacije pod nazivom "Lovni turizam u zaštićenim područjima Vojvodine" u širem smislu je sagledavanje ukupne problematike lovnog turizma u zaštićenim područjima. Lovni turizam, kao specifičan selektivni oblik turizma i segment lovnog privređivanja, predstavlja delatnost koja se prevashodno odvija u prirodnoj sredini (Prentović, 2008). Ovaj vid turizma je zasnovan na korišćenju (pre svega odstrelu, a ređe posmatranju ili snimanju) jednog od značajnijih prirodnih resursa, lovne divljači. Iako obnovljiv, ovaj prirodni resurs je poslednjih stotina i više godina veoma ugrožen, tako da su inicijative i aktivnosti na zaštiti prirode različitih društvenih organizacija, državnih organa i nevladinog sektora sasvim opravdano usmerene zaštiti i očuvanju prirode i divljači. Sa druge strane, lovni turizam u AP Vojvodini ima dugu tradiciju i predstavlja izvor značajne ekonomske dobiti. Najkvalitetnija lovišta krupne divljači, visoke trofejne vrednosti, su dobrim delom locirani na zaštićenim područjima, u ovoj pokrajini.

Prema članu 28. Zakona o zaštiti prirode „područja koja imaju izraženu geološku, biološku, ekosistemsku i/ili predeonu raznovrsnost i koja su značajna kao staništa vrsta ptica i drugih migratornih vrsta značajnih u skladu sa međunarodnim propisima mogu se proglasiti za zaštićena područja od opšteg interesa“. Prema članu 27. istog Zakona zaštićena područja mogu biti: strogi rezervat prirode, specijalni rezervat prirode, nacionalni park, spomenik prirode, zaštićeno stanište, predeo izuzetnih odlika i park prirode. Na zaštićenom području se prema članu 35. Ovog Zakona, uspostavljaju režimi zaštite I, II i III stepena i zaštitna zona. Režim zaštite I stepena - stroga zaštita - sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa izvornim ili malo izmenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičnog značaja, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanje staništa i životnih zajednica u uslovima divljine. U ovom režimu zaštite je zabranjeno korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata. Režim zaštite II stepena – aktivna zaštita - sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja i posebno vrednim predelima i objektima geonasleđa. U režimu zaštite II stepena, prema pomenutom članu 35. navedene su aktivnosti koje su zabranjene i aktivnosti koje se ograničavaju gde je i lov. Način na koji se lov ograničava je preciziran aktom o zaštiti. Režim zaštite III stepena –

proaktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim i/ili izmenjenim ekosistemima, predelima i objektima geonasleđa od naučnog i praktičnog značaja. I u ovom režimu zaštite, između ostalog, lov se ograničava, a način na koji se to sprovodi precizira se u aktu o zaštiti.

Iako je aktom o proglašenju zaštićenog područja i propisanim režimima i merama zaštite na odabranim zaštićenim područjima dozvoljen lov, odnosno lovni turizam, česte su kolizije sa drugim delatnostima i korisnicima prostora. S tim u vezi često se postavlja pitanje: da li i na koji način lovstvo odnosno lovni turizam doprinosi zaštiti prirode odnosno zaštiti biodiverziteta? Treba istaći da ova materija nije dovoljno naučno rasvetljena. U teoriji i praksi postoje različiti, a vrlo često i oprečni, stavovi i pristupi. I dok jedni smatraju da je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan i donosi značajnu finasijsku dobit drugi su mišljenja da lovni turizam i zaštita prirode imaju potpuno različite svrhe koje se isključuju.

Shodno tome neophodno je davanje odgovora na pitanja na koji način lovni turizam može doprineti očuvanju biodiverziteta, kao i gde i na kojim područjima je usklađen ili ga tek treba uskladiti sa interesima zaštite prirode, ili pak, mora biti isključen sa nekih zaštićenih područja, jer njegove aktivnosti vode ka smanjenju komponenti biodiverziteta. To implicira krucijalni problem, koji glasi: Da li je lovni turizam moguć odnosno celishodan na zaštićenim područjima i ako jeste, na koji način treba da se organizuje i sprovodi? Davanje odgovora na ovo pitanje pretpostavlja rešenje sledećih problema: 1) Da li je sprovođenje lovnog turizma u zaštićenim područjima opravdano i korisno?; 2) Koji su negativni uticaji lovnog turizma na zaštićena područja?; 3) Kakav je uticaj lova krupne, a kakav lova sitne divljači na zaštićena područja?; 4) Koliko je značaj i kakva je celishodna namena ostvarenih prihoda od lovnog turizma u zaštićenim područjima?; 5) Kakav je odnos lovnog turizma i drugih posebnih oblika turizma u zaštićenim područjima?; 6) Da li su zakonske odredbe o zaštiti prirode i o lovnoturističkoj delatnosti usklađene odnosno harmonizovane? i dr.

U literaturi koja tretira problematiku zaštite prirode, lovstva i lovnog turizma malo je radova koji se celovitije bave izučavanjem pitanja iz domena predmeta ove disertacije. Intencija istraživanja koje je širi predmet ove doktorske disertacije je da doprinese sticanju naučno utemeljenih saznanja i stavova o odnosu lovnog turizma i zaštite prirode, čime je moguće unaprediti praksu lovnog turizma koja treba da se temelji na održivom razvoju.

Dakle, predmet istraživanja doktorske disertacije, u užem smislu je, sagledavanje teorije i prakse lovnog turizma na zaštićenim područjima u Vojvodini, kao i pokušaj konstituisanja jednog mogućeg modela organizacije ovog selektivnog oblika turizma u ovoj Pokrajini i šire u Republici Srbiji.

1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja sa naglaskom na rezultate koji se očekuju:

1. Naučno-teorijski cilj istraživanja je sticanje naučnih saznanja nivoa deskripcije i klasifikacije, a u manjem obimu eksplikacije i predikcije fenomenologije lovnog turizma na zaštićenim područjima u APV. Znatno deo tih saznanja nema pretenziju davanja definitivnih rešenja, već bi trebao da posluži kao izvor novih relevantnih hipoteza za dalja istraživanja ove problematike.

2. Praktični (aplikativni) cilj istraživanja je usmeren na utvrđivanje optimalne organizacije lovnog turizma koji će, sa jedne strane doprineti zaštiti prirode, a sa druge, u saglasnosti sa režimima zaštite u zaštićenim područjima, omogućiti određenu finansijsku dobit, potrebnu za investiranje u održavanje i očuvanje biodiverziteta.

1.3. ZADACI ISTRAŽIVANJA

Zadaci istraživanja su:

- Sagledavanje dosadašnjih bitnih teorijskih postavki o lovu odnosno lovnom turizmu u zaštićenim područjima
- Sagledavanje normativno-pravne (domaće i međunarodne) regulative koja određuje lov i lovni turizam u zaštićenim područjima
- Sagledavanje odnosa (saznanja, mišljenja, očekivanja) delatnika (teorijskih i praktičnih) kompetentnih, profesionalno posebno zainteresovanih i na druge načine involviranih u predmetnu problematiku.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. NACRT ISTRAŽIVANJA

U obradi teme ove disertacije primenjen je nacrt empirijskog istraživanja Survey¹ tipa, kao neeksperimentalni model naučnog istraživanja, koji omogućava sticanje kako deskriptivnih tako i kauzalnih saznanja u datoj problematici.

2.2. NAUČNE METODE

Pored opštih naučno-logičkih postupaka (analiza, sinteza, apstrakcija, generalizacija) koriste se i sledeće naučne metode:

- terenski rad (naučno posmatranje i anketno ispitivanje);
- analiza teorijskih (literaturnih) i dokumentacionih sadržaja;
- istoriografski metod;
- metoda komparacije;
- statistički metod [primereni postupci deskriptivne statistike iz Programa SPSS (Statistical Package for Social Sciences) a za prezentaciju kvantitativnih rezultata – tabeliranje i grafičko prikazivanje].

2.3. TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

Za potrebe istraživanja doktorske disertacije sprovedeno je anketno ispitivanje putem popunjavanja anketnog upitnika i intervjuisanja. Anketiranje posredstvom anketnog upitnika je izvršeno putem e-maila (e-mail survey). U ovoj tehnici je korišćen mejl za čitav proces primanja, popunjavanja i vraćanja anketnog upitnika (Prilog).

Takođe je sprovedeno intervjuisanje eminentnih stručnjaka iz oblasti zaštite prirode, lovstva i šumarstva, lovnog turizma i eko-turizma.. Korišćen je dubinski (nestrukturisani) intervju, koji predstavlja ispitivanje u cilju kvalitativne analize odgovora ispitanika.

¹ Survey – „istraživačka metoda pomoću koje se ostvaruje pregledni uvid u različita svojstva populacija“ (Pedagoška enciklopedija, 1989, str. 327). U ovom slučaju reč je o tzv. deskriptivnom sarveju, što je u skladu sa pretenzijama ovog istraživanja

2.4. INSTRUMENTI ANKETNOG ISPITIVANJA

Za sprovođenje anketiranja korišćeni su: anketni upitnik i protokol za intervjuisanje.

Anketni upitnik (Prilog br. 1) se sastoji od 20 pitanja, pri čemu su dva pitanja otvorenog, tri zatvorenog i 15 kombinovanog tipa. Kod sedam pitanja kombinovanog tipa korišćena je petostepena Likertova skala, sa sledećim vrednostima: 1 - u potpunosti se slažem, 2 - delimično se slažem, 3 – ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran, 4 – delimično se ne slažem, 5 – u potpunosti se ne slažem. Zbog boljeg razumevanja numeričke vrednosti Likertove skale su u anketnom upitniku konvertovane u opisne.

Protokol intervjuisanja je instrument otvorenog tipa u kome pitanja nisu unapred konkretizovana, već se ista prilagođavaju iskustvima, stručnim profilima, profesionalnom angažmanu, afinitetima i drugim osobinama lica sa kojima se vodi razgovor (Prilog 2).

2.5. OSNOVNI SKUP I UZORAK

Osnovni skup predstavljaju sva zaštićena područja u Vojvodini. Prikupljanje empirijske građe pismenim anketiranjem sprovedeno je na uzorku koji je obuhvatio 3 grupe ispitanika (tri poduzorka). Polazna osnova za formiranje osnovnog uzorka bila je minimalna uključenost od 10% od ukupnog broja jedinica u okviru svakog od 3 definisana poduzorka. Prvu grupu predstavljaju upravljači 15 odabranih zaštićenih područja i to zaposleni u službama koje vode zaštitu, lovstvo, turizam.. Drugu grupu čine lovačka udruženja čije se teritorije lovišta graniče ili preklapaju sa teritorijama analiziranih zaštićenih područja. Takvih lovišta ima 35 što čini 29,16% od 120 lovišta koliko ih ima ukupno na teritoriji Vojvodine. Treću grupu ispitanika čine nevladine organizacije kojima je delatnost zaštita životne sredine. Za potrebe ove ankete odabrano je 33 organizacije ili 14,47 % od ukupno 228 udruženja građana koja se bave zaštitom prirode ili životne sredine.

Ispitanici su anketirani elektronskim putem i poštom. Anketni upitnik je poslan na 200 elektronskih adresa. Ukupno 114 ispitanika je popunilo anketu i to 111 ispitanika ili 97,36% je dalo odgovore elektronskim putem dok je 3 ispitanika ili 2,64% odgovore dostavilo putem pošte.

Ovaj uzorak je namerni i stratifikovani na način da su u njega odabrana zaštićena područja iz onih kategorija u kojima je lovni turizam prisutan i onih u kojima orijentaciono može biti prisutan. Uzorkom su obuhvaćena sledeća zaštićena područja: NP „Fruška gora“, SRP „Gornje Podunavlje“, SRP „Karađorđevo“, SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“, SRP

„Obedska bara“, SRP „Carska bara“, SRP „Selevenjske pustare“, SRP „Deliblatska pešćara“, SRP „Pašnjaci velike droplje“, SRP „Slano Kopovo“, SRP „Okanj bara“, SRP „Titelski breg“, SRP „Ritovi donjeg Potisja, PIO „Subotička pešćara“ i PIO „Vršačke planine“.

2.6. MESTO NEEKSPERIMENTALNOG EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

AP Vojvodina – zaštićena područja (opštine: Apatin, Sombor, Subotica, Kanjiža, Bač, Bačka Palanka, Sremski Karlovci, Petrovaradin, Beočin, Irig, Inđija, Šid, Ruma, Novi Sad, Titel, Zrenjanin, Pećinci, Novi Kneževac, Čoka, Kikinda, Alibunar, Kovin, Bela Crkva i Vršac).

3. TEORIJSKI OKVIR PREDMETA I PROBLEMA

3.1. POJMOVNO ODREĐENJE LOVNOG TURIZMA

Lovni turizam je prema Prentoviću (2014) kompleksan fenomen koji predstavlja selektivni oblik turizma i sastavni deo lovnog privređivanja. Da bi se shvatio pojam lovnog turizma neohodno je definisanje njemu korelativnih fenomena kao što su: lov, lovstvo i turizam. Treba napomenuti da u stručnoj literaturi ima veoma malo naučno adekvatnih definicija koje određuju pojam lova i lovstva. Lov i lovstvo su tesno povezani fenomeni pri čemu je je lov uži a lovstvo širi pojam, a opet oba ova pojma mogu imati uži i širi smisao.

3.1.1. LOV

Prema jednoj definiciji lov u užem smislu predstavlja „ubijanje i hvatanje divljači u cilju obezbeđivanja mesa, koža, trofeja i drugih delova divljači“ (Radosavljević, Pantelić i Čeranić, 1995) dok lov u širem smislu, prema istom izvoru „predstavlja delatnost koja obezbeđuje ekonomsku, sportsku i rekreativnu vrednost čoveka i, kao takav ne obuhvata samo ubijanje i hvatanje divljači, već i sve radnje čoveka-lovca, kojima gaji, štiti, lovi i koristi ulovljenu divljač i njene delove“. Prema Zakonu o divljači i lovstvu Republike Srbije, lov divljači „je aktivnost lovaca u traženju, posmatranju, praćenju, dozivanju i čekanju divljači radi odstrela, odstrel divljači, hvatanje žive divljači, kao i sakupljanje divljači i njenih delova“ (član 4. tačka 14). Ova definicija zakona određuje lov u užem smislu. Kako je lov mnogo više od lovljenja i sakupljanja odstreljene divljači i njenih delova, treba odrediti i šire značenje ovog fenomena. Budući da predpostavlja niz fizičkih i mentalnih aktivnosti u posebno strukturanoj i delimično kultivisanoj prirodnoj sredini, lov nedvosmisleno predstavlja i svojevrsnu rekreativnu delatnost savremenog čoveka (lovca) i kao takav ima ne samo individualni već i društveni značaj. Međutim, sporan je stav nekih autora da je lov istovremeno i sportska aktivnost. Sport se može definisati kao negovanje, ispitivanje i unapređivanje telesnih sposobnosti kroz takmičenja“ (Popularna enciklopedija, str. 1036). Autori koji lov smatraju sportom polaze od premise da je u lovu prisutan takmičarski duh, koji se ogleda u nadmetanju lovaca u odstreljivanju većeg broja i kvaliteta (trofejne vrednosti) divljači. Drugi autori, kao na primer Marić (2003) smatraju da lov nije sport u punom značenju tog pojma, već su mišljenja da ga je ispravnije tretirati kao vid

rekreacije odnosno kao aktivni boravak u prirodi. Po njima, lov nije sportska disciplina, jer osnovna svrha nisu vrhunski rezultati kao što je to slučaj kod sporta. Lov nije sportsko nadmetanje, navodi Marić, zato što „u nadmetanju naspram čoveka ne stoji čovek, već divlja životinja, koja ne poznaje nikakva pravila osim biološkog instinkta za samoodbranu“. Stoga je i nekorektan naziv „sportski lov“ koji se sreće kod nekih autora, kao antipod komercijalnom ili tzv. trofejnom lovu. Međutim, lov je povezan sa sportom zbog okolnosti što u toku lovne delatnosti postoje određene takmičarske aktivnosti kao što je „lovno streljaštvo“ koje je u funkciji pripreme lovaca za uspešan lov. Uzevši u obzir ovu karakteristiku lova, Marić smatra da se lov, (iako nije sport u punom smislu tog pojma) „može označavati kao rekreativni sport, odnosno kao sportsko-rekreativna aktivnost koja ima određena pravila ponašanja (poput sportskog ribolova), ali nikako kao sport u njegovom izvornom značenju“. Prentović (2006a) navodi da pravila po kojima se sprovodi lov su kodifikovana zakonskim propisima i normama lovne etike. Svrha i smisao ovih zakonskih i etičkih normi leži u činjenici da dostignuti stepen razvoja lovačkog oružja i opreme daje čoveku-lovcu veliku prednost u odnosu na divljač te postoji opasnost prekomernog izlovljavanja sa pretnjom bukvalnog istrebljenja mnogih vrsta divljači što stvara paradoksalne situacije u kojima se umanjuje izvorna draž lovljenja. Dakle, zakonske i etičke norme u lovu su usmerene na neutralisanje čovekove superiornosti u odnosu na divljač, što sa jedne strane ima intenciju da lov učini interesantnijim a sa druge da pruži šansu divljači za samoodbranu i preživljavanje. U tome se, zaključuje isti autor, sastoji viteški duh istinskog, na zakonu i normama lovne etike, zasnovanog lova. Marić (2003) identifikuje sledeća osnovna obeležja lova: aktivan boravak u prirodi, uvažavanje prava divljači kao živih bića na sopstveni život i korektno nadmetanje, prijatno i korisno zadovoljstvo. Kako ističe Prentović (2006a) neke od ovih postavki su relevantne ali je problematična teza da lov karakteriše uvažavanje prava divljači na sopstveni život, jer je lov, zapravo u najvećoj meri odstrel divljači, a to znači oduzimanje prava svakoj odstreljenoj jedinki na vlastiti život. Isti autor smatra da bi se pre moglo reći da lov u sebi sadrži jednu bitnu dimenziju, a to je briga o divljači, njena zaštita i viteški odnos prema njoj, uz nastojanje da se lovljenoj divljači nanese što manje bola i patnje. Zato autor smatra da bi se lov mogao definisati kao: „rekreativna hobi aktivnost sa elementima sportskog nadmetanja jednog broja ljudi (lovaca) motivisana njihovom snažnom potrebom za lovljenjem (odstrelom i hvatanjem) divljači radi doživljavanja svojevrsnog zadovoljstva i užitka, kao i pribavljanja određene ekonomske koristi od (lovljenjem) dobijenog mesa, kože, trofeja i drugih delova divljači. Lov je, istovremeno, i svojevrstan viteški čin, odnosno etički odnos prema divljači, koji se manifestuje kroz brigu o njoj i nastojanju da se lovljenoj divljači nanese što manje bola i patnje“.

3.1.2. LOVSTVO

Lovstvo je širi pojam od lova (koji je njegova glavna aktivnost) i prema Šelmić i saradnici (1998) podrazumeva negovanje ljubavi prema divljači i prirodi kroz poslove gajenja i zaštite divljači, a tek potom lov u okviru planskog i racionalnog korišćenja divljači kao prirodnog bogatstva koje je samo delimično obnovljivo. Marić (2003) navodi da je lovstvo „skup ljudskih aktivnosti koje su usmerene na usklađivanje odnosa između čoveka i životinja, a koje su zasnovane na poznavanju osnovnih bioloških odlika pojedinih vrsta, ekoloških faktora (uslova) prostora, kao i najvažnijih načela i principa integralne zaštite, racionalnog korišćenja i održivog razvoja“. Zakon o divljači i lovstvu ne daje definiciju lovstva ali je u članu 2. formulisan njegov cilj koji se odnosi na „obezbeđivanje održivog gazdovanja populacijama divljači i njihovih staništa na način i u obimu kojim se trajno održava i unapređuje vitalnost populacija divljači, proizvodna sposobnost staništa i biološka raznovrsnost, čime se postiže ispunjavanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih funkcija lovstva“. Sve elemente lovstva povezuje prema Mariću „zajednička nit i ideja vodilja koja ukazuje da je lovstvo odraz čovekovog humanog odnosa kako prema divljim i lovno interesantnim životinjama, tako i prema svekolikom živom svetu i životnoj sredini u celini“. U protivnom, kako ističe Prentović (2014), nema ni lovstva u pravom smislu tog pojma. Isti autor na kraju definiše lovstvo kao „kompleksnu ljudsku aktivnost, odnosno delatnost od posebnog društvenog interesa i značaja u funkciji racionalnog i održivog lova prožetog duhom humanog, viteškog i permisivnog odnosa prema divljači i prirodi uopšte, u kom cilju se sprovode prateće aktivnosti lovnog privređivanja (nega, zaštita i korišćenje divljači i lovnih prostora), naučnoistraživačkog rada i zaštite, odnosno unapređivanja prirodnih staništa i životne sredine lovne divljači“ (Prentović, 2006a).

3.1.3. TURIZAM

Međunarodno udruženje naučnih turističkih eksperata – AIEST je još 1971.godine usvojilo definiciju švajcarskih turizmologa Hunzikera i Krapfa koja glasi: „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizilaze iz putovanja i boravka posetilaca iz nekog mesta, ako se takvim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna delatnost“ (Young-Kyun, 2013). Postoji više podela turizma, jedna od takvih je na elitni i masovni turizam. Elitni turizam je turizam visoko solventne ili politički privilegovane klijentele koja je sve do XX veka bila i jedini učesnik turističkih kretanja. Nakon II svetkog rata nastaje masovni turizam koga, kako mu samo ime kaže, odlikuje masovnost.

Prema drugoj podeli, turizam se deli na tradicionalni i posebni (selektivni, specifični). Tradicionalni oblici turizma su: primorski, planinski, banjski, putopisni, i dr. Posebni oblici turizma su oni koji obuhvataju turistička kretanja motivisana specifičnim interesovanjima. Prema Štetić (2007) glavne odlike ovih oblika turizma su: u njima se uključuje mali broj ljudi, to su vrlo često individualna kretanja, svaki turista je jedinka koja ima svoje individualne potrebe, davalac turističkih usluga je upoznat sa željama i potrebama turista i spreman je da ih ispuni, domaćini moraju ulivati poverenje i osećaj prijateljstva i iskrenosti u komuniciranju sa potencijalnim turistima, turista se mora osećati kao najvažniji klijent, turista mora osetiti da nije samo broj, već osoba u koju se ima poverenja i dr. Pored drugih oblika turizma (kulturni, eko, kongresni, nautički idr.) lovni turizam je selektivni oblik turizma.

3.1.4. LOVNI TURIZAM

Lovni turizam je, dakle, jedan od oblika turizma kao privredne grane sa vrlo specifičnim karakteristikama tražnje i ponude. Specifičnost ove grane turizma se ogleda u tome što se on realizuje u prirodi korišćenjem prirodnih dobara i što u njemu učestvuju turisti velike platežne moći, te ovu vrstu turističkog kretanja ne odlikuje masovnost, već elitnost (Besermenji, 1996). Lovni turizam je na našim prostorima prisutan već više od pola veka, ali je znatno manje izučavan od nekih drugih vidova turizma. Stoga u lovstvenoj i turizmološkoj literaturi ima malo relevantnih, naučno-metodološki fundiranih definicija ovog specifičnog fenomena. Tako na primer, jedan od autora definiše lovni turizam kao „kretanje, boravak i potrošnju lovaca-turista u prirodnim prostorima-lovištima u kojima osnovni faktor zadovoljavanja potreba predstavljaju divlje životinje i sam čin njihovog lovljenja“ (Marić, 2003). Lovni turizam je po drugom autoru „turističko kretanje čiji je osnovni cilj (motiv) aktivni boravak i bavljenje lovom kao vidom rekreacije u zdravoj prirodnoj sredini“ (Besermenji, 1996). Prema Ristiću (2004) pod lovnim turizmom podrazumeva se „pružanje usluga zainteresovanim (domaćim i stranim) lovcima turistima, radi organizovane posete našim lovištima zbog odstrela (krupne ili sitne divljači), ili samo posmatranje ili snimanje (fotosafari) divljači uz plaćanje određenih nadoknada koje su propisane u cenovniku svakog lovišta“.

Analizom citiranih određenja, Prentović (2014) zaključuje sledeće:

- da je lovni turizam kretanje i aktivan boravak lovaca-turista u specifičnom prirodnom ambijentu (lovišta) radi lova divljači;
- da je lov divljači poseban oblik rekreacije u zdravoj prirodnoj sredini;

- da zadovoljenje motiva za lovljenje divljači lovci-turisti ostvaruju odstrelom divljači, s jedne strane ili njenim posmatranjem i snimanjem (fotosafari), s druge strane;
- da pored lovljenja divljači lovci-turisti ostvaruju i druge raznovrsne oblike potrošnje;
- da se radi obezbeđivanja svih potreba lovaca-turista u toku boravka u lovištu i sprovođenja lovnih aktivnosti, odnosno zadovoljavanja drugih pratećih potreba, tj. potrošnje, istima pružaju raznovrsne usluge koje se kao i naknada za odstreljenu divljač, naplaćuju prema važećoj ceni u vreme kada su realizovane.

Isti autor, u jednom drugom radu definiše lovni turizam kao „kretanje i aktivan boravak turista-lovaca u specifičnom ambijentu – lovištu, kao delu zdrave prirodne sredine, radi lova (odstrela, hvatanja, posmatranja odnosno snimanja divljači), čime zadovoljavaju svoj snažan motiv (primarnu hobi aktivnost koja je nekima pasija a drugima strast). Pri tom isti, pored naknade za određenu divljač (trofeji, meso, koža i dr.), smeštaj i ishranu, plaćaju i druge prateće usluge prema, u to vreme, važećim cenovnicima“ (Prentović, 2008).

3.2. KARAKTERISTIKE I POSEBNOSTI LOVNOG TURIZMA

Glavna obeležja i specifičnosti lovnog turizma su takvi da ga čine posebnim u odnosu na druge brojne selektivne vidove turizma. Bitno karakteristično obeležje lovnog turizma leži u činjenici da su, kako u domenu ponude, tako i u domenu tražnje, u težištu interesovanja divlje životinje namenjene za izlovljavanje“ (Prentović, 2014). S tim u vezi, isti autor ističe da „subjekti lovno-turističke privrede, između ostalog, posebnu pažnju posvećuju uzgoju odgovarajućih kvalitetnih i trofejno punovrednih vrsta divljači, dok turisti (lovci) imaju ključnu potrebu da love (odstreljuju) određene vrste divljači i da, s tim u vezi, vrše različite psihofizičke, organizacione, materijalno-finansijske, transportne i druge aktivnosti.

Analogno ostalim oblicima turizma, prema Mariću (2003), glavno karakteristično obeležje lovnog turizma je dominantno izražen uticaj lovno-turističke tražnje na određivanje strukture i kvaliteta turističkog proizvoda i usluga.

Specifičnost lovno-turističke tražnje, prema Prentoviću, je u njenoj višeslojnosti, a koja se zasniva na specifičnim potrebama turista-lovaca, a to su pored lova divljači, aktivan odmor i rekreacija; boravak u zdravom prirodnom okruženju; uživanje u prirodnim lepotama odnosno egzotičnom ambijentu lovnih prostora (lovišta) sa specifičnim biocenozama i atraktivnim vrstama flore i faune; edukacija za uspešne lovno-turističke aktivnosti i dr.

Budući da su korisnici lovno-turističkih usluga visoko platežno „sposobni“ klijenti, to se lovni turizam, s obzirom na obim i strukturu potrošnje, smatra jednim od ekskluzivnijih oblika

turizma i, kao takav, daje značajan doprinos ukupnim rezultatima privrede date zemlje. S tim u vezi, kompetentni autori ističu da se široki spektar lovno-turističke potrošnje kreće „od troškova posredovanja, transporta, smeštaja i ishrane, preko plaćanja odstrelne takse, iznajmljivanja oružja i opreme, do brojnih drugih usluga koje se pružaju lovcima tokom njihovog boravka u lovištu i samog lovljenja“. (Marić, 2003). Ovi troškovi su, po pravilu, neposredno naplativi, „što omogućava brže obrtanje ostvarenog (naročito deviznog) prihoda koji se znatnim delom koristi za unapređivanje poslovanja u lovnom privređivanju, pa samim tim i u lovnom turizmu. Time lovni turizam vrši povratni ekonomski uticaj na lovstvo i na određeni način doprinosi zaokruživanju celokupnog ciklusa lovnog privređivanja“ ističe Marić (2003).

Ekonomski efekti lovnog turizma su neosporni, jer isti predstavljaju najrentabilnije i najpropulzivnije unovčavanje divljači, kao prirodnog resursa. U tom kontekstu, lovni turizam predstavlja izvozno usmerenu oblast privređivanja i daje doprinos ostvarivanju deviznog prihoda lovne i turističke privrede. S tim u vezi, Prentović (2005), između ostalog navodi:

- ukupan lovno-turistički proizvod plasira se na domicilnom prostoru, a na tržište tražnje plasiraju se marketinški (ekonomsko-propagandni) sadržaji i poruke, s ciljem animiranja odnosno privlačenja pažnje potencijalnih korisnika datog lovno-turističkog proizvoda. Time je ovaj „proizvod“ oslobođen različitih (transportnih, carinskih i sl.) troškova, odnosno različitih barijera i ograničenja prisutnih u međunarodnoj trgovini robama i uslugama (standard kvaliteta, carinske i druge barijere) i, stoga, je srazmerno jeftiniji. Ova okolnost ima značajan uticaj na pojeftinjenje izvoza i uvećanje ekonomskih efekata lovnog turizma;
- inostrani turisti-lovci su relativno veliki potrošači (kupci) pratećih turističkih odnosno lovnih artikala (lovačko oružje, municija, oprema, lovački psi, ptice lovice, trofeji, lovački suveniri i sl.) i, kao takvi, oni su ubedljivi promoteri plasmana ovih usluga i roba u inostranstvu;
- budući da su ostvareni prihodi lovno-turističkog prometa znatno veći od troškova uvoza roba, odnosno usluga namenjenih ostvarivanju osavremenjavanju i poboljšavanju lovno-turističkog privređivanja, to omogućuje da se preko lovnog turizma ostvaruje značajan spoljnotrgovinski suficit. To je veoma značajno, kako za uspešno lovno privređivanje, tako i za uravnoteženje spoljno-trgovinskog bilansa zemlje;
- lovni turizam, a preko njega celokupna lovna privreda, kako je napred nagovešteno, su značajani generatori razvoja brojnih drugih njima korelativnih i komplementarnih delatnosti, tj. onih koji svoje proizvode i usluge mogu plasirati kroz funkcionisanje ovog vida turizma.

Zbog ostvarivanja značajnih finansijskih sredstava, koja se, neposredno po realizaciji, vraćaju lovstvu s ciljem njegovog daljeg unapređivanja, nesporno je, što ističu kompetentni autori, da je lovni turizam, ne samo značajan oblik privređivanja, već i generator daljeg razvoja lovstva, kao društveno punovredne privredne delatnosti.

3.3. POJAVA I RAZVOJ LOVNOG TURIZMA

Lov je svakako jedna od najstarijih aktivnosti ljudskog društva. U prvo vreme, čovek je lovom obezbeđivao osnovnu potrebu za hranom. Takav način korišćenja prirodnih resursa je trajao veoma dugo i nije ugrožavao i narušavao prirodnu ravnotežu.

Razvojem drugih oblika čovekovog privređivanja kao što su stočarstvo, ratarstvo, zanatstvo, industrija, usavršavanjem oruđa i oružja, povećanjem obima lova i razvojem nove privredne grane, lovstva, došlo je do smanjenja prostora, odnosno staništa i broja divljači. Tako je u nekim visoko razvijenim državama Evrope i sveta drastično smanjen broj divljači odstrelom i nestajanjem njihovih staništa. U takvim uslovima dolazi do kretanja lovaca na druge kontinente (Azija, Afrika, južna Amerika i dr.) koji su bogati lovnom divljači, u cilju lova i kao tipičan primer mogu se navesti lovne ekspedicije tipa „safari“. Dakle, vreme kad je došlo do nedostatka interesantnih vrsta divljači u pojedinim, posebno industrijski razvijenim zemljama, dovelo je do masovnijih putovanja lovaca-turista u druge zemlje i kontinente i prema Mariću (2003) taj period predstavlja vreme začetka lovnog turizma.

3.3.1. NASTAJANJE I RAZVOJ LOVNOG TURIZMA U SVETU

Lov je kako navode Bauer et Giles (2013) veoma bitan deo kulturne baštine mnogih društava koji se praktikuje u mnogim tradicionalnim seoskim društvima Evrope, severne Amerike, Rusije, Australije i dr. Tako napr. lov u Nemačkoj i Skandinaviji čine bitan deo germanskih kulturnih vrednosti. Lov je za većinu siromašnih zemalja Afrike, južne Amerike i Azije izvor hrane. Za zapadne razvijene zemlje lov je rekreacija gde se zarađuju milijarde dolara. Tako na primer Kanada izveze 1% svog bruto društvenog prihoda od industrije krzna. Dobro upravljano lovstvo treba podržati, naglašavaju autori, jer je protivno modernoj i intenzivnoj poljoprivredi i šumarstvu. Prema ovim autorima postoje 4 glavna oblika lova: urođenički (autohtoni), tradicionalni, komercijalni (tržišni) i rekreacioni (sportski).

Urođenički lov je karakterističan za autohtone kulture. Postoje brojni primeri iz Afrike, Evroazije i Amerike gde je nestajanje autohtonih zajednica inicirano oduzimenjem prava na lov. Takav je slučaj sa industrijom krzna koja je bila značajna za veliki broj ljudi u holarktičkoj regiji. Tako je 1% kanadskog BDP poticao iz ove industrije u koju je bilo uključeno 400 000 ljudi kojima je bila glavni izvor prihoda a za 100.000 Kanađana koji su tokom zime hvatali krznašice bila dodatni izvor zarade ali i tradicionalni način života. Slične industrije su postojale i u Skandinaviji. Pokret protiv nošenja krzna, koji je započeo 60-tih godina a nastavlja se i danas, uništio je ove industrije. Iako su konzervatori, kako ističu Bauer et Giles, pozdravili aktivnosti ovog pokreta, postoji i druga strana medalje koja je dobila mnogo manje publiciteta. Mnoge holarktičke zajednice kakvi su Inuiti, Indijanci, Sibirski plemena i dr, koje su se oslanjale na ovu industriju, ostale su bez svojih tradicionalnih delatnosti i prihoda koji su na taj način ostvarivali. Tradicionalni lov je karakterističan za mnoge kulture. Mnoge autohtone zajednice imaju svoju drevnu tradiciju i običaje koji se baziraju na ovakvom lovu. To je slučaj i u Norveškoj i Japanu gde se tradicionalno love kitovi, iako je to neprihvatljivo većini konzervatora.

Bauer et Giles dalje navode da je granicu između tradicionalnog i komercijalnog lova počesto teško utvrditi. Takav je primer lova na jelene u Švarevaldu u južnoj Nemačkoj. Jelen se ovde tradicionalno lovi ali i za rekreaciju i za profit. Tako su u okolini Štuttgarta mnogi ljudi zakupili lovišta gde se lovi zbog rekreacije, prestiža ali se u svemu tome divljač i prodaje.

Rekreativni (sportski lov) je takva vrsta hobija koja zahteva širok raspon mentalnih i fizičkih sposobnosti, kao i znanja o prirodi i životinjama. Takođe je potrebna i veština odstrela plena što može biti vatrenim oružjem, lukom i strelom i dr. Lov može biti individualan, na pojedine vrste, što je naročito popularno u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Istočnoj Europi ili grupni, kakav je lov sa psima na divlje svinje i jelene u Australiji. Treba pomenuti i trofejni lov koji je visoko konkurentan hobi lovaca iz Amerike i Evrope i koji zahteva velika finansijska sredstva.

Značaj lova se razlikuje od zemlje do zemlje. U visoko razvijenim zemljama poput SAD, Kanade, Nemačke, Francuske i Rusije lov igra veoma važnu ulogu. Zemlje u razvoju, poput Indije, Nepala i Zambije imaju manju ekonomsku dobit i pored činjenice da su im prirodni resursi mnogo bogatiji nego u razvijenim zemljama. Tako Zambija ima oko 3,1 milion dolara godišnje od lova dok je Kenija bez prihoda od lova. Australija se, kad je reč o prihodu od lova, nalazi negde na sredini obzirom da je prihod od mesa kengura oko 280 miliona i oko 70 miliona australijskih dolara od lova jelena (Bauer et Giles, 2013). Veći broj autora obrađuje problematiku lovnog turizma na prostorima afričkog kontinenta obzirom da se i danas

najskuplji trofejni lovovi odvijaju u rezervatima Afrike. Tako Lindsey et al. (2007) navode da se trofejni lov odvija u 23 zemlje podsaharske Afrike na preko 1.394.000 km² i obuhvata 22% nacionalnih parkova u zemljama gde je ovakav lov dozvoljen. Oko 18.500 klijenata ostvari bruto prihod od najmanje 201 milion US \$ godišnje. Ovome se može dodati iznos od 33-39 miliona US \$ koje ostvari 45-60.000 stranih lovaca iz Evroazije. Južno Afrička Republika ima najveću industriju trofejnog lova (najveći broj operatera, najviše klijenata i najveći prihod od odstrela) u odnosu na druge zemlje podsaharske Afrike. Isti autori navode da je trofejni lov, u odnosu na udeo u bruto društvenom prihodu, najznačajniji u Bocvani 0,13 %, potom u Tanzaniji 0,11% i Namibiji (0,08 %). Zanimljivo je da u Mađarskoj, koja ima najveću industriju lova u Evropi, lov doprinosi svega 0,0005% bruto društvenog prihoda.

Prema Prentoviću (2014), veoma je malo naučnih radova koji se bave ovom tematikom usled nerazvijenosti lovne turizmologije, obzirom da do početka ovog veka gotovo da i nije bilo ozbiljnijih naučnih istraživanja lovnog turizma. Lovni turizam se prvi put javlja u obliku safari lovova u Africi polovinom XIX veka. Mnogobrojni istraživači, koje su uglavnom slale evropske kolonijalne države u još neotkrivenu Afriku, bili su strastveni lovci. Prirodno bogatstvo Afrike je najraznovrsnije na svetu i sa 40 vrsta biljojeda, 70 vrsta zveri i sa više od 1500 vrsta ptica Afrika je bila jako zanimljiva i egzotična destinacija. Zadivljeni bogatstvom afričkog divljeg sveta lovci iz Evrope i SAD su putovali mesecima da bi išli u uzbudljive lovove koji su u to vreme bili veoma opasni. Osim ove vrste pasioniranih lovaca u to vreme dolaze i drugi „lovci“ kojima lov služi za prikupljanje afričkog „belog zlata“ kao što su slonovača, krzna i dr. Ovi su „lovci“ vremenom toliko ugrozili populacije pojedinih životinja da su neke dovedene gotovo do istrebljenja (afrički slon).

Kako navodi Akama (2008) nakon proglašenja Deklaracije o britanskoj istočnoj Africi (15.06.1895. godine), što predstavlja početak kolonijalne vladavine Britanije ovim delom Afrike, dolazi veliki broj evropskih doseljenika, amaterskih i profesionalnih lovaca. Relativno stabilna društveno-politička situacija i uvođenje reda i zakona u ovaj deo sveta samo je još više podsticao brojne zapadnjake da sve više posećuju istočnu Afriku. Najveći broj posetilaca je bio zainteresovan za safari lovove. Period od 1900. do 1945. godine označava se kao „doba lova na veliku divljač“. Isti autor dalje navodi da su lovci koji su učestvovali u takvim lovovima u stvari bili političari i članovi aristokratije. Tako je u periodu između aprila 1909. godine i marta 1910. godine tadašnji američki predsednik Teodor Ruzvelt putovao po istočnoj Africi sa preko 200 ljudi i lovio. Rezultat tog lova je više od 3000 primeraka odstreljenih afričkih životinja koje su otpremljene u Vašington. Ovakav lovni pritisak je za nešto više od pola veka doveo do drastičnog smanjenja mnogih vrsta životinja i do nestajanja mnogih staništa. Tokom tog

razdoblja, pioniri u zaštiti prirode postaju zabrinuti za prekomerno iskorišćavanje divljih životinja, shvatajući da će dalja devastacija dovesti do njihovog izumiranja. Zato su 1913. godine prirodnjaci 16 evropskih zemalja i Severne Amerike održali konferenciju u Bazelu gde su formulisane smernice za očuvanje zaštite divljih područja u svetu, posebno onih u kolonijama. To je rezultiralo formiranjem međunarodne kancelarije u Briselu koja je sakupljala informacije o stanju divljači, njenom očuvanju i formiranju politike zaštite. U oktobru 1933. godine predstavnici evropskih vlada sa kolonijama u Africi održali su konferenciju u Londonu za ocenu stanja i očuvanja divljih životinja u Africi pri čemu je afirmisano uspostavljanje prirodnih parkova i rezervata divljači.

Mnoge afričke države su nakon oslobađanja od kolonijalnog ropstva preduzele veoma stroge mere zaštite pojedinih vrsta divljači. Jedna od zemalja koje su uvele najstrožije mere zaštite je Kenija koja je 1977. godine zabranila lov i za očuvanje divljih životinja i turističke programe dobila je međunarodnu podršku. Veliki broj turista iz Evrope i Severne Amerike dolazi u Keniju da posmatra i fotografije divljač. Kenija je zemlja safarija, poznata po svojim prirodnim rezervatima, među kojima je čuveni Masai Mara. Posetioци koji odlaze na safari, najčešće posmatraju migracije životinja, koje se odvijaju između avgusta i novembra. Poznata je tura nazvana „Out of Afrika“, kojom se, pored Masai Mare, obilaze još tri kenijska nacionalna parka - Tsavo Est, jezero Nakuru i Kilimandžaro Kimana. U Keniji je dozvoljen lov na ptice.

Danas je Afrika i dalje jako tražena lovno-turistička destinacija gde veći broj država ostvaruje značajan prihod od lova. Jedna od najposećenijih država je Namibija, pre svega jer je bogata atraktivnim vrstama lovne divljači a istovremeno važi za jednu od najstabilnijih afričkih država u ekonomskom i političkom pogledu. Najatraktivniji aranžman u lovnoturističkoj ponudi ove zemlje je „Big Fave Game“ (pet velikih), odnosno lov na pet najatraktivnijih vrsta: lava, afričkog slona, leoparda, afričkog bivola i crnog ili belog nosoroga. Lovovi se i dalje organizuju uprkos činjenici da su neke vrste, kakav je crni i beli nosorog, kritično ugrožene², dok je afrički slon gotovo potpuno nestao. Crni nosorog je na ivici istrebljenja zbog gubitka staništa, ali i zbog ilegalnog lova. Lovokradice već godinama love sve vrste nosoroga zbog njihovog roga

² Tako je 2014. godine na aukciji u Dalasu prodato za 350 000 dolara odobrenje za odstel jednog crnog nosoroga u Namibiji, koji je proglašen za ugroženu svetsku vrstu. Stiv Vagner, portparol Safari kluba Dalas, koji je organizovao aukciju, potvrdio je da je prodato dozvola za lov na nosoroga u Namibiji, ali nije otkrio identitet kupca. Izršni direktor kluba, Ben Karter, je istakao da će sav novac sakupljen na aukciji biti iskorišćen za zaštitu ovih životinja. On je pojasnio da će kupac dozvole smeti da ulovi samo starog mužjaka koji više ne može da se pari i da je ta životinja već određena za uklanjanje jer je postao agresivan i ugrožava druge. Aktivisti za zaštitu prava životinja protivili su se održavanju aukcije, čak je Federalni istražni biro sproveo istragu zbog pretnji upućenih članovima Safari kluba. Aukcija je organizovana iza zatvorenih vrata i uz veliko prisustvo policije. Namibija godišnje nudi pet dozvola za lov crnog nosoroga a ovo je prva prodata dozvola dostupna van zemlje.

koji je veoma cenjen na crnom tržištu, naročito u Aziji gde je tražen zbog svojih navodnih medicinskih svojstava. Tako je u Africi 745 nosoroga ubijeno u krivolovu tokom 2012. godine, što iznosi oko dva nosoroga svaki dan, uglavnom zbog rogova. Samo u Južnoj Africi ubijen je 461 nosorog u prvoj polovini 2013. godine zbog mišljenja da njegovi rogovi mogu da izleče rak (Slika 1). Obzirom da rogovi nosoroga nemaju nikakvu farmakološku vrednost sve ovo poprima tragične razmere. Pored ilegalnog lova istrebljenje pojedinih vrsta uzrokovano je gubitkom stamišta. Danas u divljini živi oko 4.000 crnih nosoroga, od čega 1.800 u Namibiji, dok ih je 1960-tih bilo oko 70.000 (<http://conservationmagazine.org/2014/01/can-trophy-hunting-reconciled-conservation/>).



Slika 1: Odstreljena ženka nosoroga u lovokrađi (Južna Afrika)

Izvor: <http://www.kurir.rs/clanak-2250425/slika-898901>

Paralelno sa nastankom lovnog turizma u Africi ovaj vid turizma se javljao i u Aziji. Za razliku od Afrike, Azija je kontinent geografski veoma raznovrstan u smislu da su ovde locirane najviše planine, visoravni, pustinje, džungle, reke, jezera uz šarolikost klimata i raznovrsne vegetacije što je uslovalo i bogatstvo životinjskih vrsta koje su bile jako atraktivne lovcima. I ovde, kao i u Africi, neumeren lov i lovokrađa, su doveli do smanjenja brojnosti velikog broja vrsta. Vrste koje su nekad smatrane lovnom divljači danas su ugrožene i više se ne mogu loviti. Danas se u lovnoturističkoj ponudi azijskih lovišta nalazi nekoliko vrsta gazela, losa, jelena, smeće divljači, nekoliko vrsta divlje ovce i dr. Inostranim lovcima turistima nude se različite vrste lovova kombinovane sa egzotičnim putovanjima. Mnoge lovce-turiste privlači lov koji se

nudi na visokim azijskim planinama, na većim visinama gde su niske temperature, razređen vazduh i mnogo manji komfor (Prentović,2014).

3.3.2. LOVNI TURIZAM U EVROPI

Prentović (2014) navodi da je Evropa najznačajniji emitivni kontinent na međunarodnom tržištu lovnog turizma, odnosno da su lovci iz Evrope (uz one iz SAD) najbrojnija lovnoturistička klijentela u lovištima drugih kontinenata. To ne znači, navodi dalje isti autor, da su evropska lovišta siromašna sa divljači, već da jedan značajan broj evropskih, visoko solventnih, lovaca preferira lovnoturističke destinacije na drugim kontinentima. Postoji i značajan broj evropskih lovaca koji lovi na evropskom kontinentu ali izvan granica svojih država. Broj evropskih lovaca prezentuje Hofer (2002), ali u svega 18 od 34 države Evrope, smatrajući da se u ovim državama nalazi glavna emitivna lovnoturistička klijentela. Tako je početkom ovog milenijuma, u 15 zemalja Evropske unije bilo oko 6.222.700 lovaca, a u još 3 razvijene zemlje Evrope (Malta, Norveška i Švajcarska) – 214.000 lovaca. Prosečan udeo lovaca u populaciji stanovništva u EU bio je oko 1,7%.

Kako navodi Prentović (2014) najvažnije emitivne zemlje u lovnom turizmu Nemačka, Italija, Austrija, države Beneluksa, Španija i Danska. Ova klijentela najčešće posećuje lovnoturističke destinacije u Istočnoj Evropi. Prema Hoferu (2002) oko 20% ili 1.330.000 lovaca iz Evrope odlazi u inostrane lovnoturističke destinacije ili oko 330.000 lovaca godišnje. Istočno evropske lovne destinacije godišnje potencijalno poseti od 450.000 – 460.000 inostranih lovaca. Isti autor ističe da se, prema podacima lovnoturističkih destinacija, godišnje u evroazijskim destinacijama realizuje od 80. 000 do 90.000 turističkih lovova od čega se ostvari prihod od 120-180 miliona evra, od čega njima (lovnoturističkim destinacijama) ostaje od 26 do 35 miliona.

Usled nedostatka podataka o stanju lovnog turizma u većini zemalja Evrope u daljem tekstu biće dat prikaz razvijenosti ovog vida turizma u nekim regijama i nekim državama našeg okruženja.

Lovni turizam u Skandinaviji svakako treba posebno pomenuti, ako ni zbog čega drugog, ono po tome što se 3 države koje se nalaze na ovom poluostvu, odlikuju velikim procentom lovaca u ukupnoj populaciji stanovništva (Prentović, 2014). Generalno, lovni turizam u Skandinaviji je prilično razvijen ali su klijenti većinom domaći turisti-lovci (Marković i Davidović, 2009).

U Finskoj se izdaju posebne dozvole za lov lukom i strelom, za lov psima i za lov zamkama. Sokolarenje je zabranjeno. Zaštićena područja zauzimaju 8,4% teritorije i na njima je lov zabranjen. U Finskoj se love sledeće vrste divljači: medved, vuk, srna, jelen, sika jelen, virdžinijski jelen, muflon, irvas, ris, polarna lisica, divlje patke, divlje guske, jarebeice i fazani (www.face-europe.com).

Švedska ima najstarije lovno zakonodavstvo jer je njihov prvi zakon donesen još u XIII veku. Pored brojnih zabrana kao što su lov sa pticama, hajkama, upotreba veštačkih izvora svetlosti (osim u nekim slučajevima), kretanje motornim vozilima u lovištu, pucanje iz čamca pri kretanju i dr., dozvoljen je lov zamkama ali svaka zamka mora biti podvrgnuta veterinarskoj kontroli. Zanimljivo je da strani lovci mogu loviti u Švedskoj ali tek nakon položenog ispita iz lovne veštine koja se sastoji iz teorijskog i praktičnog dela. Vrste lovne divljači koje se love su: los, jelen, jelen lopatar, srneća divljač, zec, kunić, medved, dabar, jazavac, lisica, divlje patke, divlje guske, fazan, vrane i dr. (www.face-europe.com).

U Norveškoj, na državnim posedima, mogu loviti samo domaći lovci, dok stranci mogu loviti samo krupnu divljač. Lovne vrste u Norveškoj su: los, jelen, jelen lopatar, irvas, ris, lisica, zec, divlja svinja, muflon i dr.

Kada je reč o razvijenosti lovnog turizma u zemljama našeg okruženja posebno treba istaći Mađarsku. Pre svega, organizovano lovstvo u Mađarskoj je jedno od najstarijih u Evropi jer prvi Zakoni koji ga uređuju potiču još iz XII veka. Zahvaljujući prirodnim i geografskim karakteristikama, zavidnoj lovačkoj kulturi i kvalitetnom gazdovanju lovištima, Mađarska obiluje sledećim vrstama divljači: jelen, jelen lopatar, srna, divlja svinja, muflon, šakal, lisica, mnoge vrste pernate divljači i dr. Prema Annual Report 2009-2010 (FACE) u Mađarskoj u poslednjih desetak godina ima 55.000 lovaca što čini 0,57% populacije stanovništva. U istom periodu, prosečan godišnji profit mađarskog lovstva bio je oko 56 miliona evra. Od toga se od inostranih lovaca-turista, kojih godišnje u Mađarskoj boravi 25 do 30 hiljada, ostvari prihod od preko 14 miliona evra (Prentović, 2012).

Rumunija je jedna od retkih zemalja u kojoj ljudske aktivnosti nisu značajno izmenile prirodu. Ova zemlja ima dugu istoriju lova i danas predstavlja izuzetnu turističku destinaciju za mnoge lovce zbog velikog broja medveda, vukova, divljih svinja, jelena i divokoza. Od ukupno 2.207 lovišta, u 873 se lovi karpatski jelen koji predstavlja najatraktivniju i najprofitabilniju lovnu divljač u Rumuniji. Prema Prentoviću (2014) godišnji profit od odstrela jelena iznosi oko 9,4 miliona evra, ali su mogućnosti u tom pogledu znatno veće. Osim jelena i medveda, inostrani lovci u Rumuniji love jelena lopatara, tetreba i vuka što donosi dodatni lovnoturistički

profit. Ipak, teško je utvrditi rezultate lovnog turizma jer ne postoje evidencije a i organizacija lova i kontrola lovstva nisu na zavidnom nivou.

Zanimljivo je pomenuti i stanje lovnog turizma u Austriji. Ovaj vid turizma predstavlja značajnu privrednu delatnost. Lovstvo u Austriji ima dugu i veoma bogatu tradiciju. Austrija ima 115.000 lovaca što iznosi 1,14% stanovništva. U cilju očuvanja biodiverziteta u Austriji je 36,4% teritorije pod nekim vidom zaštite prirode. Lovne površine u Austriji se prostiru na 8.242.891 ha i obuhvataju 12.102 lovišta. Koliko je lovni turizam značajna privredna grana govori i prihod od, prosečno, oko pola milijarde evra godišnje i to 85 miliona evra od iznajmljivanja lovišta, odstrelne takse i usluga, 25 miliona evra od mesa divljači i preko 350 miliona evra od lova, lovnog turizma i pratećih delatnosti (prodaja lovačke opreme, oružja, optike i dr.). Koliko je lovnoturistički potencijal u Austriji impresivan najbolje se vidi kada se uporedi sa lovnoturističkim potencijalima naše zemlje. Austrija i Srbija imaju približno istu površinu, s tim što naša zemlja ima nešto više lovnih površina, oko 8,8 miliona hektara. Poređenja radi Srbija ima npr. 6.000 jelena i oko 90.000 srneće divljači dok Austrija ima oko 90.000 jelena i oko 600.000 srneće divljači.

3.3.3. LOVNI TURIZAM U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE

Tokom sedamdesetih i osamdesetih godina na prostorima bivše Jugoslavije lovstvo i lovni turizam doživljavaju svoj puni procvat i taj period je poznat kao „zlatno doba“ lovnog turizma. Ipak, i u to vreme a i kasnije, lovstvo i lovni turizam nisu bili ravnomerno razvijeni u državama bivše Jugoslavije a uzrok takve neravnomerne razvijenosti leži u različitim prirodno-geografskim karakteristikama, lovačkoj tradiciji i dr. ali najvažnije u stanju populacija lovne divljači. Na sadašnje stanje umnogome su uticala ratna dešavanja tokom 90-tih godina prošlog veka, posebno u državama na čijoj teritoriji su bili najveći sukobi (kao što je Bosna i Hercegovina) i gde su staništa divljači jako devastirana a mnoge populacije divljači dovedene do ivice istrebljenja. Najrazvijeniji lovni turizam ima Srbija, Slovenija i Hrvatska. Zahvaljujući prirodnim uslovima i velikom broju divljih vrsta, lovni turizam u Sloveniji je jedan od najrazvijenijih u Evropi. Najvećim procentom lovnih površina (91%) gazduju lovačka udruženja. Slovenija ima i 12 lovišta posebne namene. Sa 11 takvih lovišta gazduje Javni zavod, dok sa jednim lovištem gazduje nacionalni park „Triglav“. Najveći udeo u lovnoturističkoj ponudi ima krupna divljač (srna, jelen, divlja svinja, alpski kozorog, medved i vuk). Hrvatska takođe, ima razvijen lovni turizam, zahvaljujući pre svega prirodnim resursima. Ipak, Hrvatska ne spada u zemlje čija su lovišta konkurentna lovnoturističkim destinacijama u

okruženju. Iako u Bosni i Hercegovini lovstvo postoji više od devedeset godina, i pored izuzetnog prirodnog bogatstva i atraktivne lovne divljači, praktično lovni turizam nije ni postojao do „zlatnog doba“. Ovaj period je trajao do izbijanja građanskog rata a nakon toga lovni turizam nije postojao. Danas se ulažu napori za ponovno uspostavljanje lovnog turizma. U Makedoniji, i pored povoljnih uslova za razvoj lovstva, lovni turizam nije dovoljno razvijen niti može da odgovori na savremene potrebe lovaca–turista. Slično je i u Crnoj Gori gde i pored većeg broja vrsta lovne divljači, lovni turizam nije razvijen u skladu sa mogućnostima i potrebama (Prentović, 2014).

3.3.4. LOVNI TURIZAM U SRBIJI

Kako navodi Prentović (2014) preteče turističkog lova u našoj zemlji datiraju od perioda između dva svetska rata i to u formi „gostinskih lovova“. Interesovanje i boravak lovaca turista, posebno Engleza i Nemaca u tadašnjoj Dunavskoj banovini (današnja Vojvodina) i učešće Saveza društava lovaca Dunavske banovine na Prvoj svetskoj lovačkoj izložbi u Berlinu, predstavlja začetak lovnog turizma u našoj zemlji. Ipak, počeci organizovanog lovnog turizma događaju se tek nakon II svetkog rata, 1952. godine i to kada 9 inostranih lovaca posete lovišta kod Apatina i Bezdana. Od 1954. godine, kada je održana Svetska izložba lova u Diseldorfu, lovni turizam u našoj zemlji počinje svoju uzlaznu putanju sve do 1991. godine. U tom periodu u Srbiji je boravilo oko 10.000 inostranih lovaca od kojih se ostvarivao devizni priliv od 10 miliona nemačkih maraka. Ako se ovi podaci porede sa brojem lovaca turista tadašnje SFRJ (25-30.000) kao i sa ostvarenim godišnjim prihodom (prema nekim procenama 20 miliona dolara), jasno je da je Srbija bila u lovno-turističkom smislu najrazvijenija u odnosu na druge republike. Od 1991. godine, nakon raspada SFRJ, uvođenjem sankcija i na kraju NATO agresijom na našu zemlju, lovni turizam je gotovo zamro. Stanje lovstva i lovnog turizma počelo se polako popravljati početkom ovog veka, no i pored ostvarenih rezultata, lovni turizam u Srbiji nije ostvario očekivanu revitalizaciju.

3.3.5. LOVNI TURIZAM U VOJVODINI

Pisani izvori o lovnom turizmu na prostorima Vojvodine do I svetskog rata nisu poznati. Određena saznanja upućuju da su sa ovih prostora pojedini imućniji lovci tog vremena bili učesnici lovnih ekspedicija (safarija) i da su sledili tadašnje lovno turističke trendove razvijenih zemalja. Lovački savez Vojvodine osnovan je 10. decembra 1922. godine

Lovni turizam u Vojvodini ima dugu tradiciju. Vojvodina je bila najrazvijenije lovno turističko područje u bivšoj Jugoslaviji i jedna od vodećih lovnoturističkih destinacija u Evropi, a to je i danas u Republici Srbiji. Prema Prentoviću (2011) Vojvodina tradicionalno predstavlja jednu od najrazvijenijih lovnih regija Srednje i Jugoistočne Evrope. Tokom 80-tih godina prošlog veka u „zlatno doba lovnog turizma“ u Vojvodini je boravilo preko 10.000 turista koji su samo vojvođanskim lovištima donosili prihod od 12.000.000 tadašnjih nemačkih maraka (Prentović, 2011). Ovakvom uspehu lovnog turizma u Vojvodini, prema Prentoviću doprinela je respektabilna lovna tradicija i lovna kultura, kao i kvalitetno lovno gazdovanje što je rezultiralo kvalitetnom ponudom krupne i sitne divljači visoke trofejne vrednosti. Posle gotovo deceniju i po agonije i kraha lovnog privređivanja i lovnog turizma zbog poznatih dešavanja (rat, sankcije, bombardovanje zemlje i dr.) stanje se, poslednjih godina u lovnom turizmu Vojvodine konsoliduje. Prema Ristić i drugi (2011) vojvođanska lovišta se ubrajaju među najpoznatija u Evropi i predstavljaju privredni, turistički i lovni potencijal Pokrajine. Prirodni potencijali za gajenje gotovo svih vrsta divljači su još uvek očuvani, uprkos brojnim promenama, koje je pretrpela priroda u Vojvodini.

Prentović (2014) navodi da se ukupono stanje lovstva i lovnog turizma u Vojvodini poboljšava od 2000. godine zahvaljujući postepenom poboljšanju političke i ekonomske situacije u zemlji. Zakonom o divljači i lovstvu koji je donešen 2010. godine na nov način regulisana su značajna pitanja iz oblasti lovstva. Velikim brojem podzakonskih akata utvrđena su lovna područja, ustanovljena lovišta, lovostaj, i dr. Prema podacima Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo (<https://195.178.40.83/lovistaAPV>) na teritoriji AP Vojvodine ustanovljeno je 9 lovnih područja i to: severnobačko, istočnobačko, južnobačko, severnosremsko, istočnosremsko, južnosremsko, severnobanatsko, srednjebanatsko i Deliblatska pešćara. Na ovih 9 lovnih područja ustanovljeno je 151 lovište, kojima gazduju 104 pravna subjekta - lovačka udruženja (90), javna preduzeća (2), ribnjačka udruženja (11) i privatno lovište (1). Ustanovljena lovišta sa određenim vrstama i brojnim stanjem lovne divljači su data na gazdovanje (Tabela 1):

- 17 lovišta dato je na gazdovanje JP „Vojvodinašume“, ukupne površine 109.824,34 ha.
- 1 lovište – NP „Fruška Gora“, ukupna površina 25.518,45 ha
- 1 privatno lovište - Ecoagri Serbia A.D., ukupna površina 2.397,73 ha.
- 13 lovišta data na gazdovanje ribnjacima“, ukupna površina 9.226,53 ha.
- 119 lovišta, ukupne površine 2.006.652,46 ha, dato je na gazdovanje 90 lovačkih udruženja.

Tabela 1: Podaci o brojnosti vrsta divljači u lovištima koje su data na gazdovanje

| Korisnici | Jelen | Lopatar | Srna | Muflon | D. svinja | Zec |
|---------------------|-------|---------|--------|--------|-----------|---------|
| JP „Vojvodinašume | 3,178 | 96 | 1,689 | 114 | 3,998 | 851 |
| JP NP „Fruška gora“ | 185 | 219 | 432 | 89 | 545 | - |
| Privatno lovište | - | - | 16 | - | 10 | 50 |
| Ribnjačka lovišta | - | - | 21 | - | 148 | - |
| Lovačka udruženja | 460 | - | 57,418 | - | 2,587 | 269,274 |
| UKUPNO: | 3,823 | 315 | 59,576 | 203 | 7,288 | 270,175 |

Izvor: Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo

Članom 7. i 8. Zakona o zaštiti prirode predviđeno je, između ostalog, da se pre izrade Planskog dokumenta za određeno lovište (lovne osnove) moraju pribaviti uslovi zaštite prirode odnosno da koršćenje prirodnih resursa u lovstvu mora biti u skladu sa merama i uslovima zaštite prirode. Zaštita, upravljanje, lov, korišćenje i unapređivanje populacija lovostajem zaštićenih vrsta divljači, obezbeđuju se u skladu sa propisima kojima se uređuje lovstvo i propisima kojima se uređuje zaštita prirode.

Prema Delić (u Stojnić i drugi, 2015) u periodu 2010-2014. godina u lovištima Vojvodine, krupna autohtona divljač je u skladu sa trendom u Evropi, zabeležila porast brojnosti. Takođe je došlo do proširenje areala, odnosno primećeno je njeno stalno prisustvo i na mestima gde do sada nije viđana tokom niza godina. Proširenje areala, ili u nekim slučajevima povratak na stara staništa, karakteriše populacije evropskog jelena i divlju svinju. Odstrel ovih vrsta je u otvorenim lovištima imao tendenciju blagog porasta jer su korisnici lovišta obazrivo planirali odstrel naročito jelena. To se posebno odnosi na lovišta zapadne Bačke (Vajska), jugozapadnog Srema (Jamena) i istočnog Banata (Boka, Bela Crkva, Plandište, Sečanj) koji tek odnedavno gazduju populacijama jelena.

Alohtone vrste muflon i jelen lopatar i dalje su prisutne samo u ograđenim lovištima sa skromnom trofejnom vrednošću. Kod muflona, čije je brojno stanje ispod kapaciteta i sa malim prirastom staništa, podaci ne ukazuju na poboljšanje brojnosti i kvaliteta.

Zec, kao predstavnik sitne divljači u Vojvodini, beleži pad brojnosti u proteklom periodu. Zato je u većini lovišta u Vojvodini smanjen odstrel ove vrste divljači. U znatnom broju lovišta korisnici su, na godinu ili dve, potpuno obustavili odstrel u cilju očuvanja populacije zeca. Tako je u najvećem broju lovišta odstrel smanjen, a tamo gde je brojnost zeca je u granicama višegodišnjeg proseka, odstrel je uobičajen (Bačka Topola, Pećinci, Kikinda i dr.). Razlozi za smanjenje brojnosti zeca verovatno su intenzivna poljoprivreda sa sve moćnijom mehanizacijom kao i veća upotreba hemijskih sredstava. Takođe se smatra da je jedan od uzroka smanjenja broja zečeva i povećanje brojnosti lisice i pojava šakala na novim

terenima. Povećanje brojnosti lisica uzrokovano je uspelom akcijom peroralne vakcinacije lisica.

Iako je, kako navodi Prentović (2014) od 2000. godine do danas sproveden veći broj istraživanja o aktuelnom stanju lovnog turizma u Vojvodini, još uvek nedostaju ekzagzadni podaci o odstrelu i lovnoturističkom prometu. Nije poznato ni da li su ostvarene projekcije i planovi koji su zacrtani Dugoročnim programom razvoja lovstva za period 2000-2010. Lovački savez Vojvodine, ali ni jedna druga institucija, nije sačinila analizu kojom se vrednuju efekti pomenutog dugoročnog programa. Takođe nije donet sličan dugoročni program razvoja lovstva za naredni period.

Današnje stanje lovnom turizma, navodi isti autor, nije mnogo bolje u odnosu na pre 10 godina a u nekim aspektima je i lošije. Tako na primer, situacija u pogledu nezakonitog lova (krivolova i lovokrađe) nije se poboljšala u poslednje vreme. Na lovnoturističkom tržištu postoji disklepanca između ponude i tražnje o čemu govore neke analize na osnovu kojih se vidi da ponuda divljači za komercijalni odstrel znatno prevazilazi iskazane potrebe potencijalne lovnoturističke klijentele. Sa druge strane, ne mali broj korisnika lovišta nudi znatno veću ponudu divljači za komercijalni odstrel nego što to održivo gazdovanje dozvoljava čime se troši osnovni resurs. Pored navedenog, na lovnoturističkom tržištu naše zemlje se nalazi i znatan broj posredničkih agencija, od kojih je jedan broj neregistrovanih, što generiše pojavu “crnog tržišta”, što opet doprinosi nepotpunoj i netačnoj evidenciji odstrela. Svi ovi problemi dovode do određenih negativnih pojava kakve su krivolov, česte afere sa odstrelom ptica, nezakoniti načini lova i dr. i što ima za posledicu da, kako ističe Prentović “opštetdruštveni tretman lovnog turizma nije u skladu sa njegovim ekološkim, ekonomskim, kulturnim i drugim potencijalima”.

I pored svih problema, zaključuje Prentović, prirodni i drugi turistički potencijali lovstva Srbije, a posebno Vojvodine predstavljaju solidnu osnovu za razvoj lovnog turizma.

3.4. LOVIŠTE KAO TURISTIČKA DESTINACIJA

U lovno-stručnoj literaturi se sreće veći broj definicija lovišta. Tu, sa normativno-pravnog aspekta, treba uvažavati određenje lovišta koje je naznačeno u članu 4. Zakona o divljači i lovstvu po kome je lovište “zaokružena prirodna celina u kojoj postoje uslovi za trajnu zaštitu, upravljanje, lov, korišćenje i unapređivanje populacija divljači”. Osim ove definicije u literaturi se sreće veći broj definicija lovišta, ali se čini da je naučno-metodološki najadekvatnija definicija lovišta koju daje Prentović (2006a), a koja glasi: „Lovište je određena površina zemlje, vode i šume, po pravilu omeđena prirodnim granicama, koja predstavlja deo

staništa lovne divljači na kome delovanje ekoloških (prirodnih, antropogenih i drugih) faktora omogućava gajenje, zaštitu i održivo korišćenje lovnih resursa. Pritom se pod održivim korišćenjem lovnih resursa smatra racionalan i, na normama etičkog kodeksa lovstva, zasnovan lov i optimalno ekonomsko korišćenje jedne ili više vrsta divljači i svih ostalih segmenata koje objedinjava lovište, kao koherentna lovna celina i svojevrsna turistička destinacija³. Da bi jedno lovište moglo postati turistička destinacija potrebno je da zadovoljava određene osnovne uslove, a pre svega da je, manje ili više, zaokružena geografska celina, koja raspolaže atraktivnim pretpostavkama za smeštaj, ishranu, odmor i rekreaciju turista-lovaca, a posebno za realizaciju njihovog glavnog motiva turističkog putovanja, a to je turistički lov. Osim atraktivnosti lovišta (adekvatna ponuda lovne divljači i egzotični lovni prostori), solidnih uslova boravka i usluga, pristupačnosti lovnih revira, neophodno je da isto raspolaže sa visokostručnim kadrovskim potencijalima, ali i da je data turistička destinacija na adekvatan način valorizovana, o čemu već postoje određeni hipotetički modeli⁴ u našoj stručnoj i naučnoj teoriji i praksi. Osim svega naznačenog, lovište može postati turistička destinacija u pravom smislu tog pojma samo ako je organizovano i upravljano uz primenu odgovarajuće marketing strategije koja će obezbediti ne samo profitabilno, već i u celini održivo lovno privređivanje.

3.5. KLASIFIKACIJA LOVNIH AKTIVNOSTI

Prema Prentoviću (2014) lov, tehnički posmatrano predstavlja aktivnost lovaca koja je usmerena na odstrel (pomoću lovačkog oružja) i hvatanje (pomoću mreža i hvataljki) određenih vrsta divljači. Posebnu vrstu lova predstavlja posmatranje i snimanje divljači. Brojne vrste, načini i tehnike lova se mogu klasifikovati s obzirom na sledeće kriterijume:

- prema broju učesnika – grupni i individualni lov;
- prema vrsti divljači – lov na krupnu i lov na sitnu divljač;
- prema sredstvima lovljenja – lov sa oružjem (vatrenim, pneumatskim i hladnim) i lov bez oružja (sredstvima za hvatanje, uspavlivanje, sokolarenje);
- prema načinu lovljenja – čekanje, pretraživanje, prikradanje, vabljenje, prigon, kružni lov, lov u potkovicu i dr;

³O tome se detaljnije razmatra u : Prentović, R. (2006): Lovište-svojevrsna turistička destinacija, „Turizam“ br. 10, Novi Sad; I Delić, J. (2010): Turistička valorizacija lovnih prostora Specijalnog rezervata prirode „Gornje Podunavlje”, Magistarska teza, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad

⁴Prentović, R. (2007): Mogući model valorizacije lovno-turističkih destinacija, „Turizam“, br. 11, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad, i Delić J.(2019): Turistička valorizacija lovnih prostora SRP „Gornje Podunavlje“, Magistarska teza, PMF, Novi Sad

- prema tehnikama lovljenja bez upotrebe oružja – jamarenje, lov sa klopka, hvataljkama, mrežama i fotoaparatom-kamerama;
- prema vrstama korišćenih životinja lovica – lov sa psima i sokolarenje;
- prema svrsi lovljenja – usmrćivanje (odstrel, sokolarenje), hvatanje žive divljači (za razne potrebe), posmatranje i snimanje divljači

1. Odstrel predstavlja usmrćivanje divljači uz upotrebu vatrenog oružja a može biti: uzgojni i redovni odstrel. Uzgojni odstrel se sprovodi radi uklanjanja nerazvijene i za rasplod neprikladne divljači u cilju regulisanja brojnosti populacije, odnosa polova, starosne strukture, kvaliteta trofeja i dr. Uzgojni odstrel može biti redukcion i on se praktikuje kod uklanjanja suvišnih grla divljači (bez obzira na starost, pol, kvalitet trofeja i dr.) kada to interesi lovišta zahtevaju ili u slučaju šteta od divljači. Sanitarni odstrel je vrsta uzgojnog odstrela (koji se vrši tokom cele godine) a obavljaju ga stručne službe lovišta i sprovodi se u cilju otklanjanja svih bolesnih, povređenih i ranjenih grla divljači.

Redovni odstrel predstavlja lovljenje svih zrelih, normalno razvijenih zdravih grla divljači oba pola i kako ističu Radosavljević i drugi (1995), „predstavlja žetvu dobro uzgajane divljači, koja daje veliku masu mesa, dobra krzna i vredne trofeje“.

2. Sokolarenje je jedan od najstarijih načina lova i koristi se od Starog veka. Predstavlja lov bez upotrebe oružja i u toj vrsti lova se koristi ptica grabljivica (soko, jastreb, kobac i sl.). Ovaj lov je „lov otvorenih prostora“ i ekološki je uslovljen u smislu da su za njegovo odvijanje potrebna velika travna prostranstva, kakve su stepe Azije odakle je i potekao.

3. Hvatanje žive divljači se vrši u cilju naseljavanja u druga lovišta, premeštanja u druge delove istog lovišta, smeštaja u zimovnike, vršenja naučno-istraživačkog rada i dr. Pri hvatanju se koriste hvataljke i sredstva za uspavlivanje, a hvatanje vrše stručna lica lovišta. Hvatanje žive divljači predstavlja najskuplji oblik lova obzirom na svrhu, značaj i cenu divljači.

4. Posmatranje i snimanje divljači (fotosafari) je poseban oblik lova koji upražnjava klijentela koja uživa u posmatranju i snimanju divljih životinja. Fotosafari je najviše zastupljen u afričkim nacionalnim parkovima. U Evropi se fotosafari najčešće praktikuje za posmatranje ptica a razvijen je u Engleskoj, Belgiji, Francuskoj, Holandiji, Finskoj, Švajcarskoj i dr. I u našoj zemlji se u poslednjih nekoliko decenija razvija fotosafari, posebno na ornitološki bogatim prostorima kao što su Ludaško jezero, Carska bara, Slano Kopovo, Obedska bara i dr.

3.5.1. Odstrelni lov kao glavna aktivnost u lovnom turizmu

Kako je napred navedeno, dve osnovne vrste lova su odstrel i hvatanje, ali turisti-lovci preferiraju samo odstrelni lov a hvatanje divljači nije zastupljeno u tzv. turističkom lovu. U odnosu na broj učesnika odstrelni lov može biti pojedinačni i grupni. Pojedinačni lov je onaj u kome učestvuje jedan učesnik u pratnji stručnog lica a primenjuje se u lovu na krupnu divljač. Grupni lov je onaj u kome učestvuju najmanje 3 a najviše 20 lovaca i u ovoj vrsti lova lovi se sitna divljač, divlja svinja i predatori. Načini organizovanja odstrelnog lova razlikuju se u pojedinačnom i grupnom lovu.

U pojedinačnom lovu praktikuju se sledeći načini organizovanja lova: lov dočekom, lov prikradanjem, lov traženjem i lov zapregom

Lov dočekom (čekanjem) se obično vrši pri odstrelu krupne divljači (divlja svinja, jelen, srna i dr.), ali i ptica močvarica (na preletu), strpljivim čekanjem. Ovaj način lova se odvija na dva načina: dočekom na zemlji i dočekom na visokoj čeki.

Lov dočekom na zemlji sprovodi se tako što lovac dočekuje divljač na pogodnom mestu u lovištu u prirodnom ili veštački izrađenom zaklonu. Ovaj drugi zaklon naziva se zaklonica, a izrađuje se od drveta, kukuruzovine, trske, snopova, konoplje, stabljika suncokreta, pruća, kamena i dr. Kada divljač priđe na udaljenost efikasnog dometa lovačkog oružja, dočekom na zemlji love se divlja svinja, zec i dr.

Lov dočekom na visokoj čeki praktikuje se pri odstrelu krupne divljači koja dođe na efikasni domet oružja, s tim što se lov krupne divljači vrši uz obavezno prisustvo pratioca i na nju se puca samo uz njegovo odobrenje. Osim lovljenja sa visoke čeke se vrši i osmatranje i posmatranje divljači.

Lov prikradanjem sam naziv ovog lova ukazuje na postupke pri lovljenju divljači, pri kome se lovac kreće oprezno, nastojeći da ostane neprimećen, pretražuje i temeljno ispituje dati lovni revir. Na ovaj način love se skoro sve vrste divljači, a posebno je zahtevno prikradanje jelenu, srndaću, divljem vepru, divokozi i dr. zbog toga što su ove vrste divljači veoma oprezne i osetljive, pa ih je teško uloviti. Inače, najbolji rezultati se postižu kada se ovaj način lova kombinuje s vabljenjem.

Lov traženjem se sprovodi tako da lovac uz pomoć obučenog psa pretražuje teren, pas pronalazi i podiže plen a lovac ispaljuje hitac. Nakon toga pas pronalazi odstreljenu divljač i donosi je.

Lov dozivanjem (vabljenjem) je takva vrsta lova pri kome se divljač doziva tako što lovac oponaša "glas" divljači koju vabi. Vabljenje se vrši specijalnim vabilicama koje se

serijski proizvode ili ih lovci sami izrađuju. Vabljenjem se uspešno lovi srndać, jelen, divlja patka i dr.

Lov zapregom ili čamcem koristi se u lovištima gde ima uslova za upotrebu ovih transportnih sredstava a još važnije tamo gde je divljač navikla na taprege i čamce. Na ovaj način se lovi krupna divljač ali se ne puca iz zaprege odnosno čamca dok su u pokretu.

Grupni lov je, kako je ranije navedeno, takva vrsta lova u kome učestvuje veći broj lovaca i kojima rukovodi vođa grupe lovaca. Ovaj vid lova obuhvata: lov pogonom, lov potkovicom, lov prigonom i kružni lov. Osnovni postupak u lovu pogonom je gonjenje divljači u kome lovci sami ili sa pogoničima “dižu” divljač i vrše odstrel. Ovaj način lova se praktikuje u otvorenim lovištima gde je dobra preglednost terena. Lov potkovicom je sličan lovu pogonom osim što je poredak lovaca koji “dižu” divljač u obliku potkovice. Kružni lov je zapravo varijanta lova pogonom pri kome se kretanje vrši kružno, prema sredini kruga. Ovo je često varijanta lova u ravničarskim lovištima sa visokom preglednošću terena i niskom vegetacijom. Lov prigonom se sprovodi tako što se lovci postavljaju u niz, a sa suprotne strane pogoniči nateruju divljač prema njima.

3.5.2. POJAM I VRSTE TURISTIČKOG LOVA

Turistički lov je, prema Prentović (2014), specifična vrsta lova koji se organizuje za lovce čije je mesto obitavanja manje ili više udaljeno od lokacije lovišta, tako da njihov dolazak, boravak, lovne i druge aktivnosti, zahtevaju obezbeđenje posebnih uslova i usluga (turističke usluge) u odnosu na one koje pretpostavlja lov domicilnih lovaca: Neophodni uslovi za organizovanje turističkog lova su: objekti za smeštaj i ishranu turista-lovaca, za njihov prevoz, servisne usluge, kulturno-zabavne, zdravstveno-rekreativne i druge aktivnosti u vanlovnom periodu boravka u datoj lovišnoj destinaciji. Efekat svih lovno-turističkih usluga koje se pružaju lovcima-turistima je odgovarajuća finansijska dobit njihovih pružalaca. Stoga je turistički lov ekonomski najpropulzivniji oblik komercijalnog lova.

Turistički lov se, prema ovom autoru, može klasifikovati prema više kriterijuma. Tako, s obzirom na *trajanje*, turistički lov se može podeliti na jenodnevi, dvodnevni, trodnevni i višednevni. Prema *učesnicima* on se može podeliti na turistički lov koji se organizuje za strane, odnosno za domaće lovce-turiste, a s obzirom na *kategoriju divljači* koja se izlovljava – na lov krupne divljači i lov sitne divljači.

3.5.3. ORGANIZACIJA TURISTIČKOG LOVA

Organizacija turističkog lova, kako ističe Prentović (2014), predpostavlja sprovođenje niza mera, postupaka i radnji u cilju pravovremenog i adekvatnog prihvata, smeštaja i opskrbljivanja turista-lovaca i njihovih lovačkih pasa neophodnim potrepštinama (od ishrane, preko obezbeđenja svih nedostajućih sredstava, usluga i informacija) za njihov udoban boravak kao i bezbedno i uspešno sprovođenje turističkog lova.

Kako je u turističkom lovu osnovni „alat“ koji koriste turisti lovačko oružje (uglavnom vatreno), to je i osnovna specifičnost ove vrste lova, dakle, bezbednosna delatnost. Korišćenje oružja na neadekvatan način, posebno vatrenog, može ugroziti bezbednost učesnika u lovu, divljači i drugih lica. Pored toga, rizičnost turističkog lova može proisteći iz činjenice da i neke vrste lovne divljači, kao što su zveri, krupni papkari i kopitari i drugi potencijalno mogu ugroziti učesnike u lovu posebno kad se osete ugroženim ili su ranjeni. Zato radi potune bezbednosti svih učesnika, organizacija turističkog lova ima presudan značaj.

Pre dolaska lovaca-turista organizator turističkog aranžmana treba da ima sva neophodna saznanja o potrebama i afinitetima svoje klijentele, a po prispeću treba da ostvari odgovarajući doček istih (na aerodromu ili drugom mestu prispeća) i njihovo smeštanje u datoj lovačkoj kući ili drugom ugostiteljskom objektu.

Pri organizovanju i sprovođenju turističkog lova obavezno je uvažavati sve neophodne parametre aktuelnih planova odstrela divljači u datom lovištu, tj. da se održava brojno stanje matičnog zapata, da bi bila postignuta optimalna brojnost, tako da umanjena (pa i ona prouzrokovana odstrelom u turističkom lovu) budu u visini priraštaja u jedinici vremena (lovnoj godini).

Turistički lov krupne divljači

Turistički lov krupne divljači može biti odstrel krupne dlakave divljači (sisara) i odstrel krupne pernate divljači (ptica).

Turistički lov krupne divljači je najproduktivniji, ali i najdelikatniji oblik lovnog turizma. Lovni turisti u našim lovištima najviše preferiraju jelena, srnu, divlju svinju, muflona i divokožu. S tim u vezi, kako ističe Prentović (2014), pri organizovanju lova uopšte, a posebno u slučaju lova na krupnu divljač, treba voditi računa, kako o važećim propisima o lovostaju, tako i o terenima, uslovima, načinima i odgovarajućem lovačkom oružju, municiji i opremi, kao i o specifičnostima lova na svaku pojedinu vrstu divljači.

Lov na jelena predstavlja na našim lovnim prostorima najveću lovno-turističku atrakciju i donosi najveći finansijski efekat. Dozvoljeno vreme lova na jelene kod nas je: 1. avgust do 14. februar (mužjak i mladunče-tele), odnosno 16. avgust do 31. januar (ženka-košuta). Jelen se lovi dočekom na zemlji, dočekom na visokoj čeki, vrebanjem (šunjanjem), vabljenjem za vreme rike, prigonom i zapregom. Trofeji (rogovlje, koža, zubi očnjaci, srčana „kost“ i dlake iz grive) ulovljenog jelena, iako značajna stavka u kalkulaciji cene svakog turističkog lova, predstavljaju značajan motiv privlačenja potencijalnih lovaca-turista. Uz to, atraktivnost lova na jelene za vreme rike⁵ je tako velika da predstavlja takođe značajan faktor privlačenja lovno-turističke klijentele i to upravo one sa „dubljim džepom“.

Lov na srneću divljač, kao najlepšu i najbrojniju krupnu divljač naših lovišta, prema važećem kalendaru lova, dozvoljen je po sledećem: mužjak srndać – od 16. aprila do 30. septembra (u periodu od 16. maja do 31. jula može se vršiti samo uzgojno-selektivni odstrel), ženka-srna i mladunče-lane od 1. oktobra do 31. januara. Lov na srneću divljač je najmasovniji lov na krupnu divljač na našim prostorima i, kao takav, donosi značajan komercijalni efekat.

Turistički lov sitne divljači

Turistički lov sitne divljači može biti odstrel sitne dlakave divljači (sisara) i odstrel sitne pernate divljači (ptica). Najčešće se lov sitne dlakave divljači vrši na zeca. Sve je češći lov na sitne predatore kao što je šakal i lisica, koji se realizuje kao turistički lov i čije komercijalne efekte ne treba zanemariti. Od sitne pernate divljači za turistički lov su aktuelni fazan, jarebica, prepelica, ptice močvarice i dr.

3.6. EKONOMIKA LOVNOG TURIZMA

Lovnoturistička delatnost predstavlja segment privređivanja, odn. kako to navodi Prentović (2014) predstavlja ekonomski fenomen. Lovni turizam je, prema istom autoru, specifičan vid lovnog privređivanja u okviru koga se „prodaja“ divljači ostvaruje u lovištu, dakle na mestu proizvodnje, bez troškova pakovanja, transpota, rizika i dr. Lovcu turisti koji lovi ovu specifičnu uslugu u samom lovištu naplaćuju se svi troškovi preuzimanja „robe“ i troškovi boravka. Zato se lovni turizam s pravom smatra najpropulzivnijim načinom unovčavanja divljači i drugih pratećih usluga. Pored ovoga lovno privređivanje svuda u svetu,

⁵O fenomenologiji rike jelena razmatrano je u prethodnom delu ovog teksta a o tome se sa turističkog aspekta razmatra u: Prentović, R. I Bradvarević, J. (2007): Rika jelena kao turistička atraktivnost, „Turizam“ br. 11, Novi Sad

pa i kod nas obuhvata i prerađevine od divljači (proizvodi od mesa, krzna, kože, rožnatih delova i dr.), lovačke opreme, oružja i municije.

3.6.1. RESURSI LOVNOG TURIZMA

Bitni ekonomski faktori poslovanja i razvoja lovnog turizma su njegovi resursi, koji su, pojedinačno posmatrano, brojni, ali se oni analizom ekonomske i turističke teorije mogu podeliti u četiri osnovne grupe i to: prirodni resursi, fizički kapital, ljudski resursi, znanje i lovački pas.

A) Prirodni resursi lovnog turizma

Prirodni resursi lovnog turizma su lovna divljač i njena staništa na kojima ona egzistira, pri čemu je divljač glavni resurs lovnog turizma, jer je neposredno iskoristljiva. Prema Mariću (2003) indirektno, „svi prirodni elementi i pojave, bez obzira na njihov ekonomski status (kapital ili resurs) imaju svoje mesto i važnu ulogu u održavanju prorodne ravnoteže, odnosno lanca ishrane. Samim tim i one vrste divljih životinja koje nisu obuhvaćene lovstvom imaju važnu ulogu u postojanosti lovne divljači, odnosno lovnih resursa“. Staništa divljači koja, takođe, predstavljaju prirodni resurs su u lovstvu lovišta. Površine lovišta, se, u odnosu na to da li je na njima lov dozvoljen ili ne, dele na lovne i nelovne površine. Pored toga, lovišta mogu biti otvorena u kojima se odvija nesmetana sezonska migracija divljači i ograđena koja, kako im samo ime kaže, su ograđena prirodnim ili veštačkim preprekama te je divljač onemogućena da napusti ovu površinu.

B) Materijalno-tehnički resursi lovnog turizma

Materijalno-tehničke objekti, kao fizički kapital lovnog turizma su namenjeni obezbeđivanju uslova za sprovođenje lovnoturističke delatnosti.

- lovno-tehnički objekti (za komunikaciju u lovištu, za osmatranje i lov – čeke, objekti za obradu i čuvanje mesa odstreljene divljači, mesta za probanje i upucavanje lovačkog oružja i dr.);
- lovno-uzgojni objekti (za proizvodnju biljno prehrambenih artikala, za skladištenje hrane, hranilišta, solišta, pojilišta, prihvatilišta, kaljužišta;
- objekti za zaštitu divljači (zaklonice, zimovnici, ograde);
- oružje za lov (puške glatkih cevi, puške olučenih cevi, kombinovane puške, pištolji i revolveri, kao i tetivno oružje – luk i strela i samostrel);

- objekti za smeštaj i ishranu lovaca i njihovih pasa (lovačke kuće, lovačke kolibe i lovačke vile).

U fizički kapital ili materijalno tehničke resurse lovnog turizma spadaju i sredstva za transport (automobili, traktori sa prikolicama, zaprežna kola, čamci. Ova sredstva se koriste za prevoz lovaca-turista, njihovih vodiča, pratilaca, prevodilaca i dr.

C) Ljudski resursi lovnog turizma

Nezamenjivi resurs svake delatnosti, pa i lovnog turizma, su ljudi, tj. izvršioци različitih poslova. Najvažnije odrednice ljudskog resursa su: broj, polna, starosna i kvalifikaciona struktura angažovanih lica, a njegova vrednost naročito zavisi od nivoa stručne spreme, vrste zanimanja i primenljivosti znanja kojim ova lica raspolažu. (Prentović, 2005).

Budući da je lovni turizam kompleksna delatnost, ona zahteva interdisciplinarni pristup koji je moguće ostvariti samo angažovanjem stručnjaka raznorodnih profila stručnosti, a pre svega šumarske, poljoprivredne, biološke, veterinarske, ekološke, turizmološke, ekonomske, tehničke i druge struke. (Isti izvor). Naime, novi Zakon o divljači i lovstvu predvideo je instituciju pod nazivom „Lovačka komora“, koja se osniva „radi ostvarivanja zaštite prava i interesa lovnih radnika i unapređivanja lovstva u skladu sa održivim gazdovanjem populacijama divljači, opštim interesom i opšteprihvaćenim standardima u lovstvu“. (Član 9. Zakona). Ovim zakonom je, takođe, određeno da „član komore mora biti lice sa najmanje srednjim obrazovanjem koje je u toku školovanja položilo predmet iz oblasti lovstva, a koje, po dobijanju odgovarajuće licence, stiče pravo obavljanja poslova izrade planskih dokumenata u lovstvu, stručnih poslova gazdovanja lovištem i lovočuvarskih poslova“. (Član 10. Zakona).

D) Znanje kao resurs lovnog turizma

Tesno povezano sa ljudskim resursom je znanje, koje je, šire posmatrano, jedna njegova komponenta. Znanje je rezultat obrazovanja, a predstavlja „sistem svesno usvojenih činjenica, pojmova, zaključaka i generalizacija povezanih u jedinstvenu logičku celinu“. (Prentović, 2005). To je definicija znanja uopšte, dok znanje kao resurs „obuhvata i one saznajne elemente koji obezbeđuju stručno i naučno zasnovano obavljanje određenih poslova odnosno aktivnosti.“ (Isti izvor).

Razvoj lovnog turizma pretpostavlja „interdisciplinarno fundiranu primenu stručnih i naučnih znanja. Preduslov za to je ostvarivanje značajne transformacije u načinu obrazovanja kadrova“ (Isti izvor), a to je njihovo osposobljavanje za naučna istraživanja i primenu naučnih znanja u lovnoturističkoj praksi. S tim u vezi u ovoj delatnosti su danas, osim fundamentalnih

naučnih istraživanja, posebno aktuelna interdisciplinarno koncipirana primenjena istraživanja „sa angažovanjem naučnih timova različitih profila naučne specijalizovanosti“ (Isti izvor).

E) Pas kao resurs lovnog turizma

Lovački pas je zahvaljujući razvijenosti svojih čula, posebno čula mirisa, često nezamenjiv saradnik lovca u lovu. Prema našim i inostranim propisima u lovu se mogu koristiti samo čistokrvni psi za koje postoji dokumentovano poreklo najmanje tri generacije unazad. Lovački psi prvo prolaze obuku a potom se njihova upotrebljivost u lovu utvrđuje putem ispita. Prema Pravilniku o lovačkim psima lovački pas se koristi za lov sitne pernate divljači, za lov divljih svinja i krupnih zveri i za lov jamarenjem.

3.6.2. EKONOMSKI EFEKTI LOVNOG TURIZMA

Kako lovnoturistički proizvod obuhvata, pored osnovne usluge što je izlovljavanje divljači, i brojne prateće usluge, što podrazumeva značajnu ukupnu potrošnju, to su, kako navodi Prentović (2014), efekti lovnog turizma vrlo respektabilni. Najveći finansijski efekti kod nas, i u drugim manje razvijenim zemljama, ostvaruju se naplatom usluga inostranim lovcima turistima. Isti autor ukazuje da rezultati istraživanja strukture i iznosa turističke potrošnje a na osnovu ostvarenih ekonomskih efekata, pokazuju da se lovni turizam nalazi odmah iza nautičkog turizma kao najprofitabilnijeg turističkog prometa. Deere (2011) navodi da lovni turizam ne samo da donosi velike količine prihoda u privredu, već daje veće mogućnosti za zapošljavanje i pruža mogućnost lokalnim zajednicama da poboljšaju kvalitet života. Tako je lovni turizam, navodi autor, omogućio otvaranje 6.000 radnih mesta u Južnoj Africi, 4.328 u Tanzaniji, 2.125 u Namibiji i 1.000 u Bocvani. U istočnoj Cape provinciji u Južnoj Africi zaposlenost je povećana 3,5 puta, dok je prosečna plata povećana 5,7 puta. U selu Sankoio u Bocvani od osnivanja lovne industrije 1996. Godine, 77,4% stanovnika je zaposleno i to 58,3% onih koji nikada ranije nisu radili.

3.6.3. ETIČKI ASPEKTI LOVNOG TURIZMA

Pojam i predmet etike lovnog turizma

Prentović (2014) navodi da lovnoturistička delatnost u odnosu na ostale oblike turizma, ogleđa se u činjenici da je za njenu uspešnost neophodno postojanje fonda jedne ili više vrsta divljači u adekvatnom prirodnom ambijentu koji je prilagođen za bezbedan i uspešan lov u

kome se troši troši ovaj prirodni resurs što nije slučaj kod većine drugih oblika turizma. Pored toga, u odnosu na druge vidove turizma, lovni turizam predstavlja bezbednosno delikatnu, pa čak i rizičnu delatnost jer se u njemu kao glavni „alat“ koristi oružje. Dakle, lovnoturističku delatnost karakterišu specifične osobenosti proizvoda i tržišta kao i određene marketinške aktivnosti. U tom kontekstu, navodi dalje autor, sukobljavaju se različiti interesi: turista lovaca (lov i odsrel divljači), pružalaca lovnoturističkih usluga (privredni subjekti koji gazduju lovištima, lovnoturističke agencije i dr.), državni subjekti koji se bave poslovima zaštite prirode, lovstva i turizma, nevladin sektor koji se bavi zaštitom životne sredine, prirode, vrsta i dr. U osnovi svih tih odnosa u lovnoturističkoj delatnosti se nalaze svojevrzne moralne kontroverze. U cilju eliminisanja ovih kontrovezi i sprovođenju lovnoturističke delatnosti na relevantnim moralnim principima utvrđena je etika lovnog turizma.

Prirodno – ekološke vrednosne determinante lovnog turizma

Vrednosna polazišta etike lovnog turizma su: *biodiverzitet, zaštita prirode, održivi razvoj*⁶ i dobrobit životinja. Biodiverzitet predstavlja pojam kojim su obuhvaćeni svi biološki resursi na Planeti, dakle ukupnu raznolikost i variranje svih životnih formi i svih ekosistema u kojima su živa bića aktivni nosioci ekoloških procesa (Prentović, 2014). Biodiverzitet je veoma dinamičan fenomen koji se ogleda kroz bogatsvo bioloških resursa koji predstavljaju osnovu za život na našoj planeti. Očuvanje biodiverziteta je od presudnog značaja za opstanak života na Zemlji te u tom smislu prioritetno je, ne samo kao biloško, ekološko, ekonomsko, socijalno, kulturno, već i kao etičko pitanje. Kako je razvoj ljudskog društva praćen negativnim uticajem na prirodu javila se potreba za neohodnošću organizovanog delovanja na ponovno uspostavljanje ravnoteže u prirodi. Danas je zaštita prirode jedno od najznačajnijih opredeljenja Međunarodne zajednice. Zaštita prirode predstavlja sve aktivnosti i mere za očuvanje autentičnih prirodnih vrednosti i kako ističe Prentović (2008) to je istovremeno organizovana društvena delatnost usmerena na eliminisanje negativnih uticaja čoveka na prirodu. U tom smislu u daljem tehničko-tehnološkom, ekonomskom, kulturnom i moralnom razvoju čovečanstva ustanovljen je Koncept održivog razvoja koji polazi od trajnosti i dugoročne održivosti ljudskog bitisanja. Ovaj koncept podrazumeva i odgovornost sadašnjih generacija za poboljšanje ukupnih uslova egzistencije budućih generacija unapređivanjem prirodnih resursa od kojih zavisi sadašnjost i budućnost ljudske vrste i ukupnog živog sveta. Ovaj koncept se rukovodi načelima ekološke, socijalne i ekonomske održivosti. Ekološku održivost je nemoguće ostvariti bez očuvanja biodiverziteta.

⁶ O biodiverzitetu, zaštiti prirode i održivom razvoju se detaljnije razmatra u poglavlju 4 ove disertacije

Dobrobiti životinja kao vrednosni regulativ etike lovnog turizma

Odnos čoveka prema životinjama se tokom istorije ljudskog društva menjao. U prvobitnim zajednicama, čovek je sa jedne strane bio prinuđen da ubija životinje i time sebi obezbeđuje hranu i pribavio sirovine za izradu odeće, obuće i dr. i sa druge strane morao se čuvati i štititi od divljih životinja. U kasnijim epohama pa sve do XVIII veka preovladava shvatanje da je čovek apsolutni gospodar životinja i ne samo da ih je eksploatisao već se prema njima odnosio sa surovošću i mržnjom kako ističe Prentović (2014). Takav odnos prema životinjama je inspirisan tada vladajućim etičkim antropocentrizmom prema kome je čovek središte i krajnje ishodište postojanja sveta na planeti Zemlji i time ima neprikosnoveno pravo vlasništva nad svim živim bićima. Pojavom Darvina menja se ovo shvatanje i po njemu čovek treba da se u odnosu na druge životinje rukovodi načelom: „Što želiš da tebi drugi čine, čini i ti drugome“, a to je osnova na kojoj počiva moral. Etičar s kraja XIX veka Kropotkin, polazeći od stava Darvina, formuliše teoriju uzajamne pomoć čoveka i životinja, čime proširuje domen etike i na ne-ljudska bića. Njegove ideje predstavljaju polazište za utemeljenje etičkog biocentrizma prema kome se moralna načela odnose, ne samo na čoveka, već na sva živa bića. U međuvremenu, sazreva svest o neophodnosti zaštite životinja od zlostavljanja, a rezultat svega ovog su i prvi zakoni o zaštiti životinja⁷, a shodno tome, nakon apela ekologa iz Firence 1931. god. ustanovljen je Međunarodni dan životinja koji se obeležava 4. oktobra. Savremeno doba, u drugoj polovini XX veka, obeleženo je idejom biocentrizma a poseban doprinos daje Singer koji zastupa ideju konsekvencijalizma⁸ i zalaže se za proširenje te jednakosti i na životinje, posebno na one koje karakteriše “prag osetljivosti” (sposobnost da osećaju bol, strah, patnju, radost, odnosno sreću). On se poziva se na rezultate zoopsihologije (psihologije životinja) koja nalazi da najviše životinje, osim određenog nivoa inteligencije i emocija, poseduje i samosvest (svest o sebi), doživljavaju sebe kao distinktna (zasebna) bića, koja imaju prošlost i budućnost. Krucijalna postavka konsekvencijalizma, međutim, je da uzimanje jednog života koji, u celini uzet, ne bi bio prijatan, ne predstavlja direktno zlo, i da to može biti kompenzovano korišću koju bi dobilo neko još nepostojeće biće. Ovo se odnosi i na nesamosvesne životinje. Krajem 20. veka deluju različiti pokreti za zaštitu životinja i za njihova prava, kako u pravnom, tako i u etičkom pogledu. To je vreme kada se donose međunarodne

⁷ Prvi takav zakon donet je u Engleskoj, u kome se preti kaznom za loše postupanje prema životinjama. Potom su u više evropskih zemalja doneti zakoni o lovu, a imali se za cilj zaštitu i očuvanje populacija lovne divljači. Takav zakon je donet u Kraljevini Srbiji 16. jula 1989. godine.

⁸ Konsekvencijalizma (lat. consequentia –posledica) –polazna premisa: moralna ispravnost jedne radnje određuje se na osnovu posledica koje ona proizvodi, a ne na osnovu sredstava kojima se dati moralni cilj ostvaruje

konvencije o dobrobiti životinja⁹ a veliki broj država, među kojima i Srbija¹⁰, su donele zakone o dobrobiti životinja. Na postavkama doktrine o dobrobiti životinja zasnivaju se i norme lovačke etike koje je usvojio i Međunarodni savet za zaštitu divljači i prirode (CIC).

Lovačka etika – Etika lovstva odnosno lovnog turizma

Lov je svojevrsan odnos čoveka prema divljači, koja se u lovu najčešće odstreljuje. U lovu lovac koristi specifičan alat - lovačko oružje i specifičnu lovačku opremu. Kako je korišćenje oružja skopčano sa različitim opasnostima, neophodno je da se lovci ponašaju prema određenim pravilima kako bi se obezbedila maksimalna sigurnost lovaca, drugih ljudi, divljači i imovine. U različitim društvima i različitim vremenima nastajali su i razvijali se različiti odnosi i ponašanja tokom lova koji su bili obavezujući za sve učesnike lova. Od svih različitosti, svima je zajedničko da ponašanja prilikom lova moraju biti takva "da lovce i druga lica koja borave u prirodi zaštite od povreda i nesreća, zatim da štete u lovištu i neposrednoj blizini lovišta svedu na najmalju meru i da se lov odvija u skladu sa zakonskim propisima i lovačkom etikom. Lovačka etika „obuhvata skup načela i pravila koja se postavljaju pred lovce, kao posebnu i specifičnu skupinu ljudi, koji su dobrovoljno udruženi u lovačku organizaciju, a koja (pravila) regulišu pitanja koja se tiču: prava čoveka-lovca na divljač s jedne, i prava divljači da postoji s druge strane, zatim odnosa lovaca prema drugim lovcima odnosno učesnicima lova, divljači, lovačkom psu, svom oružju i opremi, kao i prema prirodnoj okolini, ličnoj, privatnoj i drugoj imovini, kao i bezbednosti drugih ljudi i domaćih životinja u lovištu“ (Prentović, 2008). Cilj lovačke etike je negovanje korektnih odnosa među lovcima i drugim učesnicima lova, kao glavni motiv lovačkog udruživanja i organizovanja i kao važan segment racionalnog i planskog lovnog gazdovanja. Ova nepisana pravila u većini zemalja, pa i u našoj zemlji, sadržana su u dokumentu koji se određuje kao etički kodeks lovaca.

⁹ “Dobrobit životinja” podrazumeva njihovu zaštitu i pretpostavlja “humani tretman svih životinja bez obzira na njihovu konačnu upotrebu, odnosno pri svim vidovima njihove eksploatacije”, a u tom kontekstu je i stav “da ljudska bića imaju pravo da koriste životinje sve dok je smanjena ili eliminisana patnja životinja” (Paunović, 2004)

¹⁰ Zakon o dobrobiti životinja usvojila je skupština Republike Srbije 2009. godine a isti je objavljen u „Službenom glasniku RS“ broj 36/09

4. BIODIVERZITET, ZAŠTITA PRIRODE, ODRŽIVI RAZVOJ

4.1. BIODIVERZITET

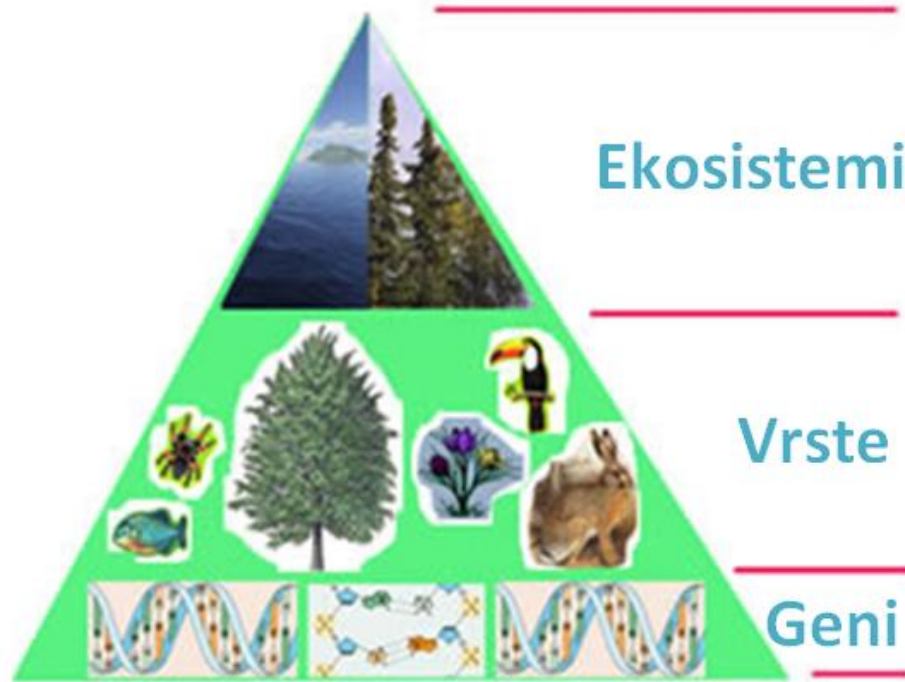
Pojam biodiverzitet ili biološki diverzitet podrazumeva sveukupnost gena, vrsta, ekosistema i predela na Zemlji (Stevanović i Vasić, 1995). Prema Radović (2012) biodiverzitet predstavlja život na zemlji. Konvencija o očuvanju biodiverziteta ovaj pojam definiše kao sveobuhvatnu raznolikost i različitost živih organizama, uključujući, između ostalog, kopnene, morske i ostale vodene ekosisteme i ekološke komplekse čiji su deo, što uključuje diverzitet u okviru vrsta, između vrsta i između ekosistema. Biodiverzitet se realizuje u prostornom i vremenskom kontinuumu kao rezultat evolutivnih procesa kroz tri osnovna nivoa: genetičkom, specijskom i ekosistemskom koja su međusobno povezana i uslovljena.

Genetički diverzitet predstavlja ukupan broj i ukupnu raznovrsnost gena tj. genetičkih informacija u svim pojedinačnim vrstama biljaka, životinja, gljiva i mikroorganizama na Zemlji.

Specijski diverzitet podrazumeva ukupan broj organskih vrsta na Zemlji. Prema Cracraft (2002) do sada je opisano i klasifikovano između 1,5 i 1,75 miliona vrsta na Zemlji. Ne može se sa sigurnošću utvrditi ukupan broj vrsta i on varira od 3.6 do 80, pa i preko 100 miliona, ali realnije procene sugerišu postojanje 13 do 20 miliona vrsta na Zemlji. Pretpostavlja se da još uvek nije identifikovano oko 10 miliona vrsta koje žive u predelima koji još uvek nisu dovoljno istraženi. Prema Alonso et al. (2001) danas je poznato 4000 vrsta bakterija, 5000 vrsta virusa, 70.000 vrsta gljiva, 270.000 vrsta biljaka, 400.000 vrsta beskičmenjaka, 960.000 vrsta insekata, 12.000 vrsta vodozemaca i gmizavaca, 22.000 vrsta riba, 10.000 vrsta ptica i 4500 vrsta sisara.

Ekosistemski biodiverzitet predstavlja ukupno raznovrsnost staništa i biocenoza kao i ekoloških procesa kojim se ostvaruje funkcionalnost ekosistema preko miliona živih bića na Planeti.

Odnos između ova tri nivoa biodiverziteta (Slika 2) je očigledan: genetički diverzitet je sadržan u jedinkama i populacijama vrsta; vrste učestvuju u okviru specijskog diverziteta; ulazeći u složene ekološke interakcije vrste izgrađuju raznovrsne ekosisteme.

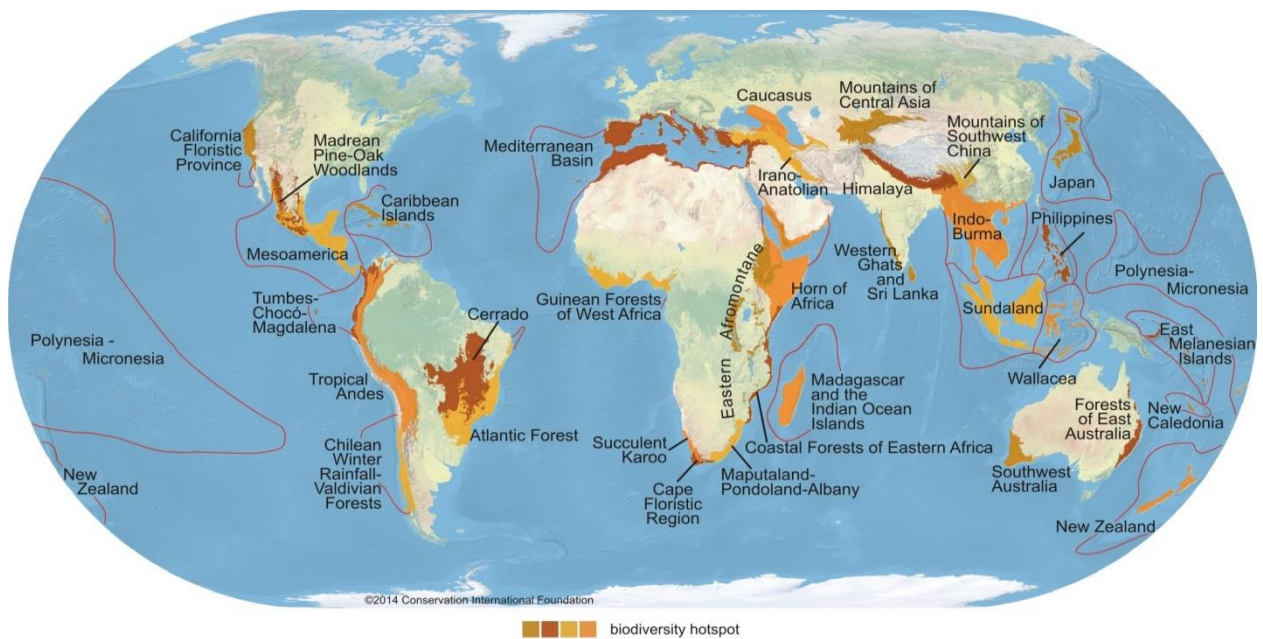


Slika 2: Odnos genetičkog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta

Izvor: Preuzeto sa <http://www.sepa.gov.rs>)

Prostorni raspored biodiverziteta na Zemlji nije ravnomeran i uslovljen je karakteristikama klime i vegetacije. Tako postoje veća ili manja područja na Zemlji koje odlukuje velika raznovrsnost i ove tačke su poznate kao vruće tačke biodiverziteta (Biodiversity hotspot) (Slika 3). Vruće tačke biodiverziteta su područja na Zemlji koja se odlikuju velikom raznovrsnošću biodiverziteta a posebno su bogate endemima. Danas je identifikovano 34 vruće tačke širom sveta koje zauzimaju oko 16% Zemlje. Prema nekim studijama, 44% vaskularnih biljaka i 35% kičmenjaka (izuzimajući ribe) ograničeno je na 25 vrućih tačaka koje pokrivaju samo 1,4% Zemljine površine (<https://www.e-education.psu.edu>).

Stevanović i Vasić (1995) navode da je poznavanje i verifikacija ukupnog biodiverziteta na Zemlji, kroz proučavanje biološke raznovrsnosti pojedinačnih regiona, polazna osnova njegovog očuvanja, zaštite i racionalnog korišćenja. Često se, kako navode isti autori, očuvanje biodiverziteta poistovećuje sa zaštitom prirode sa objašnjenjem da je to samo „ambalaža“ za istu stvar. Zaštita prirode se, nasuprot očuvanju biodiverziteta, bavi očuvanjem predela, pojedinačnih prirodnih celina, vrsta, ekosistema i drugih prirodnih resursa. Zaštita prirode imperativno ne nameće i poznavanje ukupnog biološkog sadržaja i ne upušta se u značaj biološke suštine i ekološko-evolutivnih principa živog sveta koji je ističu dalje autori, zasnovan na biološkoj raznovrsnosti. Autori zaključuju da je poznavanje i očuvanje biološke raznovrsnosti pravi koncept zaštite prirode i omogućava racionalno korišćenje prirodnih dobara.



Conservation International (conservation.org) defines 35 biodiversity hotspots — extraordinary places that harbor vast numbers of plant and animal species found nowhere else. All are heavily threatened by habitat loss and degradation, making their conservation crucial to protecting nature for the benefit of all life on Earth.

Slika 3: Vruće tačke biodiverziteta

Izvor: Preuzeto sa <https://www.e-education.psu.edu>

Jedno od najznačajnijih pitanja koje postavlja savremeni čovek je razlog očuvanja biodiverziteta. Pravilno shvatanje biodiverziteta kao sveukupnosti oblika pojava i funkcije živog sveta koji se menjao milionima godina, je osnovni motiv njegovog očuvanja. Sa druge strane, ekspanzija ljudske populacije i svih aktivnosti za unapređenje života drastično je narušila napr. tropske i marinske ekosisteme u kojima se nalazi 50% diverziteta naše planete. Ovi gubici su ozbiljni i narušavaju homeostazu Planete i potencijalno onemogućavaju napredak ljudskog roda u smislu održavanja života preko prirodnih i bioloških resursa (biljke, životinje, gljive i mikroorganizmi neophodni za ishranu, odeću, lečenje, industrijske, sirovine i dr.). Dakle značaj biodiverziteta je višestruk i može biti globalni, naučni, praktični, ekonomski, estetski i etički. Očuvanje biodiverziteta ima pre svega globalni značaj. Globalni značaj biodiverziteta se ogleda u obezbeđivanju vode, kiseonika, ugljen-dioksida, azota i drugih elemenata, fosilnih goriva, zemljišta, očuvanju biosfere. Globalno, čovek koristi mnoge vrste za svoje potrebe. Tako, uprkos tome što je ovladao tehnologijama za sintetičko dobijanje mnogih aktivnih supstanci, još uvek se mnoge mogu dobiti samo iz prirodnih izvora. Tako na primer, samo ok 1-5% ukupne svetske flore se koristi u zvaničnoj farmakologiji i pri tome su neke vrste i rodovi jedini izvori aktivnih supstanci spasonosnih lekova za čovečanstvo. Naučni značaj biodiverziteta se ogleda u mogućnosti različitih naučnih istraživanja u biologiji. Globalna strategija očuvanja biodiverziteta temelji se na pojedinačnim naučnim istraživanjima čiji je

rezultat i saznamja šta se može i u kojoj meri koristiti od biljnog i životinjskog sveta za dobrobit čovečanstva. Od ukupnog broja živih bića na našoj planeti samo 2-5% je tokom proteklih 300 godina upoznato, valorizovano i šire korišćeno. Tako su još uvek nepoznate sve vrste tropskih i morskih ekosistema. Praktični značaj biodiverziteta ogleda se u obezbeđivanju hrane, resursa za različite grane industrije, unapređenje kulturnih i odomaćenih vrsta, revitalizaciju i rekultivaciju antropogeno narušenih prostora, mogućnosti razvoja turizma i dr. Ekonomski značaj biodiverziteta je uočljiv a moguće ga je i izraziti ekonomskim mernim jedinicama kroz ekosistemske usluge. Ekosistemske usluge su usluge ekosistema i vrsta koje na njima žive, a korisne su za ljude i život na Zemlji uopšte. Ekosistemske usluge biodiverziteta su mnogobrojne i mogu se pojedinačno precizno kvantifikovati. Sveukupna raznolikost predstavlja oličenje harmonije prirode i time je neophodan i podsticajan estetski i etički kvalitet života. S tim u vezi vrednovanje i čuvanje biodiverziteta nije samo na naučnicima ili stručnjacima već na svim ljudima. Etički značaj biodiverziteta se ogleda u odgovornosti generacija da nasleđene prirodne resurse ostave budućim pokolenjima. Na kraju treba istaći i značaj biodiverziteta kao nacionalne i kulturne baštine. Poznavanje i očuvanje biodiverziteta sopstvene zemlje je jedan od osnovnih kriterijuma stepena civilizovanosti svake nacije (Stevanović i Vasić, 1995).

Strateški plan Konvencije o biološkoj raznovrsnosti za period 2011-2020. godine ili Aiči cilj, usvojen je na desetom sastanku država članica u Nagoji 2010. godine i uključuje 20 ciljeva razrađenih u pet strateških oblasti. Države članice su pozvane da uspostave sopstvene ciljeve u okviru fleksibilnog okvira, uzimajući u obzir nacionalne potrebe i prioritete i vodeći pri tom računa o dostizanju globalnog cilja. Države članice su se, između ostalog, složile da prepolove i, gde je moguće, potpuno smanje stepen gubitka prirodnih staništa uključujući šume, kao i da do 2020. godine uspostave cilj od 17% zaštićenih kopnenih i vodenih područja. Takođe, jedan od ciljeva je da se do 2020. godine zaustavi nestanak vrsta za koje se zna da su ugrožene, kao i da se njihov status zaštite poboljša.

Aiči ciljevi u pet strateških oblasti su:

- smanjiti uzroke gubitka biodiverziteta kroz integrisanje biodiverziteta u aktivnosti vlade i društva,
- smanjiti direktne pritiske na biodiverzitet i promovisati održivo korišćenje,
- poboljšati status biodiverziteta kroz očuvanje raznovrsnosti na svim nivoima (ekosistemski, specijski i genetički diverzitet),
- povećati dobiti koje obezbeđuje biodiverzitet i usluge ekosistema,
- poboljšati sprovođenje kroz participativno planiranje, upravljanje znanjem i izgradnju kapaciteta.

4.2. ZAŠTITA PRIRODE

Svetska organizacija za zaštitu prirode - IUCN (The World Conservation Union) je još u oktobru 1996. objavila da je 1/4 svih poznatih vrsta sisara ugroženo izumiranjem, kao i 20% reptila, 25% vodozemaca i 34% riba. Povećanja ljudske populacije, ekonomski razvoj, fragmentacija staništa, degradacija, introdukcije alohtonih vrsta, komercijalizacije prirodnih produkata, sve to je igralo ulogu u smanjenju brojnosti i nestanku staništa, biljnih i životinjskih vrsta. Jedan od najdrastičnijih primera je nestajanje bizona na prostoru severnoameričkih Velikih ravnic. Tokom XIX veka, za vreme naseljavanja evropskih doseljenika, brojnost populacije bizona iznosila je 60 miliona. Za svega 75 godina ova vrsta je bila pred istrebljenjem da bi na kraju opstalo svega nekoliko hiljada jedinki (Stojanović i drugi, 2015). U svetlu takvih pretnji, zaštitari uviđaju da očuvanje mnogih vrsta zavisi od uspostavljanja njihove ekonomske vrednosti i obezbeđivanju početaka za održivo korišćenje, sa povećanim učešćem lokalnih zajednica. Staro stanje se preispituje, a razvijaju, testiraju i usavršavaju se novi koncepti, u skladu sa lokalnim okolnostima i jedinstvenim potrebama svake vrste.

Zaštita prirode i područja na kojima se štite prirodne vrednosti, poznata je ljudskoj civilizaciji od davnina. Asirski vladari su npr. još 700 godina pre nove ere osnivali rezervate za lov i jahanje. U staroj Grčkoj je još Platon zapazio da uništavanje šumskog pokrivača na brdu Atika izaziva eroziju i degradaciju vodenih tokova (Vujić, 2008). Tradicionalne zajednice u Africi i Aziji često su u cilju očuvanja obrednih mesta pojedine površine stavljale van sistema proizvodnje. Kod mnogih naroda čest je slučaj očuvanja pojedinačnih stabala koja su služila u religiozne svrhe. Počeci zaštite većih područja počinju pre više od 1000 godina u Velikoj Britaniji. Prvobitno, to su uglavnom bile šume prepune divljači, čijom zaštitom se omogućavalo da vlastela ima bogato lovište u koje lokalno stanovništvo nije imalo pristup. Tako je nacionalni park „Nova šuma“ u Velikoj Britaniji, još 1079. godine izdvojen kao kraljevsko lovište koje je služilo za lov Vilijamu Osvajaču. Od 2005. godine ovaj prostor je proglašen nacionalnim parkom kome je primarna svrha očuvanje divljih vrsta i njihovih staništa. (UNEP-WCMC, 2014). Takođe, jedna od najstarijih mera zaštite doneta je u Londonu 1273. godine, a odnosila se na ograničenje uticaja dima i pepela. Još pre nekoliko vekova u istočnoj Kini su postojali parkovi za zaštitu svetih divljih životinja. Poznati kineski Park jelena u Sarnatku blizu Barnarasa, zaštićen je kao sveto mesto u kome je Buda propovedao svoju veru (Stojanović, 2006). Isti autor navodi da je još 1499. godine u Poljskoj donet akt o zaštiti losa (*Alces Alces*) i divljeg konja (*Equus caballus Gmelin*). U Litvaniji je 1551. godine osnovan Rezervat evropskog bizona a u Švajcarskoj je 1569. godine osnovan rezervat divokoza. Tokom XVIII i

IX veka u Engleskoj je vladajuća klasa osnivala lovačke rezervate kao što je poznata Šervudska šuma. Ideja osnivanja lovačkih rezervata stiže i u severnu Ameriku sa doseljenicima iz Evrope. Tako je do 1900. godine, od strane sportsko-lovačkih klubova i drugih grupa, formirano 500 rezervata divljine, čija je površina bila manja od 1500 ha. Ovi su rezervati bili nedostupni lokalnom stanovništvu i u njima se upravljalo populacijama divljači. Aktivnosti upravljanja su bile invazivne (kontrola predatora, izmena staništa, introdukcija egzotičnih vrsta i dr.), a uglavnom u cilju sprovođenja lovnih aktivnosti. Francuski filozof Žan Žak Ruso je u romantičarskom zanosu pozivao ljude da se vrte prirodi i odbace tezu njenog negiranja i time napravio revolucionarni pomak u zaštiti prirode. Za jednog od prvih savremenih inicijatora zaštite prirode smatra se nemački naučnik i osnivač moderne geografije, Aleksandar Humbolt, koji je prvi put upotrebio termin prirodni spomenici. U Francuskoj je 1848. godine preduzeta prva konkretna mera zaštite prirode, kada su zaštićene šume Fontainebleaua, jer je još u to vreme gradsko stanovništvo isticalo svoju potrebu boravka u prirodi. Sa ciljem da se sačuva ravnoteža i održi racionalnostu iskorišćavanju prirodnih resursa, ovaj poduhvat su sproveli prirodnjaci, umetnici i zaljubljenici u prirodu (Stojanović, 2006). U Africi je takođe došlo do formiranja lovnih rezervata posebno tokom kolonijalne vladavine Engleza na ovom kontinentu. Mnogi od tih rezervata, danas su zaštićena područja u kojima je lovni turizam jedan od najrazvijenijih oblika turizma.

Prvi začeci koncepta zaštite prirode i uspostavljanja zaštićenih područja javljaju se u drugoj polovini XIX veka kada u naučnim i stručnim krugovima jača svest o potrebi i formalne zaštite određenih područja u cilju očuvanja prirodnih vrednosti. Kako je destrukcija prema prirodi od strane mnogih privatnika u Americi sve više rasla tako je rastao i uticaj države na zaštitu prirode. Američki predsednik Teodor Ruzvelt, koji je bio biolog školovan na Harvardu, veoma brzo je počeo da se interesuje za upotrebu šume i prirodnih resursa na američkom zapadu. Kako je imao priliku da posmatra nestanak vrsta zbog lova započeo je rad sa članovima Boone i Crockett kluba u cilju utvrđivanja određenih etičkih principa za lovce.

Prekretnica u zaštiti prirode desila se 1. marta 1872. godine kada je Kongres Sjedinjenih Američkih država zakonom proglasio Jelouston javnim parkom, koji se smatra prvim savremenim zaštićenim područjem. Tom prilikom je zaštićeno 888.708 ha površine koja je bila namenjena uživanju i zadovoljenju rekreativnih potreba građana. Aktom o zaštiti, površina Nacionalnog parka je zaštićena od nastanjivanja, prodavanja i uništavanja prirodnih lepota. Povedeni tim primerom ubrzo su proglašeni i drugi nacionalni parkovi: Josemit, Sekvoja i Grand Kanjon. Poseban doprinos proglašavanju i očuvanju nacionalnih parkova opet je dao Teodor Ruzvelt. On je proveo četiri dana u Nacionalnom parku Josemit 1903. godine i bio

iznenađen lepotom predela. Nakon toga je odlučio da proširi zaštićenu teritoriju pre isteka mandata. Pored toga, mnogo je uradio na proglašenju drugih nacionalnih parkova. Nacionalni park koji nosi njegovo ime, na obali reke Misuriu Severnoj Dakoti, bio je prostor koji je često posećivao nakon tragedija na ličnom planu (Stojanović, 2006). Ruzvelt je takođe uvideo da industrijski monopol ostvaruje velike profite i intenzivno seče šumu i crpi rudna bogatstva te time ostvaruje ogroman profit eksploatišući najveći broj prirodnih bogatstava. Zato se zalagao za uvođenje federalne regulative, jer je smatrao da je federalna vlada jedina institucija koja može da se suprotstavi velikim korporacijama i da zaustavi seču šuma i otvaranje rudnika (Vujić, 2007).

Zanimljivo je da je samo dve godine kasnije od proglašenja Jeloustona, 1874. godine, zaštićena i Obedska bara u Sremu, čime je ovaj prostor postao jedan od najstarijih zaštićenih prirodnih dobara u svetu.

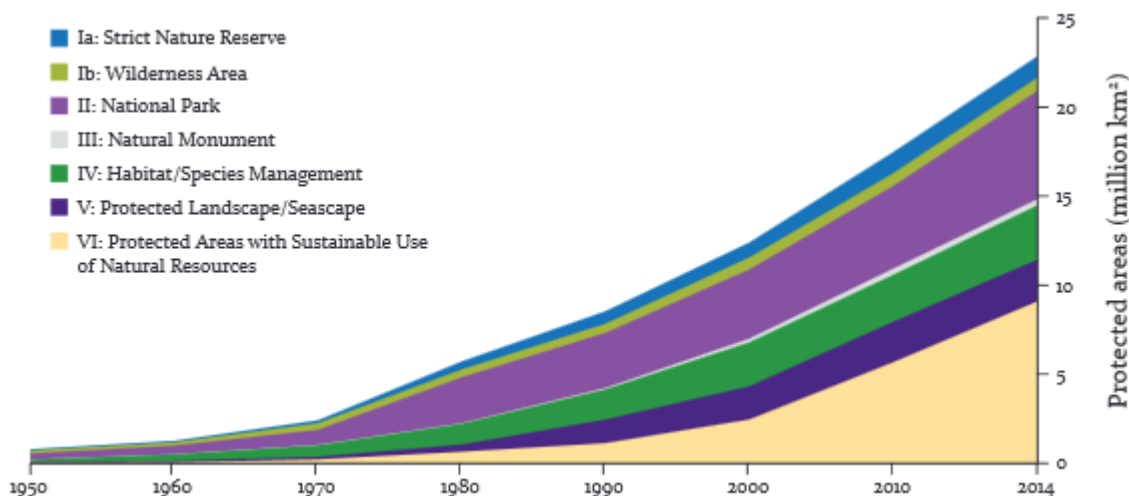
Već u prve tri decenije XX veka u mnogim zemljama došlo je do formiranja različitih kategorija nacionalnih parkova koji su utvrđeni od strane nacionalnih Vlada, a u cilju očuvanja staništa i vrsta. Prvi nacionalni park u Evropi osnovan je u Švedskoj 1909. godine – Nacionalni park Abisko. Pet godina nakon toga, 1914. godine, osnovan je Engandinu Švajcarskoj, koji predstavlja jedan od najpoznatijih evropskih nacionalnih parkova. Godine 1917. meksička vlada je proglasila nacionalni park na području Dezerto de Los Leones. Ubrzo su proglašeni nacionalni parkovi u Čileu 1931., Argentini 1934. i Ekvadoru 1935. godine. I u Indiji je 1935. godine osnovan prvi nacionalni park u Aziji, Corbett, čuven kao rezervat bengalskog tigra, koji je jedna od najugroženijih vrsta. U periodu od 1934 – 1936. godine osnovano je 12 nacionalnih parkova u Japanu (Vujić, 2008).

Početak XX veka je i početak ubrzane industrijalizacije, širenja poljoprivrednih površina i intenziviranja poljoprivredne proizvodnje, krčenja šuma, regulacije rečnih tokova, širenja naselja, krivolova, različitih zagađenja i dr., što je uzrokovalo ogroman pritisak na prirodne resurse i samu prirodu. Na ovaj način prirodni resursi, kao što su sveža voda, fosilna goriva, hrana, zemljište i dr., su u velikoj meri degradirani. Istovremeno dolazi do pada populacija mnogih značajnih vrsta i njihovih staništa. Razvojem prirodne nauke shvaćen je značaj očuvane prirode za očuvanje planete zemlje, kao i za nauku, obrazovanje, privredu, rekreaciju, turizam i dr.. Pored toga, postalo je jasno da pasivna zaštita, koja ima isključivo konzervatorski pristup, mora preći u aktivnu, jer upravo aktivna zaštita obezbeđuje uređenje prostora i korišćenje prirodnih resursa.

4.2.1. RAZVOJ SAVREMENOG PRISTUPA FORMIRANJU ZAŠTIĆENIH PODRUČJA

Aktivnosti u oblasti zaštite prirode i zaštićenih područja su bile prekinute tokom dva svetska rata, ali su nastavljene odmah nakon II svetskog rata. Tako je 1948. godine osnovana Međunarodna unija za zaštitu prirode (eng. *International Union for Conservation of Nature – IUCN*). Od tada do danas IUCN je postala najveća globalna mreža za zaštitu prirode i vodeći autoritet u toj oblasti u svetu. Unija broji preko 1200 članica i skoro 11000 volontera, naučnika, stručnjaka iz 160 zemalja. Sedište Unije je u Glandu, u blizini Ženeve u Švajcarskoj. Ima zvanični status posmatrača u skupštini Ujedinjenih nacija. Za Uniju radi preko 1000 zaposlenih u 45 kancelarija širom sveta, ali i stotine partnera iz javnog, nevladinog i privatnog sektora. U okviru Međunarodne unije za zaštitu prirode deluje i šest stručnih komisija, od kojih je onaza kategorizaciju i upravljanja zaštićenim područjima ili Komisija za zaštićena područja (WCPA), najznačajnija. Komisija za zaštićena područja je tokom više decenija postojanja evoluirala u komisiju sa preko 5000 stručnjaka iz oblasti zaštićenih područja širom sveta. Osnivanjem IUCN i WCPA formiran je međunarodni stručno-institucionalni okvir koji je doveo do definisanja međunarodnih, stručno utemeljenih standarda za kategorizaciju zaštićenih područja (Erg, 2011).

Prema Dudley (2008) zaštićena područja predstavljaju oslonac očuvanja biodiverziteta. Pored toga, doprinose očuvanja prirode i usluga koje ona pruža kao što suhrana, čista voda, lekovi, zaštita od prirodnih katastrofa i drugo. Značaj zaštićenih područja ogleda se i u ublažavanju klimatskih promena. Očuvanje vrsta i uspostavljanje zaštićenih područja predstavlja ključnu ulogu IUCN i njenih članica.



Slika 4: Povećanje površina pod zaštitom prema IUCN kategorijama

Izvor: Preuzeto od Protected Planet Report 2014

Definicija zaštićenog područja je tokom decenija evoluirala, a danas je najprihvaćenija ona koju daje Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN). Prema ovoj definiciji zaštićeno područje je “jasno definisano geografsko područje sa utvrđenom namenom koje je zaštićeno i upravljano zakonskim ili drugim efikasnim sredstvima, s ciljem dugotrajnog očuvanja prirode i pripadajućih usluga ekosistema i kulturnih vrednosti.” (Stolton i Dudley, 2012). Svaki deo, odnosno pojam ove definicije ima svoje značenje i obrazloženje. Tako, prema ovim autorima pojam „jasno definisano“ ukazuje na dogovorene i utvrđene granice koje se ponekad definišu fizikim obeležjima koje se vremenom mogu promeniti, kao što su npr. obale reka. „Geografsko“ označava površinu zemlje, kopnene vode i morska i priobalna područja, dok pojam „područje“ ima tri dimenzije, odn. zaštitu vazduha (npr. zaštita od letelica u niskom letu), zatim zaštita morskog područja do određene dubine ili do morskog dna i zaštita ispod zemlje koja se ponekad ne sprovodi (npr. u odnosu na rudarstvo). Pojam „sa utvrđenom namenom” govori o tome da se u zaštitu može uključiti ceo spektar vrsta, već prema tome kako ih odredi lokalno stanovništvo ili država. Takvi lokaliteti bi prema istim autorima, trebali biti uvršteni u Svetsku bazu podataka Zaštićenih područja (World Database on Protected Areas - WDPA). Pojam “zaštićeno” označava preuzimanje obaveza za dugoročno očuvanje na osnovu međunarodnih konvencija i sporazuma, i to na osnovu primene međunarodnih konvencija i sporazuma; nacionalnog, regionalnog i lokalnog zakonodavstva, običajnog prava, ugovora, nevladinih organizacija, dr. “Upravljano” je pojam koji označava aktivnosti u cilju očuvanja prirodnih i drugih vrednosti zbog kojih je zaštićeno područje proglašeno. Ovo “upravljanje” može da sadrži odluku o tome da se neko područje ostavi nedirnutim. Pojam “zakonskim ili drugim efikasnim sredstvima” znači da zaštićena područja treba da se proglase u službenom glasilu ili da budu priznata na temelju neke međunarodne konvencije odnosno sporazuma, ili na neki drugi efikasan način (npr. na osnovu priznatih tradicionalnih prava). Deo definicije “sa ciljem” ukazuje na određen nivo efikasnosti koji ne sme uticati na kategoriju upravljanja zaštićenim područjem. Pojam “dugotrajnog” označava da se upravljanje mora odvijati kontinuirano, a ne kao kratkoročna ili privremena strategija. Pojam “očuvanja” se pre svega odnosi na zaštitu ekosistema i staništa divljih vrsta na samoj lokaciji ali se može odnositi i na zaštitu domaćih i gajenih vrsta na mestima na kojima su se razvile, kao i na ekosistemske usluge i kulturne vrednosti. Što se tiče pojma “prirode” on se uvek odnosi na biološku raznovrsnost, na genetskom nivou, na nivou vrsta i ekosistema, ali se može odnositi i na geološku raznovrsnost, reljefne oblike i šire prirodne vrednosti. Pojam “i pripadajućih usluga ekosistema” označava osnovne usluge kao što su: obezbeđivanje hrane i vode, zaštita od poplava, suša i bolesti, formiranje zemljišta, protok hranjivih materija ali i kulturne usluge

(npr. rekreacija), duhovne i nematerijalne koristi. Poslednji pojam ove definicije “i kulturnih vrednosti” označava sve što se ne kosi sa očuvanjem prirode a naročito ako pomaže tom očuvanju, kakvo je npr. tradicionalno upravljanje koje podržava divlje vrste.

Tokom vremena menjala se kategorizacija zaštićenih područja. Kategorije koje je predložila IUCN su u skladu sa savremenim principima zaštite prirode. Kategorizacija Međunarodne unije za zaštitu prirode nije obavezujuća i ne mora se doslovno preuzimati. U suštini osnovni smisao ove klasifikacije je način upravljanja, mnogo više nego biološka raznovrsnost ili neka prirodna vrednost. Zemlje širom sveta, danas, imaju široke sisteme zaštićenih područja razvijenih tokom mnogo godina. Ovi sistemi znatno se razlikuju od zemlje do zemlje, u zavisnosti od nacionalnih potreba i prioriteta. Razlike postoje u zakonodavnoj, institucionalnoj i finansijskoj podršci. Kategorizacija IUCN-a je predložena da bi se lakše shvatila vrsta zaštićenog područja obzirom da države koriste različite kategorije zaštićenih područja koje u osnovi imaju istu funkciju. Tako, u svetu postoji 1388 imena za obeležavanje zaštićenih područja (Vujić, 2008). Zato je IUCN predložila 6 osnovnih kategorija zaštićenih područja:

1. Kategorija I – Strogi rezervat prirode – je strogo zaštićeno područje kome je osnovni cilj zaštita biloške raznovrsnosti (može biti i geoloških/geomorfoloških osobenosti). U ovom zaštićenom području su predviđena samo naučna istraživanja pa je posećivanje i korićenje strogo kontrolisano. Ova kategorija zaštićenog područja ima 2 podkategorije (Slika 4):

Ia - Strogi rezervat prirode (Strict Nature Reserve) – predstavlja teritoriju ili akvatoriju zaštićenog područja koje je utvrđeno u cilju zaštite i održavanja biološke raznovrsnosti i gde se zakonskim aktima upravlja prema veoma strogim principima zaštite prirode.

Ib - Oblast divljine (divlje prirode) (Wilderness Area) – obuhvata obično velika neizmenjena ili vrlo maloizmijenjena područja, bez značajnih i stalnih ljudskih naselja, kojima se upravlja na način da se očuva njihovo izvorno stanje.

Razlika između ove dve potkategorije je pre svega u veličini, tako da su strogi rezervati prirode zapravo zaštićena područja do nekoliko hiljada hektara dok su oblasti divljine izuzetno velika prostranstva očuvane prirode. Oblasti divljine su zapravo poslednji autohtoni prostori u kojima čovek nikada nije vršio eksploataciju ili imao značajniji uticaj. Primeri za zaštićena područja koja pripadaju Ia kategoriji su npr. Mount Nimba – striktni prirodni rezervat u Gvineji sa izuzetno bogatom florom i faunom koji, između ostalog, predstavlja i značajno stanište

šimpanze. Treba pomenuti i Sundarbans nacionalni park u Indiji, u kome živi najveća populacija Bengalskog tigra, kao i mnogi drugi strogi rezervati prirode širom sveta. Primeri zaštićenih područja Ib kategorije su npr. severoistočni Svalbard prirodni rezervat u Norveškoj koji je stanište belog medveda, morža i irvasa, zatim, Tasman područje divljine na Novom Zelandu, sa endemičnom novozelandskom faunom i mnogi drugi (Vujić, 2008).

2. Kategorija II – Nacionalni park (National Park) – predstavlja veliko zaštićeno područje, prirodno ili gotovo prirodno područje namenjeno očuvanju ekoloških procesa na velikim površinama, uključujući ekosisteme i vrste koje ih nastanjuju. To je zaštićeno područje kopna ili mora čije su geomorfološke, hidrološke, estetske, pejzažne, arheološke, antropogene ili neke druge vrednosti neizmenjene ili su pak, vrlo malo izmenjene uticajem čoveka. U nacionalnom parku su pored zaštite prirode i naučnih istraživanja, dozvoljeni turizam i rekreacija. Takvi su na primer Canaima nacionalni park u Venecueli sa 30-40 endemskih vrsta ptica i najvišim vodopadom na svetu (Angel Falls, 1002 m slobodnog pada) ili Sagarmantha nacionalni park u Nepal u kome je i najviši vrh na svetu Mont Everest itd. (Vujić, 2008).

3. Kategorija III – Spomenik prirode (Natural Monument) – uglavnom mala područja velike atraktivnosti i posebnih prirodnih specifičnosti. To su najčešće prirodna područja izraženih geoloških ili geomorfoloških karakteristika. Osnovni cilj u upravljanju ovakvim zaštićenim područjima je očuvanje specifične prirodne pojave i pridruženih staništa i biološke raznovrsnosti. Interesantno je da se u Srbiji pod imenom spomenika prirode štite pojedinačna stabla, koja ne pripadaju najvišoj kategoriji zaštite, ali i prirodna dobra i kategorije kakva je na primer “Đavolja varoš”. U svetu, poznati spomenici prirode su npr. spomenik prirode Viktorijini vodopadi u Zimbabveu (na reci Zambezi) koji se smatra jednim od najspektakularnijih prizora na svetu sa okolnim veoma osetljivim ekosistemima tropskih šuma. Tu su i Meteori spomenik prirode u Grčkoj koji predstavlja jedinstven primer interakcije čoveka i prirode sa reliktnom florom i faunom, itd. (Vujić, 2008).

4. Kategorija IV – Područje u kojem se upravlja staništem i vrstama, odnosno, prostori u kojima je cilj zaštita određene vrste ili staništa (Habitat/Species Menagement). Ova se područja razlikuju u veličini, mogu biti mala ali i ona u kojima se samo pojavljuju fragmenti staništa. Koje god veličine bila, zajedničko je svim zaštićenim područjima IV kategorije da se u njima sprovode aktivne mere zaštite u cilju očuvanja, zaštite i revitalizacije određene vrste ili grupe vrsta na nekom staništu. Jedan od primera zaštićenog područja Kategorije IV je Selous Game

rezervat u Tanzaniji poznat kao stanište krupnih afričkih sisara, sa najvećim populacijama afričkog slona, nilskog konja i krokodila na svetu i dr. (Vijić, 2008).

5. Kategorija V – Zaštićeni predeo/morski predeo (Protected Landscape/Seascape) – područje koje se štiti zbog izuzetnih prirodnih vrednosti ali je ovde izražen i uticaj čoveka tokom određenog vremenskog perioda. Osnovni cilj u upravljanju ovakvim područjima je očuvanje predela (kopnenih/morskih) i pridruženih prirodnih i kulturnih vrednosti nastalih međusobnim delovanjem tradicionalnih ljudskih aktivnosti i prirode. U ovoj kategoriji zaštite je veoma prisutan turizam i rekreacija. Primer za područje svrstano u ovu kategoriju zaštite je npr. regionalni park prirode Martinik sa specifičnom karipskom florom i faunom kao i dobro razvijenim ekoturizmom. Takav je i Cevennes, nacionalni park u Francuskoj, sa lepim pejzažima i tradicionalnim oblicima poljoprivrede i dr (Vujić, 2008).

6. Kategorija VI – Zaštićena područja u kojima se upravlja resursima (Protected Areas with Sustainable Use of Natural Resources) – područja u kojima se osim zaštite prirode odvija i održivo korišćenje resursa koje treba da je u skladu sa zaštitom prirode. Ovo održivo korišćenje resursa ne podrazumeva intenzivno korišćenje. Takav je npr. Tamshiyacu-Tahuayo rezervat u Peruu u kojem je dozvoljen održivi lov, korišćenje šumskih plodova, semena, lateksa i flore, ali ne i drva za građu; zatim Tonda Wildlife Management Area u Novoj Gvineji u kojem je dozvoljen ograničen lov, itd. (Vujić, 2008).

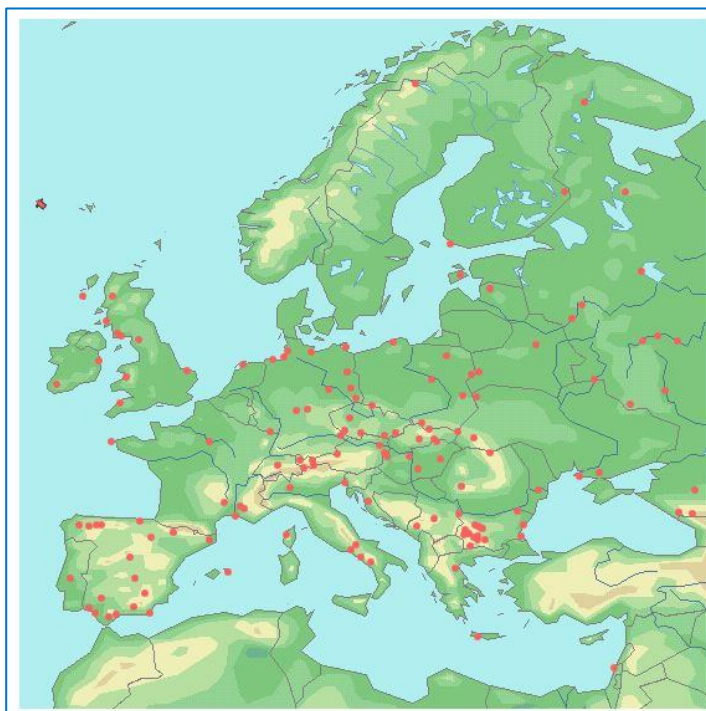
Pored IUCN-ovih kategorija, postoji još nekoliko koncepata zaštite prirode koji utiču na vrednovanje zaštićenih područja, a to su: UNESCO-ov program Čovek i biosfera (Man and Biosphere – MAB) koji ustanovljava rezervat biosfere, Ramsarska konvencija o vlažnim staništima koja štiti međunarodno značajna vlažna staništa, Konvencija o zaštiti evropske divljine i prirodnih staništa (Bernska konvencija), Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (CBD), Značajna područja za ptice (IBA), Značajna područja za biljke (IPA), Odabrana područja za leptire (PBA), Emerald mreža i Natura 2000 kao osnovna važeća mreža područja za zaštitu vrsta i staništa u Evropskoj uniji.

Rezervat biosfere

U okviru Organizacije ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) definisan je još 1971. godine program Čovek i biosfera (MAB). Ovaj program je predviđao osnivanje prostornih celina odn. rezervata biosfere u kojima će biti usaglašeni ciljevi zaštite

prirode i razvoja što je u stvari preteča današnjeg održivog razvoja. Ovaj koncept je usvojen 1974. godine a već 1976. Godine formirani su prvi rezervati biosfere. Rezervati biosfere su u isključivoj nadležnosti države u kojoj se nalaze i podvrgnuti su isključivo lokalnom zakonodavstvu. Svi zajedno čine svetsku mrežu rezervata biosfere. Ova mreža ima za cilj ostvarivanje održive ravnoteže između očuvanja biološke raznovrsnosti, promovisanja ekonomskog razvoja i očuvanja kulturnih vrednosti. Dakle, rezervati biosfere su područja kopnenih i obalskih/morskih ekosistema sa uravnoteženim odnosom između ljudi i biosfere. Godine 1995. U španskom gradu Sevilji održana je Međunarodna konferencija o Rezervatima biosfere na kojoj je definisana Seviljska strategija. Ova strategija daje preporuke za efikasan razvoj rezervata biosfere kao i za određivanje uslova za odgovarajuće funkcionisanje Svetske mreže rezervata biosfere. Strategija je takođe utvrdila 4 osnovna cilja:

- zaštita biodiverziteta i staništa, očuvanje prirodne i kulturne raznovrsnosti;
- ekonomski i društveni razvoj zajednice;
- aktivno učešće lokalnog stanovništva u upravljanju usklađeno s regionalnim planiranjem;
- stvaranje međunarodne mreže za potrebe istraživanja, praćenja stanja i obuke (Erg, 2011).



Slika 5: Rezervati biosfere u Evropi

Izvor: Preuzeto sa <http://www.unesco.org.mabdb>

Da bi jedno područje bilo predloženo za rezervat biosfere treba da:

- predstavlja veći biogeografski region, uključujući i oblike ljudske intervencije u njemu;
- obuhvata predele, ekosisteme i vrste koje se štite;

- omogućiti odgovarajuću primenu koncepta održivog razvoja;
- ima odgovarajuću veličinu koja omogućuje sprovođenje tri, u daljem tekstu, navedene funkcije;
- ima odgovarajući sistem zoniranja.

Svaki rezervat biosfere ima 3 osnovne funkcije:

1. funkcija zaštite – predela, ekosistema, vrsta i genetičke raznovrsnosti,
2. funkcija razvoja – ekonomski i društveni razvoj zasnovan na principima održivosti;
3. funkcija podrške – naučno-istraživački rad, praćenje stanja (monitoring), obrazovanje i razmena informacija u oblasti zaštite i razvoja na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou.

Prostorna organizacija rezervata biosfere sastoji se iz sledećih režima zaštite:

- centralno područje (core zone) – najviši stepen zaštite, jedina dozvoljena aktivnost u ovoj zoni je praćenje stanja i naučno istraživanje;
- zaštitno područje (buffer zone) – dozvoljene su određene aktivnosti (npr. poljoprivreda, rekreacija, turizam) i nalazi se uz ili okružuje centralno područje, povoljna lokacija za istraživačke aktivnosti;
- prelazno područje (transition zone) – ima naglašenu razvojnu ulogu u skladu sa principima održivosti.

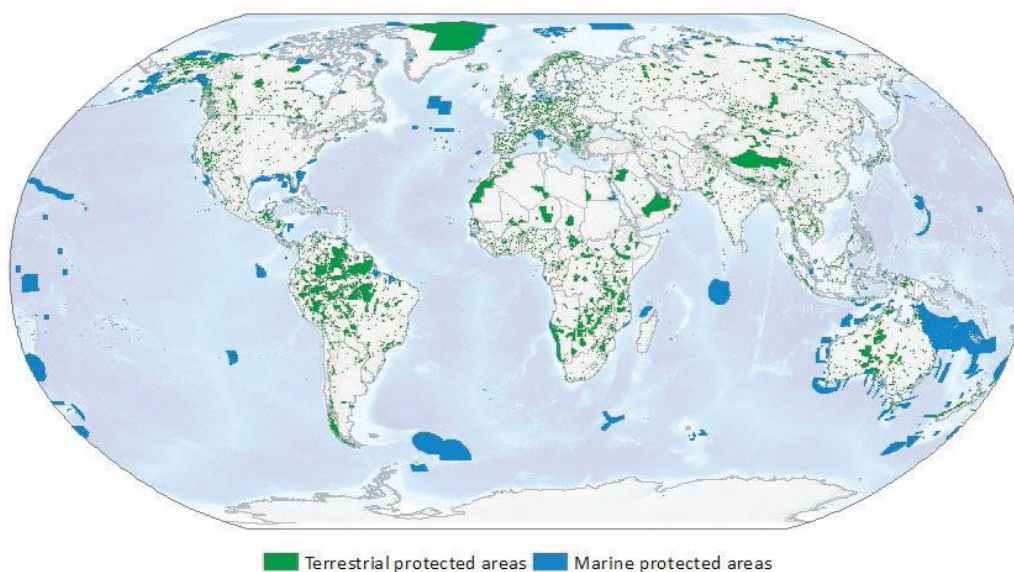
Prema podacima UNESCO-a (2014) Svetska mreža rezervata broji 621 rezervat biosfere u 117 zemalja uključujući i 12 prekograničnih. Više od 200 rezervata biosfere se nalazi na teritoriji Evrope (Slika 5). U našoj zemlji je 2001. godine Park prirode Golija dobio status rezervata biosfere pod nazivom Golija-Studenica i tako postao prvi rezervat biosfere u Srbiji. Treba napomenuti da je predata nominacija šireg prostora SRP „GornjePodunavlje“ koji će biti deo budućeg prekograničnog rezervata biosfere „Mura – Drava – Dunav“ (TBR MDD) pod imenom „Bačko Podunavlje“. Ovaj rezervat će se nalaziti na teritoriji pet država: Austrija, Slovenija, Mađarska, Hrvatska i Srbija.

Na početku 20. veka, bilo je samo nekoliko zaštićenih područja u svetu, iako mnogi postoji već generacijama. Vremenom su zaštićena područja prepoznata kao oslonac očuvanja biodiverziteta, kao i doprinos za život ljudi. Tokom poslednjih 40 godina površina svih zaštićenih površina porasla je od veličine Velike Britanije do veličine juga Amrike (Dudley (2008). Danas, prema Juffe-Bignoli et al. (2014) globalno je utvrđeno 2.363 zaštićena područja, 228 područja prirodne baštine i 2.135 Ramsarskih područja koji pokrivaju oko 14,6% svetskog zemljišta (Terrestrial protected areas) i oko 2,8% od okeana (Marine protected areas) (Slika 6). Iako su zaštićena područja prvenstveno osnovana za očuvanje biodiverziteta ona pružaju brojne

prednosti ljudskom društvu. Zaštićena područja predstavljaju važne biološke resurse biomase, zaliha hrane, vlakana, drveta, pijaće vode i dr. Ova područja daju i velike prednosti kao što su prihodi od rekreativnih i turističkih aktivnosti, ublažavaju klimatske promene, blagotvorno deluju na ljudsko zdravlje, smanjuju rizike od prirodnih katastrofa itd.

Prema Dudley (2008) zaštićena područja su od suštinskog značaja za očuvanje biodiverziteta i predstavljaju osnovne gradivne blokove kako nacionalnih tako i međunarodne strategije konzervacije. Isti autor navodi da zaštićena područja predstavljaju našu obavezu za buduće generacije i da većina ljudi smatra da imamo etičku obavezu da sprečimo nestanak vrsta našim postupcima. Zaštićena područja su isto toliko važna kao i znamenite građevine kakve su Katedrala Notr Dam, Tadž Mahal, umetnička dela i sl.

Prema podacima Evropske agencije za zaštitu životne sredine (2012) u Evropi postoji više od 120.000 zaštićenih područja proglašanih na nacionalnom nivou u 52 zemlje. Evropa broji više zaštićenih područja od bilo kog regiona u svetu pa evropska zaštićena područja čine 69% svetske baze podataka zaštićenih područja (UNEP-WCMC).



Slika 6: Prostorna distribucija zaštićenih područja na Zemlji

Izvor: Protected Planet Report, 2014

Zanimljivo je da, dok je broj zaštićenih područja u Evropi veoma visok, njihova prosečna veličina je prilično niska u poređenju sa drugim regionima u svetu. Ova činjenica u velikoj meri odražava stepen fragmentacije zemljišta u Evropi usled intenzivne poljoprivredem saobraćajne infrastrukture, urbanizacije i dr.

4.3. ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept održivog razvoja je relativno novi koncept kome je cilj prevazilaženje nedostataka prethodnih modela razvoja, pre svega, zapostavljanje pitanja zaštite životne sredine. Održivi razvoj teži uspostavljanju ravnoteže između ekonomskog, ekološkog i socijalnog razvoja.

Štrbac i drugi (2012) navode da koreni ideje održivosti leže u lovstvu i šumarstvu. Lovci teže da maksimalno koriste priraštaj divljači trudeći se, istovremeno, da u potpunosti održe osnovu potrebnu za reprodukciju. Princip održivosti je, navode dalje autori, još jasnije zastupljen u šumarstvu a ogleda se u principu da se tokom godine ne obara više stabala, nego što ih priroda može stvoriti, ali ni manje. Tako je na prelazu iz XVIII u XIX vek, u vreme uspona rudarstva i rane industrije, došlo do prekomerne potrošnje drveta u Nemačkoj. Zbog toga je u tadašnji zakon o organizovanom šumarstvu ugrađen principa održivosti.

Održivi razvoj je, navode dalje isti autori, skladan odnos ekologije i privrede kako bi se prirodno bogatstvo planete Zemlje sačuvalo i za buduće naraštaje. Može se reći da održivi razvoj predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, preko uravnoteženja socijalnih, ekonomskih i faktora zaštite životne sredine. Suština koncepta održivog razvoja zasniva se na principu intergeneracijske pravde (intergeneracijske jednakosti). Ovaj princip se odnosi na nasleđivanje istog stanja životne sredine sa jedne na drugu generaciju. Nepoštovanjem ovog principa šteta koju životnoj sredini nanese jedna generacija, prenosi se na buduće generacije. Dakle, iako održivi razvoj zavisi od biosfere i njenih ekosistema, na njega najviše utiču ljudi i njihove aktivnosti (Štrbac i drugi, 2012).

Ubrzan i neravnomeran tehničko-tehnološki i ekonomski razvoj koji je tokom XX veka doveo pored enormne degradacije životne sredine i prirodnih resursa uzrokovao je i veliki broj društvenih problema i negativnih pojava (neumereno iskorišćavanje materijalnih resursa, disproporcija prirasta stanovništva, pojava novih neizlečivih bolesti, terorizam, trgovina ljudima, i dr.). Stoga se nametnula potreba uspostavljanja takvog razvoja koji će obezbediti ne samo zaštitu životne sredine već će prevenirati, suzbijati i eliminisati sve ostale uzroke ugrožavanja čoveka, društva, živog sveta i drugih kako prirodnih tako i radom stvorenih vrednosti (Prentović, 2006). Vidjenje ovakvog razvoja se označava kao „održivi razvoj“ i njemu je bila posvećena Konferencija OUN u Rio de Žaneiru, juna 1992. godine. Završnim dokumentom ove konferencije, koji je nazvan Agenda 21, konkretizovan je Program akcije država sveta za XXI vek na planu obezbeđivanja održivog razvoja i zaštite životne sredine. Na oko 500 stranica (40 poglavlja) ovog dokumenta razmotren je širok spektar pitanja – od teme

siromaštva, zaštite atmosfere, šuma, vodnih resursa, preko zdravstva, poljoprivrede, ekološki zdravog upravljanja biotehnologijom, do pitanja odlaganja otpada. Zato održivi razvoj predstavlja kompleksan pojam i podrazumeva unapređivanje tehničko-tehnološkog, privrednog i uopšte ekonomskog kvaliteta društva, bez degradiranja njegove životne sredine. Dakle, koncepcija održivosti polazi od premise da su zdravo okruženje i zdrava ekonomija nužni preduslovi zdravog društva (Prentović, 2006).

Kada je reč o održivom razvoju lovstva, treba imati u vidu, da to mora biti proces koji predstavlja optimalno sprovođenje i napredak bez degradiranja i iscrpljivanja prirodnih faktora pre svega divljači i njihovih staništa, na kojima lovstvo i počiva. Deere (2011) smatra da se održivi razvoj lovnog turizma može postići ako je isti ekološki osetljiv, ekonomski održiv i socijalno prikladan. To znači da lovni turizam mora biti značajan faktor očuvanja staništa i zaštite životinja što daje i veći kvalitet divljači i time doprinosi ekonomskom uspehu. Socijalna komponenta se ogleda u ulaganju dela ekonomske dobiti od lovnog turizma u razvoj lokalne zajednice.

Takođe, prema Prentoviću (2008) lovstvo treba da je zasnovano na premisi da prirodna i kulturna okruženja imaju esencijalnu vrednost koja prevazilazi njihovu ekonomsku vrednost kao lovnih resursa. Zato je, kako navodi isti autor, glavni cilj lovno-turističkih radnika, a posebno korisnika lovišta, da se brojno stanje divljači poveća ili dostigne procenjene optimalne stanišne odnosno ekonomske kapacitete. U tom cilju se primenjuju adekvatne mere i aktivnosti koje su usmerene na poboljšanje stanišnih uslova, smanjenje šteta na divljači i uništavanju staništa, efikasnom uzgoju i zaštiti divljači od lovokrađe i krivolova i dr. Doprinos lovnog turizma i lova održivom razvoju se na kraju ogleda i u domenu eksploatacije divljači kroz planski zasnovan i racionalan odstrel, što je svakako nužan uslov trajnog gazdovanja. Dugoročno projektovan i racionalan lovni turizam se mora zasnivati na opredeljenju da stope korišćenja svake lovne divljači moraju da se kreću unutar relanog prirasta u cilju očuvanja i povećanja brojnosti populacija. Ovakav stav, navodi dalje Prentović (2008) je sadržan u fundamentalnom kretu doktrine i etike lovstva po kome se u lovište treba uneti više ili najmanje onoliko koliko se iznese. Dakle, zaključuje autor, shodno principu održivog razvoja, treba izgrađivati etički fundirano lovstvo koje će obezbeđivati i usmeravati sredstva, aktivnosti i mere za očuvanje i unapređenje prirode i životne sredine. Na osnovu procene Svetske turističke organizacije (WTO), kao i nekih drugih međunarodnih institucija koje se bave analizama stanja i prognoza trendova u turističkoj privredi, danas se oko 75 % ukupne svetske turističke tražnje, što čini oko 2,5 milijardi učesnika u domaćim i inostranim turističkim kretanjima, usmerava ka očuvanim prirodnim prostorima. Među njima su svakako i lovni prostori sa raznovrsnom

divljači (Marić, 2003). Generalna skupština Svetske turističke organizacije je 1. oktobra 1999. godine usvojila Opšti kodeks etike u turizmu u saglasnosti sa načelom o usklađivanju zaštite prirodnog okruženja, privrednog razvoja i borbe protiv siromaštva na održivi način kako su to formulisale Ujedinjene nacije 1992. godine na „Zemaljskom samitu“ u Rio de Žaneiru a izrazile u Agendi 21. Ovaj kodeks, kojim se afirmiše pravo na turizam i na slobodu turističkih kretanja, donešen je sa ciljem promovisanja odgovornog, održivog i univerzalno prihvatljivog turizma u okviru prava svih ljudi da koriste svoje slobodno vreme za odmor i putovanje. Ovaj kodeks ima 10 načela kojima se određuju svi aspekti i činoci internacionalnog turističkog kretanja. Telo odgovorno za tumačenje primenu i ocenu načela Opšteg etičkog kodeksa u turizmu je Svetski komitet za etiku turizma. Kako je lovni turizam specifičan oblik turizma, njegove aktivnosti su u saglasju sa navedenim kodeksom.

5. PRAVNO-INSTITUCIONALNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRIRODE U SRBIJI

Počeci zaštite prirode u Srbiji imaju svoju pravnu podlogu još u Dušanovom Zakoniku iz 1349. godine po kome član 123 kaže: “A od sada napreda, Sasin da ne seče, a što seče, onoga – zi da ne teži, ni ljudi da ne sađa, tako da stoji pusta, da raste gora” (Vujić, 2007). Ovim se članom zapravo, rudarima Sasima zabranjivala seča šuma i određivala obaveza saradnje na mestima gde je posečena. Despot Stefan Lazarević je 1412. godine je doneo Zakon o rudama kojim su regulisani vlasništvo, način i uslovi korišćenja mineralnih sirovina. Godine 1840. donešena je Visočnaja naredba, prvi propis kojim je regulisana zaštita faune u Srbiji. Ovim propisom je bio zabranjen lov na jelene i košute i uveden lovostaj za zečeve, “divlje koze” i za “jelo sposobne ptice”. Davne 1847. godine Obedska bara je bila prvo područje u Srbiji koje je stavljeno pod zaštitu. Prva zaštićena prirodna dobra u Srbiji proglašena su 1948. godine. Bili su to šumski rezervati Oštrozub, Mustafa i Felješana, u okolini Majdanpeka. Prvi Nacionalni park u Srbiji je NP “Fruška gora” koji je proglašen 1960. godine.

5.1. MEĐUNARODNE KONVENCIJE (OUN I EU) O ZAŠTITI PRIRODE ODNOSNO ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Konvencija o vlažnim područjima od međunarodnog značaja, naročito za ptice močvarice (Ramsarska konvencija). Ova konvencija koja je poznatija kao Ramsarska konvencija je usvojena u iranskom gradu Ramsaru 1971. godine a nastala je iz potrebe očuvanja vlažnih staništa i vrsta koje ih nastanjuju, pre svega ptica močvarica. Stupila je na snagu 1975. godine. Osnovna funkcija ove konvencije je bila očuvanje vlažnih staništa i razumno korišćenje poplavnih područja radi očuvanja i obezbeđivanja staništa za ptice mičvarice. Tokom vremena ciljevi konvencije su se proširili tako da danas kriterijumi za proglašenje ramsarskog područja obuhvataju dva aspekta. Prvi je iz aspekta staništa odn. područje mora da poseduje vredno, retko ili jedinstveno vlažno stanište. Drugi aspekt se odnosi na biodiverzitet koji mora da bude od međunarodnog značaja posebno u odnosu na faunu ptica i riba a potom i na ostale organizme. U svetu se danas na listi vlažnih područja od međunarodnog značaja nalazi 2.181 lokaliteta koji zauzimaju površinu od 208.545,658 ha u 168 zemalja (Ramsar Convention, 2014).

Srbija je kao potpisnica Ramsarske konvencije aktivna u predlaganju područja za upis na Listu vlažnih staništa od međunarodnog značaja. Lista Ramsarskih područja u Srbiji danas broji deset područja): Obedska bara, Ludaško jezero, Carska bara – Stari Begej, Slano kopovo, Labudovo okno, Zasavica, Gornje Podunavlje, Koviljsko-Petrovaradinski rit, Vlasinsko jezero i Peštersko polje.

Konvencija o zaštiti evropske divljine i prirodnih staništa (Bernska konvencija), poznata kao Bernska konvencija, je usvojena u septembru 1979. godine u Bernu (Švajcarska) a stupila je na snagu 1982. godine. Srbija je ovu konvenciju potpisala i ratifikovala 2007. godine (Sl. gl. RS – Međunarodni sporazumi br. 102/07). Cilj ove konvencije je zaštita divlje flore i faune i njihovih prirodnih staništa, posebno onih čija zaštita zahteva saradnju više zemalja, uključujući i promociju takve vrste saradnje. Posebno mesto u ovoj konvenciji imaju ugrožene i ranjive vrste, uključujući i migratorne vrste.

Bernska konvencija razvrstava vrste u okviru četiri dodatka (Anexa), pri čemu se Dodatak I odnosi na strogo zaštićenu floru, Dodatak II na strogo zaštićenu faunu, Dodatak III na zaštićenu faunu, a Dodatak IV nabroja zabranjena sredstva ubijanja, hvatanja i druge vidove korišćenja divlje flore i faune.

Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (CBD) je usvojena 1992. godine na konferenciji o životnoj sredini i razvoju u Rio de Žaneiru, poznatijoj kao Globalni samit. Na ovoj konferenciji je doneto je pored Konvencije o biološkoj raznovrsnosti UN Okvirna konvencija o klimatskim promenama kao UN Konvencija o borbi protiv dezertifikacije. Konvencija o biološkoj raznovrsnosti je stupila na snagu 29. decembra 1993. godine. Srbija je ratifikovala Konvenciju 2001. godine. Konvencija ima tri osnovna cilja:

1. zaštita biološke raznovrsnosti;
2. održivo korišćenje elemenata biološke raznovrsnosti;
3. pravična i ujednačena podela dobiti proisteklih iz korišćenja genetskih resursa.

Značajna područja za ptice (Important Bird Areas - IBA). Najveća međunarodna organizacija koja se bavi zaštitom ptica, BirdLife International je nosilac IBA programa. Najznačajniji cilj ovog programa je da identifikuje, zaštiti i prati stanje biodiverziteta ptica u mreži Značajnih područja za ptice. Iako je ovaj program usmeren pre svega na ptice, on ornitofaunu tretira i kao važan indikator stanja vrsta i staništa i u tom smislu smatra se da stabilno stanje populacija ptica omogućava i očuvana staništa i ekosisteme. IBA program u

širem smislu tretira i čoveka kao integralni deo ekosistema i podrazumeva da očuvani ekosistemi doprinose ljudskoj zajednici kao što i ljudi treba da budu nosioci očuvanja prirode. Značajna područja za ptice se mogu smatrati mrežom područja koja prevalazi nacionalni značaj zato što se prilikom definisanja ovih područja ne mapirajusamo vrste ptica i njihova staništa već seformiraju mreže područja, koja, osim što su važna za gnežđenje i ishranu ptica imaju ključnu ulogu pri migraciji ptica.

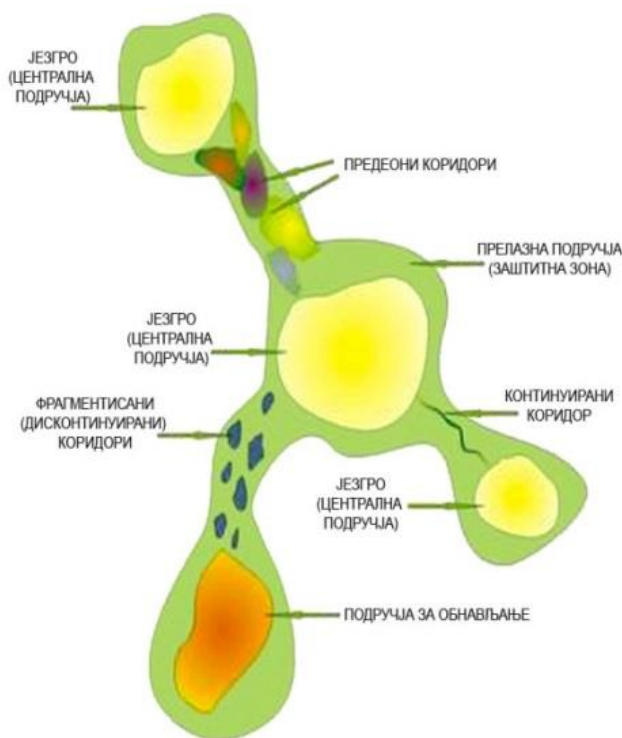
Značajna područja za biljke (*Important Plant Areas - IPA*) predstavljaju međunarodno značajna staništa divljih biljaka i gljiva. Ova područja ne predstavljaju zvanično zaštićena područja ali su značajana za razvoj i sprovođenje aktivnosti u zaštiti prirode. Cilj IPA programa je da se zaštiti najmanje 50% značajnih područja za biljke. Definisane IPA područja je takođe važno i za ostvarivanje ciljeva Konvencije o biološkoj raznovrsnosti. Prema podacima Plantlife (2010) u Evropi je do sada identifikovano 1771 IPA u 16 zemalja (uključujući i Srbiju).

Odabrana područja za leptire (*Prime Butterfly Areas- PBA*) predstavljaju područja od značaja za zaštitu leptira. Pored toga, cilj njihovog definisanja je i podrška razvoju NATURA 2000 I Pan-evropske ekološke mreže. U Evropi je definisano 431 PBA područje u 37 zemalja i 3 arhipelaga, koje zauzima 21 milion hektara ili 1,8 % teritorije (Butterfly Conservation, 2011). Kako na 62 % PBA u Evropi poljoprivreda predstavlja dominantnu aktivnost ona je i najznačajniji ugrožavajući faktor na ovim područjima. U Srbiji PBA područja su utvrđena kao Odabrana područja za dnevne leptire i obuhvataju i pojedinačne lokalitete i veća područja na kojima žive ciljane vrste. Ona su definisana po istim principima kao i PBA u Evropi. Odabrana područja za dnevne leptire predstavljaju prirodna ili poluprirodna staništa sa izuzetnim faunističkim bogatstvom, posebno faunom dnevnih leptira i/ili staništa koja sadrže izuzetne zajednice retkih, endemičnih i ugroženih vrsta, kao i ciljnih vrsta od evropskog značaja, ili od značaja za Srbiju (Jakšić, 2008).

Ekološka mreža predstavlja koncept zaštite prirode koji se sastoji u povezivanju odvojenih staništa koridorima slične ekološke vrednosti i većeg značaja. Prema Erg (2011) ekološka mreža predstavlja sistem reprezentativnih centralnih područja, koridora i zaštitnih zona u kojima se upravlja tako da omogućuje očuvanje biološke raznovrsnosti, unaprede ekosistemske usluge i da omogućuje održivo korišćenje prirodnih resursa kroz povezanost fizičkih delova mreže unutar određenog područja.

I pored toga što postoje metodološke razlike u primeni koncepta ekoloških mreža širom sveta, može se reći da su za sve ekološke mreže zajednička dva vodeća principa – očuvanje funkcionalnosti ekosistema u cilju zaštite vrsta i staništa i promocija održivog korišćenja prirodnih resursa u cilju smanjenja negativnog uticaja ljudskih aktivnosti na biološku raznovrsnost (Erg, 2011). U tom smislu, osnovne karakteristike ekoloških mreža su:

- očuvanje biološke raznovrsnosti na nivou predela, ekosistema ili regiona;
- naglasak na očuvanju i poboljšanju ekološkog integriteta, u prvom redu putem poboljšane povezanosti unutar razmatranog područja;
- postojanje zona unutar područja koje obezbeđuju zaštitu centralnih područja definisajem prelaznih ili zaštitnih područja;
- revitalizacija degradiranih područja kada je to moguće;
- promocija održivog korišćenja resursa na područjima od značaja za očuvanje biološke raznovrsnosti.



Slika 7: Elementi ekološke mreže

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Osnovni prostorni elementi ekoloških mreža su (Slika 7):

- **centralno područje** kao najznačajnije za očuvanje biodiverziteta (uključujući i područja koja ne uživaju zvaničnu zaštitu);
- **koridor**, čiji osnovni cilj je povezivanje centralnih područja u cilju ostvarivanja ekoloških veza (nije neophodno da se radi o fizičkoj odnosno linearnoj povezanosti centralnih područja);

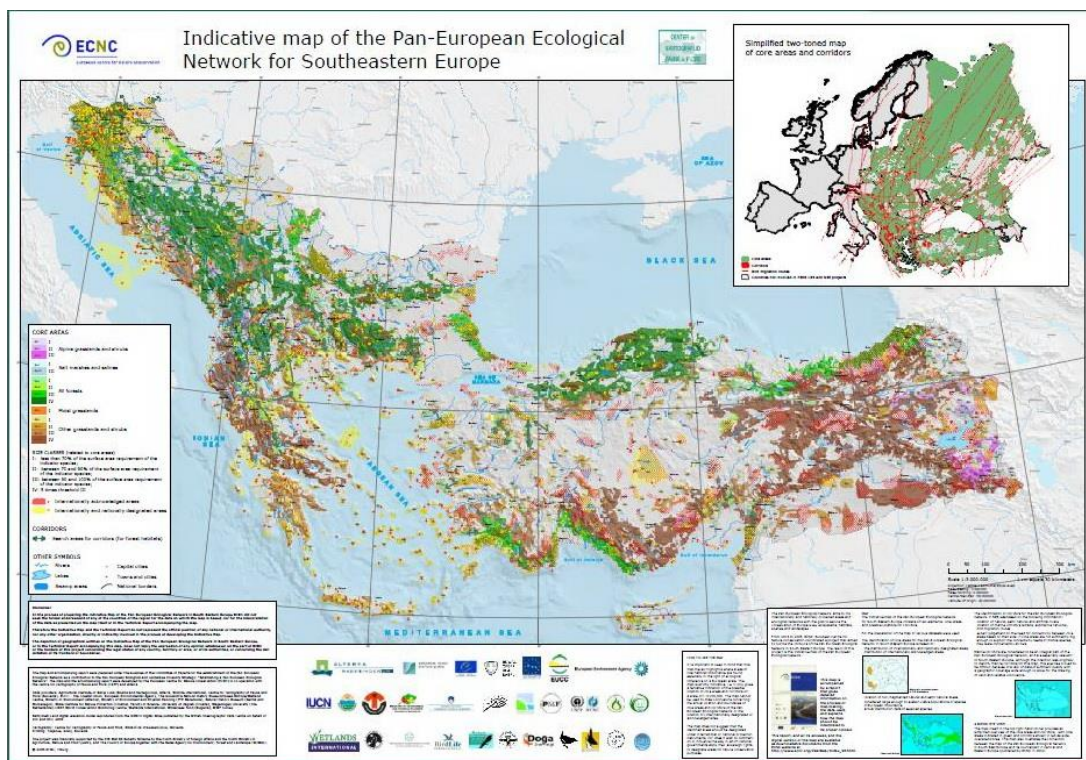
- **zaštitno zona** koje se definiše sa ciljem zaštite centralnih područja i koridora od negativnih spoljnih uticaja i čije korišćenje je kompatibilno sa područjima koja štite;
- **područje održivog korišćenja**, u kojima preovlađuje održivo korišćenje resursa i očuvanje usluga ekosistema.

Ekološka mreža u Srbiji je definisana Uredbom o ekološkoj mreži kojom se „utvrđuje ekološka mreža u Srbiji, kao i načini upravljanja radi očuvanja biološke i predeone raznovrsnosti, staništa i vrsta”.

Pan – evropska ekološka mreža. Uspostavljanje Pan-evropske ekološke mreže (Pan-European Ecological Network - PEEN) (Slika 8), kao jedno od prioriternih pitanja za zaštitu prirode u Evropi, definisano je kroz Pan-evropsku strategiju biološkog i pejzažnog diverziteta (Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy - PEBLDS), koja je usvojena na trećoj ministarskoj konferenciji „Životna sredina za Evropu” 1995. godine u Sofiji. Cilj postojanja ove mreže je sprečavanje dalje fragmentacije staništa i dugoročno očuvanje ekosistema, staništa i vrsta od značaja za zaštitu na evropskom nivou. Da bi obezbedila funkcionalnost Pan-evropske ekološke mreže neophodno je očuvanje najvažnijih područja sa stanovišta biodiverziteta u Evropi, kao i uspostavljanje koridora koji spajaju centralna područja. Sve je očiglednije da se ugrožene vrste ne mogu zaštititi samo formiranjem izolovanih prirodnih rezervata, međusobno nepovezanih i u direktnom kontaktu sa prostorima intenzivnog korišćenja resursa, koji su otvoreni za negativne uticaje koji mogu doći iz neposrednog okruženja. Zato ova mreža predviđa postojanje centralnih zona koje su sačinjene od Natura 2000 područja kao i područja definisanih u okviru Emerald mreže, potom koridora koji povezuju centralna područja i omogućavaju migraciju i širenje vrsta, kao i prelazne zone i područja obnove, sa manjim stepenom zaštite od centralnih područja.

Emerald mreža predstavlja ekološku mrežu sastavljenu od Područja od posebnog značaja za zaštitu prirode a uspostavlja pod pokroviteljstvom Saveta Evrope kao deo aktivnosti koje proizilaze iz primene Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, tzv. Bernske konvencije. U Srbiji je 2005. Godine započeo projekat „Uspostavljanje Emerald mreže u zemljama jugoistočne Evrope“ sa ciljem formiranja ove mreže na nacionalnom nivou. Za Emerald mrežu u Srbiji je predviđeno 61 područje značajno za zaštitu i očuvanje divljih biljnih i životinjskih vrsta i njihovih staništa. Izdvajanje područja bazira na vrstama i staništima obuhvaćenih navedenim rezolucijama Bernske konvencije kao i vrstama sa Dodatka i Direktive o pticama i Dodatka II Direktive o staništima. Na osnovu kriterijuma iz

Preporuke 16 Bernske konvencije, pilot projektom u 2005. godini je obuhvaćena i izrada „Liste potencijalnih Emerald područja u Srbiji“ na kojoj se nalazi 61 područje obuhvatajući 1,014,286,87 ha odnosno 11,48% od ukupne površine teritorije Republike Srbije (Sekulić & Šinžar-Sekulić, 2010).



Slika 8: Pan – evropska ekološka mreža

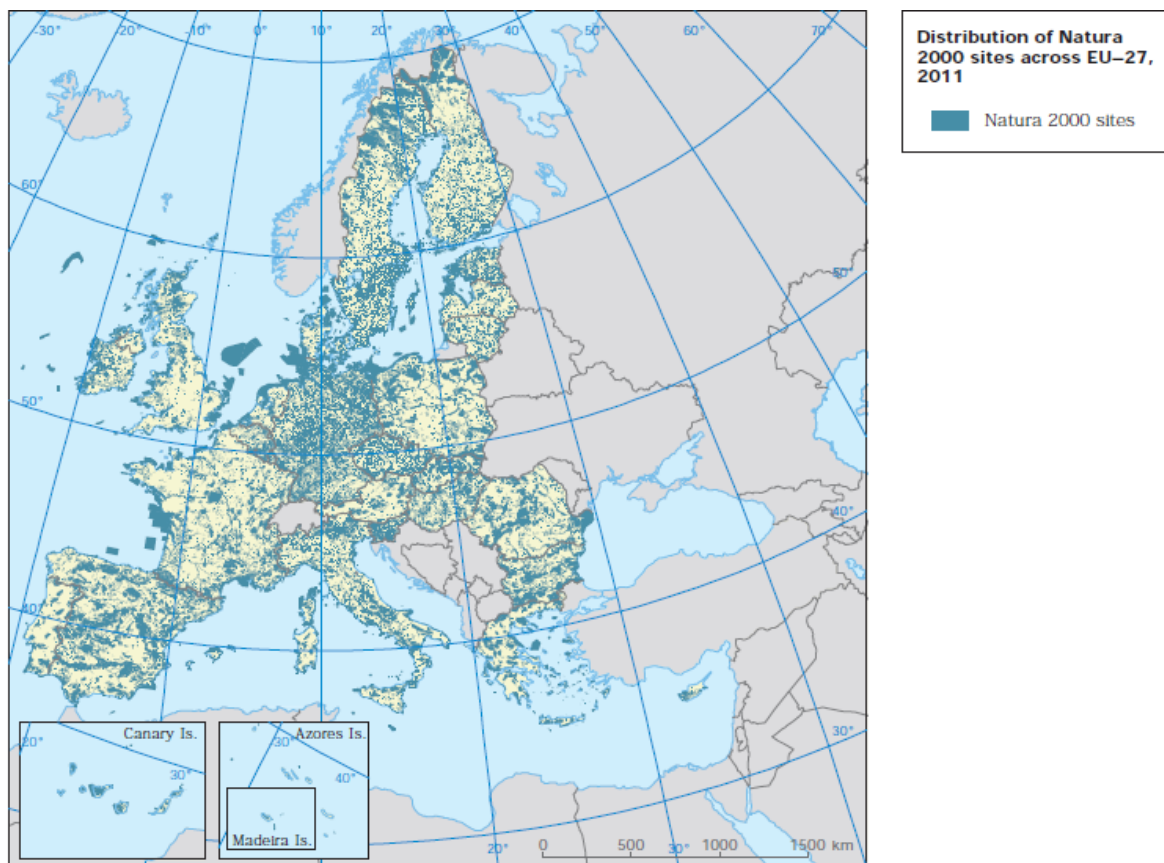
Izvor: Preuzeto od Biró et al., 2006

Natura 2000 nastala je na osnovu Direktive Saveta Evrope 79/409/EEC o očuvanju divljih ptica i Direktive Saveta Evrope 92/43/EEC o očuvanju prirodnih staništa divlje flore i faune i definisana je kao evropska mreža posebnih oblasti prirode (Natura 2000). Cilj ove evropske mreže je zaštita prioriternih vrsta i staništa u Evropi. Polazna osnova za formiranje ekološke mreže Natura 2000, predstavlja utvrđivanje Područja posebne zaštite koja se određuju u skladu sa Direktivom o zaštiti divljih ptica i Posebnih područja za zaštitu u skladu sa Direktivama o pticama i staništima. Ova izdvojena područja na nacionalnom nivou zajedno čine mrežu Natura 2000 Evropske unije. NATURA 2000 predstavlja obavezu za svaku državu članicu Evropske unije. Buduće članice EU u procesu pridruživanja u obavezi su da predaju popis predloženih područja za ekološku mrežu NATURA 2000. Definisane NATURA 2000 područja je složen proces koji angažuje veliki broj stručnjaka. U Srbiji je proces definisanja

NATURA 2000 započeo 2005. Godine projektom „Uspostavljanje Emerald mreže u zemljama jugoistočne Evrope“.

Svaka zemlja koja se pridružuje EU, pored već definisanih vrsta i stanišnih tipova, može da predloži nove vrste i staništa na liste dodataka dveju direktiva. Predlozi moraju biti u skladu sa značajem endemskih vrsta koje se javljaju na ograničenim područjima određenih zemalja. Ceo proces je veoma složen jer zahteva saglasnost svih zemalja članica EU, a predlog za proširenje lista mora biti naučno utemeljen i obrazložen.

Pored zaštićenih područja u zemljama EU implementirana je i mreža područja NATURA 2000 (Natura 2000 sites) te tako prema podacima Evropske agencije za zaštitu životne sredine (2012) ovu mrežu čini preko 26.400 lokacija ukupne površine 986.000 km² koje obuhvataju gotovo 768.000 km² kopna i blizu 218.000 km² mora (Slika 9).



Source: Natura 2000 database, December 2011.

Slika 9: NATURA2000 područja u EU

Izvor: Preuzeto iz *Protected areas in Europe – an overview, 2012*

5.2. DOMAĆA NORMATIVNO-PRAVNA REGULATIVA

Ustav Republike Srbije predviđa pravo na zdravu životnu sredinu kao jedno od osnovnih prava i sloboda svakog građanina. Članom 97. Ustava Republike Srbije utvrđeno je da Republika Srbija uređuje i obezbeđuje održivi razvoj, sistem zaštite i unapređenja životne sredine, zaštitu i unapređivanje biljnog i životinjskog sveta i dr.

Oblast zaštite prirode normativno je regulisana *Zakonom o zaštiti prirode* i drugim zakonskim i podzakonskim aktima koji se neposredno ili posredno odnose na prirodu i prirodna dobra. Pored primene zakona, gde je donošenje Zakona o zaštiti prirode ("Službeni glasnik Republike Srbije" br. 36/09 i 88/2010) (u daljem tekstu Zakon) kojim se uređuju zaštita i očuvanje prirode, biološka, geološka i predeona raznovrsnost bilo od izuzetnog značaja, za normativno regulisanje ove oblasti značajna su i mnoga podzakonska akta. Harmonizacijom pravnih propisa iz oblasti zaštite životne sredine i prirode sa propisima Evropske unije koja je u toku, u oblasti zaštite prirode uzimaju se u obzir i primenjuju evropski i svetski standardi. Takođe, unapređenju i usklađivanju zaštite prirode doprinosi i primena odredbi i principa međunarodnih konvencija čiji je naša zemlja potpisnik.

Ciljevi zaštite prirode su određeni članom 2. ovog Zakona, a to su:

1. „zaštita, očuvanje i unapređenje biološke (genetičke, specijske i ekosistemske), geološke i predeone raznovrsnosti“;
2. „usklađivanje ljudske aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa, osnova i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa i dugotrajnim očuvanjem prirodnih ekosistema i prirodne ravnoteže“;
3. „održivo korišćenje i/ili upravljanje prirodnim resursima i dobrima, obezbeđivanje njihove funkcije uz očuvanje prirodnih vrednosti i ravnoteže prirodnih ekosistema“;
4. „blagovremeno sprečavanje ljudskih aktivnosti i delatnosti koje mogu dovesti do krajnjeg osiromašenja biološke, geološke i predeone raznovrsnosti, kao poremećaja sa negativnim posledicama u prirodi“;
5. „utvrđivanje i praćenje stanja u prirodi“;
6. „unapređenje stanja narušenih delova prirode i predela“.

Članom 6. Zakona su određeni subjekti zaštite prirode koji u okviru svojih ovlašćenja obezbeđuju zaštitu prirode, a to su: Republika Srbija, autonomna pokrajina, opština grad i grad Beograd: upravljač zaštićenog područja, pravna lica, preduzetnici i fizička lica, koji u obavljanju privrednih i drugih delatnosti koriste prirodne resurse i zaštićena prirodna dobra,

stručne i naučne organizacije i druge javne službe, građanin, grupe građana, njihova udruženja, profesionalne i druge organizacije.

„Planiranje, uređenje i korišćenje prostora, prirodnih resursa, zaštićenih područja i ekološke mreže sprovodi se na osnovu prostornih i urbanističkih planova, planske i projektne dokumentacije, osnova i programa upravljanja i korišćenja prirodnih resursa i dobara u rudarstvu, energetici, saobraćaju, vodoprivredi, poljoprivredi, šumarstvu, lovstvu, ribarstvu, turizmu i drugim delatnostima od uticaja na prirodu, u skladu sa merama i uslovima zaštite prirode“. (Član 8. Zakona). U postupku izrade ovih planova i aktivnosti pribavljaju se uslovi zaštite prirode koje izdaje nadležni zavod za zaštitu prirode (Član 9. Zakona).

Zaštićena prirodna dobra su: zaštićena područja, zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta (Član 27. Zakona).

Član 28. definiše zaštićena područja kao „područja koje imaju izraženu geološku, biološku, ekosistemsku i/ili predeonu raznovrsnost i koja su značajna kao staništa vrsta ptica i drugih migratornih vrsta značajnih u skladu sa međunarodnim propisima a mogu se proglasiti za zaštićena područja od opšteg interesa“. Istim članom Zakona je predviđena i mogućnost prekograničnog povezivanja zaštićenih područja. U ovakvom slučaju povezivanja prekograničnih zaštićenih područja, Plan upravljanja i mere zaštite zaštićenog područja sporazumno se utvrđuju s nadležnim organima, uz saglasnost Ministarstava obe države.

Zaštićena područja mogu biti: strogi rezervat prirode, specijalni rezervat prirode, nacionalni park, spomenik prirode, zaštićeno stanište, predeo izuzetnih odlika i park prirode (Član 27. Zakona).

Prema članu 29. Zakona, **strogi rezervat prirode** je područje sa neizmenjenim prirodnim odlikama i reprezentativnim prirodnim ekosistemima. Uspostavljanje ove vrste zaštićenog područja se vrši u cilju očuvanja izvorne prirode, genskog fonda, ekološke ravnoteže, kao i praćenja prirodnih pojava i procesa i naučnim istraživanjima „kojima se ne narušavaju prirodna obeležja, vrednosti, pojave i procesi“. U strogom rezervatu prirode zabranjene su privredne i druge aktivnosti. Specijalni rezervat prirode ne sadrži u sebi naselja ili su ona retka pa u njima ljudi žive usklađeno sa prirodom. Ova vrsta zaštićenog područja je namenjena „očuvanju postojećih prirodnih odlika, genskog fonda, ekološke ravnoteže, praćenju prirodnih pojava i procesa, naučnim istraživanjima i obrazovanju, kontrolisanim posetama i očuvanju tradicionalnog načina života“. **Specijalni rezervat** prirode, prema istom članu zakona je „područje sa neizmenjenom ili neznatno izmenjenom prirodom, od naročitog značaja zbog jedinstvenosti, retkosti ili reprezentativnosti, a koje obuhvata stanište ugrožene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva“. Specijalni rezervat prirode može biti: floristički, mikološki, šumske

ili druge vegetacije, zoološki, geološki, paleontološki, hidrogeološki, hidrološki i drugi. U obe vrste rezervata je zabranjeno vršiti sve radnje i aktivnosti kao i obavljati delatnosti, koje mogu narušiti svojstva zbog kojih su proglašeni zaštićenim prirodnim dobrom. Upravljač zaštićenog područja izdaje dozvolu na osnovu koje se može posećivati strogi i specijalni rezervat prirode u cilju obrazovanja. Aktom o proglašenju zaštićenog područja se propisuju mere zaštite strogog i specijalnog rezervata prirode. Naučna istraživanja i praćenje prirodnih pojava u strogom rezervatu prirode i specijalnom rezervatu prirode vrše se na osnovu dozvole, koju izdaje Ministarstvo, a uz prisustvo upravljača.

Nacionalni park predstavlja zaštićeno područje „sa većim brojem raznovrsnih prirodnih ekosistema od nacionalnog značaja, istaknutih predeonih oblika i kulturnog nasleđa u kome čovek živi usklađeno sa prirodom“. Namena uspostavljanja ove vrste zaštićenog područja je „očuvanje postojećih prirodnih vrednosti i resursa, ukupne predeone, geološke i biološke raznovrsnosti, kao i zadovoljenju naučnih, obrazovnih, duhovnih, estetskih, kulturnih, turističkih, zdravstveno-rekreativnih potreba i aktivnosti u skladu sa načelima zaštite prirode i održivog razvoja“. U nacionalnom parku se dozvoljavaju radnje i aktivnosti kojima se ne ugrožavaju prirodne izvorne vrednosti. Takođe su dozvoljene delatnosti koje su u funkciji „obrazovanja, zdravstveno-rekreativnih i turističkih potreba, nastavka tradicionalnog načina života lokalnih zajednica“. Sve dozvoljene radnje moraju se odvijati na način da ne ugrožavaju opstanak vrsta, prirodnih ekosistema i predela kao i da budu usklađene sa Zakonom i planom upravljanja koji donosi Upravljač. Ove se delatnosti mogu ograničiti u cilju očuvanja izvornosti prirode nacionalnog parka. Šume u nacionalnom parku nisu obuhvaćene šumskim područjem i njima gazduje pravno lice koje i upravlja nacionalnim parkom. Mere zaštite nacionalnog parka i način njegovog korišćenja određuju se posebnim zakonom. (Član 30. Zakona)

Spomenik prirode „je manja neizmenjena ili delimično izmenjena prirodna prostorna celina, objekat ili pojava, fizički jasno izražen, prepoznatljiv i/ili jedinstven, reprezentativnih geomorfoloških, geoloških, hidrografskih, botaničkih i/ili drugih obeležja, kao i ljudskim radom formirana botanička vrednost od naučnog, estetskog, kulturnog ili obrazovnog značaja. Može biti geološki (istorijskogeološko-stratigrafski, paleontološki, petrološki, sedimentološki, mineraloški, strukturogeološki, hidrogeološki i drugi), geomorfološki, speleološki (pećina, jama i drugo), hidrološki (ceo ili deo vodotoka, slap, jezero, tresava i drugo), botanički (retki ili značajni primerci biljnog sveta, pojedinačno stablo ili skupina stabala, drvoredi, parkovi, arboretumi, botaničke bašte i drugo). Na spomeniku prirode zabranjene su sve radnje i aktivnosti koje ugrožavaju njegova obeležja i vrednosti. (član 31. Zakona)“.

Prema članu 32. Zakona, **Zaštićeno stanište** je “područje koje obuhvata jedan ili više tipova prirodnih staništa značajnih za očuvanje jedne ili više populacija divljih vrsta i njihovih zajednica”. Na zaštićenom staništu zabranjene su radnje i aktivnosti kojima se ugrožava ili oštećuje jedan ili više tipova staništa. Cilj zaštite staništa je:

1. zaštita ugroženih i retkih tipova staništa, ekosistema i/ili autohtonih divljih vrsta na nacionalnom i/ili međunarodnom nivou;
2. obezbeđivanje povoljnog stanja populacija autohtone divlje vrste i/ili vrsta;
3. omogućavanje nesmetanog odvijanja neke od životnih faza autohtonih divljih vrsta (mrešćenje, parenje, gnežđenje, podizanje mladunaca, prezimljavanje i drugo);
4. zaštita krajnje ugroženih i ranjivih vrsta;
5. omogućavanje protoka gena između populacija vrste;
6. obezbeđivanje migratornih puteva i odmorišta;
7. omogućavanje naučnih istraživanja, upravljanja populacijama i obrazovanja.

Predeo izuzetnih odlika predstavlja “područje prepoznatljivog izgleda sa značajnim prirodnim, biološko-ekološkim, estetskim i kulturno-istorijskim vrednostima, koje se tokom vremena razvijalo kao rezultat interakcije prirode, prirodnih potencijala područja i tradicionalnog načina života lokalnog stanovništva. Predeo izuzetnih odlika može biti prirodni predeo izuzetnih odlika i kulturni predeo izuzetnih odlika. Prirodni predeo izuzetnih odlika je područje značajne biološko-ekološke i estetske vrednosti gde tradicionalan način života lokalnog stanovništva nije bitnije narušio prirodu i prirodne ekosisteme. Kulturni predeo izuzetnih odlika je područje značajne predeone, estetske i kulturno-istorijske vrednosti koje se tokom vremena razvijalo kao rezultat interakcije prirode, prirodnih potencijala područja i tradicionalnog načina života lokalnog stanovništva. U predelu izuzetnih odlika zabranjene su radnje i aktivnosti kojima se narušavaju primarne prirodne i stvorene vrednosti i karakter predela”. (Član 33. Zakona).

Park prirode je prema članu 34. Zakona “područje dobro očuvanih prirodnih vrednosti sa pretežno očuvanim prirodnim ekosistemima i živopisnim pejzažima, namenjeno očuvanju ukupne geološke, biološke i predeone raznovrsnosti, kao i zadovoljenju naučnih, obrazovnih, duhovnih, estetskih, kulturnih, turističkih, zdravstveno-rekreativnih potreba i ostalih delatnosti usklađenih sa tradicionalnim načinom života i načelima održivog razvoja”. U parku prirode nisu dozvoljene privredne i druge delatnosti i radnje kojima se ugrožavaju njegova bitna obeležja i vrednosti.

Na zaštićenom području se prema članu 35. Zakona, uspostavljaju režimi zaštite I, II i III stepena zaštite i zaštitna zona. Režim zaštite I stepena - stroga zaštita sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa izvornim ili malo izmenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičnog značaja, kojom se omogućavaju procesi prirodne sukcesije i očuvanje staništa i životnih zajednica u uslovima divljine. U ovom režimu zaštite je zabranjeno korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata, a ograničavaju se radovi i aktivnosti na naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa, kontrolisanu posetu u obrazovne, rekreativne i opštekulturne svrhe, kao i sprovođenje zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mera u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojava biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina, uz saglasnost Ministarstva.

Režim zaštite II stepena – aktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja i posebno vrednim predelima i objektima geonasleđa. U režimu zaštite II stepena mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, bez posledica po primarne vrednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obeležja predela i objekata geonasleđa, obavljati tradicionalne delatnosti i ograničeno koristiti prirodni resursi na održiv i strogo kontrolisan način. Režim zaštite II stepena zabranjuje: izgradnju industrijskih, metalurških i rudarskih objekata, asfaltnih baza, rafinerija nafte, kao i objekata za skladištenje i prodaju derivata nafte i tečnog naftnog gasa, termoelektrana i vetrogeneratora, luka i robno-trgovinskih centara, aerodroma, uslužnih skladišta, magacina i hladnjača, vikendica i drugih porodičnih objekata za odmor, eksploataciju mineralnih sirovina, treseta i materijala rečnih korita i jezera, preoravanje prirodnih travnjaka, privredni ribolov, unošenje invazivnih alohtonih vrsta, izgradnju objekata za reciklažu i spaljivanje otpada i obrazovanje deponija otpada. Isti režim zaštite ograničava: regulaciju i pregrađivanje vodotoka, formiranje vodoakumulacija, melioracione i druge hidrotehničke radove, izgradnju hidroelektrana, solarnih elektrana i elektrana na bio-gas, objekata turističkog smeštaja, ugostiteljstva, nautičkog turizma i turističke infrastrukture i uređenje javnih skijališta, izgradnju objekata saobraćajne, energetske, komunalne i druge infrastrukture, stambenih i ekonomskih objekata poljoprivrednih gazdinstava, tradicionalno korišćenje kamena, gline i drugog materijala za lokalne potrebe, izgradnju ribnjaka, objekata za konvencionalno gajenje domaćih životinja i divljači, ribolov, lov, sakupljanje gljiva, divljih biljnih i životinjskih vrsta, gazdovanje šumama i šumskim zemljištem, formiranje šumskih i poljoprivrednih monokultura, unošenje vrsta stranih za divlji biljni i životinjski svet regije u kojoj se nalazi zaštićeno područje i primenu hemijskih sredstava.

Režim zaštite III stepena – proaktivna zaštita, sprovodi se na zaštićenom području ili njegovom delu sa delimično izmenjenim i/ili izmenjenim ekosistemima, predelima i objektima geonasleđa od naučnog i praktičnog značaja. U III stepenu zaštite mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, razvoj sela i unapređenje seoskih domaćinstava, uređenje objekata kulturno-istorijskog nasleđa i tradicionalnog graditeljstva, očuvanje tradicionalnih delatnosti lokalnog stanovništva, selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa i prostora uz potrebnu infrastrukturnu i drugu izgradnju. U režimu zaštite III stepena zabranjuje se: izgradnju rafinerija nafte i objekata hemijske industrije, metalurških i termoenergetskih objekata, skladišta nafte, naftnih derivata i prirodnog gasa, unošenje invazivnih alohtonih vrsta i obrazovanje deponija. U istom režimu zaštite se ograničava: izgradnju drugih industrijskih i energetskih objekata, asfaltnih baza, objekata turističkog smeštaja i javnih skijališta, infrastrukturnih objekata, skladišta industrijske robe i građevinskog materijala, vikendica, eksploataciju i primarnu preradu mineralnih sirovina, obrazovanje, objekata za upravljanje otpadom, izgradnju naselja i širenje njihovih građevinskih područja, lov i ribolov, formiranje šumskih i poljoprivrednih monokultura, primenu hemijskih sredstava i druge radove i aktivnosti koji mogu imati značajan nepovoljan uticaj na prirodne i druge vrednosti zaštićenog područja.

Režim zaštitne zone zaštićenog područja zabranjuje i ograničava radove i aktivnosti za koje se (u postupku utvrđenom zakonom i drugim propisima) utvrdi da mogu imati nepovoljan uticaj na biološku raznovrsnost, vrednosti geonasleđa i predela tog zaštićenog područja.

Treba napomenuti da članom 35. Zakona, Vlada bliže propisuje režime zaštite, postupak i način njihovog određivanja i objekte, radove i aktivnosti koji su zabranjeni ili ograničeni.

U nacionalnom parku mogu se, u skladu sa posebnim zakonom, zabraniti radovi i aktivnosti koji su režimima zaštite iz ovog člana (35) ograničeni.

Zaštićena područja se u zavisnosti od vrednosti i značaja, svrstavaju u 3 kategorije. Zaštićeno područje međunarodnog, nacionalnog, odnosno izuzetnog značaja je I kategorije. Zaštićeno područje II kategorije je od pokrajinskog/regionalnog, odnosno velikog značaja, dok je zaštićeno područje III kategorije lokalnog značaja. (Član 41. Zakona).

Proglašenje zaštićenih područja je regulisano članom 41.a u kome se navodi da zaštićeno područje I kategorije proglašava Vlada na predlog Ministarstva. Zaštićeno područje II kategorije proglašava Vlada, odnosno nadležni organ autonomne pokrajine ukoliko se zaštićeno područje nalazi na teritoriji autonomne pokrajine. Ukoliko zaštićeno područje proglašava nadležni organ autonomne pokrajine a obuhvata zemljište i druge nepokretnosti u vlasništvu Republike Srbije i dobra od opšteg interesa, u postupku proglašenja pribavlja se saglasnost

Ministarstva uz prethodno pribavljena mišljenja nadležnih ministarstava. Zaštićeno područje III kategorije proglašava nadležni organ jedinice lokalne samouprave. Ukoliko se zaštićeno područje nalazi na teritoriji dve ili više jedinica lokalne samouprave sporazumno proglašavaju zaštićeno područje. Ako zaštićeno područje obuhvata zemljište i druge nepokretnosti u vlasništvu Republike Srbije ili autonomne pokrajine i dobra od opšteg interesa, u postupku proglašenja pribavlja se saglasnost Ministarstva odn. nadležnog organa autonomne pokrajine uz pribavljena mišljenja nadležnih ministarstava odnosno nadležnih organa autonomne pokrajine.

Mere zaštite, način obavljanja privrednih delatnosti i korišćenje prirodnih vrednosti u zaštićenom području, bliže se utvrđuju aktom o proglašenju zaštićenog područja.

Predlog akta o proglašenju zaštićenog područja je zasnovan na naučnoj i/ili stručnoj studiji zaštite. Studiju zaštite izrađuje zavod, a njome se utvrđuju vrednosti područja koje se predlaže za zaštitu kao i način upravljanja područjem. Zavod (Zavod za zaštitu prirode Srbije i Pokrajinski zavod za zaštitu prirode), o pokrenutoj inicijativi i postupku izrade studije obaveštava lokalno stanovništvo, vlasnike i korisnike područja koje je predmet studije i saraduje sa njima (član 42. Zakona).

Akt o proglašenju zaštićenog područja I kategorije objavljuje se u „Službenom glasniku Republike Srbije“, dok se akt o proglašenju zaštićenog područja II kategorije objavljuje u službenom glasniku autonomne pokrajine. Akt o proglašenju zaštićenog područja III kategorije se objavljuje u službenom glasniku lokalne samouprave.

Članom 51. Zakona je određeno da se zaštita, upravljanje, korišćenje i unapređenje zaštićenih područja sprovodi na osnovu akta o proglašenju zaštićenog područja i plana upravljanja zaštićenim područjem. Plan upravljanja donosi upravljач za period od 10 godina.

Na zaštićenom području su „zabranjeni radovi i aktivnosti koji oštećuju, narušavaju i menjaju osobine i vrednosti zbog kojih je područje zaštićeno“. Ipak, Vlada može na zaštićenom području, dozvoliti radove i aktivnosti, u skladu sa zakonom, posebno iz oblasti „energetike, saobraćajne infrastrukture, vodoprivrede, poljoprivrede, turizma, sporta, rudarstva i zaštite prirode i životne sredine čije je izvođenje zabranjeno propisanim režimima zaštite, ukoliko se radi o projektima od opšteg interesa i nacionalnog značaja“. Za ovakve radove i aktivnosti se sprovodi postupak procene uticaja na životnu sredinu uz obavezno pribavljanje akta o uslovima i merama zaštite prirode. (Član 57. Zakona).

Zaštićena područja se mogu posećivati i koristiti samo na takav način koji ne ugrožava njihove vrednosti i sprovođenje zaštite. Posećivanje i korišćenje zaštićenog područja je svima dozvoljeno pod jednakim uslovima, ali mora biti u skladu sa zakonom i aktom o zaštiti.

Zabrana ili ograničenje korišćenja zaštićenog područja se može uvesti ako postoji opasnost za njegovo očuvanje. (Član 58. Zakona). Za korišćenje zaštićenog područja upravljaču se plaća naknada prema članu 74. Zakona.. Upravljač može propisati i naplatiti naknadu za:

1. delatnosti u oblasti turizma, ugostiteljstva, trgovine, usluga, zanatstva, industrije, rudarstva, energetike, vodoprivrede, građevinarstva, saobraćaja, transporta, telekomunikacija, korišćenja divlje flore i faune;
2. vikendice i druge nekomercijalne objekte za odmor u prirodi;
3. vozila na motorni pogon u upotrebi na zaštićenom području;
4. turističke, rekreativne, sportske i druge manifestacije i aktivnosti, reklamne oznake, komercijalne filmske, foto i tonske zapise;
5. korišćenje usluga, uređenih terena, objekata i druge imovine upravljača i imena i znaka zaštićenog područja;
6. posetu zaštićenom području, njegovim delovima i objektima.

Visinu naknade upravljač propisuje u zavisnosti od:

1. stepena iskorišćavanja zaštićenog područja;
2. stepena štete koja se nanosi zaštićenom području;
3. stepena povećanih obaveza upravljača u održavanju urednosti i čistoće, čuvanja i obavljanja drugih poslova na očuvanju, unapređenju, prikazivanju i razvoju zaštićenog područja;
4. pogodnosti i koristi koje pruža zaštićeno područje za obavljanje dopuštenih delatnosti i aktivnosti.

Upravljač je dužan da sredstva ostvarena naplatom naknade za korišćenje zaštićenog područja vodi na posebnom računu i koristi za zaštitu, razvoj i unapređenje zaštićenog područja, odnosno za sprovođenje plana i programa upravljanja.

Prema članu 67. Zakona „zaštićenim područjem upravlja pravno lice (u daljem tekstu: upravljač), koje ispunjava stručne, kadrovske i organizacione uslove za obavljanje poslova očuvanja, unapređenja, promovisanja prirodnih i drugih vrednosti i održivog korišćenja zaštićenog područja“. Obaveze upravljača zaštićenog područja su određene članom 68. Zakona, po kome je on dužana da:

- 1) čuva zaštićeno područje i sprovodi propisane režime zaštite;
- 2) unapređuje i promoviše zaštićeno područje;

- 3) donosi plan upravljanja i akt o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi utvrđen aktom o zaštiti;
- 4) obeleži zaštićeno područje, granice i režime zaštite u skladu sa posebnim pravilnikom o načinu obeležavanja;
- 5) osigura neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja;
- 5a) daje saglasnost za obavljanje naučnih istraživanja, izvođenje istražnih radova, snimanje filmova, postavljanje privremenih objekata na površinama u zaštićenom području i daje druga odobrenja u skladu sa ovim zakonom i pravilnikom o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi;
- 6) obezbedi nadzor nad sprovođenjem uslova i mera zaštite prirode;
- 7) prati kretanje i aktivnosti posetilaca i obezbeđuje obučene vodiče za turističke posete;
- 8) vodi evidencije o prirodnim vrednostima i o tome dostavlja podatke zavodu;
- 9) vodi evidenciju o ljudskim aktivnostima, delatnostima i procesima koji predstavljaju faktor ugrožavanja i oštećenja zaštićenog područja i o tome dostavlja podatke zavodu i Ministarstvu;
- 9a) vodi evidenciju o nepokretnostima sa podacima od značaja za upravljanje zaštićenim područjem;
- 10) u saradnji sa republičkom i pokrajinskom inspekcijom i organima bezbednosti sprečava sve aktivnosti i delatnosti koje su u suprotnosti sa aktom o zaštiti i predstavljaju faktor ugrožavanja i devastacije zaštićenog područja;
- 11) donosi akt o naknadama;
- 12) vrši i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o zaštiti.

Poslove zaštite prirode i prirodnih dobara obavlja Zavod za zaštitu prirode Srbije za teritoriju Republike Srbije, dok poslove zaštite prirode i prirodnih dobara na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine obavlja Pokrajinski zavod za zaštitu prirode (Član 103. Zakona).

Finansiranje zaštite prirode je regulisano članom 107. Zakona i sredstva se obezbeđuju u budžetu republike Srbije za „zaštićena područja, za mere i aktivnosti predviđene aktom o zaštiti, zaštitu prirodnih vrednosti od međunarodnog i republičkog značaja, kao i onih prirodnih

vrednosti koje utvrdi Ministarstvo, za novčane i druge podsticajne mere propisane ovim zakonom, za naknade šteta nanetih od zaštićenih divljih vrsta, za ostvarenje prava preče kupovine, za naknade vlasnicima i korisnicima prava na nekretninama za ograničenja kojima su podvrgnuti u zaštićenim prirodnim dobrima/resursima koje su od međunarodnog i republičkog značaja, kao i za druge namene“. I u budžetu autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave obezbeđuju se sredstva za: zaštitu prirodnih područja koje ona proglašavaju; mere i aktivnosti predviđene aktom o zaštiti; novčane i druge podsticajne mere propisane ovim zakonom, kao i za ostvarivanje prava preče kupovine i naknade vlasnicima i korisnicima prava na nekretninama za ograničenja kojima su podvrgnuti u tim zaštićenim područjima.

Na zaštićenim područjima se vrši inspeksijski nadzor koji vrši Ministarstvo preko inspektora za zaštitu životne sredine. Na zaštićenim područjima, koja se nalaze na teritoriji autonomne pokrajine, inspeksijski nadzor vrše inspektori autonomne pokrajine, dok se jedinici lokalne samouprave poverava vršenje inspeksijskog nadzora na zaštićenim područjima koje proglašava nadležni organ lokalne samouprave. (Član 119. Zakona).

Od ostalih zakona koji su relevantni za oblasti zaštite biološkog, geološkog i predeonog diverziteta, treba izdvojiti: Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS“, broj 135/04), Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS“, br. 135/04 i 36/09), Zakon o nacionalnim parkovima, Zakon o zaštiti i održivom korišćenju ribljeg fonda („Službeni glasnik RS“, broj 36/09), Zakon o planiranju i izgradnji („Službeni glasnik RS“, br. 72/09, 81/09-ispr., 64/10-odluka US i 24/11), Zakon o divljači i lovstvu i Zakon o zaštiti životne sredine kao i brojna podzakonska akta.

Zakonom o zaštiti životne sredine predviđeno je, u članu 9. stav 3., načelo očuvanja prirodnih vrednosti u kome se kaže da se „prirodne vrednosti koriste se pod uslovima i na način kojima se obezbeđuje očuvanje vrednosti geodiverziteta, biodiverziteta, zaštićenih prirodnih dobara i predela.

Zakon o zaštiti životne sredine, članom 12. propisuje da se Nacionalni program zaštite životne sredine izrađuje za period od najmanje deset godina.

Na osnovu Nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara opšti cilj zaštite, upravljanja i unapređenja stanja zaštićenih područja se zasniva na uspostavljanju efikasne zaštite postojećih zaštićenih područja, povećanju ukupne površine pod zaštitom (u planskom periodu do 2020. godine do 12% teritorije Republike Srbije), uspostavljanju nacionalne ekološke mreže i identifikaciji područja za evropsku ekološku mrežu NATURA

2000, kao i izgradnji efikasnog sistema upravljanja područjima koja su obuhvaćena navedenim mrežama.

Specifični ciljevi ove Strategije vezani za zaštićena područja su:

- 1) Uspostavljanje efikasne zaštite i upravljanja postojećim zaštićenim područjima;
- 2) Povećanje površine pod zaštićenim područjima do 10% do 2014. godine, odnosno do 12% do 2020. godine;
- 3) Uspostavljanje nacionalne ekološke mreže i identifikacija područja za evropsku ekološku mrežu NATURA 2000 i druge ekološke mreže;
- 4) Uključivanje u međunarodne liste ekološki značajnih područja i primena međunarodnih propisa u vezi sa zaštićenim područjima:
 - identifikacija područja od značaja za upisivanje u međunarodne liste i priprema studija i dokumentacije za njihovu kandidaturu;
 - lista svetske kulturne i prirodne baštine (UNESCO);
 - rezervati biosfere (UNESCO Man and Biosphere - MAB);
 - ramsarska područja;
 - međunarodno značajna područja za ptice (IBA);
 - međunarodno značajna biljna područja (IPA);
 - međunarodno značajna područja za dnevne leptire (PBA);
 - evropska mreža geoparkova (European Geoparks Network);
 - globalna mreža geoparkova (UNESCO Global Geoparks Network);
 - prekogranični parkovi (EUROPARC Federation of Transboundary Protected Areas - TBPA);
 - uspostaviti upravljanje pojedinačnim staništima i koridorima migratornih vrsta od međunarodnog značaja na teritoriji Republike Srbije u skladu sa Bonskom konvencijom.
- 5) Uključivanje lokalnih zajednica i drugih zainteresovanih strana u realizaciju programa upravljanja zaštićenim područjima;
- 6) Obezbediti optimalne finansijske mehanizme i održive izvore finansiranja za upravljanje zaštićenim područjima;
- 7) Unapređivanje saradnje, edukacije, razmene iskustava i informisanja.

Zaštita prirode je definisana i Regionalnim prostornim planom Autonomne Pokrajine Vojvodine do 2020. Godine ("Službeni list APV", br. 18/09), kojim je predviđeno da se Konceptija zaštite i unapređenja životne sredine zasniva se na:

- očuvanju prirodnih vrednosti, što podrazumeva kvalitetnu životnu sredinu (čist vazduh, kvalitetna voda za piće, očuvano poljoprivredno zemljište, postojanost ekosistema i biodiverziteta);
- zaštiti prirodnih vrednosti i nepokretnih kulturnih dobara kroz delotvorno upravljanje zaštićenim područjima;
- planiranju na osnovama održivog razvoja odnosno racionalnog korišćenja prirodnih resursa - zemljišta, vode, sirovina i drugih prirodnih resursa, uvažavajući "ekološki" kapacitet prostora, uz povećano korišćenje prirodnog gasa i obnovljivih izvora energije;
- načelu industrijske ekologije, kroz prevenciju i sanaciju, primenu principa predostrožnosti za aktivnosti koje mogu da izazovu veći ekološki rizik ili neizvesnost i primenu sanacionih mera u degradiranim i zagađenim područjima;
- proceni uticaja planova, programa, objekata i aktivnosti na životnu sredinu, kao osnovu za planiranje mera zaštite. Integrisanje zaštite životne sredine u sektore planiranja, projektovanja i izgradnje, kroz instrumente procene uticaja (Studija procene uticaja za planove i programe, Procena uticaja za projekte);
- formiranju zaštitnih zona i zaštitnih rastojanja oko objekata sa povećanim zagađivanjem i rizikom za životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Prema Prostornom planu Republike Srbije od 2010. do 2020. godine "Postojeći stepen biološke raznovrsnosti u Srbiji se može oceniti kao relativno visok, dok je i dalje neophodno sprovesti zaštitu kroz sistem zaštite prirode u okviru zaštite pojedinih vrsta i zaštićenih prirodnih dobara. Pored biodiverziteta, bogato i vredno prirodno i kulturno nasleđe, kao i raznovrsni i atraktivni predeli predstavljaju značajan resurs za budući prostorni razvoj Republike Srbije".

Prostornim planom Republike Srbije izvršena je prostorna diferencijacija životne sredine prema standardima i iskustvima EU, a uzimajući u obzir postojeće stanje kvaliteta životne sredine i trend u narednom periodu. U tom smislu, teritorija AP Vojvodine je prostorno takođe izdiferencirana na četiri kategorije područja. Kad je reč o zaštićenim područjima na teritoriji Pokrajine, posebno su značajne sledeće dve kategorije:

- Područja kvalitetne životne sredine (šumska područja, turističke zone kontrolisano gazvoja, područja sa prirodnom degradacijom, livade i pašnjaci, lovna i ribolovna područja, vodotoci II klase) sa preovlađujućim pozitivnim uticajima na čoveka, živi svet i kvalitet života.

U ovoj kategoriji su: Sremski Karlovci, zone sa vinogradarstvom (Sremski i Banatski reon i reon subotičko-horgoške peščare), koridori lokalnih puteva, kao i teritorije seoskih naselja opština koje pripadaju II kategoriji, područja saprirodnom degradacijom (erodirane površine, zaslanjena zemljišta, klizišta, plavni tereni i dr).

- Područja veoma kvalitetne životne sredine (područja zaštićenih prirodnih dobara, močvarna područja, područja zaštićena međunarodnim konvencijama, vodotoci I klase) u kojima dominiraju pozitivni uticaji na čoveka i živi svet.

U ovu kategoriju spadaju zaštićena područja (nacionalni park "Fruška gora", 13 specijalnih rezervata prirode, 6 strogih rezervata prirode, 7 parkova prirode, dva predela izuzetnih odlika, dva regionalna parka, 89 spomenika prirode (od kojih je 18 u postupku skidanja zaštite), područja od kulturno-istorijskog značaja, staništa zaštićenih vrsta, kao i područja od međunarodnog značaja (Regionalni prostorni plan Autonomne pokrajine Vojvodine do 2020.).

5.3. INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE PRIRODE

Nadležnosti za sprovođenje zakonodavnog okvira iz oblasti životne sredine se nalaze na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou. U okviru postojećih zakona, izvestan broj nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine je decentralizovan do pokrajinskog nivoa ili nivoajedinica lokalne samouprave.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine obavlja poslove državne uprave koji se odnose na sistem zaštite i održivog korišćenja prirodnih resursa; inspeksijski nadzor u oblasti održivog korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine; zaštitu prirode; utvrđivanje i sprovođenje zaštite prirodnih celina od značaja za Republiku Srbiju; utvrđivanje uslova zaštite životne sredine u planiranju prostora i izgradnji objekata; odobravanje prekograničnog prometa zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta; kao i druge poslove definisane zakonom. U nadležnosti navedenog Ministarstva su očuvanje i unapređivanje biodiverziteta i zaštićenih područja; monitoring i održivo korišćenje biodiverziteta i predela; unutrašnji i međunarodni promet ugroženih i zaštićenih vrsta divlje flore i faune.

Pojedine operativne nadležnosti koje se odnose na zaštitu prirode imaju organizacione jedinice ovog ministarstva i to: Uprava za šume, Upravu za zaštitu bilja, Upravu za veterinu, Sektor za ruralni razvoj, Republičku direkciju za vode i Direkciju za nacionalno referentne laboratorije u čijem se sklopu nalazi Banka biljnih gena. I druga ministarstva (npr. ekonomije i

regionalnog razvoja, prosvete i nauke, infrastrukture i energetike) imaju određene nadležnosti iz domena zaštite prirode.

Od 2009. godine po donošenju novog Zakona o nadležnostima Autonomne Pokrajine Vojvodine, nadležnosti Pokrajinskog Sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj obuhvataju aktivnosti na zaštiti životne sredine na teritoriji AP Vojvodine. Te nadležnosti su: stavljanje prirodnog dobra pod zaštitu, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita prirode, izradu i usvajanje programa zaštite životne sredine na teritoriji AP Vojvodine, donošenju planova i programa upravljanja prirodnim resursima i dobrima, te kontroli korišćenja i zaštiti prirodnih resursa i dobara na svojoj teritoriji i vršenje kontinuiranog monitoringa i kontrole stanja životne sredine na teritoriji pokrajine. Na osnovu pomenutog Zakona AP Vojvodina, preko svojih organa, osnovala je Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, radi obavljanja poslova zaštite prirode i prirodnih dobara koja se u celini nalaze na teritoriji AP Vojvodine.

Lokalne samouprave imaju nadležnosti koje se odnose na prostorno planiranje, zaštitu životne sredine i unapređenje životne sredine, kao i na komunalne poslove. Na lokalnom nivou, organi nadležni za zaštitu životne sredine imaju obaveze koje se odnose na zaštitu životne sredine, uključujući i zaštitu kvaliteta vazduha, zaštitu od buke, upravljanje komunalnim otpadom, urbano planiranje i izdavanje građevinskih dozvola za postrojenja koja nisu uključena u nacionalni nivo. Strateška procena planova i programa, procena uticaja na životnu sredinu i integrisane dozvole se takođe nalaze među njihovim statutarnim zadacima.

Zavod za zaštitu prirode Srbije, osnovan 1948. godine, jeste javna stručna ustanova kojoj je poverena zaštita i unapređenje prirodne baštine Srbije. Zavod za zaštitu prirode Srbije vrši stručne poslove zaštite prirodnih dobara, istraživanje i proučavanje prirodnih dobara radi stavljanja pod zaštitu, sprovođenje mera i režima zaštite, pripremanje studija za predlaganje zaštite i vrednovanje prirodnih dobara, praćenje stanja ugroženosti prirodnih dobara i predlaže mere njihove zaštite, utvrđivanje uslova zaštite i davanje podataka o zaštićenim područjima u postupku izrade prostornih i drugih planova i druge poslove utvrđene propisima, proučavanje i zaštitu biološke i geološke raznovrsnosti Srbije, stručni nadzor i pruža stručnu pomoć u upravljanju i unapređenju zaštićenih prirodnih dobara.

Pored ministarstava, pokrajinskog sekretarijata, Zavoda za zaštitu prirode Srbije i Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, određene nadležnosti koje se odnose na zaštitu prirode imaju i javna preduzeća koja upravljaju nacionalnim parkovima; Javno preduzeće „Srbijašume“, Javno preduzeće „Vojvodinašume“, Javno vodoprivredno preduzeće „Vode Vojvodine“, Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode“ i drugi upravljači zaštićenih područja.

Naučna istraživanja u oblasti prirodnih nauka obavljaju se kroz delatnost univerziteta, instituta i drugih organizacija. Istraživački i obrazovni programi iz oblasti ekologije i biologije se kroz različite aspekte bave problematikom zaštite biodiverziteta i prirode.

U sektoru zaštite životne sredine, u Srbiji, aktivan je velik broj nevladinih organizacija, uključujući i profesionalna udruženja kao i lokalne volonterske organizacije. Takođe u Srbiji je aktivno i funkcioniše nekoliko međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom prirode, a među njima su najznačajnije Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUCN) i Svetski fond za prirodu (WWF).

5.4. ZAŠTIĆENA PODRUČJA U VOJVODINI

Od svih delova naše zemlje, priroda Vojvodine je pretrpela najveće promene u poslednjih 200 godina. Na ovim prostorima su nekada dominirali vlažna staništa plavnih područja velikih reka, a na višim delovima tipični panonski ekosistemi: stepe i slatine. Danas je prostor Vojvodine kulturni predeo u kome dominiraju poljoprivredne površine a potom naselja i industrijski regioni. Očuvana prirodna staništa su se održala u vidu manjih izdvojenih celina kao što je Fruška gora, Vršачke planine, Deliblatska pešćara, prostori uz velike reke (Dunav, Tisa, Sava, Tamiš i dr.) kao i kompleksi očuvanih slatina i slatinskih jezera u Banatu (Slano Kopovo, Rusanda i Okanj bara). Na degradaciju i nestanak vlažnih staništa uticali su i hidromeliracioni radovi što je uzrokovalo snižavanje nivoa podzemnih voda i isušivanje. Sečom ritskih šuma hrasta lužnjaka i podizanjem zasada brzorastućih topola trajno su uništena staništa velikog broja šumskih vrsta. Preoravanjem stepskih pašnjaka i podizanjem ribnjaka na slatinama nestaju staništa i vrste koje su globalno retke i ugrožene. Zato su panonske stepe na pesku i lesu, slatine i pešćare u zemljama EU valorizovane kao prioritetna staništa za zaštitu (Directive 92/43/EEC).

Sve ove promene su se odrazile pre svega na ukupnu biološku raznovrsnost. Tako je prema Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva nalazi 122 vrste vaskularnih biljaka, 17 vrsta riba, 14 vrsta vodozemaca, 10 vrsta gmizavaca, 166 vrsta ptica gnezdarica i 35 vrsta sisara (Panjković i Stojnić, 2011).

Zato je valorizacija prirodnih vrednosti i uspostavljanje zaštićenih područja način očuvanja i unapređenja prirodnog nasleđa Vojvodine.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, zaštićena područja pripadaju zaštićenim prirodnim dobrima (uz zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta). To su područja koja

imaju izraženu geološku, biološku, ekosistemsku i/ili predeonu raznovrsnost i zbog toga se aktom o zaštiti proglašavaju zaštićenim područjima od opšteg interesa.

Prema Informacionoj bazi podataka Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode u AP Vojvodini je uspostavljeno 134 zaštićenih područja (ZP) ukupne površine 137.418 ha. U odnosu na celu teritoriju Pokrajine pod zaštitom je 6,39%. Na osnovu završenih studija zaštite u periodu 2010-2015 zaštita se može uspostaviti na 189.125,83 ha ili na 8,79% teritorije Pokrajine.

Od 134 zaštićenih područja u odnosu na vrstu zaštite uspostavljeni su: 1 nacionalni park, 16 specijalnih rezervata prirode, 8 strogih rezervata prirode, 9 parkova prirode, 3 predela izuzetnih odlika, 2 zaštićena staništa, 50 spomenika prirode, 31 prirodni spomenik i 14 područja sa integralnim kulturno-istorijskim i prirodnim vrednostima.

Od ukupne površine zaštićenih područja (137.418 ha), režim zaštite I stepena kao najstrožiji režim zaštite u kojem su zabranjene gotovo sve aktivnosti, uspostavljen je na 5.989 ha (4,47% ZP), odnosno 0,28% teritorije APV nalazi se pod režimom zaštite I stepena, što je zanemarivo malo.

Režim zaštite II stepena uspostavljen je na 50.964,37 ha zaštićenih područja (38% ZP), tj. na 2,4% teritorije APV.

Režim zaštite III stepena obuhvata 77.161,31 ha APV zaštićenih područja (57,53% ZP) ili 3,6% teritorije APV (Stojnić i drugi, 2015).

Stojnić i drugi (2015) navode da postojeća procentualna zastupljenost režima zaštite ne predstavljaju ograničenje ekonomskom razvoju, ali i ne ide u prilog očuvanju nacionalne prirodne baštine.

U Srbiji je 10 područja upisano na listu Ramsarskih područja od kojih se 8 nalazi na teritoriji APV. To su: Obedska bara, Ludaško jezero, Stari Begej – Carska bara, Slano kopovo, Gornje Podunavlje, Zasavica, Labudovo okno i Koviljsko–petrovaradinski rit, ukupne površine 57.255 ha odnosno 2,65% teritorije APV. Još se 15 područja razmatra za nominaciju.

Kao značajna staništa za ptice od međunarodnog značaja (IBA) izdvojeno je 21 međunarodno značajno područje za ptice (IBA), površine 354.786 ha koja zauzimaju 16,5%.

U okviru međunarodnog IPA projekta (značajna botanička područja) na području Vojvodine izdvojeno je 27 područja ukupne površine 328.208 ha tj. 15,3% teritorije.

U APV ima 4 Područja značajna za dnevne leptire (PBA) obuhvataju 91.107 ha, zauzimajući 4,2%.

Na međunarodnom nivou u okviru projekta UNESCO „Čovek i biosfera“ čiji je cilj objedinjavanje zaštite biodiverziteta, kulturnih vrednosti i ekonomskog razvoja određenog

područja, urađena je nominacija prekograničnog rezervata biosfere „Drava –Mura – Dunav“ kao dela budućeg prekograničnog rezervata biosfere „Drava –Mura – Dunav“ koji će se pružati u pet država: Austrija, Slovenija, Mađarska, Hrvatska i Srbija.

SRP „Deliblatska peščara“ izdvojena je kao budući rezervat biosfere.

Kao značajna prekogranična područja u okviru projekta „Podrška zaštićenim pograničnim područjima“ koji je deo Akcionog plana „Parks for life“ izdvojeni su: NP „Fruška gora“, SRP „Selevenjske pustare“, SRP „Gornje Podunavlje“, SRP „Zasavica“ SRP „Deliblatska peščara“ i PIO „Subotička peščara“, „PP „Palić“, SRP „Ludaško jezero“.

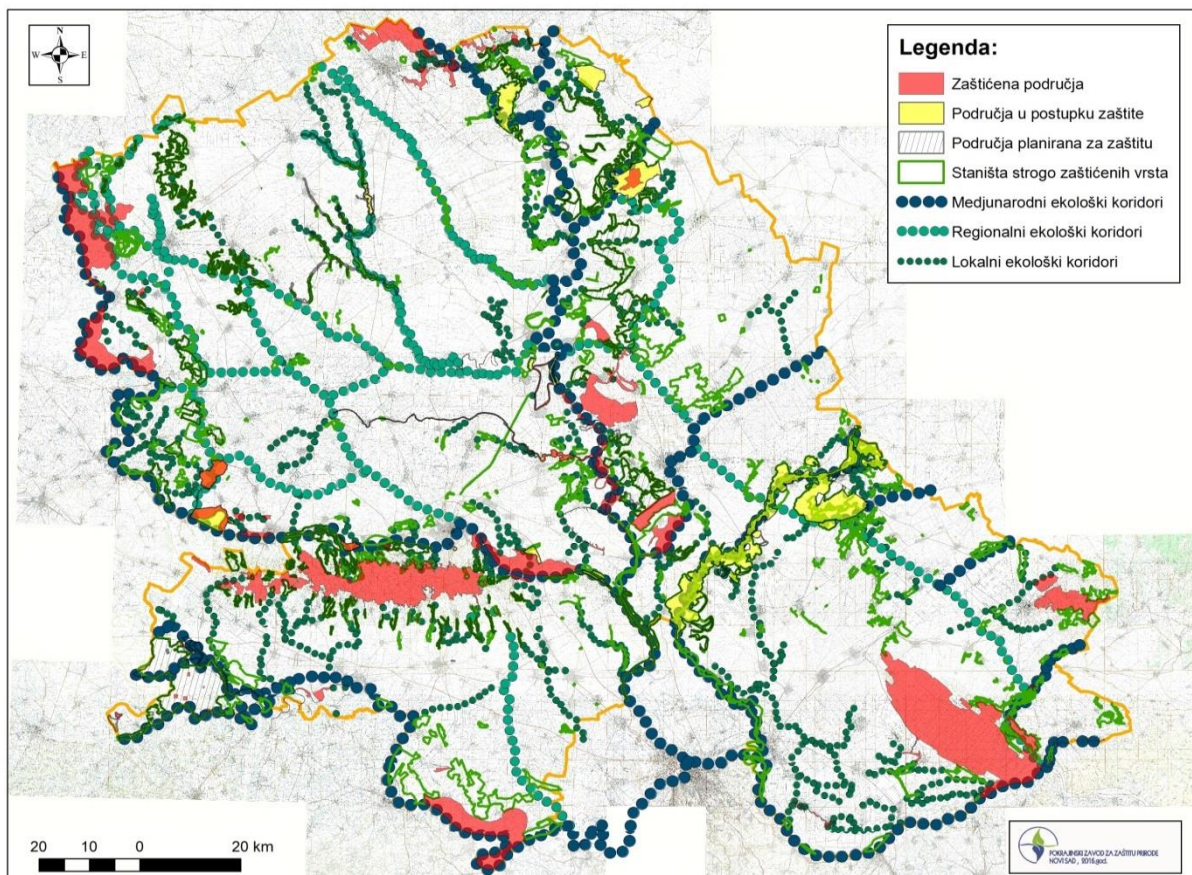
Prirodna dobra koja imaju određeni međunarodni status osim 17 područja nominovanih za „Emerald“ evropsku ekološku mrežu, ne uživaju status zaštite regulisan međunarodnim propisima. Delovi međunarodno značajnih područja zaštićeni su nacionalnim zakonodavstvom kao zaštićena područja, a i pojedina područja izdvojena su po više osnova. Za potrebe iskazivanja procenata pod zaštitom prirode u APV, njihove površine nisu ušle u konačni zbir da ne bi došlo do dupliranja. Sva ova područja deo su nacionalne ekološke mreže.

Najveće zaštićene površine nalaze se u brdskim delovima (NP Fruška gora, PIO Vršacke planine) i u širokim plavnim područjima Podunavlja i Posavine (SRP Gornje Podunavlje, SRP Koviljsko – petrovaradinski rit, SRP Obedska bara, Morovičke šume – u postupku revizije), gde se nalaze veliki šumski kompleksi u državnom vlasništvu. Na područjima povoljnim za razvoj poljoprivrede, gde je veći udeo privatnog vlasništva i jasno se uočava rasparčavanje prirodnih staništa, zaštićena područja su na znatno manjim površinama. U APV su samo četiri zaštićena područja su veća od 10.000 ha (SRP „Deliblatska peščara“ – 34.829,32; NP „Fruška gora“ – 25.393 ha; SRP „Gornje Podunavlje“ – 19.604 ha; PP „Bosutske šume“ – 17.231 ha.). Veličinu od 1.000 ha do 10.000 ha ima 11 zaštićenih područja. Najviše ima zaštićenih područja koji zauzimaju površinu od 100 do 1.000 ha (15), a neka prirodna dobra imaju površinu manju od 100 ha (npr. SP „Jurišina humka“ – 0,18 ha; SP „Čarnok“ – 3,22 ha; SP „Ivanovačka ada“ – 6,07 ha).

Najznačajnija veća šumska i vlažna područja za očuvanje biodiverziteta u APV su zaštićena, uspostavljanjem prostorne zaštite na nacionalnom i međunarodnom nivou. Ona su ujedno značajna i za uspostavljanje ekološke mreže u Srbiji, kao dela Panevropske ekološke mreže. Prostorne celine koje sadrže staništa značajna za očuvanje biološke raznovrsnosti predstavljaju centralna područja ekološke mreže, a obuhvataju u najvećoj meri travna staništa od nacionalnog i evropskog značaja. Prema pravnom statusu, to su: prostorne celine koje su valorizovane kao staništa retkih i ugroženih vrsta od međunarodnog značaja (Ramsarska područja, IBA- značajna područja za ptice, IPA – botanički značajna područja, PBA – odabrana

područja za dnevne leptire), zaštićena područja značajna za zaštitu divljih vrsta ili staništa, staništa zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta od nacionalnog značaja. Radi se valorizacija prirodnih vrednosti travnih površina radi uspostavljanja prostorne zaštite.

Prostornim planom Republike Srbije za period od 2010. do 2020. godine, utvrđeno je da bi do 2012. godine pod zaštitom trebalo da bude 10%, a do 2020. godine 12% teritorije Republike Srbije. Polazeći od Prostornog plana Republike Srbije 1996 – 2010, Milenijumskih ciljeva Republike Srbije usklađenim sa Milenijumskom deklaracijom UN iz 2000. godine i Nacionalne strategije održivog razvoja, do 2010. godine, kao i preporuka Svetskog kongresa o nacionalnim parkovima (IUCN, Karakas, 1992), pod zaštitom trebalo je da se nađe oko 10% teritorije Srbije. Polazeći od Aiči (Aichi) ciljeva (cilj 11) Strateškog plana Konvencije o biološkoj raznovrsnosti za period 2011-2020. godine do 2020., najmanje 17% kopnenih voda i 10% obalnih i morskih područja, naročito područja od posebnog značaja za biološku raznolikost i mreže ekosistema, treba očuvati kroz efikasno i ravnopravno upravljanje, ekološki reprezentativne i dobro povezane mreže zaštićenih područja i kroz druge efektivne mere očuvanja određenih područja, integrisano u šire predele i morske pejzaže na globalnom nivou.



Karta 1: Prostorni raspored zaštićenih područja, područja u postupku zaštite, područja planiranih za zaštitu, staništa strogo zaštićenih vrsta i ekoloških koridora u Vojvodini

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Kad se saberu površine zaštićenih područja, prirodnih dobara u postupku zaštite i područja prioriteta za valorizaciju i stavljanje pod zaštitu, uočava se da se u Vojvodini realno može uspostaviti zaštita na oko 230.000 ha, tj. 10,6% teritorije AP Vojvodine (Karta 1). Procenjuje se da površine pod formalnom zaštitom (zaštićena područja, ekološka mreža) realno mogu obuhvatiti najviše oko 17% od ukupne površine AP Vojvodine (Stojnić i drugi, 2015).

Kako je prostor AP Vojvodine gotovo 75% pod poljoprivrednim kulturama, mnoga prirodna staništa su opstala samo u vidu izolovanih ostataka i nalaze se izvan zaštićenih područja. Obzirom da više od polovine zaštićenih područja nema zaštitnu zonu veliki uticaj ugrožavajućih faktora deluju kao efekat ruba. Zato je Pokrajinski zavod za zaštitu prirode tokom 2011. godine izvršio utvrđivanje potencijalnih elemenata ekološke mreže kroz prostorne karakteristike i procenu stanja (ugrožavajući faktori). Zahvaljujući takvoj proceni izgrađena je dokumentaciona osnova za ekološku mrežu u AP Vojvodini sa bazom podataka i formulisanjem neophodnih aktivnosti potrebnih za izradu ekološke mreže. Tako je izvan zaštićenih područja utvrđeno 481 stanište (poligon) na kojima su evidentirane strogo zaštićene vrste sa ukupnom površinom od 143.872 ha. Najveći broj evidentiranih poligona (167) čine slatine ili sadrže zaslanjeno stanište, što iznosi 35% od ukupnog broja zabeleženih poligona kao i močvare i ritovi koji su zabeleženi na 134 poligona ili 27,9%. Takođe su ekološkom mrežom utvrđeni i koridori od međunarodnog, regionalnog i lokalnog značaja (reke, manji vodeni tokovi, kanali i dr.) (Karta 1).

Prema Sabadoš i drugi (2011) značajna površina prostora AP Vojvodine pod prioriteta stanišnim tipovima u Evropi, kakve su stepe i slatine, ukazuje na činjenicu da ekološka mreža Vojvodine može da se formira po evropskim standardima. Predstojećim procesom valorizacije izdvojenih prirodnih staništa treba da se utvrdi na kojim staništima postoje uslovi za trajno očuvanje prirodnih vrednosti, a za koje postoje drugi prioriteti održivog razvoja.

6. REZULTATI TEORIJSKIH ISTRAŽIVANJA

6.1. OPŠTA RAZMATRANJA O PROBLEMATICI LOVA ODNOSNO LOVNOG TURIZMA U NAUČNOJ I STRUČNOJ LITERATURI

O uticaju lova odn. lovnog turizma na zaštićena područja ima veoma malo radova. Najveći broj istraživanja koja se bave lovom i lovnim turizmom na zaštićenim područjima vezan je za afrički kontinent. Prema Lovelock (2008) razlog za mali broj radova na ovu temu treba tražiti u činjenici da mnogi istraživači posmatraju lov kao aktivnost koja nije turistička. On dalje navodi da lovni turizam, odnosno lov, predstavlja potrošnju divljih životinja (Consumptive Wildlife Tourism) te je kao takav često na meti kritike aktivista za prava životinja ali i mnogih ekologa i zaštitara. Kritike idu od toga da je lovni turizam nemoralan do toga da lovci doprinose istrebljenju mnogih vrsta. Za razliku od lovnog turizma, koji podrazumeva „trošenje“ divljih životinja, „nepotrošački“ turizam motivisan radi uspostavljanja kontakta sa divljim životinjama (Wildlife tourism) podrazumeva posmatranje, fotografisanje, hranjenje i druge aktivnosti. Autor dalje navodi da iako navedeni turizam ne podrazumeva trošenje istih, postoje rezultati studija u kojima se iznosi da i ovaj vid turizma utiče na divlje vrste u smislu narušavanja ishrane, migracija, promene ponašanja, unošenja patogena i čak fizičkih šteta od plovila i vozila. Sa druge strane, u XXI veku došlo je do organizovanog lova koji je prostorno i vremenski ograničen i u kome se lovci-turisti ponašaju prema strogim etičkim principima. Autor dalje navodi primer Safari Club International, najveća neprofitna organizacija na svetu koja ima više od 40 000 članova u 85 zemalja, zahteva od svojih članova da se pridržavaju Lovačkog etičkog kodeksa. Lovelock (2008) ističe da većina lovačkih organizacija u svetu imaju slične kodekse i zahtevaju da lovci prisustvuju sednicama na kojima se obrazuju i osposobljavaju ne samo iz oblasti bezbednosti u lovu već i o pravilima Lovačkog etičkog kodeksa. Ironija je u turističkom smislu, zaključuje autor, da je ovaj „potrošački vid“ turizma verovatno jedini koji daje svojim turistima praktične smernice u smislu ograničenja njihovog uticaja na biljni i životinjski svet¹¹.

Bauer et Giles (2002) ističu da ako lov nije regulisan, bez obzira koliko je održiv može uništiti populacije životinja, što je u prošlosti mnogo puta i učinio. Uticaj lova je determinisan

¹¹ Svetska turistička organizacija je 1997. godine donela Etički kodeks u turizmu kog su dužni da se pridržavaju svi subjekti turističke delatnosti. Član 3. ovog Kodeksa tretira i problematiku odnosa prema prirodi i životinjama u kontekstu maksime: „Turizam faktor održivog razvoja“.

faktorima kao što su: tip lova (hajka, pretraživanje, grupni lov, lov psima), vrste lovne divljači (krupna, sitna), intenzitet lova (povremeno, redovno, kontinuirano), sezone lova (reproduktivni period, period mladih), vreme lova (ishrana, odmaranje), vrste oružja (luk i strela, vatreno oružje, klopke, zamke) i transport koji se koristi tokom lova (pešačenje, konj, slon, automobil, helikopter). U društvima u kojima je lov dobro regulisan, kao što su Kanada, SAD, Rusija, Nemačka, Francuska i Velika Britanija vršena su istraživanja kako da se smanje negativni uticaji lova. Analiza navedenih autora pokazuje da postoji veliki prostor za poboljšanje u upravljanju lovom ali da je potrebno iznaći bolje mehanizme implementacije. Lov može, navode autori, izazvati različite poremećaje, i takođe može, sa jedne strane, značajno uticati na kondiciju populacije a sa druge, ima nivo manje ili veće okrutnosti što društveno nije prihvatljivo. Autori navode trofejni lov i njegov uticaj, koji je manje očigledan, ali može dugoročno uticati na vitalnost populacije jer podrazumeva lov odraslih i krupnih primeraka. Svetsko je iskustvo, ističu autori, da se uticaj lova nikada ne može u potpunosti eliminisati, naročito u udaljenim područjima ili zemljama gde nije jasno regulisano zakonodavstvo i sprovođenje propisa. Bauer et Giles zaključuju da kvalitetno upravljanje lovnom divljači zahteva dobro finansirano i objektivno istraživanje, zakonodavno i praktično sprovođenje i odgovorne i dobro obučene grupe lovaca.

Deere (2011) smatra da bi se ispunili zahtevi održivosti životne sredine, lovni turizam mora biti od usmeren na očuvanje staništa i zaštitu divljih životinja. Zaštićena područja nisu dovoljno velika da obezbede opstanak životinjskih populacija. Rezervati za divljač, koji obuhvataju daleko veću površinu, mogu da posluže za povezivanje zaštićenih područja i time omoguće povećanje populacija i kontak među njima. Iako je čest stav da lovci turisti mogu dovesti do izumiranja većeg broja životinjskih vrsta, to ne mora uvek biti slučaj. Autor tako navodi primer ponovnog vraćanja nekih vrsta kao što su crni gnu, neke gazele i planinska zebra koje su uspešno vraćene u Južnoj Africi zahvaljujući finansijskoj pomoći od lovnog turizma. Sličan uspeh je postignut sa belim nosorogom čija se populacija od 1968. do 1994. godine povećala sa 1.800 do preko 6.370 u rezervatima divljači u privatnom vlasništvu. Autor takođe smatra da su netačne kvote velika pretnja za lovno-turističku industriju jer baziraju lov nad neodrživim broja divljih životinja. Stoga, ističe autor, postoji potreba za razvojem više naučnih metoda u proceni populacija i uspostavljanje zaštićenih područja pored rezervata divljači. Ova zaštićena područja treba da budu oaze, gde divlje populacije mogu da se oporave od lovnog pritiska.

Prema Baker (1997) mudro korišćenje ostatka divljeg sveta planete zavisiće od menadžmenta koji prepoznaje da je lokalno stanovništvo integralni deo ekosistema. Zaštita koja

se bazira na zajednicama, ima za zadatak da razvije odgovornost prema održivom korišćenju resursa živog sveta na lokalnom nivou, uključujući brojne turističke aktivnosti, u okviru kojih lovni turizam zbog svoje specifičnosti trajnog uništavanja prirodnih resursa zaslužuje posebnu pažnju. Mnogi od konzervacionih programa i projekata koji se posmatraju kao eksperimenti u zaštiti zasnovanoj na značajnijoj ulozi lokalnog stanovništva, pokazuju da su ljudi koji koegzistiraju sa divljim životinjama u najboljem položaju da previde mogućnosti njihovog korišćenja, naročito u nedovoljno ekonomski razvijenim zemljama. Takođe, mnogi zaštitari se ne slažu da se dugoročno očuvanje mnogih vrsta može osigurati samo uključivanjem lokalnog stanovništva u upravljanje divljim životinjama. Jedan od načina na koji lokalno stanovništvo može imati koristi od životinjskih resursa je trofejni lov, koji ima viševjekovnu tradiciju. Isti autor navodi da su lovci-turisti često spremni da potroše velike sume novca i prevale velike razdaljine za priliku da odstrele neobičnu ili iz njihovog ugla vrlo cenjenu vrstu. On daje prikaz stanja u šest afričkih zemalja u kojima je dozvoljen trofejni lov (Tanzanija, Zambija, Zimbabve, Bocvana, Nambija i Južna Afrika. U ovim zemljama su razvijeni različiti poreski sistemi koji usmeravaju prihode od lova u fondove za očuvanje prirode i razvoj lokalnih zajednica.

Autor dalje navodi prednosti održivog lovnog turizma u odnosu na brojne druge oblike turizma (pa čak i od fotosafarija):

- Lovci su mnogo manje ekološki destruktivni od turista - lovci zahtevaju manje usluga i pogodnosti, kao i manje infrastrukture, čime staništa ostaju očuvanija.
- Cena trofejnog lova sa svim propratnim uslugama je višestruko veća od nekih drugih oblika turizma koji se baziraju na boravku u prirodi. Ovo ilustruje i izjava bivšeg direktora „Tanzanias Wildlife Department“ (M.A. Ndolanga), koja glasi da jedan lovac vredi više nego 100 turista za lokalnu ekonomiju.
- Oblasti u kojima je najveća raznovrsnost i broj divljači, često su nedostupne običnim turistima zbog loših usluga transporta i nedostatka infrastrukture. Upravo ove oblasti privlače lovce-turiste.
- Prekomerna brojnost određenih vrsta može oštetiti, pa čak i potpuno uništiti prirodno stanište, što predstavlja pretnju za egzistenciju drugih vrsta. Selektivan odstrel prenamnoženih vrsta zato može biti imperativ za očuvanje biodiverziteta. Ukoliko se odstrel i naplaćuje, ili se proizvodi životinjskog porekla konzumiraju ili koriste na drugi način, održivo korišćenje se realizuje u potpunosti.
- Baker (1997) na kraju dodaje da je poznato da legalno prisustvo lovaca smanjuje mogućnost lovokrađe.

Što se tiče biološkog i ekološkog uticaja trofejnog odstrela Baker smatra da su to bitni faktori koje treba pomno ispitati. Tako, navodi on, za većinu vrsta, trofejni lov je ograničen samo na mužjake, uzimajući u obzir kvalitet trofeja. Odstreljene jedinke su obično stariji mužjaci, koji vrlo malo doprinose razmnožavanju, te trofejni lov ima neznatan uticaj na veličinu cele populacije.

Na pitanje da li je trofejni lov delotvorno i održivo korišćenje prirodnih resursa, autor smatra da je odgovor – „možda“. Sistem upravljanja trofejnim lovom, pre svega mora biti usavršen da bi se optimizovale zaštita prirode i dobrobiti lokalnih zajednica, što zahteva sledeće:

- Kvote moraju biti uvek zasnovane na naučnim procenama populacija;
- Kvote mogu biti od koristi u održivom korišćenju samo ako su razumne i primenjive;
- Lovna koncesija mora biti ograničena na profesionalizam, transparentnost i nekorumpiranost;
- Sistem koji zagovara primenu taksi i vraćanje poreza u lokalne zajednice mora biti transparentan i primenljiv – prilično je utemeljena praksa u kojoj korist imaju samo pojedinci;
- Lovno privređivanje mora biti u potpunosti regulisano i uređeno da bi se izbegle zloupotrebe;
- Vraćanje ekonomske dobiti lokalnim zajednicama neće garantovati jednakost raspodele resursa ili zaštite divljeg sveta.
- Očuvanje preostalih divljih resursa planete zavisi od prakse upravljanja koja uviđa da je lokalno stanovništvo integralni deo ekosistema. Međutim, ne mora da znači da je trofejni lov održivo korišćenje životinja. Ovde se želi ukazati na veliki broj uslova koji moraju biti ispunjeni u izradi i primeni programa trofejnog lova, kako bi on doprineo očuvanju divljeg sveta i dobrobiti lokalnih zajednica. Kriterijumi uključuju procene populacija na naučnom nivou, primenu razumljivih kvota, ugledne preduzimače, transparentno prikupljanje poreza i isplative mehanizme, kompetentno upravljanje i kontrolu privređivanja, fer raspodelu na lokalnom nivou.

Redford and Mockrin (2005) daju istorijski pregled lova i objašnjavaju na koje način lovci podržavaju zaštićena područja i donose finansijsku korist lokalnoj zajednici. Odnos između aktivnosti lovnog turizma i zaštite prirode nekog područja nije jednostavan. Lov je odgovoran za izumiranje mnogih vrsta, a nekontrolisan lov je jedna od najčešćih pretnji opstanku lovnih vrsta širom sveta. Isto tako lov igra veoma važnu ulogu u promovisanju

zaštićenih područja u slučaju kada je planovima upravljanja dozvoljen sportski ili tradicionalni lov a istovremeno i kroz stvaranje zaštićenih područja koja služe kao refugijumi za zaštitu populacija lovne divljači i odavde naseljavaju prostor izvan rezervata gde se takođe mogu loviti. Lovci, između ostalog, doprinose zaštićenim područjima kroz mnoštvo akcija. Najdirektniji može biti finansiranje: lov generiše mnogo prihoda koji se tada mogu koristiti za upravljanje zaštićenim područjima. Lovci takođe direktno učestvuju u upravljanju zaštićenim područjima, uključujući upravljanje staništima, praćenje divljih životinja, ograničavajućim pristupom lovu, kontrolisanje predatora i dr. Lovci takođe obezbeđuju informacije od značaja i od kojih često zavisi upravljanje zaštićenim oblastima. Konačno, lovci obezbeđuju političku podršku, domaću i inostranu za zaštićena područja. Sredstva ostvarena lovom mogu se koristiti za podršku nacionalnim parkovima. Ova sredstva mogu direktno da se usmere na održavanje parkova i upravljanje ili mogu biti vraćena lokalnim zajednicama čime se povećava podrška zaštićenim područjima.

Bauer et Giles (2013) navode da su lovci u severnoj Americi i Evropi dali neprocenjiv doprinos ekološkim istraživanjima zahvaljujući tome što sama veština lova zavisi u velikoj meri od posmatranja prirode i sposobnosti razumevanja ponašanja životinja i njihovih tragova. I pored toga, ekolozi se i dalje protive lovu, posebno onom trofejnom, za koji smatraju da često ima štetan uticaj i može dovesti do ozbiljnih promena na populacije divljih vrsta iako može da generiše velike prihode za ruralna i nerazvijena područja. Autori navode primer doprinosa lovaca za zaštitu staništa ptica močvarica u jednom od najznačajnijih staništa u južnoj Francuskoj – Kamarg močvari. Interes poljoprivrede je bio isušivanje ove močvare i pretvaranje u pirinčana i kukuruzna polja. Zajedničkim akcijama sa ekolozima u čemu su lovci imali dominantnu ulogu je spašeno ovo stanište. Takođe, američki lovci su dali nemerljiv doprinos očuvanju migratornih ptica močvarica. Oni su 70-tih godina osnovali lovačku organizaciju nakon alarmantnog pada migratornih ptica močvarica sa približno 220 na 60-70 miliona. Ubrzo je ta organizacija postala jedna od najvažnijih u istraživanju koja je do kasnih 80-tih prikupila oko 260 miliona dolara za istraživanje ovih ugroženih ptica. I pored ovakvih aktivnosti lovaca i dalje je jedno od spornih pitanja lov na ptice močvarice.

Madsen et al (2015) u smernicama za Afričko-evroazijski sporazum o pticama močvaricama (AEWA) ističu ulogu lovaca i smatraju da je njihovo uključivanje u ceo proces veoma važno i da doprinosi održivom upravljanju. To uključuje i statistiku odstrele zahvaljujući kojoj se može uraditi procena korišćenja i održivosti kao i postaviti pravila. Autori dalje navode da lovci moraju biti svesni lovačkih propisa, mogućnosti i ograničenja metoda lova, da moraju da koriste metode lova na pravilan način kako bi se izbeglo sakaćenje ptica. Lovci su takođe u

mogućnosti da primete kratkoročne velike probleme za vrste, kakva je na primer velika hladnoća, suša ili nestašica hrane i treba da budu spremni da u tim situacijama prilagode intenzitet lova. Dobar primer saradnje lovaca i biologa u cilju prikupljanja što većeg broja podataka, autori navode na primeru zapadnog Grenlanda gde je prolećni lov na polarne patke (*Somateria mollissima*) zabranjen u cilju poboljšanja statusa i zaštite populacije. Lokalni lovci su na tom području, sledeći smernice biologa Zavoda za prirodne resurse Grenlanda, obavljali nadzor populacije ove vrste, što je dovelo do povećanja poverenja i saradnje između biologa i korisnika prostora.

Linel i Sylvén (2013) se pitaju gde je moguće pronaći zajedničke interese između evropskog projekta restauracije i vraćanja divljih životinja i lovačke zajednice i navode da su lovci verovatno najvažniji akteri kada je reč o divljim životinjama. Autori ističu da u Evropi postoji više od 5 miliona lovaca koji love na velikim površinama na kojima se nalaze i mnoga zaštićena područja. Lovci imaju veliki uticaj na divlje životinje i njihova staništa. Lov je vrlo raznolik i dominira u različitim područjima. Uopšteno, lovci veoma podržavaju restauraciju staništa i vraćanje divljih životinja u svoje prirodno stanje i kako navode autori, mnoge populacije divljih životinja su se oporavile zahvaljujući aktivnostima lovaca. Postoje bar tri zajednička cilja a to su: uspostaviti, odn. vratiti izvorne (autohtone) vrste što predstavlja povećanje bioraznolikosti, povećati populacije divljači i istražiti različite mogućnosti saradnje kakva je kombinacija lova sa posmatranjem i fotografisanjem životinja. Autori takođe smatraju da ne treba da se lov odvija na svakom kvadratnom metru Evrope, da on nije zadani prioritet društva kad je u pitanju upravljanje sa divljači, već da je veći prostor potreban za upravljanje drugim, ne lovnim vrstama. Isti autori zaključuju da, ako zajednički interesi budu pravilno postavljeni i ako budu počivali na poštenju i fer odnosu, ceo ovaj evropski projekat vraćanja i restauracije staništa i divljih životinja će biti mnogo lakši jer lovce i zaštitare vezuje zajednička strast za biljni i životinjski svet.

U evropskim zemljama se takođe na nekim zaštićenim područjima odvija lovni turizam. Aktivnosti lovnog turizma sreću se i na zaštićenim područjima zemalja članica EU. Nema, međutim, značajnijih istraživanja uticaja lovnog turizma na zaštićena područja.

Predsednik Federacije asocijacija za lov i konzervaciju (FACE) u Manifestu biodiverziteta (http://face.eu/sites/default/files/documents/english/bdm_report), Dr Michl Ebner, ističe da širom Evrope postoji 7 miliona lovaca koji dolaze iz različitih lovačkih struktura, kultura i tradicija ali svi dele istu strast za lov i prirodu. Ta bliska veza sa prirodom, navodi dalje on, za lovce predstavlja motiv za njihove napore u očuvanju prirode. Manifest navodi da je posle neuspeha EU u postizanju sveukupnog cilja da se zaustavi gubitak

biodiverziteta do 2010. godine i teškoća u razvoju strategije za biodiverzitet do 2020. godine evropski lovci su opredeljeni aktivnoj posvećenosti za očuvanje buodiverziteta kroz obezbeđivanje održivog lova a za buduće generacije. U tom cilju evropski lovci su učestvovali u 34 aktivnosti u 8 sekcija (zaštićena područja, staništa, vrste, održivo korišćenje, ekosistemske usluge, istraživanja u prirodi, zelena infrastruktura). U cilju zaštite biodiverziteta formirana je radna grupa sastavljena od stručnjaka iz nacionalnih lovačkih udruženja Belgije Danske, Finske, Francuske, Grčke, Italije, Malte, Holandije i Velike Britanije. Federacija asocijacija za lov i konzervaciju, takođe, saraduje se svim akterima (poljoprivreda, šumarstvo, vodoprivreda i dr.) i učestvuje u svim aktivnostima očuvanja prirode i biodiverziteta (zaštićena područja, Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, Direktiva o staništima, Direktiva o pticama, NATURA 2000, i dr.). Na taj način on želi da pokaže da je lovcima stalo da doprinesu očuvanju prirode.

Lov, kao vekovna čovekova aktivnost, tradicionalno je prisutan i na području Evrope. Veliki broj zemalja nudi bogat i raznovrstan fond divljači, boravak u prirodi i široku lepezu aktivnosti i usluga, oplemenjenih kulturno-manifestacionim sadržajima. Tokom poslednjih decenija u centralnoj Evropi je osnovan znatan broj velikih zaštićenih područja što prema Herzog (2013) može biti posledica sve većeg uvažavanja zaštite prirode. Zaštitari prirode podržavaju uspostavljanje velikih zaštićenih područja ali sve češće shvataju da se ovakvim područjima ne upravlja na najbolji način, a što bi trebalo da bude cilj. Sukobi između zaštite prirode i drugih korisnika zemljišta su postali redovna pojava a katalizator tih sukoba su često divlje životinje bilo zbog štete u poljoprivredi i šumarstvu ili zbog straha od velikih predatora, ili pak zbog ograničavanja tradicionalne upotrebe zemljišta u poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu i lovstvu. Isti autor ističe da je lovstvo izazov za gotovo svako evropsko zaštićeno područje i takođe izvor glavnih sukoba između različitih aktera (zaštitara prirode, poljoprivrednika, ribara, šumara, lovaca, turista i dr). Razlozi sukoba su mnogobrojni ali najčešće rezultiraju iz činjenica da su s jedne strane na zaštićenim područjima propisana pravila korišćenja divljih životinja, a sa druge se javlja problem mobilnosti divljih životinja koje se kreću po i izvan zaštićenog područja. Tako, uspeh ili neuspeh zaštićenih područja u mnogome zavisi kako je rešeno pitanje lovstva. Veliki kopitari kao što su jelen, divlja svinja, jelen lopatar i drugi neće praviti štetu u zaštićenim područjima ali će se ove životinje kretati izvan granica zaštite čime se povećava rizik od šteta u poljoprivredi i šumarstvu. Zato, smatra autor, u planove upravljanja treba integrisati lov koje može biti profesionalan ili tradicionalan ali svakako prilagođen ciljevima zaštite. Tako na primer ako postoje ciljevi zaštite kao što je održavanje ili uspostavljanje određenih fitocenoza, prevelike gustine srna, jelena i drugih mogu biti problem. U ovakvim slučajevima, koncept upravljanja koji uključuje lov će biti od pomoći.

Uvođenje lova u planove upravljanja zaštićenim područjima je način rešavanja problema i kod invazivnih vrsta. Tako na primer u centralnu Evropu je unešen muflon koji predstavlja mediteransku vrstu koja se savršeno uklopila i ispašom umnogome pomaže zaštititi otvorenih predela. Drugi primer je rakun, takođe unešena vrsta. Rakun je predator velikog broja vrsta i veoma brzo se razmnožava tako da je lov jedini način regulisanja brojnosti ove vrste. Oba primera govore da ne postoji „pravo“ i „pogrešno“ rešenje.

Torbjörn (2003) daje, između ostalog, efekat lovne politike na vuka u Švedskoj i Norveškoj. Autor navodi da je lov na vuka određen kvotama. Kvote se izdaju na osnovu monitoringa, čime se smanjuje rizik iščezavanja vrste od prekomernog izlova. U Švedskoj je takođe dozvoljen lov na medvede i prema Ordiz et al (2012), lov uzrokuje promene obrazaca kretanja kod medveda ali i kod drugih velikih karnivora, što može dovesti do nepredvidivih posledica. Isti autori preporučuju da se ovo mora uzeti u obzir u upravljanju orijentisanom ka zaštiti, jer su velike karnivore kišobran vrste, čijom zaštitom se omogućava zaštita i drugih vrsta. Grignolio et all. (2011) daju prikaz efekata lova sa psima na divlju svinju, srnu i zeca na ivici zaštićenog područja. Pošto divlje životinje, bežeći od lovaca prelaze u zaštićeno područje gde lov nije dozvoljen, dešava se velika koncentracija životinja na malom prostoru što se negativno odražava na staništa. Bankovics (2005) navodi legalan lov na srnu, zeca i fazana kao jedan od faktora ugrožavanja velike droplje u Mađarskoj. Naime, trofejni lov napr. na srndaća se vremenski poklapa sa periodom šepurenja velike droplje, odnosno periodom reprodukcije. Uznemiravanje mužjaka tokom šepurenja - reprodukcije ima za posledicu manji broj oplodjenih ženki koje leže na jajima čime se smanjuje broj izleženih ptica i time utiče na pad brojnosti populacije.

Analizirajući mišljenja, inače malobrojnih u svetu kompetentnih autora o mestu, odnosu i uticaju lova odn. lovnog turizma na zaštićena područja i živi svet koji ih naseljava, kao i o njihovoj opravdanosti i korisnosti, može se sažeti u sledeće:

1. Ukoliko se lov odnosno lovni turizam u zaštićenim područjima sprovodi u skladu sa standardima savremene doktrine i etike lovstva, i pod uslovima da su strogo kontrolisani u skladu sa važećim zakonskim propisima, mogući su, opravdani i korisni jer:
 - generišu znatne prihode, često mnogo više od bilo kog drugog vida turizma;
 - su u nekim zemljama prihodi od lova toliki da predstavljaju značajan deo bruto društvenog dohodka;
 - su jedan od načina na koji lokalna zajednica može imati koristi od divljih životinja, posebno od trofejnog lova, koji može doneti veliku finansijsku korist;

- u mnogim slučajevima koncept upravljanja koji uključuje lov je način rešavanja problema nekih invazivnih vrsta kao i način regulisanja prevelike brojnosti nekih vrsta;
 - evidentni su primeri saradnje biologa i zaštitara sa lovcima u kome su lovci dali veliki doprinos očuvanju vrsta i staništa;
 - lovci podržavaju restauraciju staništa i vraćanje divljih životinja u svoje prirodno okruženje pa su se mnoge populacije divljih životinja oporavile zahvaljujući aktivnostima lovaca;
 - lovci kao i biolozi, ekolozi i zaštitari dele istu strast prema prirodi;
 - lovci su značajan faktor monitoringa u prirodi (i u zaštićenim područjima) i pružaoци relevantnih informacija za stručna i naučna istraživanja i dr.
2. Budući da predstavljaju potrošnju divljih životinja, lov i lovni turizam su na meti pobornika prava životinja odnosno poslenika zaštite prirode, po kojima isti na zaštićena područja vrše mnoge negativne uticaje, a koji se ogledaju u sledećem:
- lov uzrokuje izumiranje mnogih divljih vrsta, a posebno kada je nekontrolisan;
 - posebno je destruktivan tzv. trofejni lov jer može dovesti do ozbiljnih promena kod populacija divljih vrsta, a kod krupnih karnivora uzrokuje promenu „obrazaca kretanja“;
 - zbog narušavanja elementarnog prava (prava na život) životinja lov i lovni turizam su nemoralni.
3. Uticaj lova krupne divljači na zaštićena područja
- Osim napred naznačenih opštih negativnih uticaja lova odnosno lovnog turizma na zaštićena područja u analiziranoj literaturi se identifikuje štetan uticaj trofejnog lova na srndaća koji se vremenski poklapa sa šepurenjem mužjaka velike droplje. Posledica ovog lova je uznemiravanje mužjaka što uzrokuje manji broj oplodjenih ženki te manji broj izleženih pilića a time utiče na brojnost populacije ove retke i ugrožene vrste.
4. Posebno negativan uticaj lova na sitnu divljač ogleda se u enormnom ugrožavanju ptica močvarica, mada se pominju i pojedini slučajevi pozitivnog uticaja lovaca kao na primer u Francuskoj (u Kamarg močvari), gde su ovi pružili značajan doprinos zaštiti staništa ovih atraktivnih lovnih vrsta. Značajan je primer i doprinos američkih lovaca zaštiti migratornih vrsta ptica močvarica.
5. Iako profit od lovnog turizma (osim od trofejnog lova) nije velik on je ipak značajan, jer se može usmeriti u zaštitu i unapređivanje standarda života u lokalnim zajednicama, a delom i na punjenje državnog budžeta, što je od važnosti naročito u manje ekonomski razvijenim državama.

6. Budući da lovci-turisti ne pokazuju veći interes za neke druge turističke sadržaje u destinacijama lovnog turizma, u analiziranoj literaturi se pominje kao mogućnost njihovog dodatnog angažovanja u aktivnostima posmatranja, snimanja i hranjenja divljači.
7. Malo je tekstova u kojima se tretira problematika normativno-pravne regulative lovnog turizma koja se odnosi na zaštićena područja, osim što se navode primeri dobre uređenosti lova (Kanada, SAD, Rusija, Nemačka, Francuska, Velika Britanija) i ističe imperativ celovite i kvalitetne regulative lova, kako bi se predupredile moguće zloupotrebe u lovnom privređivanju.
8. Glavni problem lovnog turizma u lokalnim zajednicama je neusaglašeno upravljanje različitim korisnika prirodnih resursa kako bi se uskladili interesi zaštićenih područja s jedne i drugih involviranih subjekata, što za posledicu ima enormno ugrožavanje divljih životinja. Pošto je lovstvo u fokusu ovih antagonizama, što generalno negativno utiče na status lovnoturističke delatnosti. Osim toga, neka zaštićena područja nisu dovoljno velika da obezbede potpunu zaštitu i opstanak vrsta. Neki autori s tim u vezi, ističu da bi rezervati za divljač, koji obuhvataju daleko veće površine, mogli da obezbede povezivanje dva i više zaštićena područja i stvore povoljne uslove za trajnu zaštitu divljači i drugih životinja.
9. Druga gledišta na problematiku lovnog turizma u zaštićenim područjima odnose se na sledeće:
 - lov nije nemoralna aktivnost, jer lovačke organizacije imaju svoje etičke kodekse, koji uključuju adekvatne stimulanse, ali i sankcije za nepridržavanje propisanih etičkih normi;
 - kvalitetno upravljanje lovom, pa i lovni turizam, u zaštićenim područjima zahteva dobro finansirano i objektivno istraživanje, na zakonu zasnovane lovne aktivnosti i dobro obučene lovce-turiste;
 - lovni turizam treba da je usmeren na očuvanje staništa i zaštitu divljih vrsta, pri čemu kvote za odstrel divljači moraju biti bazirane na stručnim procenama populacija divljači, jer iste samo na taj način mogu biti u funkciji održivog lova;
 - lovna koncesija mora biti ograničena profesionalizmom, transparentnošću i nekorumpiranošću;
 - lokalno stanovništvo je integralni deo ekosistema tangentnim zaštićenim područjima i involvirano u isti na različite načine, te edukacijim, informisanjem i drugim merama treba kod istog razvijati svest o odgovornosti prema održivom korišćenju resursa živog

sveta na lokalnom nivou, kroz brojne turističke aktivnosti u okviru kojih lovni turizam, zbog svoje specifičnosti, trajnog uništavanja prirodnih vrednosti, zaslužuje posebnu pažnju.

6.2. LOVNI TURIZAM NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U VOJVODINI

Navedeni primeri jasno ukazuju da u Evropi, kao i kod nas postoje brojne nesuglasice između potrebe zaštite prirode i lovnog turizma. I na prostoru Vojvodine vladaju oprečni stavovi i mišljenja o odvijanju lovnoturističke delatnosti na zaštićenim područjima. I dok jedni smatraju da vršenje ove delatnosti ne ugrožava zaštićena područja, drugi se zalažu za potpunu zabranu lova i lovnoturističkih aktivnosti, jer iste ugrožavaju živi svet u njima (Delić i Prentović, 2014). S tim u vezi često se postavlja pitanje da li i na koji način lovstvo, odnosno lovni turizam, doprinosi zaštiti prirode, odnosno zaštiti biodiverziteta. Stavovi oko odvijanja aktivnosti lovnog turizma na zaštićenim područjima su često suprotstavljani. Ima autora koji isključuju mogućnost postojanja bilo kakvih lovnih aktivnosti na zaštićenim područjima (Amidžić, 2011) jer ona predstavljaju jedino sigurno pribežište vrstama. To je stav i većine nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prirode.

Prirodne vrednosti, razvijenost poljoprivrede, interesi šumarstva, jak antropogeni uticaj i sukob interesa velikog broja korisnika, uzrokuju razne kontroverze u definisanju fizionomije zaštićenog područja. U suštini, na prostoru Vojvodine zaštićeni su ili u postupku zaštite gotovo svi delovi koje odlikuju značajne prirodne vrednosti. Ti prostori su svakako i mesta na kojima se lovna divljač, koja je predmet interesovanja lovnoturističke delatnosti, najviše zadržava ili ih trajno naseljava. Očuvana staništa i mir koji je potreban svim vrstama, čine da su zaštićena područja specifični rezervati divljači. Lov i lovni turizam se odvijaju gotovo na svim zaštićenim područjima na teritoriji Vojvodine. Prema Delić i Prentović (2008) odnos lovnog turizma i zaštite prirode je veoma složen na svakom zaštićenom području (i van njega), utoliko komplikovaniji jer se prepliću i drugi interesi. Zato je nemoguće posmatrati ovaj odnos dvosmerno, jer se u njemu sukobljavaju interesi drugih korisnika i njihovih aktivnosti. Danas postoje velike teškoće u usaglašavanju interesa npr. šumarstva, ribarstva, vodoprivrede, lovstva, poljoprivrede odnosno lovnog turizma, sa zaštitom (Delić i Prentović, 2009). Prema istim autorima odnos lovnog turizma i zaštite prirode je kompleksan i treba ga posmatrati u kontekstu usaglašenih interesa svih subjekata koji svoje delatnosti sprovode u datom prirodnom prostoru. Ovaj sklad interesa je, međutim, narušen poslednjih decenija prošlog veka i do danas nije

uspostavljen. Usklađenost ovih interesa bila bi delotvorna ne samo za zaštitu prirode i očuvanje biodiverziteta već i za dalji razvoj lovnog turizma.

Naučno je nesporna teza, ističu dalje autori, da se pozitivna ekološka funkcija lovstva i održivi lovni turizam može uspešno ostvariti samo u onim prostorima u gde su adekvatno organizovani, stručno planirani i vođeni, odnosno, tamo gde je uspostavljeno upravljanje lovnim resursima na principima održivog razvoja. S druge strane, efikasno lovstvo i produktivni lovni turizam, zasnovan na principima održivog razvoja, moguć je ako su i ostali činioци okruženja, kao što je šumarstvo, vodoprivreda, poljoprivreda i drugi, na datom prostoru organizovani i vodjeni tako da u potpunosti doprinose zaštiti prirode. Delić (2010) navodi da je šumarstvo najtešnje povezano sa lovstvom i od njihove usaglašenosti umnogome zavisi očuvanost područja. Autor daje primer usaglašenosti interesa lovstva i šumarstva na prostoru SRP „Gornje Podunavlje“ u vreme lovnog gazdovanja LŠG "Jelen" do 1991. godine. Zahvaljujući integralnom gazdovanju sa divljači, šumskim, vodenim i drugim prirodnim resursima ovih prostora ostvarivani su vredni rezultati. Dakle, ne samo lovni već i drugi privredni subjekti iz oblasti šumarstva, poljoprivrede, vodoprivrede i dr. sinhronizovano, korelativno i komplementarno su primenjivali relevantne biotehničke mere, što se pozitivno odražavalo na ukupnu zaštitu prirode ali i unapređivanju lovišta i ubrzanom razvoju lovnog turizma.

Danas, i pored toga što je ovaj prostor zaštićen, integralno gazdovanje je drastično narušeno. Nekadašnji kompleksi ritskih šuma zamenjeni su zasadima brzorastručih topola, koje se čak i ne mogu smatrati šumama u pravom smislu (u nekim zemljama se tretiraju kao poljoprivredne kulture) (Panjković i Stojnić, 2011). Veliki broj posetilaca, skupljača plodova, sportskih ribolovaca, pčelara, izletnika i sl. odnosno nekontrolisano kretanje ljudi u zaštićenim prirodnim dobrima je jedan od najvećih problema, naročito u reproduktivnom periodu kada je mir potreban svim vrstama. Pored toga inteziviranjem eksploatacije drveta izgrađen je velik broj puteva čime se povećava frekvencija saobraćaja i ljudi kroz prostor Rezervata. Isti autor navodi da se procenjuje da nekoliko hiljada ljudi u toku godine poseti ovo područje. Deo njih svojim ponašanjem suprotnim odredbama Pravilnika o ponašanju unutar zaštićenog područja, ne samo da narušava mir u lovištu, već i devastira staništa, što negativno utiče ne samo na divljač u reproduktivnom periodu već i na sve ostale vrste. Primer SRP „Gornje Podunavlje“ nije usamljen. Na mnogim zaštićenim područjima na prostoru Vojvodine dešavaju se slični problemi. Tako je negativni uticaj poljoprivrede prisutan na svim zaštićenim područjima koja trepe trpi uticaj intenzivne poljoprivrede (pesticidi, mineralna i prirodna đubriva i dr). Prema Sabadoš i drugi (2011) negativni efekti pesticida ispoljavaju se nakon dospevanja do

podzemnih i površinskih voda, ulaženjem u lance ishrane. Dospevanjem u vodu, mineralna đubriva izazivaju brzu eutrofikaciju, a mogu se pojaviti i teški metali u zemljištu i vodi. Nitrati, kao sastojak veštačkih đubriva, mogu neometano migrirati na velika rastojanja, čime ugrožavaju prirodna staništa. Ovi uticaji su najizraženiji na ostacima stepске vegetacije (58-100%) koja je okružena obradivim površinama i slatinama (73%), na čijim su višim, manje zaslanjenim delovima, formirani kompleksi oranica. Mozaici šuma i livada postaju ugroženi pretvaranjem livada u oranice. Polovina mezofilnih šuma i šuma na višim delovima aluvijalnih ravni (ukupno 49%) u prirodnom i blisko-prirodnom stanju nalazi se unutar ovakvih poljoprivrednih područja (Sabadoš i drugi, 2011).

Na poljoprivrednim kulturama, koja se nalaze u okruženju, a često delom i na samom zaštićenom području, vrši se trovanje glodara, koje ima najveći uticaj na ptice grabljivice pa su česta njihova uginuća. Trovanja utiču i na vrste lovne divljači, posebno na divlje svinje i neke predatore (lisica, šakal i dr.). Za većinu životinjskih vrsta velika opasnost preči širenjem zaraznih bolesti koje ljudi vrlo često unose nekontrolisanim kretanjem. Poznato je da npr. svinjsku kugu, od koje ugiba veliki broj divljih svinja, prenosi isključivo čovek (Sabadoš i drugi, 2011). Pojava domaćih životinja kao predatora, kakvi su pre svega psi i mačke litalice, predstavlja sve veći problem. Domaće mačke i psi sa visokom brojnošću, javljaju se na prirodnim staništima, posebno blizu ljudskih naselja, ugrožavajući sitne sisare, ptice i gmizavce. Svakako treba pomenuti lovokrađu i krivolov koji se dešavaju i na zaštićenim područjima, gde svakako prednjači Labudovo okno, deo SRP „Deliblatska peščara“.

Lovnoturistička delatnost se, prema našoj normativno-pravnoj regulativi i praksi sprovodi u zaštićenim područjima, ali u vezi s tim postoje različiti stavovi i sporenja. Iako je aktom o proglašenju zaštićenog područja i propisanim režimima i merama zaštite na odabranim zaštićenim područjima dozvoljena lovnoturistička delatnost, česti su konflikti interesa sa drugim delatnostima i korisnicima prostora. Sa druge strane, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode prilikom izrade studije zaštite određenog područja, propisuje režime zaštite u kojima može da se vrši lovni turizam kao i mere zaštite koje je potrebno poštovati tokom lovnih aktivnosti.

To implicira krucijalni problem, koji glasi: Da li je lovni turizam moguć, odnosno celishodan na zaštićenim područjima i, ako jeste, na koji način treba da se organizuje i sprovodi?

Na svim navedenim zaštićenim područjima u Vojvodini, lov odn. lovni turizam je aktivnost koja je Aktom o proglašenju regulisana i ograničena na prostor pod određenim režimom zaštite. Na 8 zaštićenih područja: NP „Fruška gora“, SRP „Gornje Podunavlje“, SRP

„Karadorđevo“, SRP „Koviljsko – petrovaradinski rit“, SRP „Obedska bara“, SRP „Deliblatska peščara“, PIO „Subotička peščara“ i PIO „Vršačke planine“ ustanovljena su lovišta posebne namene na kojima se odvija lovni turizam.. Osim na prostoru SRP „Karadorđevo“ gde gazduje Vojna ustanova „Morović“ i na prostoru NP „Fruška gora“ gde gazduje JP „NP Fruška gora“ na ostalih 6 zaštićenih područja lovištima gazduje JP „Vojvodina šume“. Korisnik lovišta koje je ustanovljeno unutar zaštićenog područja je dužan, prema članovima 9., 57. и 102. Zakona o zaštiti prirode da pribavi uslove zaštite prirode pre izrade lovne osnove lovište kojim gazduje. Nakon ugrađivanja uslova zaštite prirode, korisnik lovišta je dužan da traži mišljenje Zavoda o ugrađenosti uslova i tek nakon dobijenog pozitivnog mišljenja može predati lovnu osnovu Pokrajinskom organu kome su povereni poslovi lovstva (Sekretarijatu za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo) na saglasnost.

Teritorije ostalih zaštićenih područja se preklapaju (ređe samo graniče) sa teritorijama drugih korisnika lovišta (lovačkih udruženja, ribarskih gazdinstava isl.) čija planska dokumenta moraju biti usaglašena sa aktom o zaštiti zaštićenog područja. Ovi korisnici lovišta su, takođe prema istom Zakonu, u obavezi da pre izrade Lovne osnove traže uslove zaštite prirode od Zavoda. Pored toga, na osnovu Uredbe o ekološkoj mreži, propisuju se i uslovi zaštite prirode na koridorima i staništima zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta koje su evidentirane unutar ekološke mreže a izvan zaštićenih područja, koje korisnici lovišta, takođe, moraju uvažavati i inkorporirati u svoje planske dokumente (lovne osnove i godišnje planove gazdovanja).

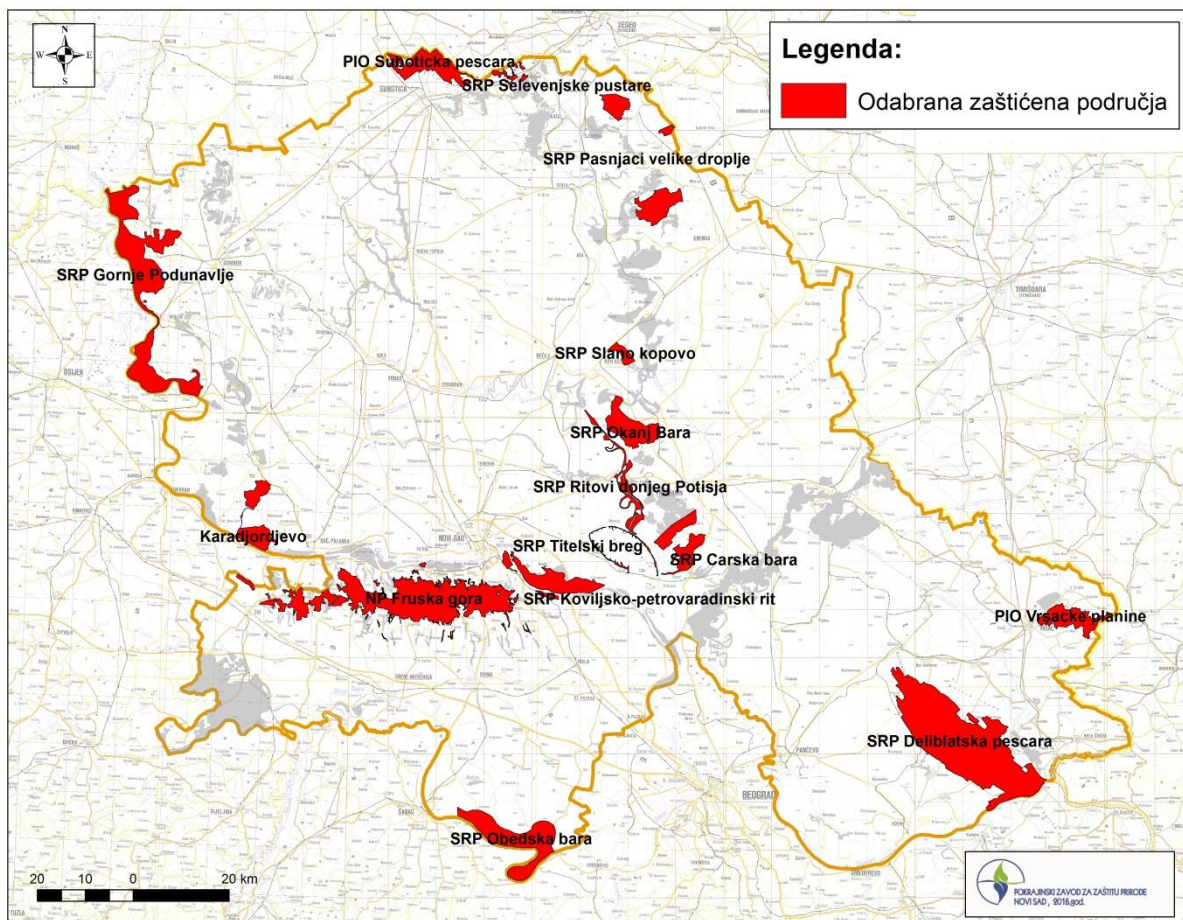
I pored velikog potencijala za razvoj drugih oblika turizma (posebno sve aktuelnijeg eko-turizma) lovni turizam je na mnogim zaštićenim područjima najdominantniji oblik turizma, a često i jedini.

Prema Sabadoš i drugi (2011) dosadašnja iskustva u AP Vojvodini pokazuju da stručni pristup proceni kapaciteta i ugroženosti prostora omogućava održivi razvoj lovstva na znatnom broju zaštićenih područja, posebno u rubnim delovima i u zaštitnoj zoni. Svakako, smatraju autori, da postoje zaštićena područja na kojima lovni turizam treba redukovati ili čak potpuno izostaviti jer ne doprinosi, ili pak, nanosi štetu zaštiti prirode i očuvanju biodiverziteta. Neki drugi primeri, kao što je SRP „Gornje Podunavlje“ pokazuju da zaštita prirode i lov, odnosno lovni turizam mogu biti u većoj meri usaglašeni.

7. ODABRANA ZAŠTIĆENA PODRUČJA NA KOJIMA SU ANALIZIRANI LOVSTVO ODNOSNO LOVNI TURIZAM

Za analizu odnosa lova i lovnog turizma na zaštićenim područjima u Vojvodini odabrano je 15 zaštićenih područja (Karta 2) i to:

- 1 nacionalni park: NP „Fruška gora“
- 12 Specijalnih rezervata prirode: SRP „Gornje Podunavlje“, SRP „Karadžorđevo“, SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“, SRP „Obedska bara“, SRP „Carska bara“, SRP „Selevenjske pustare“, SRP „Deliblatska peščara“, SRP „Pašnjaci velike droplje“, SRP „Slano Kopovo“, SRP „Okanj bara“, SRP „Titelski breg“, SRP „Ritovi donjeg Potisja,
- 2 Predela izuzetnih odlika: PIO „Subotička peščara“ i PIO „Vršacke planine“



Karta 2: Odabrana zaštićena područja

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Teritorije svih zaštićenih područja preklapaju se celom ili delom svoje površine sa lovištima posebne namene, lovištima i ribnjačkim lovištima kojim gazduju javna preduzeća, lovačka udruženja ili privredni subjekti. Od ukupnog broja odabranih, na teritorijama 8 zaštićenih područja (NP „Fruška gora“, SRP „Gornje Podunavlje“, SRP „Karadorđevo“, SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“, SRP „Obedska bara“, SRP „Deliblatska peščara“, PIO „Subotička peščara“ i PIO „Vršačke planine“) je nadležni državni organ, u ovom slučaju Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, a u skladu sa Zakonom o divljači i lovstvu, ustanovio lovišta posebne namene koja u većoj ili manjoj meri imaju razvijen lovni turizam.

Pored direktnog uticaja zaštićenih područja na lovišta analiziran je i uticaj lovišta na zaštićena područja, kako onih čije se teritorije preklapaju tako i onih koja se graniče sa zaštićenim područjem.

NACIONALNI PARK „FRUŠKA GORA“

Zaštićeno područje Nacionalni park „Fruška gora“ je jedini nacionalni park na teritoriji AP Vojvodine i njegova površina iznosi 26.672 ha. Od 2015. godine je donešen Zakon o nacionalnim parkovima kojim se uređuju ciljevi, vrednosti, površina, granice i režimi zaštite, upravljanje i održivo korišćenje Nacionalnog parka. Zaštita NP „Fruška gora“ je regulisana trostepenim režimom zaštite i zaštitnom zonom (Karta 3). Zbog velikog uticaja urbanog i poljoprivrednog okruženja Nacionalnog parka, kao i u cilju povezivanja zaštićenog područja preko lokalnih ekoloških koridora sa Dunavom kao koridorom od evropskog značaja, utvrđena je i zaštitna zona i definisane mere zaštite koje su usklađene sa Uredbom o ekološkoj mreži Republike Srbije. Osnovni cilj uspostavljanja zaštitne zone je da se smanji nivo degradacije i disturbacije prirodnih staništa, kao i da se obezbedi prohodnost i funkcionisanje ekoloških koridora od kojih su najbrojnije i najznačajnije doline fruškogorskih potoka. Uspostavljanjem zaštitne zone takođe se omogućuje bolja kontrola i sprečavanje aktivnosti kao što su krivolov, odlaganje otpada i dr. kojima se ugrožavaju prirodne vrednosti nacionalnog parka.

Prema Prostornom planu područja posebne namene Fruške gore do 2022. godine kao i prema Zakonu o nacionalnim parkovima u režimu zaštite II i III stepena lov je dozvoljen.

Na zaštićenom području NP „Fruška gora“ ustanovljeno je lovište „Nacionalni park Fruška gora“ Rešenjem Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, broj 104-324-/2012-05 ("Službeni list Autonomne Pokrajine Vojvodine" br. 7/2012) i dato je na upravljanje Javnom preduzeću "Nacionalni park Fruška gora". Ukupna površina lovišta iznosi

25.518,45 hektara. Prema konfiguraciji terena lovište "Nacionalni park Fruška gora" je najvećom površinom brdoviti tip lovišta (24.000 ha) a manjim delom brežuljkasti (1.500 ha). Ovo lovište (prvi put osnovano još 1971. godine) od 2012. godine osnovano je s namenom jedinstvenog, planskog i dugotrajnog gajenja, zaštite i korišćenja (odstrela) divljači za koju postoje prirodni uslovi za opstanak i reprodukciju, u cilju trajnog gazdovanja.

U okviru lovišta „Nacionalni park Fruška gora“ nalazi se i posebno ograđeni deolovišta „Ravne“ koji je u funkciji sprovođenja Projekta „Reintrodukcija evropskog jelena u NPFG“. Projekat je započet 2008. godine izgradnjom prihvatilišta, a u februaru 2009. godine izvršeno je unošenje 36 jedinki evropskog jelena, 31 košuta i 5 jelena, poznatog porekla.

Tokom 2012. 2013. i 2014. godine izvršeno je naseljavanje (ispuštanje jedinki u otvoreni prostor NPFG) prostora NPFG. Ukupno je ispušteno 99 jedinki. Dinamikom razvoja populacije tokom lovne 2014/2015. godine u otvorenom delu lovišta dostigla se planirana optimalna brojnost po projektu. Kako je Studijom izvodljivosti predviđeno, prihvatilište po postizanju optimalne brojnosti prelazi u uzgajalište ili ograđeni deo lovišta gde se nastavlja gazdovanje sa jelenskom divljači. U ovom delu lovišta će se gajiti visokokvalitetna grla jelenske divljači koja će se po planu izlučivati iz lovišta u cilju naseljavanja ostalog dela lovišta NPFG, ili će se planiranim odstrelom izvršiti kontrola brojnosti.

Dakle, u lovištu „Nacionalni park Fruška gora“ se gaje sledeće vrste divljači: jelen, srna i divlja svinja. Unutar ovog lovišta se nalazi ograđeni deo lovišta „Vorovo“ gde se gaje: jelen, jelen lopatar, muflon i divlja svinja. Prema lovnoj osnovi osnovni cilj gazdovanja lovištem „Nacionalni park Fruška gora“ je stvaranje savremenog lovišta i podizanje fonda divljači u granicama ekonomskog kapaciteta lovišta, dovoljnog da zadovolji potrebe domaćih i inostranih lovaca - turista, a u cilju obezbeđivanja finansijskih sredstava za nova ulaganja u divljač i lovište.

Saobraćajna mreža i otvorenost Nacionalnog parka „Fruška gora“ je jedan od faktora ugrožavanja faune, posebno sisara, gmizavaca i vodozemaca. Područje Fruške gore nalazi se između dva značajna međunarodna pravca, međunarodnog koridora X i njegovog kraka Xb. Takođe, područje Fruške gore preseca mreža E-puteva koju čine glavni vezni i priključni putevi: E-75 i E-70. Na mrežu ovih puteva naslanja se mreža regionalnih i lokalnih puteva. Mreža saobraćajnica preko Fruške gore uzrokuje stradanje životinja na putevima. Javno preduzeće NP Fruška gora“ kao Upravljač zaštićenog dobra, evidentira stradanja divljači (srna, divlja svinja, lisica). Saobraćajnice presecaju prirodna staništa nacionalnog parka i brojne ekološke koridore kojima se odvijaju dnevne i sezonske migracije životinjskih vrsta čime se vrši fragmentacija staništa. Posebno magistralni put, zbog širine asfaltirane površine i zbog visoke

frekvence saobraćaja predstavlja barijeru za najveći broj vrsta životinja, povećavajući fragmentaciju prirodnih staništa i mortalitet lokalnih populacija (Sabadoš i drugi, 2011).

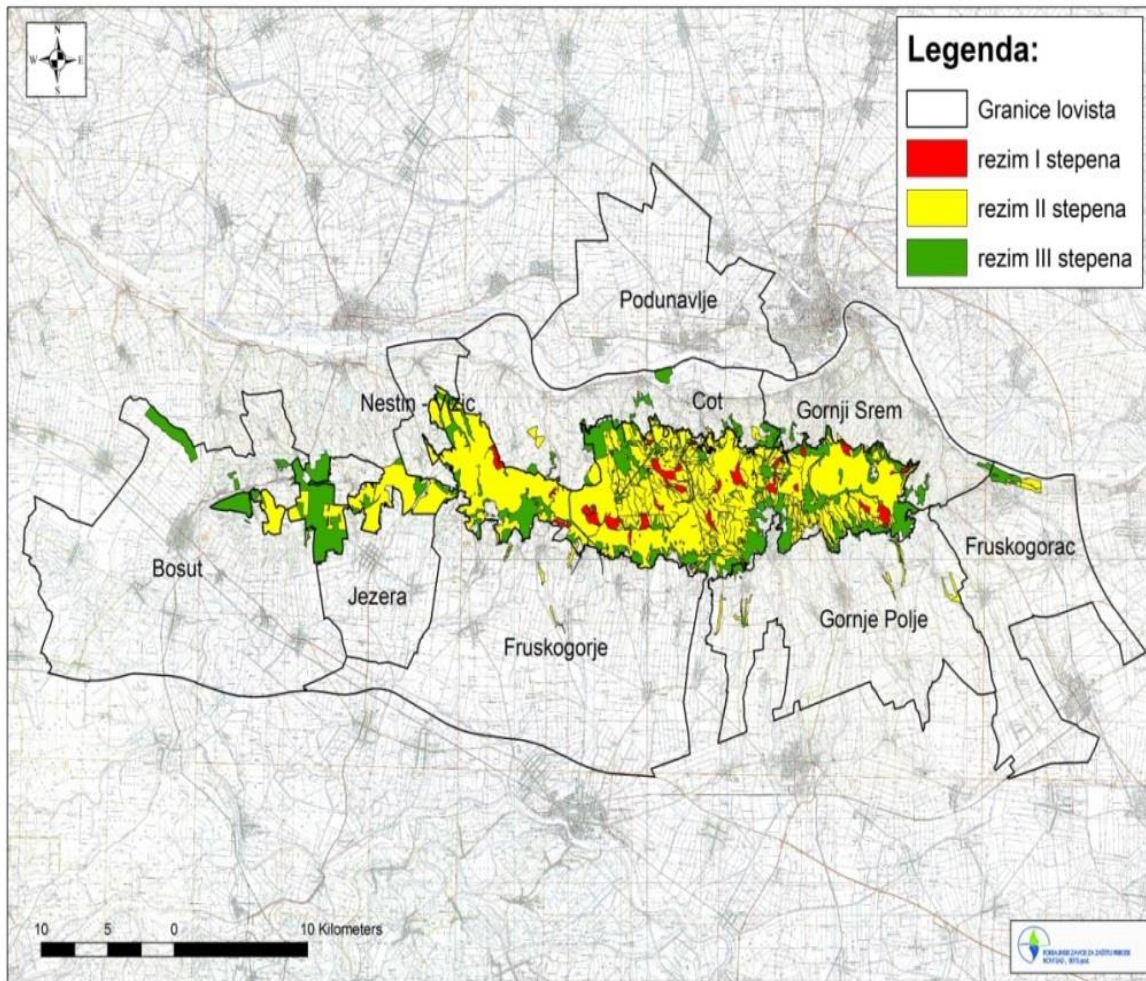
Lovište "Nacionalni park Fruška gora" sa velikim brojem naselja koja se naslanjaju na lovište i vikend-naselja koja su i u samom lovištu, sa velikom otvorenošću (putem po celom lovištu), kao i čestim prisustvom mnogobrojnih turista u lovištu ne može pružiti zadovoljavajući mir za gajenje divljači.

Radovi u šumarstvu nisu takvog intenziteta da bi ugrožavali mir u znatnoj meri i nisu limitirajući faktor za gajenje divljači.

Aktivnosti koje se sprovode tokom lova odn. lovnog turizma, za neke životinjske vrste predstavljaju faktor ugrožavanja. To se pre svega odnosi na faunu ptica, posebno na orla krstaša, strogo zaštićenu vrstu koja broji svega nekoliko gnezda na teritoriji cele zemlje. Zato je prema uslovima zaštite prirode, koje je izdao Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, za izradu lovne osnove za lovište „Nacionalni park Fruška gora“, pored zabrane svih aktivnosti u režimu zaštite I stepena koje su propisane Zakonom o zaštiti prirode, zabranjene su lovne aktivnosti na udaljenosti manjoj od 750 metara od gnezda orla krstaša (*Aquila heliaca*), u periodu gnežđenja krstaša, od 01. februara do 15. septembra. Takođe se zabranjuju lovne aktivnosti na udaljenosti manjoj od 250 metara od gnezda crne rode (*Ciconia nigra*), u periodu gnežđenja od 20. marta do 15. avgusta.

Teritorija zaštićenog područja NP „Fruška gora“ se graniči ili preklapa sa teritorijama 9 lovišta: „Bosut“, „Jezera“, „Fruškogorje“, „Gornje Polje“, „Fruškogorac“, „Gornj Srem“, „Čot“, „Neštin-Vizić“ i „Podunavlje“ (Karta 3).

Pored vrsta koje karakterišu svako lovište, izdvajaju se divlja svinja i šakal, koje se sreću u svim lovištima (Tabela 2). Srneća divljač boravi i na zaštićenom području i izvan njega. Kako se broj srneće divljači povećava na prostoru nacionalnog parka to se u budućnosti može očekivati povećanje ove divljači i u lovištima u okruženju. Ista situacija se može očekivati i za jelena koji je uspešno reintrodukovan na prostoru NP „Fruška gora“. Uglavnom divljač koristi prostor nacionalnog parka i okolnih lovišta pa su izražene sezonske migracije. Kad je obilje vegetacije (proleće, leto, zima), divljač izlazi sa prostora nacionalnog parka na područje lovišta gde pronalazi poljoprivredne kulture za ishranu. U jesen, kad se skinu kulture i ogole poljoprivredne površine, divljač se vraća u šumu na prostoru nacionalnog parka i provodi zimski period.



Karta 3: NP „Fruška gora“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Na gajenje divljači pa samim tim i na lovni turizam, nacionalni park „Fruška gora“ ima značajan uticaj na lovište „Bosut“ jer se ovo lovište jednim delom preklapa sa delovima zaštićenog područja. Na ovom delu divljač ima najveći potencijal što se posebno odnosi na jelena, divlju svinju i srnu. Najveći uticaj nacionalni park ima na lovište „Jezera“ koje je praktično podeljeno zaštićenim područjem na 2 dela. Obzirom da je u blizini (na prostoru nacionalnog parka) ograđeno lovište Vorovo, ograda predstavlja prepreku i ometa prirodnu migraciju između dva dela lovšta. Lovišta „Fruškogorje“, „Gornje Polje“, „Gornji Srem“, „Čot“ i „Neštin Vizić“ se većim delom graniče sa NP i izražene su sezonske migracije divljači te može da dođe do šteta na poljoprivrednim kulturama pri čemu odštetu snose lovačka udruženja. Lovišta „Fruškogorac“ i „Podunavlje“ se manjom površinom graniče sa nacionalnim parkom pa nema većeg uticaja.

Tabela 2: Osnovni podaci o lovištima u okruženj NP „Fruška gora“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|-------------------|----------------|----------------|-------------------------|-------------------|---------------|--|
| Šid | „Bosut“ | Severnosremsko | LU „Srem“ | Šid | 28.945,60 | jelen, srna, divlja svinja, prepelica |
| Šid | „Jezera“ | Severnosremsko | LU „Kulina“ | Erdevik | 7.610,72 | srna, divlja svinja, zec, divlja patka |
| Sremska Mitrovica | „Fruškogorje“ | Severnosremsko | LU „Srem-Mačva“ | Sremska Mitrovica | 24.250,59 | divlja svinja, zec, prepelica, gugutka, šakal |
| Irig | „Gornje Polje“ | Severnosremsko | LU „Srndać-Irig“ | Irig | 17.924,99 | divlja svinja, zec, prepelica, gugutka |
| Indija | „Fruškogorac“ | Severnosremsko | LU „Fruškogorac“ | Maradik | 13.245,06 | fazan, šakal |
| Novi Sad | „Gornj Srem“ | Severnosremsko | „Novi Sad“ | Novi Sad | 9.553,06 | divlja svinja, fazan, šakal |
| Beočin | „Čot“ | Severnosremsko | LU „Srndać-Beočin“ | Čerević | 12.083,75 | divlja svinja, fazan, šakal, divlja patka |
| Bačka Palanka | „Neštin-Vizić“ | Severnosremsko | LU „Fruškogorski jelen“ | Vizić | 3.121,64 | divlja svinja, šakal, |
| Novi Sad | „Podunavlje“ | Južnobačko | LU „Podunavlje“ | Futog | 14.709,52 | srna, divlja svinja, zec, fazan, prepelica, gugutka, šakal |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „GORNJE PODUNAVLJE“

Prema Uredbi o zaštiti SRP “Gornje Podunavlje, u cilju zaštite, očuvanja i unapređivanja zaštićenog područja uspostavljen je trostepeni režim zaštite (Karta 4). Površina rezervata iznosi 19.604,99 ha. SRP “Gornje Podunavlje”. Rezervat predstavlja područje značajno za ptice (IBA područje) pod nazivom Gornje Podunavlje RS001IBA čija je površina 22.617 ha. SRP „Gornje Podunavlje“ je 2004. godine uvršteno u spisak zaštićenih područja zavisnih od vode i značajnih za basen Dunava (ICPDR) i nalazi se i u Mreži zaštićenih područja na Dunavu (Danube Network Protected Areas), kao jedno od pet zaštićenih područja koje ima veličinu veću od 1000 ha. Prema Puzović i drugi (2009) ugroženost IBA područja se pored poremećaja vodnog režima i sprečavanja plavljenja izgradnjom nasipa, nestajanja pašnjaka i vlažnih livada, unošenja i širenja alohtonih vrsta, divlje gradnje, pregrađivanja dunavaca i narušavanja mozaičnosti predela, uznemiravanja i dr. ogleda i u krivolovu.

Unutar granica SRP “Gornje Podunavlje” ustanovljena su 2 lovišta: “Apatinski rit” i “Kozara”. Na osnovu analize ekoloških uslova sredine kao i dosadašnjeg iskustva i rezultata gazdovanja bonitetni razredi u ovim lovištima su:

- Za jelena I bonitetni razred
- Za srnu III/IV bonitetni razred
- Za divlju svinju I bonitetni razred

Oba lovišta predstavljaju jedna od najbogatijih i najatraktivnijih lovišta, posebno jelenske divljači, ne samo u Vojvodini već i u celoj zemlji. Povoljni prirodni uslovi, kao i iskustvo i rezultati u gajenju divljači u proteklih 50 i više godina pokazali su, da ovo stanišno područje najviše odgovara jelenu, kao predstavniku krupne divljači.

Osnovna namena ovih lovišta je da služe za sportsko-turističke i lovno- ekonomske potrebe korisniku lovišta, na bazi savremenog lovnog gazdovanja, čiji će intenzitet odgovarati nameni i stanju ovih lovišta.

Lovište „Apatinski rit“ ustanovljeno je Rešenjem Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu („Službeni list APV“ br.1/2012). Lovište je dato na gazdovanje JP „Vojvodinašume“ rešenjem 104-324-121/2012-05 od 24.01.2012. na 20 godina. Uredbom Vlade Republike Srbije, (objavljene u „Sl. glasniku RS“, br. 45/01 od 20.07.2001, 81/08 od 05.09.2008, 107/09 od 23.12.2009), celokupna površina lovišta „Apatinski rit“ se nalazi u okviru SRP „Gornje Podunavlje“. Ukupna površina lovišta iznosi 6.335,76 ha. Lovište „Apatinski rit“ se prema načinu korišćenja prostora svrstava u lovišta otvorenog i ograđenog tipa. Prema nameni lovište se određuje kao lovište posebne namene.

Lovište „Apatinski rit“ po svom geografskom položaju i drugim specifičnim uslovima gazdovanja predstavlja posebnu prirodnu i privrednu celinu.

Lovište „Apatinski rit“ ima svega 12,0 ha nelovnih poršina. Na toj površini nalaze se lovni objekti, odnosno, objekti za smeštaj turista lovaca, zgrade domara, mašinska radionica, lugarnica i drugi prateći objekti. Sve ostalo su lovne površine.

Na osnovu bonitiranja lovišta, određeni su i optimalni fondovi za sve tri lovne vrste divljači. Za jelensku divljač optimalni fond iznosi 500 jedinki, za divlju svinju 300 i za srneću divljač 40 jedinki.

Na osnovu podataka iz Lovne osnove u proteklom periodu u lovištu „Apatinski rit“ je zabeleženo prosečno od 50 do 60 lovaca-turista godišnje. Prosečan broj dana provedenih u lovištu je 3 lovna dana, što podrazumeva i pansionski smeštaj u vili „Mesarske livade“.

Lovište „Kozara“ ustanovljeno je Rešenjem Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu („Službeni list APV“ br.1/2012). Lovište je dato na gazdovanje JP „Vojvodinašume“, ogranku preduzeća ŠG „Sombor“, rešenjem 104-324-122/2012-05 od 24.01.2012. na 20 godina.

Prema načinu korišćenja prostora lovište je otvorenog i ograđenog tipa. Ukupna površina lovišta „Kozara“ iznosi 11.507,63 ha. Prema nameni je lovište posebne namene. U pogledu nadmorske visine i konfiguracije terena lovište je ravničarsko. Lovište „Kozara“ ima svega 8,0 ha nelovnih poršina. Na toj površini nalaze se lovni objekti, odnosno objekti za smeštaj gostiju-lovaca, zgrade domara, mašinska radionica, lugarnica i drugi prateći objekti.

Na osnovu bonitiranja lovišta, određeni su i optimalni fondovi za sve tri lovne vrste divljači. Za jelensku divljač optimalni fond iznosi 1.200 jedinki, za divlju svinju 600 i za srneću divljač 160 jedinki.

Prosečan broj lovaca-turista iznosi oko 120 tokom lovne sezone, a u proseku se zadrže tri dana u lovištu.

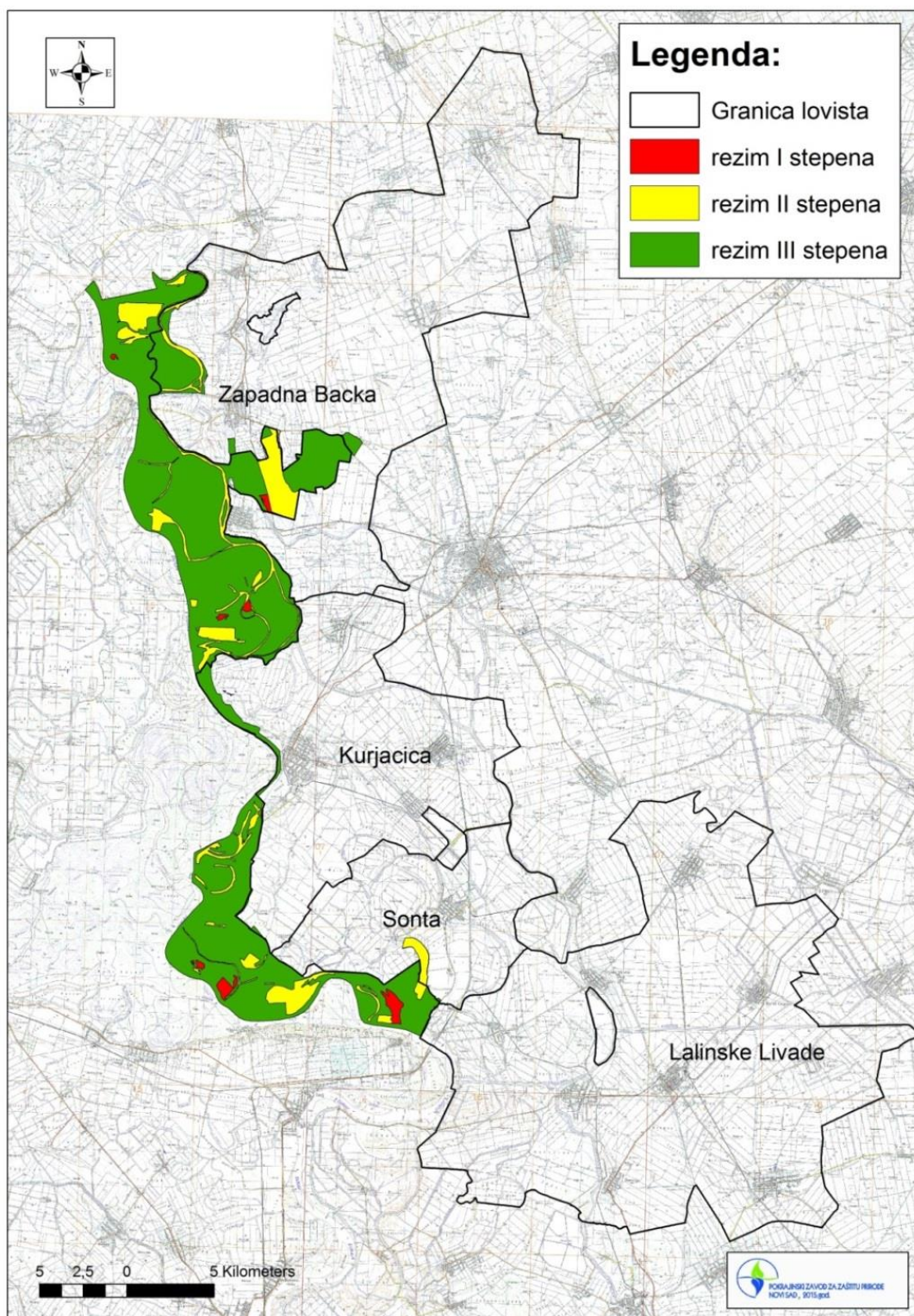
Lovne aktivnosti u oba lovišta imaju uticaja, pre svega na faunu ptica i predstavljaju ugrožavajući faktor u smislu uznemiravanja ptica u reproduktivnom periodu. Kovačević i drugi (2000) navode da izrazito infrastrukturno otvaranje šuma u cilju šumskog i lovnog gazdovanja, omogućava nesmetan prilaz transportnim sredstvima i širokom krugu lokalnog stanovništva što povećava pritisak na ptice neposrednim uznemiravanjem i ubijanjem, kao i narušavanjem staništa. Periodični, bespravni odstrel ili ranjavanje retkih i ugroženih vrsta ptica, pogotovo u toku seobe i zimovanja, posebno nekih vrsta pataka i gusaka, čaplji, grabljivica, šljukarica ili ptica pevačica takođe predstavljaju faktor ugrožavanja. Zato je Pokrajinski zavod za zaštitu prirode u uslovima zaštite prirode, koji prethode izradi lovnih osnova za ova dva lovišta,

ograničio vreme lovnih aktivnosti. Tako je u reproduktivnom periodu ptica (1. aprila do 31. jula) zabranjeno vršiti bilo kakav lov osim sanitarnog. Takođe su zabranjene bilo kakve lovne aktivnosti i gazdovanja divljači u krugu poluprečnika 50 metara od stabala na kojima se nalazi gnezdo orla belorepana (*Haliaeetus albicilla*). Zabrana aktivnosti se odnosi na reproduktivni period orla belorepana (1. januara do 15. jula).

Radovi u šumarstvu predstavljaju ugrožavajući faktor ne samo za celo zaštićeno područje već i za lovnu divljač bez koje nema ni lovnog turizma. Tako, intenziviranje šumarstva kao privredne grane, kroz podizanje velikih površina zasada plantažnih topola, na nekadašnjim vlažnim livadama, pašnjacima ili konverzijom prirodnih sastojina smanjuje staništa za sve vrste, pa i za lovnu divljač. Plantažne topole podignute na nekoliko hiljada hektara menjaju opšti ekološki okvir celog šumskog područja Gornjeg Podunavlja, jer se ove plantaže po međunarodnoj CORINE klasifikaciji staništa ne ubrajaju u šumske, već u poljoprivredne površine. Uništavanje autohtonih poplavnih šuma dovodi do značajne degradacije i uniformisanja sastojina i time još više smanjuju staništa svih vrsta.

Zaštićeno područje SRP "Gornje Podunavlje" se graniči sa 4 lovišta kojima gazduju određena lovačka udruženja (Karta 4). Najveći deo rezervata se graniči sa lovištem "Zapadna Bačka". Središnji deo rezervata se graniči sa lovištem "Kurjačica", dok se jugoistočni deo rezervata graniči sa lovištem "Sonta". Najmanji deo rezervata se graniči sa lovištem "Lalinske livade".

Obzirom da je prostor SRP „Gornje Podunavlje“ ograđen očekivalo bi se da je uticaj divljači na lovišta u okruženju neznatan, ali nije tako. Na mnogim delovima ograda je dotrajala i divljač iz rezervata izlazi u okolni prostor. Ove migracije divljači imaju i pozitivan i negativan uticaj na gazdovanje pojedinim vrstama divljači okolnih lovačkih udruženja (Tabela 3). Pozitivan uticaj se ogleda u tome što se broj i kvalitet divljači migracijama povećava a negativan što se povećanjem broja divljači povećavaju i štete na poljoprivrednim površinama a odštetu snose lovačka udruženja što predstavlja stalan izvor konflikata sa upravljačem Rezervata.



Karta 4: SRP „Gornje podunavlje“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Pokrajinski zavod za zaštitu prirode

Tabela 3: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Gornje Podunavlje“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|---------|-------------------|----------------|-------------------------------------|---------|---------------|--|
| Sombor | “Zapadna Bačka” | Severnobačko | LU “Zapadna Bačka” | Sombor | 31.667,02 | srna, divlja svinja |
| Apatin | “Kurjačica” | Južnobačko | LU „Kurjačica“ | Apatin | 18.914,96 | srna, divlja svinja, divlja guska |
| Apatin | “Sonta” | Južnobačko | Lovačka organizacija Fazan-Sonta | Sonta | 9.431,48 | srna, divlja svinja, zec |
| Odžaci | “Lalinske livade” | Južnobačko | LU “Mostonga” | Odžaci | 40.296,99 | srna, divlja svinja, zec |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „KARADORĐEVO“

SRP „Karadorđevo“ predstavlja mozaik barsko-močvarnih, livadskih i šumskih staništa koji se odlikuju raznovrsnim i bogatim živim svetom. Prema Uredbi o zaštiti SRP „Karadorđevo“ („Službeni glasnik RS“ broj 37/97), zaštita i upravljanje se vrši na osnovu uspostavljenih režima zaštite II i III stepena na površini od 2955,32 ha. SRP „Karadorđevo“ predstavlja područje značajno za ptice - IBA područje pod nazivom Karadorđevo RS005IBA čija je površina 4.851 ha. Na celom IBA području od ugrožavajućih faktora prisutni su uznemiravanje ptica, krivolov, unošenje alohtonih i invazivnih vrsta, ptrgrađivanje dunavaca idr. (Puzović i drugi, 2009). SRP „Karadorđevo“ je 2004. godine uvršten u spisak zaštićenih područja zavisnih od vode i značajnih za basen Dunava (ICPDR) i nalazi se i u Mreži zaštićenih područja na Dunavu (Danube Network Protected Areas), kao jedno od pet zaštićenih područja koje ima veličinu veću od 1000 ha. Prema aktuelnoj Uredbi lovni turizam je dozvoljen na celom prostoru zaštićenog područja. Tokom 2011. Godine je urađena nova studija zaštite nakon revizije prirodnih vrednosti ovog prostora. Kako Šarengradska ada i Hagla predstavljaju prirodnu celinu sa Bukinskim ritom, javila se potreba uspostavljanja prostorne zaštite proširenjem granica Rezervata. Bio je to i interes Upravljača, VU «Morović» (tadašnje VU «Karadorđevo») jer je isticala Šumska osnova za Šarengradsku adu i Haglu i trebalo je pristupiti izradi nove. Pored toga, u četrnaest godina, od kada je doneta Uredba o zaštiti Specijalnog rezervata prirode „Karadorđevo“, usled dinamičnih prirodnih procesa došlo je do promena prirodnih vrednosti, što je pored donošenja Zakona o zaštiti prirode, bio razlog za ponovnu valorizaciju ovog prostora. Reviziju prirodnih vrednosti pratila je i izrada Prostornog plana područja posebne namene SRP „Karadorđevo“. Revizijom je povećana površina Rezervata sa 2.955,32 ha na 4.239,08 ha, odnosno za 1.283,75 ha, što iznosi 43,43%. Na osnovu stanja prirodnih vrednosti predložene su granice Rezervata i granice režima zaštite sa merama zaštite, a u cilju očuvanja prirodnih plavnih staništa kao prioriternih tipova staništa za zaštitu. Novom studijom predviđen je trostepeni režim zaštite Rezervata. Lov i lovni turizam predstavljaju meru očuvanja i unapređenja na području pod režimom zaštite II i III stepena (Delić i drugi, 2011).

Najatraktivnija vrednost SRP „Karadorđevo“ je visoka divljač. Pogodan spoj vode i vegetacije na ovom području omogućio je povoljne stanišne uslove, pre svega za jelena (*Cervus elaphus*) i divlju svinju (*Sus scrofa*), kao autohtone vrste lovne divljači. Jelen i divlja svinja, uz unešene vrste muflona (*Ovis musimon*), lopatara (*Dama dama*) i virdžinijskog jelena

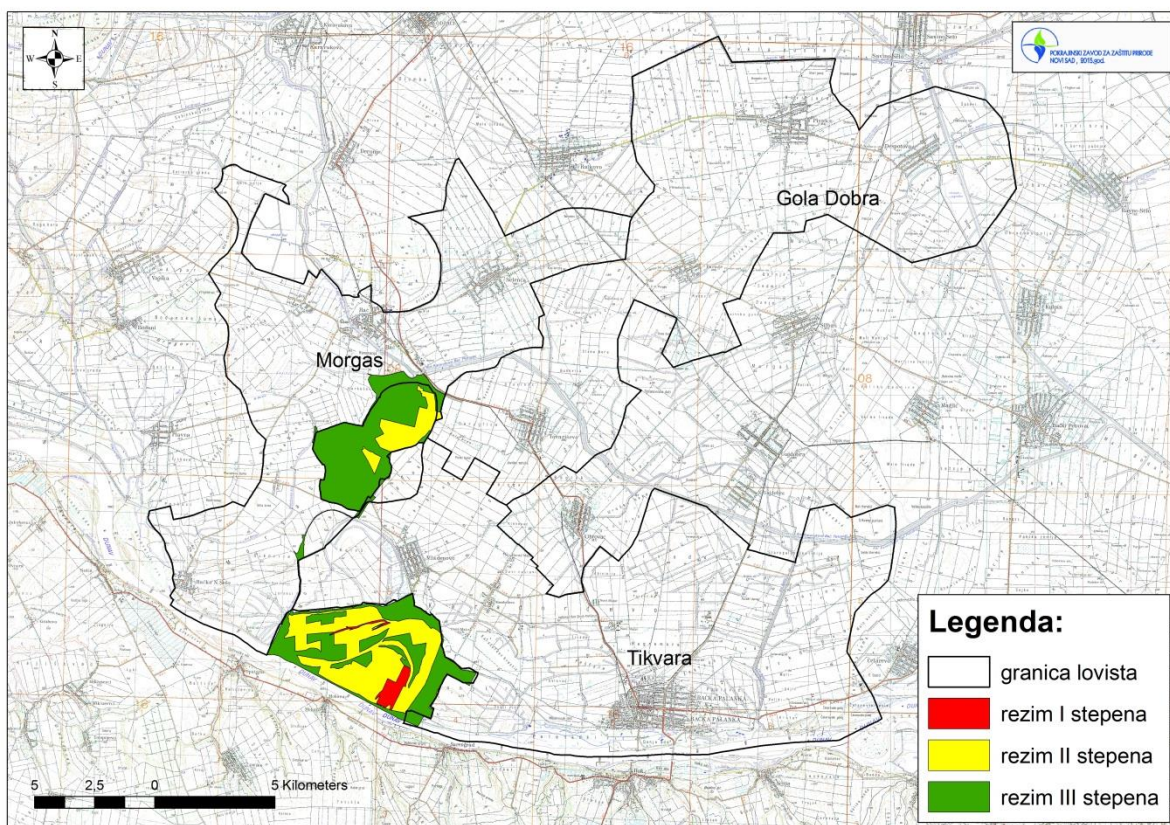
(*Odocoileus virginianus*), predstavljaju značajan prirodni resurs i razvojni potencijal zaštićenog područja.

Lovište „Karadorđevo“ je prvi put formirano 1948. godine kao državno lovište od opšte državnog značaja. Dato je na gazdovanje Lovno – šumskom i poljoprivrednom dobru „Karadorđevo“ (od 1968. godine). Rešenjem Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede broj 324-02-240/93-06 od 1993. godine lovište „Karadorđevo“ daje se na gazdovanje Vojski Jugoslavije, Vojnoj ustanovi „Karadorđevo“ iz Karadorđeva na period od 10 godina.

Rešenjem Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo broj 104-324-00046/2005-01 od 2005. godine granice lovišta „Karadorđevo“ su korigovane i lovište je dato na gazdovanje Vojnoj ustanovi „Karadorđevo“ na period od 10 godina. Prema Posebnoj šumskoj osnovi, na koju je data saglasnost Sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo od 2007. godine, određene su vrste i namenjene su površine za njihovo gajenje. Na prostoru gazdinskih jedinica Bukinski rit koju čine Šarengadska ada i Hagla, glavne vrste lovne divljači su: jelen, divlja svinja i srna. U ograđenom delu - Vranjak i Guvnište, gazdinska jedinica Mostonga, gaje se: jelen lopatar, belorepi jelen, muflon i divlja svinja. Da ovaj prostor ima izvanredne uslove za gajenje krupne divljači govore i bonitetni razredi za pojedine vrste i to: jelen, divlja svinja, jelen lopatar, belorepi jelen i muflon. Brojnost smeće divljači je toliko smanjena da se njom više ne gazduje.

U okviru lovišta postoje i kapaciteti za smeštaj gostiju od kojih je najluksuznija lovačka vila „Dijana“ čiji su smeštajni kapaciteti 22 ležaja i restoran „Vranjak“ koji raspolaže sa 80 mesta u restoranu i 10 ležajeva. U ovim smeštajnim objektima je tokom 2015. godine boravilo 55 gostiju koji su ostvarili 128 pansiona i 33 noćenja sa doručkom. Tokom 2015. godine 160 lovaca-turista je posetilo lovišta u Rezervatu i oni ostvarilo 236 lovnih izlazaka.

Šume Bukinskog rita, Vranjaka i Guvništa tokom nekoliko decenija su stanište velikog broja divljači, u okviru čuvenog lovišta „Karadorđevo“. Usled toga je na ovom području prisutan velik pritisak divljači na podmladak drvenastih vrsta. To se naročito vidi po ne prirodno retkom spratu žbunja u šumama Vranjaka i Guvništa. Osetljivije vrste na brst, kao što su hrast lužnjak i cer, gotovo da se prirodno ne obnavljaju. U takvim uslovima pritiska i disturbacija staništa, „profitiraju“ vrste koje su biološki jače, otpornije, a to su obično invazivne vrste (Delić i drugi, 2011) koje predstavljaju jedan od značajnih faktora ugrožavanja zaštićenog područja.



Karta 5: SRP „Karadorđevo“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Sa teritorijom SRP „Karadorđevo“ graniče se 3 lovišta: „Tikvara“, „Gola Dobra“ i „Morgaš“ koja pripadaju Južnobačkom lovnom području (Karta 5). Navedena lovišta gazduju vrstama divljači, značajnim za razvoj lovnog turizma (Tabela 4).

Delovi Rezervata, Bukinski rit i ograđena celina Vranjak i Guvnište imaju različit uticaj na okolna lovišta i divljač kojom se gazduje u njima. Deo Rezervata, Vranjak i Guvnište, predstavlja potpuno ograđeno lovište u kome su glavne vrste gajene gajene divljači muflon i jelen lopatar. Nemogućnost izlaska ovih vrsta van ograde nema uticaja na okolna lovišta. Potpuno je drugačija situacija sa divljom svinjom i šakalom koji izlaze iz lovišta i sa jedne strane poboljšavaju asortiman turističke ponude ali i doprinose povećanju šteta u okolnim lovištima.

Tabela 4: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Karađorđevo“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|---------------|--------------|----------------|--|---------------|---------------|--|
| Bačka Palanka | „Tikvara“ | Južnobačko | LU „Palanka-Mladenovo“ | Bačka Palanka | 18.926,82 | jelen, srna, divlja svinja, šakal, zec |
| Bačka Palanka | „Gola Dobra“ | Južnobačko | LU „Južna Bačka-Despotovo-Pivnice-Parage i Tovariševo“ | Pivnice | 17.174,90 | zec |
| Bač | „Morgaš“ | Južnobačko | LU „Bač“ | Bač | 13.165,82 | srna, divlja svinja, šakal |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

Bukinski rit je deo Rezervata koji je delimično ograđen i koji naseljava jelen i divlja svinja. Životne navike jelena i divlje svinje koje uključuju stalne migracije uzrokuju mnogo veći uticaj ovog dela Rezervata na lovišta „Tikvara“ i „Morgaš“. Praktično se gazduje sa istom populacijom jelenske divljači u Rezervatu i ovim lovištima, posebno u lovištu „Tikvara“. Što se tiče divlje svinje, populacije ove vrste se mešaju sa populacijama iz Rezervata i oba lovišta, migrirajući u svim pravcima, hrane se i prave štetu na poljoprivrednim kulturama. Kako štete nadoknađuje lovačko udruženje na čijoj teritoriji lovišta je šteta nastala ovo predstavlja stalan konflikt između zaštite Rezervata i lovačkih udruženja.

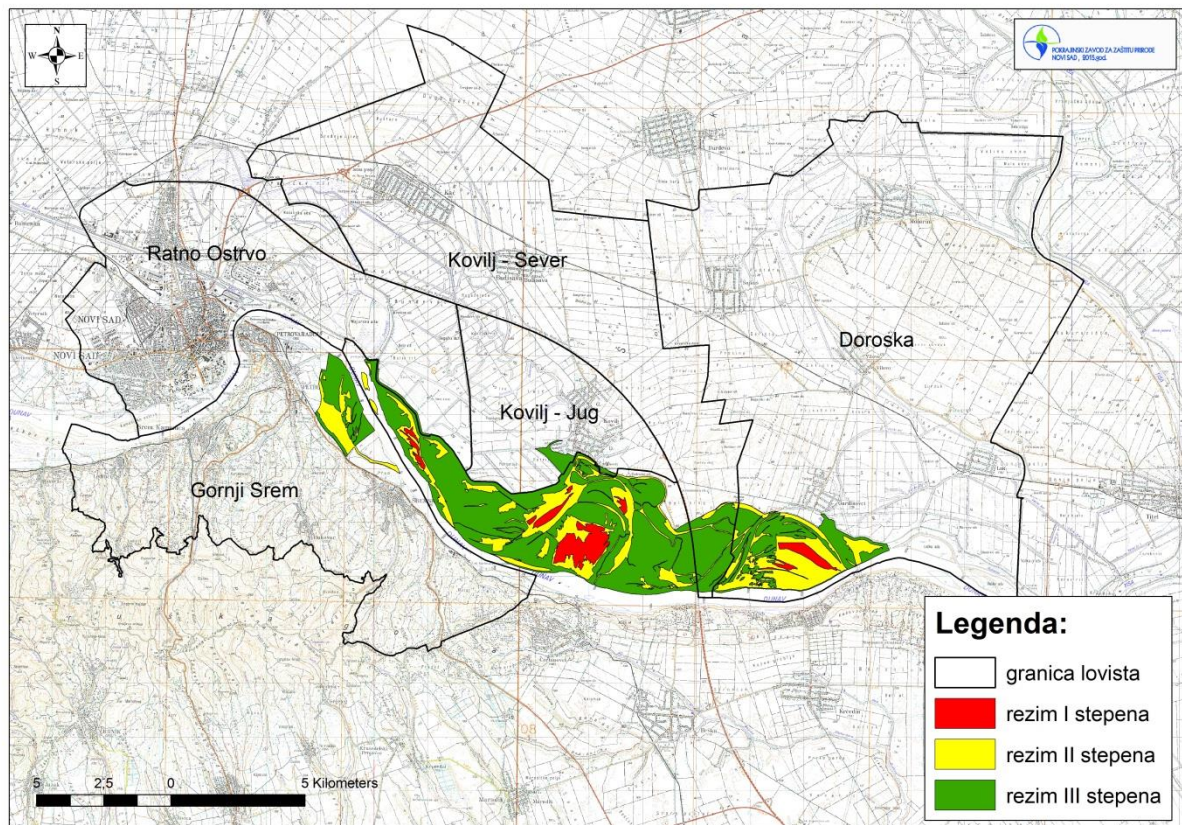
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „KOVILJSKO-PETROVARADINSKI RIT“

Zahvaljujući vodi kao osnovnom ekološkom faktoru, podlozi, mikro i mezoreljefu i istorijskom razvoju vegetacije ovde se prepliću vodena, močvarna, livadska i šumska plavna staništa, koja su određena kao prioritetna za zaštitu u Evropi. SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“ je 2004. godine uvršten u spisak zaštićenih područja zavisnih od vode i značajnih za basen Dunava (ICPDR). Nalazi se i u Mreži zaštićenih područja na Dunavu (Danube Network Protected Areas), kao jedno od pet zaštićenih područja koje ima veličinu veću od 1000 ha. Ima verifikovan međunarodni status područja od izuzetnog značaja za ptice Evrope (IBA) pod nazivom Koviljski rit RS007IBA i površine 9.594 ha, a izdvojeno je i kao značajno područje za biljke (IPA). Područje je od 2012. godine uvršteno na Spisak ritских područja od međunarodnog značaja po Ramsarskoj Konvenciji. Cilj zaštite prirode SRP «Koviljsko-petrovaradinski rit» kao zaštićenog područja I kategorije - od međunarodnog i nacionalnog značaja, odnosno izuzetnog značaja za Srbiju, je očuvanje plavnog područja i prioritetnih tipova staništa za zaštitu sa karakterističnim biljnih i životinjskih vrsta zaštićenih na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Na zaštićenom području SRP «Koviljsko- petrovaradinski rit» uspostavljaju se režimi zaštite I, II i III stepena. Površina rezervata iznosi 5895,30 ha. Prema Uredbi o zaštiti Rezervata („Službeni glasnik RS“, br.44/2011) aktivnosti lova i lovnog turizma dozvoljene su na području režima zaštite II i III stepena. Takođe su pomenutom Uredbom utvrđene i sledeće mere zaštite prema kojima se:

- Zabranjuje se lov na udaljenosti manjoj od 250 m od ruba područja pod režimom zaštite I stepena;
- Zabranjuje se lov na vodenu pernatu divljač u periodu od 15.2. do 1.10.
- Prilikom lova organizovanog za lovce-turiste, mora se strogo voditi računa da se svaki lovac-turista jasno upozna sa vrstama na koje je lov dozvoljen i sa onima na koje lov nije dozvoljen.

Na zaštićenom području SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“ nalazi se lovište „Koviljski rit“ koje je ustanovljeno odlukom Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo i doneto je Rešenje o ustanovljavanju lovišta "Koviljski rit", br. 104-324-126/2012-05 od 25.01.2012. godine ("Sl. list APV", br. 4/2012 od 29.02.2012. godine).



Karta 6: SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Na osnovu člana 6. stav 1. tačka 4. i člana 38. i člana 41. Zakona o divljači i lovstvu ("Sl. glasnik RS" br. 18/2010), lovište "Koviljski rit" je dato na gazdovanje JP "Vojvodinašume" Petrovaradin, ul. Preradovićeve 2 (br. ugovora: 104-324-126/2012-05-1), a lovištem će neposredno gazdovati Šumsko gazdinstvo Novi Sad.

Lovište "Koviljski rit" predstavlja lovište posebne namene. Ukupna površina lovišta iznosi 4.336,89 ha. Prema nadmorskoj visini i konfiguraciji terena lovište se određuje kao ravničarsko, a prema načinu korišćenja prostora lovište ima karakteristike lovišta otvorenog tipa. Glavne vrste gajene divljači koje su značajne su: srna, divlja svinja, zec i fazan.

Pored navedenih vrsta, lov se vrši i na migratorne vrste: divlja guska (lisasta i glogovnjača), divlja patka (gluvara, ridoglava, zviždarka, pupčanica i kržulja) i prepelica. Utvrđivanje odstrelnih kvota na godišnjem nivou je, prema važećem Godišnjem planu gazdovanja 2015/2016 za lovište posebne namene "Koviljski rit" u korelaciji sa brojnošću divljih gusaka i pataka. S obzirom da je aktivnost Korisnika lovišta kojom se utiče na brojnost ovih vrsta, lovna aktivnost, prema navedenom Planu ona je strogo kontrolisana i planiran je

godišnji odstrel divljih gusaka do 10 jedinki, divljih pataka do 200 jedinki i prepelica do 50 jedinki.

Zaštićeno područje SRP „Koviljsko- petrovaradinski rit“ se graniči ili jednim delom preklapa sa teritorijama 5 lovišta: „Gornji Srem“, „Ratno ostrvo“, „Kovilj-sever“, „Kovilj-jug“ i „Doroška“ (Karta 6). Navedena lovačka udruženja na teritorijama svojih lovišta sprovode lovno turističke aktivnosti zahvaljujući prisutnim vrstama divljači (Tabela 5).

Deo lovišta „Gornji Srem“ se preklapa sa delom Rezervata koji je sa desne strane reke Dunav. Ovaj deo Rezervata ima veliki uticaj na pomenuto lovište jer predstavlja najkvalitenije stanište za opstanak i gajenje krupne divljači. Postoji i potencijalna opasnost za opstanak divljači od visokog vodostaja Dunava. Tom prilikom divljač ne može da izlazi iz nebranjenog dela u druge delove zbog blizine pruge, naselja, puta i dr. Korisnik lovišta u takvoj situaciji mora spašavati ugroženu divljač. Kako nema poljoprivrednih površina nema ni šteta od divljači.

Granica između lovišta „Ratno ostrvo“, „Kovilj –sever“, „Kovilj-jug“ i „Doroška“ i Rezervata je istovremeno i granica između branjenog i nebranjenog dela Dunava tako da divljač iz Rezervata prelazi u ova lovišta ne samo za vreme dnevnih i sezonskih migracija iz šume u polje u potrazi za hranom već i u periodu visokog vodostaja Dunava. Tada područje Rezervata u većoj ili manjoj meri biva poplavljeno, u dužem ili kraćem vremenskom periodu u zavisnosti od toga u kom delu godine je vodostaj nepovoljan, što primorava divljač na migraciju u ova lovišta. Time se povećava broj i kvalitet divljači što predstavlja doprinos lovno-turističkoj ponudi lovačkih udruženja koja gazduju okolnim lovištima.

Tabela 5: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|----------|----------------|----------------|---------------------|----------|---------------|--|
| Novi Sad | „Gornji Srem“ | Severnosremsko | LU „Novi Sad“ | Novi Sad | 9.553,06 | divlja svinja, fazan |
| Novi Sad | „Ratno ostrvo“ | Južnobačko | LU „Neoplanta 1884“ | Novi Sad | 8.154,09 | srna, divlja svinja, fazan |
| Novi Sad | „Kovilj-sever“ | Istočnobačko | LU „Novi Sad“ | Novi Sad | 11.030,77 | zec, fazan |
| Novi Sad | „Kovilj-jug“ | Južnobačko | LU „Novi Sad“ | Novi Sad | 3.228,37 | divlja svinja, zec |
| Titel | „Doroška“ | Istočnobačko | LU „Šajkaška“ | Titel | 20.285,13 | srna, divlja svinja |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „OBEDSKA BARA“

Obedska bara je jedno od najstarijih zaštićenih područja na svetu i prvo Ramsarsko područje u bivšoj SFRJ a od 1994. godine je specijalni rezervat prirode, površine 9.820 ha sa zaštitnom zonom koja iznosi 19.611 ha. Ima verifikovan međunarodni status područja od izuzetnog značaja za ptice Evrope (IBA) pod nazivom Obedska bara RS020IBA, površine 23.000 ha. Takođe je i značajno područje biljaka (IPA).

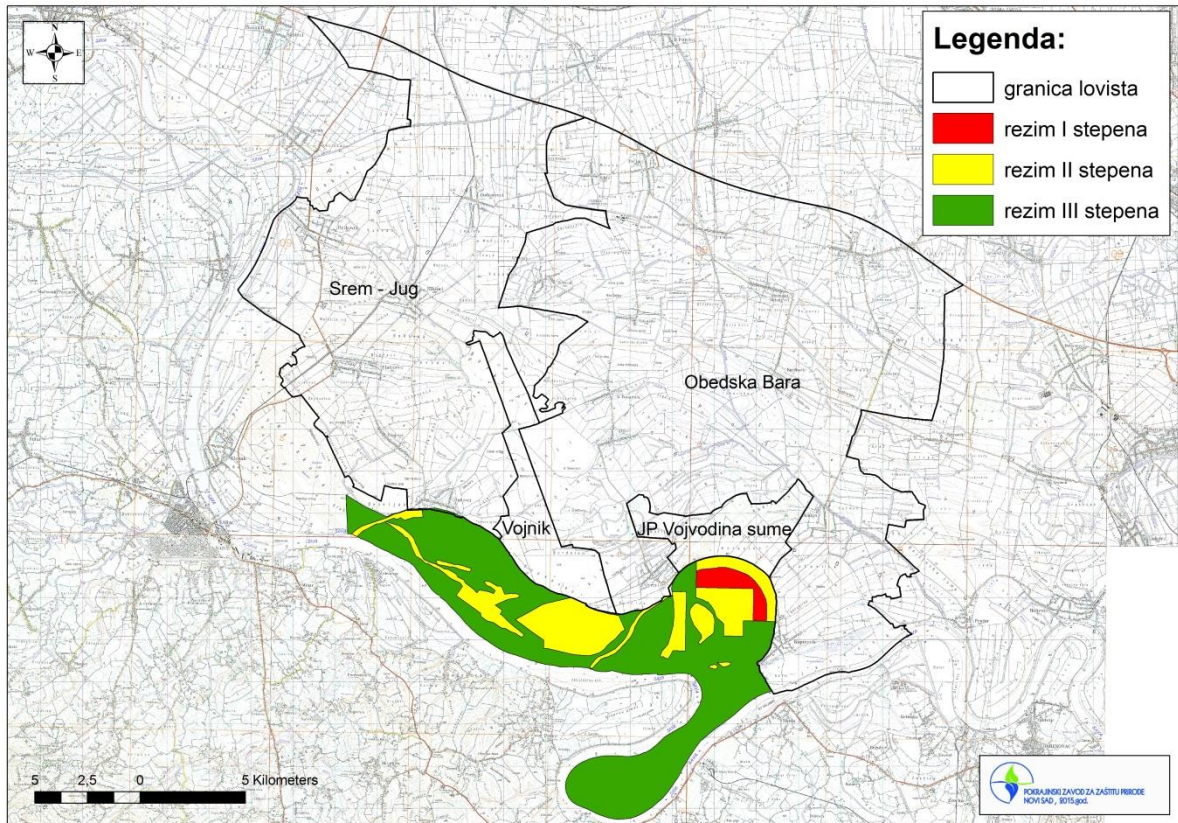
Prema Puzović i drugi (2009) osnovni ugrožavajući faktori Rezervata su prirodno zarastanje i izmena tradicionalnog načina korišćenja prostora. Posebno je poremećen odnos barskih, šumskih i livadskih staništa u prostornom rasporedu a i po površini. Glavne privredne delatnosti su šumarstvo i poljoprivreda. Lovstvo zastuljeno u manjem obimu ali su krivolov i lovokrađa česti.

U SRP „Obedska bara” uspostavljen je trostepeni režim zaštite prostora. Prema Uredbi o zaštiti SRP „Obedska bara“ lov je dozvoljen samo u režimu zaštite III stepena . Na manjem, severoistočnom delu zaštićenog područja je i deo lovišta „Posavsko lovište Kupinik“ kojim gazduje JP „Vojvodinašume“ koje je istovremeno i upravljač ovog zaštićenog dobra. „Posavsko lovište Kupinik“ je ustanovljeno na povšinama šuma, zemljišta i voda teritorije opštine Pećinci ukupne površine lovišta iznosi 8.740,95 ha. Ustanovljeno je rešenjem Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo broj 104-324-517/2011-05 od 24. Januara 2012. godine objavljeno u “Službenom listu Autonomne Pokrajine Vojvodine” broj 1 od 25. januara 2012 . godine. U lovištu Kupinik nema ograđenih delova lovišta nego je ono ustanovljeno kao otvoreno. Ukupna površina lovišta iznosi 8.740,95 ha. Glavne vrste gajene divljači su srna i divlja svinja a na osnovu analize ekoloških uslova sredine utvrđen je III bonitetni razred za obe vrste.

Prema uslovima zaštite prirode, koje je izdao Pokrajinski zavod za zaštitu prirode za izradu lovne osnove za lovište „Posavsko lovište Kupinik“, pored zabrane svih aktivnosti u režimu zaštite I stepena koje su propisane Zakonom o zaštiti prirode, zabranjene su sledeće lovne aktivnosti: uznemiravanje ptica u reproduktivnom periodu, tj. u vremenu od 1. aprila do 31. jula. Budući da reproduktivni period strogo zaštićene vrste orla belorepana (*Haliaeetus albicilla*) traje od 1. januara do 15. jula, zabranjeno je u tom periodu sprovoditi bilo kakve aktivnosti iz oblasti lovstva i gazdovanja divljači u krugu poluprečnika 500 metara od stabla na kome se nalazi gnezdo orla belorepana unutar lovišta. Zabrane se odnose i na sva gnezda orla belorepana koja budu sagrađena i zauzeta u periodu važenja Osnove. Takođe je zabranjeno je u periodu od 1. aprila do 1. jula sprovoditi bilo kakve aktivnosti iz oblasti lovstva i gazdovanja

divljači u krugu poluprečnika 500 metara od stabla na kome se nalazi gnezdo strogo zaštićenih vrsta crne rode (*Ciconia nigra*) i crne lunje (*Milvus migrans*) unutar lovišta.

Zaštićeno područje SRP „Obedska bara“ se graniči sa 4 lovišta: „Srem-jug“, „Obedska bara“ i vojni poligon „Nikinci“. Lovištem „Kupinik“ o kome je već bilo reči, se jednim delom preklapa za zaštićenim područjem i njime gazduje Upravljač rezervata (Karta 7).



Karta 7: SRP „Obedska bara“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Lovačka udruženja na svojim lovištima gazduju određenim vrstama divljači koje su značajne za razvoj lovnog turizma (Tabela 6). Rezervat ima veliki uticaj na gazdovanje divljom svinjom u lovištima „Srem-jug“ i „Obedska bara“ iako im je dodirna linija relativno malo u odnosu na površinu lovišta. Naime, divlje svinje koriste prostor Rezervata kao mesto trajnog boravka, a na prostor lovišta izlaze u potrazi za hranom. Srneća divljač, kao divljač ruba šuma, koristi granicu Rezervata i lovišta kao svog primarnog staništa. Deo Rezervata se graniči i sa vojnim poligonom „Nikinci“ na kome se pod uticajem redovnih vojnih aktivnosti divljač permanentno uznemirava i koja usled toga migrira u Rezervat a manjim delom periodično migrira u okolna lovišta. Ovim, specifičnim lovištem, LU „Vojnik“ iz Beograda. Lov se u ovom lovištu odvija na nekomercijalnoj osnovi, samo za članove udruženja koji moraju imati bezbedonosni sertifikat.

Tabela 6: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Obedska bara“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|---------|----------------|----------------|-------------------|---------|---------------|--|
| Ruma | „Srem-jug“ | Južnosremsko | LU „Sremac“ | Ruma | 21.149,42 | divlja svinja |
| Pećinci | „Obedska bara“ | Južnosremsko | LU „Obedska bara“ | Pećinci | 33.826,24 | srna, divlja svinja, zec, prepelica |
| Beograd | „Nikinci“ | | LU „Vojnik“ | Beograd | 3.600 | |

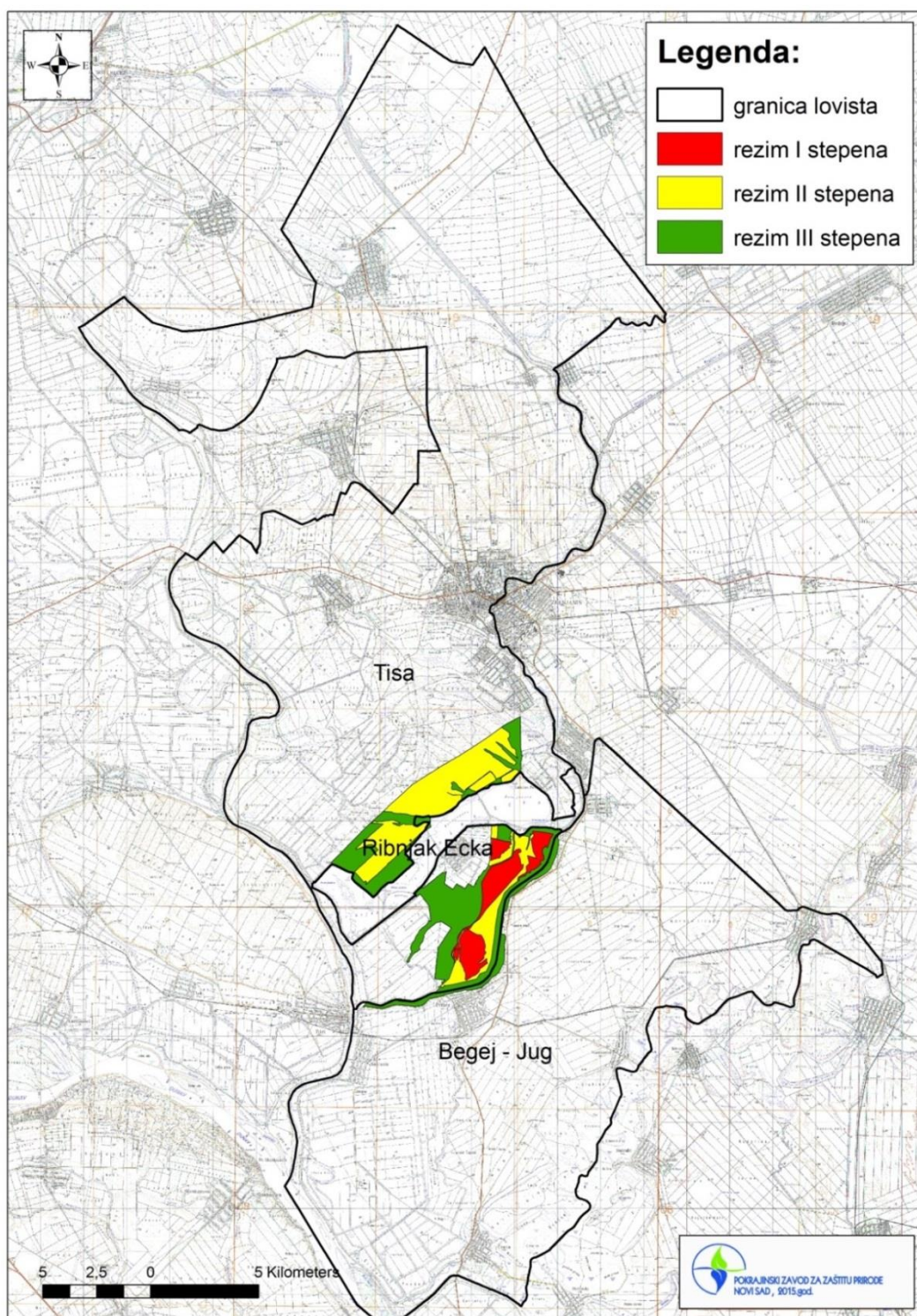
Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „CARSKA BARA“

SRP „Carska bara“ predstavlja mozaik barsko-močvarnih, šumskih, livadskih stepskih i slatinskih ekosistema sa raznovrsnim i bogatim živim svetom (Pil i drugi, 2010). Jedno je od najznačajnijih staništa za ptice pa ne čudi da je prostor Carske bare bio jedno od najpoznatijih lovišta na kome su boravili ljubitelji lova iz zemlje i inostranstva kao što su prestolonaslednik Franc Ferdinand, kralj Aleksandar Karađorđević, grof Čekonjić, princ Franc Jozef fon Braganca i mnogi drugi. Od 1996. godine Rezervat je Ramsarsko područje, a deo je i značajnog područja za ptice Evrope, pod nazivom Carska bara (RS011IBA), površine 11.570 ha. Takođe je i značajno područje biljaka (IPA). Površina rezervata iznosi 4.727 ha Prema Uredbi o zaštiti Rezervata utvrđen je trostepeni režim zaštite a lov je dozvoljen u režimu zaštite II stepena samo u prostornoj celini Mužljanski rit kao i na području režima zaštite III stepana. Na zaštićenom području nema utvrđenih lovišta ali upravljač Rezervata, Ribarsko gazdinstvo „Ečka“ ima ustanovljeno lovište „Ribnjak Ečka“ na površini registrovanog ribnjaka. Ovo lovište je uključeno između 2 odvojene celine zaštićenog područja. U smislu lovne divljači, najveći uticaj Rezervat ima na pomenuto lovište „Ribnjak Ečka“. Lovni turizam je veoma razvijen u ovom lovištu koje posećuju najviše inostrani lovci turisti a lov se uglavnom vrši na pernatu divljač. Lov na ovu vrstu divljači uvek nosi opasnost zbog mogućnosti odstrela strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta.

SRP „Carska bara“ u svom okruženju se graniči, pored lovišta „Ribnjak Ečka“ sa još 2 lovišta: „Tisa“, i „Begej-jug“. Lovištima „Tisa“ i „Begej-jug“ gazduje LU „Grad Zrenjanin“ iz Zrenjanina (Karta 8). Vrste divljači koje su prisutne na na staništima svih navedenih lovišta, a značajne su u lovnom turizmu navedenih korisnika, date su u Tabeli 7. Lovna aktivnost i divljač predstavljaju stalan izvor konflikta upravljača Rezervata i okolnih lovačkih udruženja. Konflikti proizilaze najčešće zbog štete divljači na okolnim poljoprivrednim površinama a nadoknadu snosi lovačko udruženje. Kako se najvrednija staništa nalaze na prostoru Rezervata, migracije divljači su česte i imaju sezonski karakter. Divljač pronalazi neophodni mir na prostoru Rezervata ali u vreme kada se na okolnim poljoprivrednim površinama nalaze kulture, divljač migrira radi ishrane. Te migracije uzrokuju stalan konflikt korisnika lovišta (LU „Grad Zrenjanin“) i Upravljača zaštićenog područja. Predstavnici lovaca smatraju da se divljač sakriva i nalazi mir u najvrednijim delovima Rezervata, na prostorima gde lov nije dozvoljen i gde ne mogu da izvrše redukciju populacija. Nesuglasice su dodatno uzrokovane složenom situacijom u kojoj korisnik lovišta „Ribnjak Ečka“ upravlja Rezervatom čija se teritorija

preklapa sa teritorijama lovišta „Tisa“ i „Begej-jug“ LU „Grad Zrenjanin“ čija je želja i namera bila da bude upravljač ovog zaštićenog područja.



Karta 8: SRP „Carska bara“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 7: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Carska bara“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|-----------|----------------|-----------------|-------------------------------|-------------|---------------|---|
| Zrenjanin | „Tisa“ | Severnobanatsko | LU „Grad Zrenjanjin“ | Zrenjanin | 52.715,44 | srna, divlja svinja, zec, fazan, divlje patke |
| Zrenjanin | „Ribnjak Ečka“ | Severnobanatsko | Ribarsko gazdinstvo „Ečka“ AD | Lukino selo | 2.297,90 | divlja svinja, divlje patke, divlje guske |
| Zrenjanin | „Begej-jug“ | Srednjobanatsko | LU „Grad Zrenjanjin“ | Zrenjanin | 29.607,32 | srna, divlja svinja, zec, fazan, divlje patke |

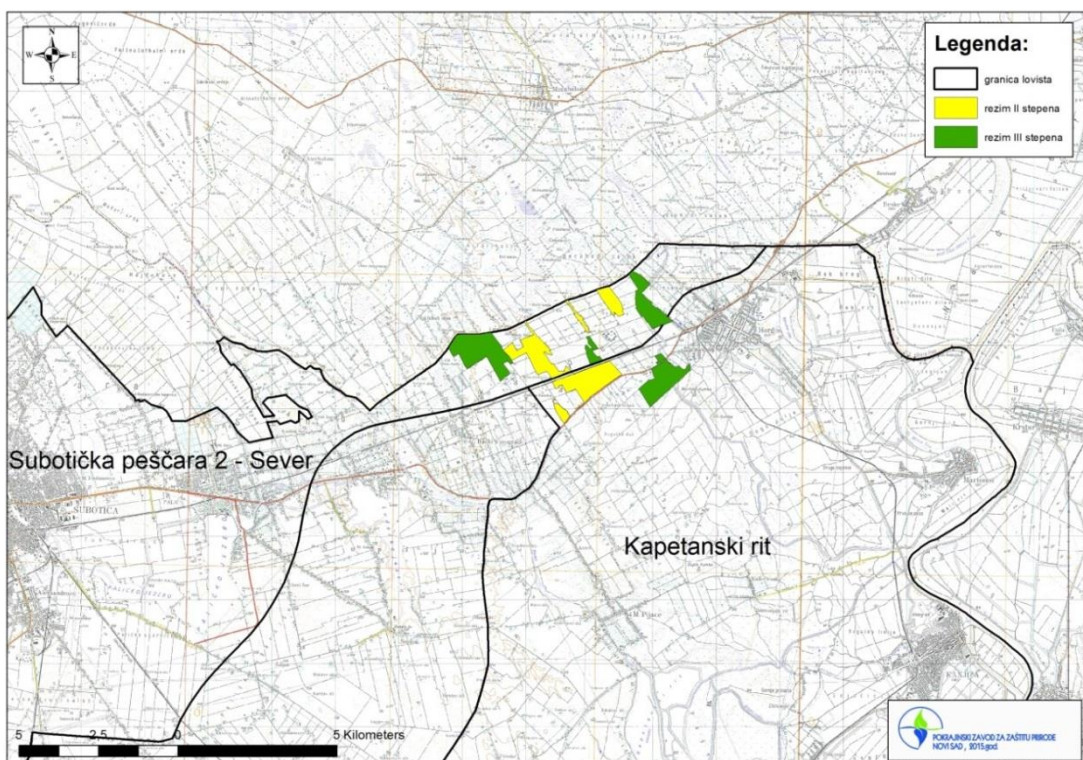
Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „SELEVENJSKE PUSTARE“

SRP „Selevenjske pustare“ odlikuje visoka raznolikost staništa ravničarskog tipa predela sa mozaično raspoređenim životnim zajednicama stepskog, slatinskog, peščarskog i močvarnog karaktera koje su specifične za ovo područje, kao i izuzetno visoki stepen florističkog diverziteta sa značajnim brojem najugroženijih vrsta izvorne panonske flore i faune. SRP „Selevenjske pustare“ predstavlja područje značajno za ptice (IBA područje) pod nazivom Subotička jezera i pustare pod oznakom RS002IBA površine 25.923 ha. Prema Puzović i drugi (2009) ugroženost IBA područja na Selevenju se ogleda u kovanju kanala i širenju alohtonih i invazivnih vrsta

Površina rezervata iznosi 677,03 ha dok zaštitna zona obuhvata 1.172,96 ha. Sastoji se od 10 područja veličine od 10-100 ha, od kojih se samo dva prostorno dodiruju. Ostala su odvojena obradivim površinama i saobraćajnicama. U okviru rezervata se nalazi i Selevenjska šuma, sa površinom oko 90 ha.

U Rezervatu je uspostavljen režim zaštite II i III stepena. Obzirom da je površina SRP „Selevenjske pustare“ mala i fragmentisana a izuzetnih prirodnih vrednosti, lov u okviru Rezervata je zabranjen. Fotosafari ili snimanje divljači je jedini mogući oblik lovnog turizma.



Karta 9: SRP „Selevenjske pustare“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 8: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Selevenjske pustare“

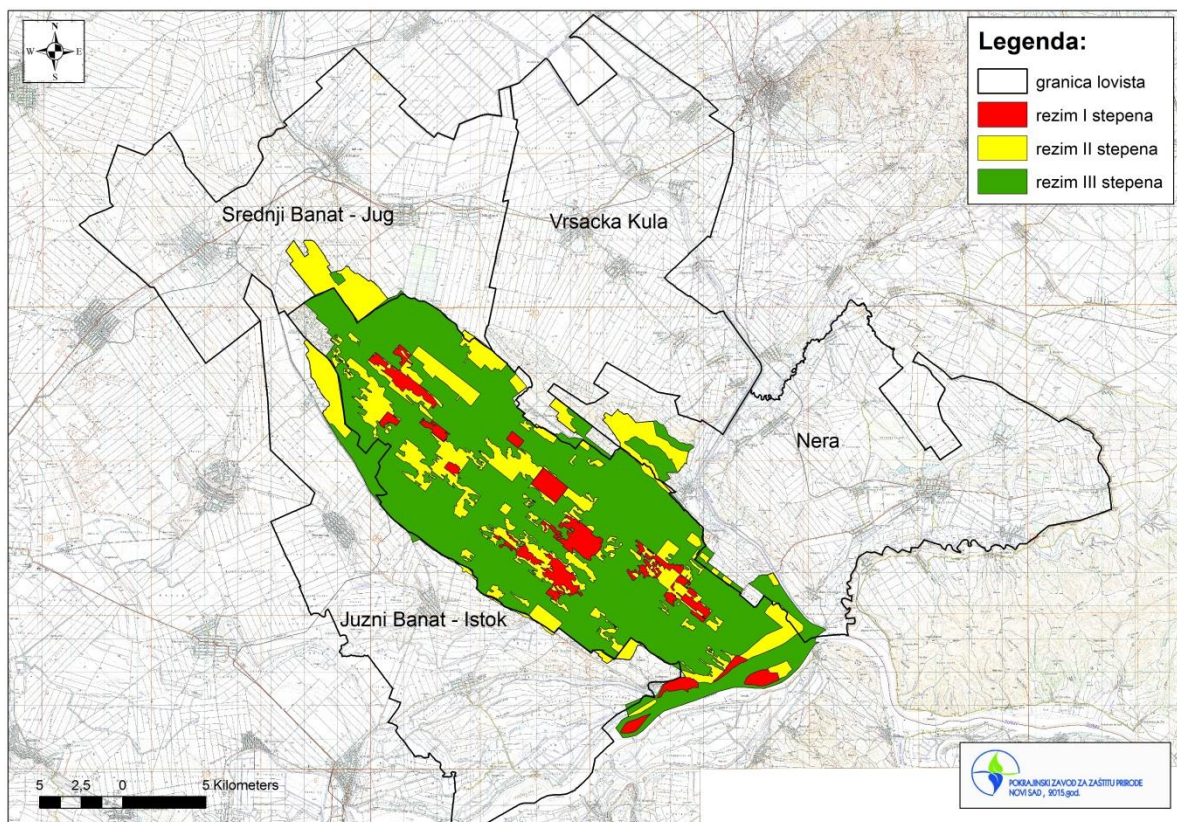
| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|----------|-------------------------------|----------------|------------------------|----------|---------------|--|
| Subotica | „Subotička peščara 2 - Sever“ | Severnobačko | LU „Subotička peščara“ | Subotica | 39.765,25 | Srna, zec, prepelica, grlica |
| Kanjiža | „Kapetanski rit“ | Severnobačko | LU „Kapetanski rit“ | Kanjiža | 38.303,18 | Srna, zec, prepelica, grlica |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

Zaštićeno područje SRP „Selevenjske pustare“ se preklapa sa teritorijom lovišta „Subotička peščara 2 - Sever“ i „Kapetanski rit“ (Karta 9). Lovištem „Subotička peščara 2 - Sever“ gazduje LU „Subotička peščara“ iz Subotice dok lovištem „Kapetanski rit“ gazduje LU „Kapetanski rit“ iz Kanjiže koja gazduju istim vrstama divljači značajnim za lovni turizam (Tabela 8). Nema značajnijih sukoba interesa na relaciji zaštićeno područje okolna lovišta je lovci poštuju mere i režime zaštite donešene Uredbom o zaštiti Rezervata i imaju dobru saradnju sa Upravljačem. Divljač boravi na zaštićenom području ali i izlazi na poljoprivredne kulture radi ishrane, gde se i lovi.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „DELIBLATSKA PEŠČARA“

SRP „Deliblatska peščara“ obuhvata najveću evropsku kontinentalnu peščaru, priobalje i deo Dunava sa adama. Predstavlja važan centar biodiverziteta Evrope, najznačajnije stepsko stanište u Srbiji dok deo Dunava je jedna od nezaobilaznih migratornih stanica i zimovališta ptica močvarica u srednjoj Evropi (Sekulić i Šinžar-Sekulić, 2010). Prostor rezervata je područje značajno za ptice (IBA područje) pod nazivom Deliblatska peščara pod oznakom RS015IBA površine 48.758 ha (Puzović i drugi, 2009). Deo rezervata “Labudovo okno” je Ramsarsko područje. Površina rezervata iznosi 34.829,32 ha u na njemu je ustanovljen trostepeni režim zaštite.



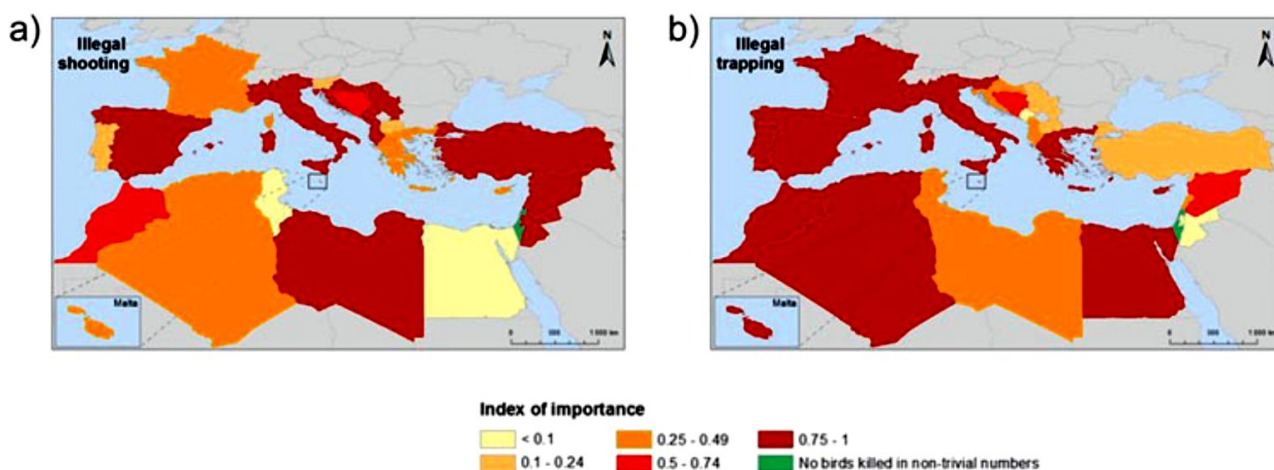
Karta 10: SRP „Deliblatska peščara“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Rešenjem Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo broj 104-324-223/2012-05 od 16.marta 2012.god. ustanovljeno je u okviru Lovne oblasti “Deliblatska peščara” Lovište “Deliblatska peščara” i dato na gazdovanje JP “Vojvodinašume”, rešenjem broj 104-324-223/2012-05-1 od 27.marta 2012.godine, na period od 20 godina.

Lovište „Deliblatska peščara“ prema načinu korišćenja prostora je lovište otvorenog i ograđenog tipa a prema nameni, lovište posebne namene. Ukupna površina lovišta „Deliblatska peščara,, iznosi 31.036,55 ha. Otvoreni deo lovišta ima površinu od 28.626,55 ha i na njemu se gaje sledeće vrste divljači: jelen, divlja svinja i srna i na delu otvorenog lovišta koji izlazi na Dunav - „Labudovo okno“ gde se odvija lov na lovne vrste pernate divljači. Ograđeno lovište ima površinu od 2.410,00 ha i sastoji se od tri dela i to: "Dragićev hat", "Šumarak" i "Flamunda". Ovi delovi lovišta karakteristični su po tome što su ograđeni pletenom žicom i služe za organizovanu proizvodnju i gajenje jelena-običnog i divlje svinje – "Dragićev hat" (1.930,00 ha) kao i za organizovanu proizvodnju, gajenje i lov pogonom divlje svinje – "Šumarak" (230,00 ha) i "Flamunda" (250,00 ha.).

Prema studiji zaštite SRP „Deliblatska peščara“ (Habijan i drugi, 1998) jedan od značajnih vidova korišćenja Peščare je i lovstvo. Prema Uredbi o zaštiti SRP „Deliblatska peščara“ lov je dozvoljen u režimu zaštite II i III stepena. Prirodni uslovi uz intervencije obezbeđivanja divljači dostupne vode, daju mogućnost opstanka atraktivnih lovnih vrsta a među kojima je najznačajnija jelen. Deliblatska peščara predstavlja idealno stanište za ovu vrstu i istovremeno omogućava atraktivan i isplativ lov, pre svega kroz lovni turizam. Pored jelena, na Peščari vrednu lovnu divljač predstavljaju srna i divlja svinja.



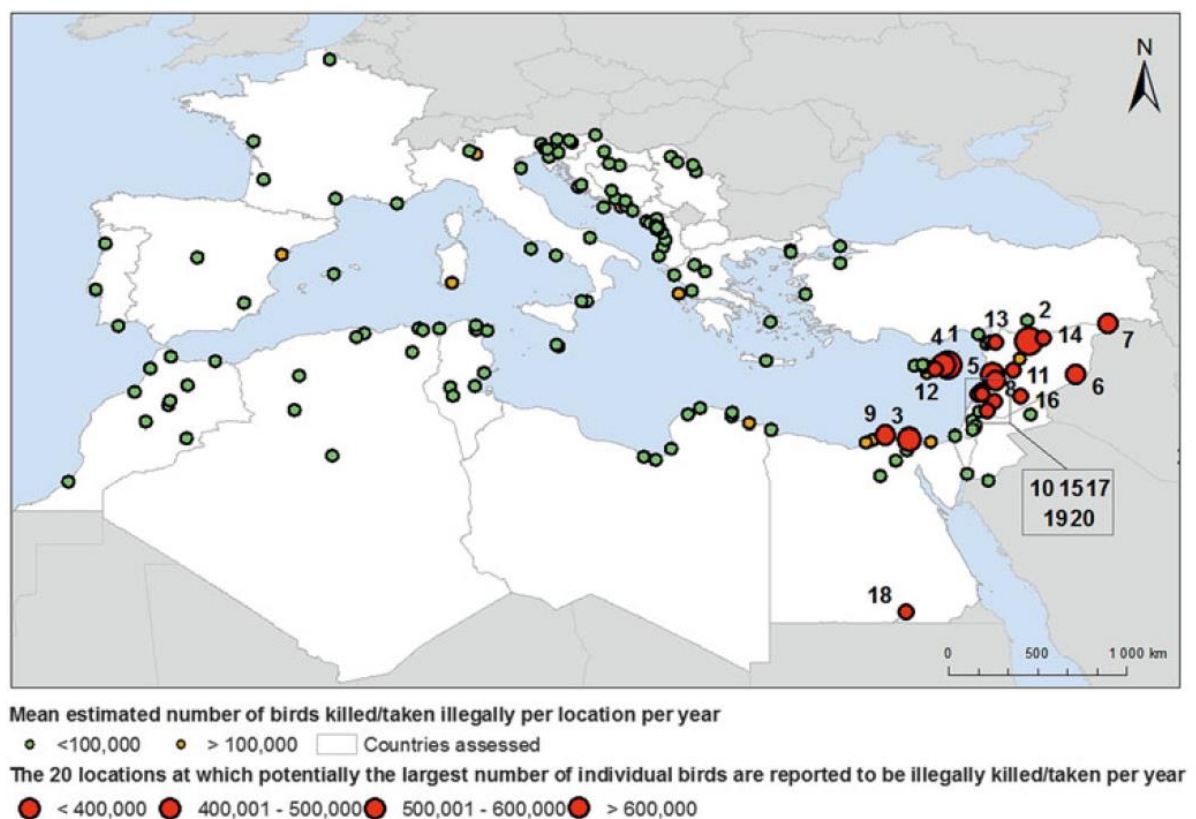
Slika 10: Prostorni prikaz nezakonitog ubijanja/hvatanja ptica u državama u obalsti Mediterana

Izvor:preuzeto iz *Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean*

Područje uz Dunav, Ramsarsko područje „Labudovo okno“, je jedno od specifičnih, jedinstvenih i očuvanih vodenih i močvarnih staništa u donjem toku Dunava u našoj zemlji. Ovaj prostor predstavlja jedno od najznačajnijih stecišta ptica močvarica, gnezdilište vrsta koje su globalno ugrožene i hranilište brojnih retkih i ugroženih vrsta ptica. U našoj zemlji svakako

predstavlja najznačajniju i najbogatiju migratornu stanicu avifaune (Stojnić, 2006). Zbog svega navedenog ovaj prostor je i atraktivno lovište na vodenu pernatu divljač. Brojni su ugrožavajući faktori na prostoru Labudovog okna ali posebno treba izdvojiti krivolov. Prema Stojnić (2006) krivolov je tradicionalno prisutan, ne samo na lovne vrste već i na strogo zaštićene i zaštićene vrste. U prilog tome govore i rezultati Izveštaja preliminarne procene obima i skale nezakonitog ubijanja i uzimanja ptica iz prirode u oblasti Mediterana (Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean) gde Brochet et al (2016) navode i našu zemlju kao prostor gde je prisutno nezakonito ubijanje ptica (Slika 10).

Autori u pomenutom izveštaju daju spisak najugroženijih lokacija gde se dešavaju nezakoniti odstrel ptica i gde je naveden i prostor SRP „Deliblatska peščara“, RP „Labudovo okno“. Prema ovim podacima srednja godišnja procena nezakonitog ubijanja ptica iznosi 13.329, minimalna 10.371, dok maksimalna godišnja procena nezakonitog ubijanja ptica iznosi 16.287 (Slika 11).



Slika 11: Prostorni prikaz najugroženijih lokacija nezakonitog ubijanja ptica u oblasti Mediterana

Izvor: preuzeto iz Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean, 2016

Pored problema sa ilegalnim odstrelom vodenih ptica postoji i problem sa organizovanim lovom u smislu nedostatka kontrole. Prema aktuelnoj lovnoj osnovi lovišta „Deliblatska peščara“ planirani odstrel za period od 10 godina iznosi, za divlju patku gluvaru 20.000 jedinki (godišnja kvota je 2000), za divlju patku krdžu 2000 jedinki (godišnja kvota iznosi 200 jedinki) i za crnu lisku 1.000 (godišnja kvota 100 jedinki). Korisnik lovišta pre početka sezone lova ugovori prodaju sa ino-partnerima celokupne godišnje kvote odstrela. Lovci turisti su tokom lova često bez pratnje stručnog pratioca, što je prema Zakonu o divljači i lovstvu obavezno, pa korisnik nema evidenciju tačnog broja kao ni vrsta odstreljenih ptica. Problem je još veći imajući u vidu činjenicu da je izvoz mesa divljači nemoguć legalnim putem tako da i lovcu turisti nije u interesu da se pronađe sva odstreljena divljač. Pored toga, niko sa sigurnošću ne može da utvrdi da li lovci razlikuju lovne od strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta. Za ovo je takođe značajno prisustvo stručnog pratioca u lovu koji treba da bude dovoljno stručan da razlikuje ove vrste.

Prema studiji zaštite SRP „Deliblatska peščara“ (Habijan i drugi, 1998) lov na migratorne vrste u budućnosti treba smanjivati na račun uzgajališta plovuša koja treba locirati na područja van zaštićenog prirodnog dobra. Preporuka studije zaštite je, takođe, da treba postojeću i buduću ponudu u lovnom turizmu dopuniti ponudom „lova kamerom“, koji, s obzirom na izuzetnost područja, treba smatrati značajnim segmentom lovstva budućnosti. Prema Delić i Krizmanić (2016) planiranje kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja odstrela migratornih vrsta mora se izvršiti uključivanjem većeg broja relevantnih faktora, koji se mogu dobiti samo sprovođenjem definisanih metoda biološkog monitoringa verifikovanih od strane naučno istraživačkih institucija.

Nakon svega iznetog stav autora je da bi lov na prostoru Labudovog okna trebalo potpuno zabraniti.

SRP „Deliblatska peščara“ se graniči i preklapa sa teritorijama 4 lovišta. „Južni Banat-Istok“, „Srednji Banat-Jug“, „Vršačka kula“ i „Nera“ (Karta 10). Gotovo cela dužina zaštićenog područja se graniči i na manjem delu preklapa sa lovištem „Južni Banat-Istok“. Severni i severoistočni deo rezervata se graniči sa lovištem „Srednji Banat-Jug“. Istočni i najmanji deo rezervata se graniči sa lovištem „Vršačka Kula“. Jugoistočni deo rezervata se graniči i preklapa sa teritorijom lovišta „Nera“. Osim lovišta „Srednji Banat-Jug“ koje je siromašno divljači, ostala lovišta gazduju istim vrstama divljači (Tabela 9).

Tabela 9: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Deliblatska peščara“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|------------|---------------------|---------------------|-------------------|------------|---------------|--|
| Kovin | „Južni Banat-Istok“ | Srednjebanatsko | LU „Kovin“ | Kovin | 26395,59 | jelen, divlje patke, divlje guske |
| Alibunar | „Srednji Banat-Jug“ | Srednjebanatsko | LU „Srndać“ | Alibunar | 26.441,44 | lisica, šakal |
| Vršac | „Vršačka kula“ | Deliblatska peščara | LU „Vršačka Kula“ | Vršac | 26.607,32 | jelen, srna, divlje patke, divlje guske |
| Bela Crkva | „Nera“ | Deliblatska peščara | LU „Lovac“ | Bela Crkva | 29.116,82 | jelen, srna, divlje patke, divlje guske |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

Za lovišta u okruženju Rezervata karakteristično je da veći uticaj na njih ima granica nego delovi koji se preklapaju, jer su mesta na kojima se teritorije preklapaju pod antropogenim uticajem (vikend-naselja, pašnjaci) što negativno utiče na divljač. Iako za divljač Rezervat predstavlja mesto stalnog boravka, zbog nedostatka vode i hrane većim delom godine divljač migrira u okolna lovišta u potrazi za istim. U najvećoj meri ovaj uticaj se odnosi na gajene vrste krupne divljači. U delu pored Dunava, rezervat ima veliki uticaj na brojnost ptica močvarica jer „Labudovo okno“ predstavlja zimovalište za veliki broj migratornih vrsta koje u svojim aktivnostima vezanim za pronalaženje hrane odlaze u susedna lovišta a predstavljaju veoma atraktivnu lovno turističku ponudu.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „OKANJ BARA“

Specijalni rezervat " Okanj bara " stavlja se pod zaštitu radi očuvanja kompleksa slatina, zaslanjenih bara različitog saliniteta i livadsko-stepske vegetacije sa brojnim životinjskim vrstama karakterističnim za slanu podlogu. Zajedno sa Slanim Kopovom i barom Rusandom predstavlja jedno od 3 najreprezentativnija i najatraktivnija očuvana slana jezera u našoj zemlji. Prostor rezervata je de područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom "Okanj i Rusanda" a pod oznakom RS010IBA površine 10.194 ha (Puzović i drugi, 2009). Prostor rezervata je i značajno botaničko područje (IPA – Important Plant Area) pod nazivom „Srednji Banat I". U cilju uspostavljanja EU ekološke mreže NATURA 2000, područje Okanj bare, kao jedno od centralnih područja nacionalne ekološke mreže, biće obrađeno kao Natura područje u Republici Srbiji budući da obuhvata prioritete tipove staništa u panonskom biljnogeografskom regionu (Panjković i drugi, 2011). Površina Rezervata iznosi 5.480,94 ha dok je površina zaštitne zone 4.143,00. Na zaštićenom području uspostavljen se režim zaštite I, II i III stepena.

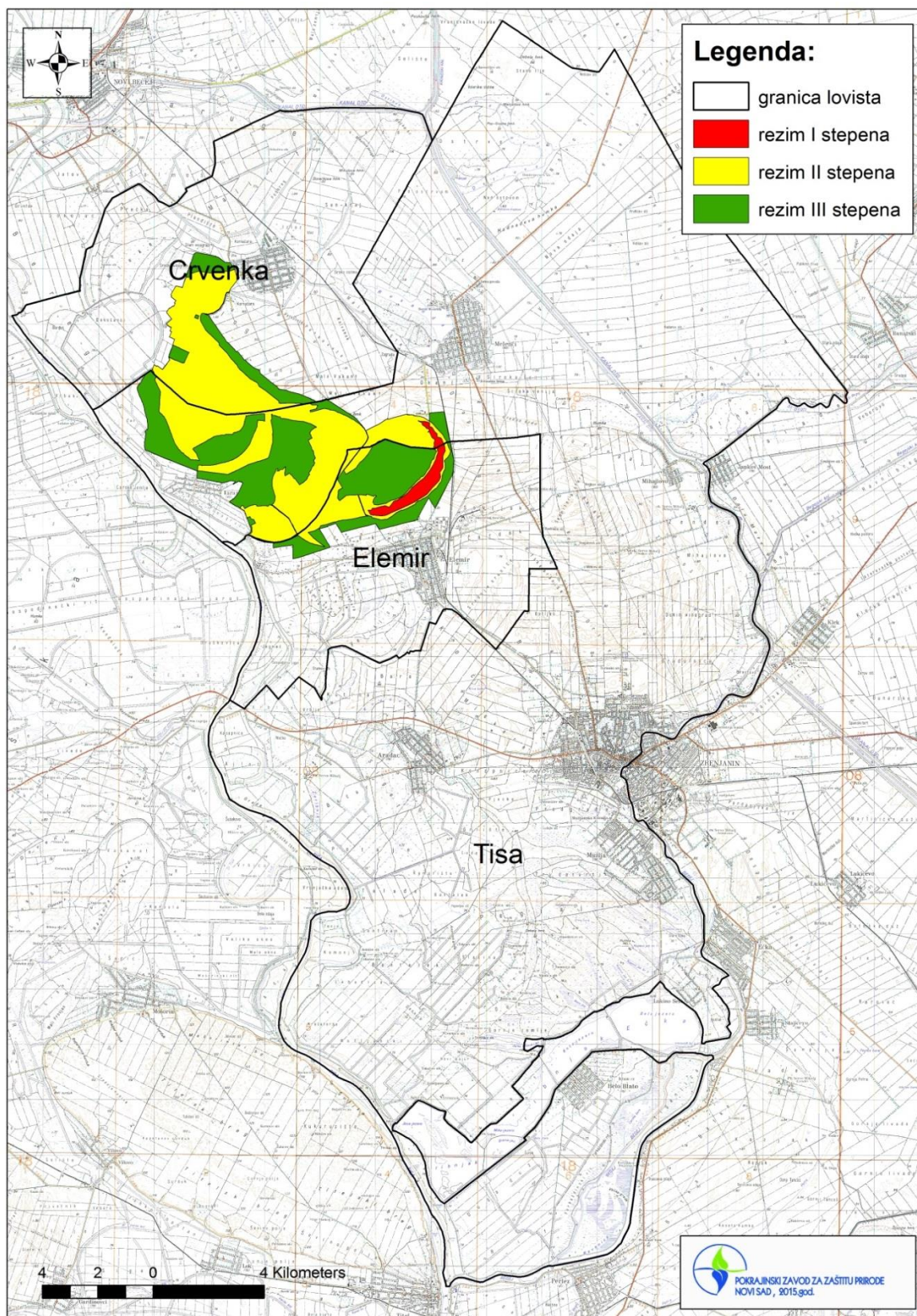
Prema uredbi o zaštiti SRP "Okanj bara" lov je dozvoljen u režimu zaštite II I III stepena. U režimu zaštite II stepena utvrđene su mere zabrane kao što su:

- uznemiravanje ptica, posebno u periodu gnežđenja (1. april –31. jul).
- lov na sitnu divljač od 1. aprila do 1. jula;
- lov na udaljenosti manjoj od 200 m od Okanj bare i pucanje u pravcu zone režima zaštite I stepena.

Ugrožavajući faktori na prostoru Rezervata u odnosu na lovne aktivnosti su krivolov i uznemiravanje prica na jezeru. Pored toga, postoji i neslaganje lovačkih udruženja, čija se lovišta graniče ili preklapaju sa teritorijom rezervata, sa propisanim merama zaštite.

Specijalni rezervat prirode "Okanj bara" se graniči ili preklapa sa teritorijama 3 lovišta Severnobanatskog lovnog područja: "Tisa", "Elemir" i "Crvenka" (Karta 11). Najveći deo rezervata se preklapa sa teritorijom lovišta "Tisa".

Uticao Rezervata je najveći na lovišta "Elemir" i "Crvenka" i to na ptice močvarice. Ove ptice borave u Rezervatu a hrane se na poljima izvan. Za oba lovišta poseban značaj imaju divlje patke (Tabela 10) koje predstavljaju lovno turističke vrste. U odnosu na srneću divljač najveći uticaj Rezervata je na lovište "Elemir" jer se najkvalitetnija staništa nalaze u Rezervatu. Na tim staništima srne borave i pronalaze zaklon i mir a hrane se na okolnim poljoprivrednim površinama. Takođe rezervat predstavlja utočište i za predatore, kakvi su šakal i lisica, na čiju brojnost okolna lovačka udruženja u maloj meri mogu da utiču.



Karta 11: SRP „Okanj bara“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 10: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Okanj bara“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|------------|-----------|-----------------|---------------------|-----------|---------------|---|
| Zrenjanin | “Tisa” | Severnobanatsko | LU “Grad Zrenjanin” | Zrenjanin | 51.715,44 | Srna, divlja svinja, zec |
| Zrenjanin | “Elemir” | Severnobanatsko | LU “Jedinstvo | Elemir | 6.939,41 | Srna, zec, prepelica, gugutka, divlje patke |
| Novi Bečej | “Crvenka” | Severnobanatsko | LU “Svetozar Berić” | Kumane | 10.518,04 | Srna, zec, prepelica, gugutka, divlje patke |

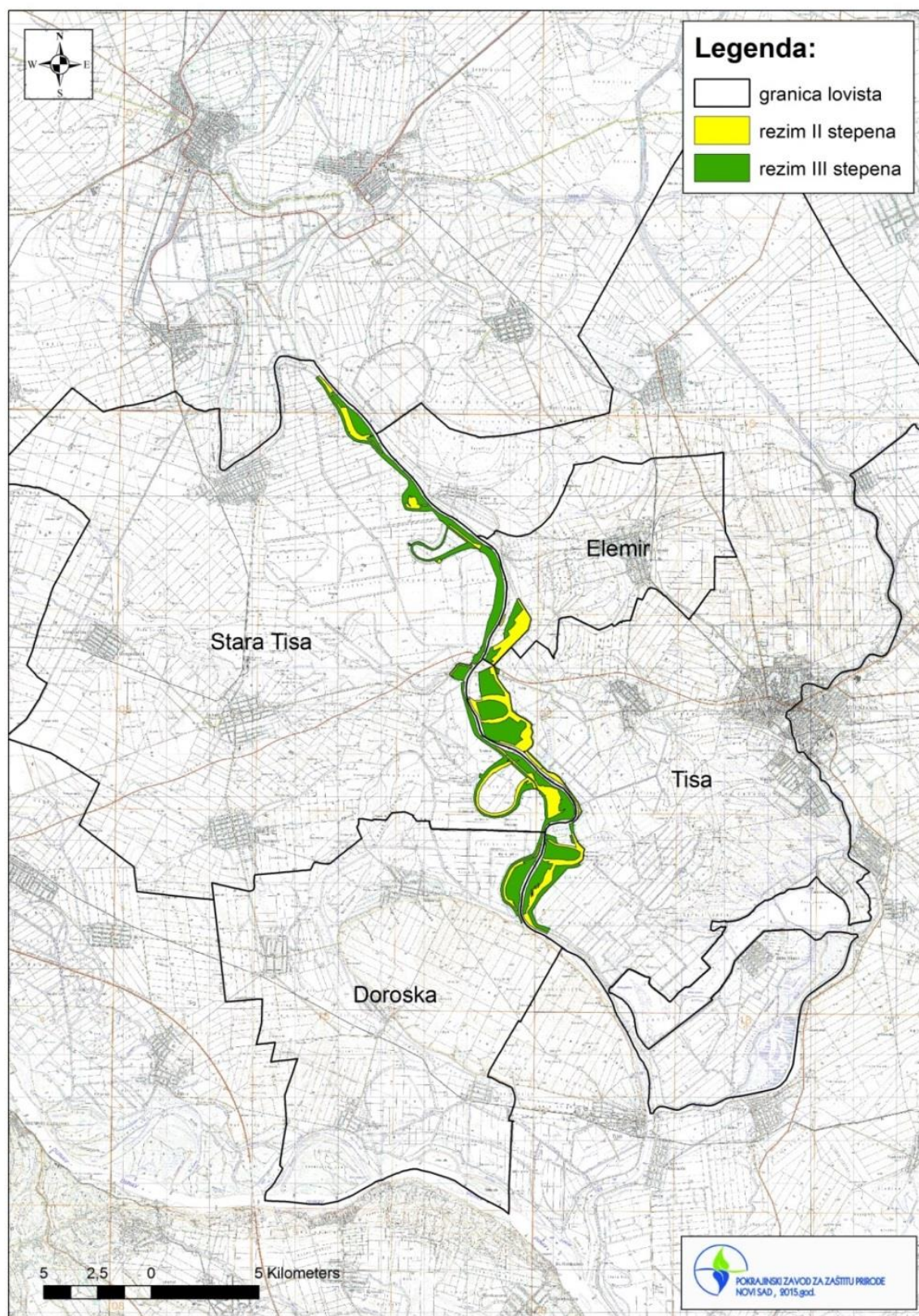
Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „RITIVI DONJEG POTISJA“

Specijalni rezervat prirode „Ritovi donjeg Potisja“ obuhvata osam starih meandara i pojas plavnih šuma u forlandu Tise koje se nalaze na prostoru između Parka prirode „Stara Tisa“ kod Bisernog ostrva i Specijalnog rezervata prirode „Titelski breg“. Smeštene su sa leve i desne strane današnjeg toka ove međunarodne reke i povezani kontinuiranim u velikoj meri očuvanim šumskim kompleksom. Uredbom o ekološkoj mreži („Sl. glasnik RS“, br. 102/2010) ovo zaštićeno područje je izdvojeno kao deo ekološkog koridora od međunarodnog značaja reke Tise u Republici Srbiji (Pil i drugi, 2012). Na području Rezervata uspostavljeni se režimi zaštite II i III stepena. Površina Rezervata je 3.010,66ha dok površina zaštitne zone iznosi 4.165,39 ha. Prema Uredbi o zaštiti SRP „Ritovi donjeg Potisja“ na celom zaštićenom području lov je zabranjen na otvorenim vodenim površinama i ograničen na period od 15.08. do 15.03. Lov i ubijanje ptica, pogotovo grabljivica i sivih čaplji, sporadično se dešavaju na mrtvajama i u široj okolini. Lov vodenih ptica, kao faktor uznemiravanja, može biti posebno nepovoljan u periodu seobe i gnežđenja te je iz tih razloga i ograničen na gore navedeni period.

Ceo prostor zaštićenog područja preklapa se sa 4 lovišta kojima gazduju određena lovačka udruženja (Karta 12). Ova udruženja u većoj ili manjoj meri imaju razvijen lovni turizam na određene vrste lovne divljači (Tabela 11) koje se sreću i na zaštićenom području.

Kao i sva lovišta Potisja, i navedena se odlikuju veoma dobrim stanišnim uslovima, posebno za srneću divljač i zeca. Zaštićeno područje ima presudan uticaj na gazdovanje divljim svinjama jer se na njemu nalaze najvrednija staništa za gazdovanjem ovom divljači, dok u okolnim lovištima ne postoje takva staništa i uslovi. Takođe, Rezervat ima značajan uticaj i na brojnost ptica močvarica ali i predatora (šakal, lisica) koji imaju najpovoljnije uslove za život upravo na prostoru rezervata.



Karta 12: SRP „Ritovi donjeg Potisja“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 11: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Ritovi donjeg Potisja“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|-----------|--------------|-----------------|---------------------|-----------|---------------|---|
| Žabalj | „Stara Tisa“ | Istočnobačko | LU „Stara Tisa“ | Žabalj | 4.176,24 | srna, divlja svinja, zec |
| Zrenjanin | „Tisa“ | Istočnobačko | LU „Grad Zrenjanin“ | Zrenjanin | 52.760,25 | srna, divlja svinja, zec |
| Zrenjanin | „Elemir“ | Severnobanatsko | LU „Jedinstvo“ | Elemir | 6.925,81 | srna, zec, prepelica, gugutka, divlje patke |
| Titel | „Doroška“ | Istočnobačko | LU „Šajkaška“ | Titel | 20.283,14 | srna, divlja svinja |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „PAŠNJACI VELIKE DROPLJE“

SRP „Pašnjaci velike droplje“ predstavlja mozaik ravničarskih stepskih, slatinskih i barskih ekosistema. Temeljna vrednost ovog prirodnog dobra je jedina preostala populacija velike droplje (*Otis tarda*) u Srbiji, na jugoistočnom rubu njenog srednjeevropskog areala. Velika droplja se nalazi na Svetskoj Crvenoj Listi (IUCN: Red List) ugroženih vrsta i predstavlja Strogo zaštićenu vrstu u (Stojnić i drugi, 2011).

Prostor rezervata je deo područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom „Pašnjaci velike droplje“ a pod oznakom RS008IBA površine 20.522 ha (Puzović i drugi, 2009). Takođe, specijalni rezervat prirode „Pašnjaci velike droplje“, kao i potes „Veliki Siget“ su deo botanički značajnog područja (IPA) pod nazivom „Severni Banat“.

U cilju očuvanja poslednjeg utočišta ove vrste u našoj zemlji, kao i njenih najvrednijih staništa, 1997. godine je uspostavljeno zaštićeno prirodno dobro na površini od 979,43 ha. Specijalni rezervat prirode «Pašnjaci velike droplje» poveren je na staranje Lovačkom udruženju «Perjanica» iz Mokrina. Rezultati višegodišnjeg rada na praćenju stanja i očuvanju i unapređenju jedine populacije ove vrste u Srbiji, ukazali su da je prostor na kome se odvija aktivnost velikih droplji mnogo širi od prvobitno zaštićenog područja. Osim toga, vremenom je postalo sve izraženije i raznovrsnije ugrožavajuće dejstvo ljudskih aktivnosti u okruženju. U cilju očuvanja jedinstvene populacije velike droplje i njenog staništa, neophodno je bilo pojačati mere zaštite, kako kroz aktivne mere čuvanja, prihranjivanja i upravljanja staništem i populacijom, tako i kroz proširenje postojećeg rezervata. Zbog svega navedenog sačinjena je nova studija zaštite, koja predviđa nove režime i mere zaštite na celokupnoj površini kao i povećanje i proširenje prostora pod zaštitom (Stojnić i drugi, 2011).

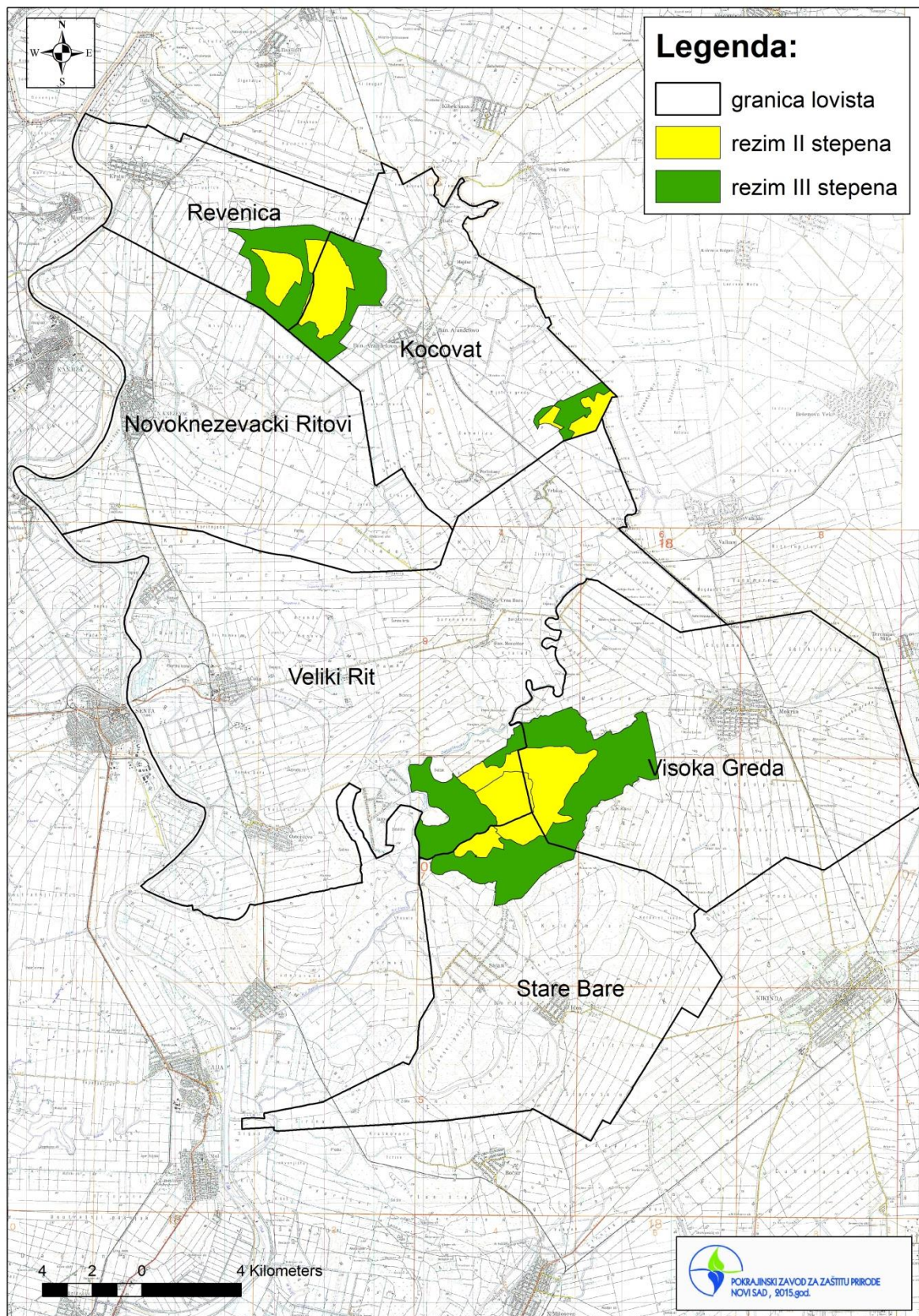
Prema novoj studiji zaštite rezervat se sastoji iz tri međusobno razdvojene celine: „Jaroš“, „Kočovat“ i „Siget“. Površina Rezervata iznosi 6.774,71 ha a na zaštićenom području utvrđeni su režimi zaštite II i III stepena. Prostorne celine pod režimom zaštite II predstavljaju najvažnija i najvrednija staništa velike droplje i drugih retkih i ugroženih vrsta. U cilju što boljeg usklađivanja potreba zaštite i unapređivanja prirodnih odlika propisane su mere zaštite za svaku celinu unutar režima zaštite II stepena. U prostornoj celini „Milina bara“ ograničava se lov, na strogo kontrolisani trofejni odstrel srndaća i kontrolu populacija predatora velike droplje (lisica, šakal, divlja svinja, svraka i vrana). U prostornoj celini „Jaroške livade“ ograničava se lov u periodu od 1. aprila do 30. juna, na strogo kontrolisani trofejni odstrel srndaća i kontrolu populacija predatora velike droplje. Na lokalitetima Siget i Kočovat ograničava se lov u periodu od 1. aprila do 30. juna.

Najznačajniji faktori ugrožavanja u odnosu na veliku droplju su pre svega predatori. Od sisara, najopasnije su lisice, psi litalice i čobanski psi (ponekad jazavci i kune). Kad je reč o pticama, vrane, čavke i gačci su potencijalni faktor ugrožavanja jaja. Jaja i ptice mogu ugroziti rode, galebovi, eje i mišari, kao i orlovi. Zato je redukcija grabljivica, posebno lisica jedna od najznačajnijih mera gazdovanja ovim područjem (Stojnić i drugi, 2011). Drugi značajan faktor ugrožavanje ove vrste je trofejni lov na srndaće, čija se sezona poklapa sa periodom šepurenja i gnežđenja velike droplje. Pucanje i kretanje ljudi i vozila u tom periodu predstavljaju značajan faktor ugrožavanja i uznemiravanja.

Treba istaći da je velika droplja u severnom Banatu u velikoj meri opstala jer ih lovci tradicionalno čuvaju, zato je prilikom uspostavljanja zaštite bilo logično da je lovačko udruženje "Perjanica" iz Mokrina želelo da bude upravljač Rezervata što se i desilo. .

Zbog oblika zaštićenog područja SRP „Pašnjaci velike droplje“ koji ne predstavlja jednu celinu već tri odvojena dela, teritorija rezervata se graniči ali i preklapa sa teritorijama 6 lovišta (Karta 13). Severni deo zaštićenog područja se naziva Siget i njegova teritorija se preklapa sa teritorijama lovišta „Revenica“ i „Kočovat“ a graniči se sa lovištem „Novokneževački Ritovi“. Istočni, najmanji deo zaštićenog područja, Kočovat, preklapa se sa teritorijom lovišta „Kočovat“ a graniči sa lovištem „Veliki rit“. Jugoistočno smešten, najveći deo zaštićenog područja naziva se Jaroš i preklapa se sa teritorijama 3 lovišta: „Veliki rit“, „Visoka greda“ i „Stare Bare“.

Rezervat zahvata teritorije svih lovišta i predstavlja njihove najočuvanije delove, osim lovišta „Novokneževački Ritovi“ sa kojim se samo graniči. Samim tim ovaj rezervat je i stanište većeg broja vrsta divljači, tokom cele godine ili u pojedinim godišnjim dobima. Na staništima sa razvijenom drvenastom i žunastom vegetacijom tokom cele godine borave divlje svinje i šakali dok se srne, zečevi i lisice (Tabela 12) uglavnom na tim prostorima koncentrišu zimi i u rano proleće, kada je vegetacija na agrobiocenoza vrlo oskudna. U periodu kada se vegetacija na poljoprivrednim površinama razvije, srne i zečevi se vraćaju na površine pod prirodnom vegetacijom dok divlje svinje i šakali odlaze na njih samo u potrazi za hranom.



Karta 13: SRP „Pašnjaci velike droplje“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 12: Osnovni podaci o lovištima u okruženju SRP „Pašnjaci velike droplje“

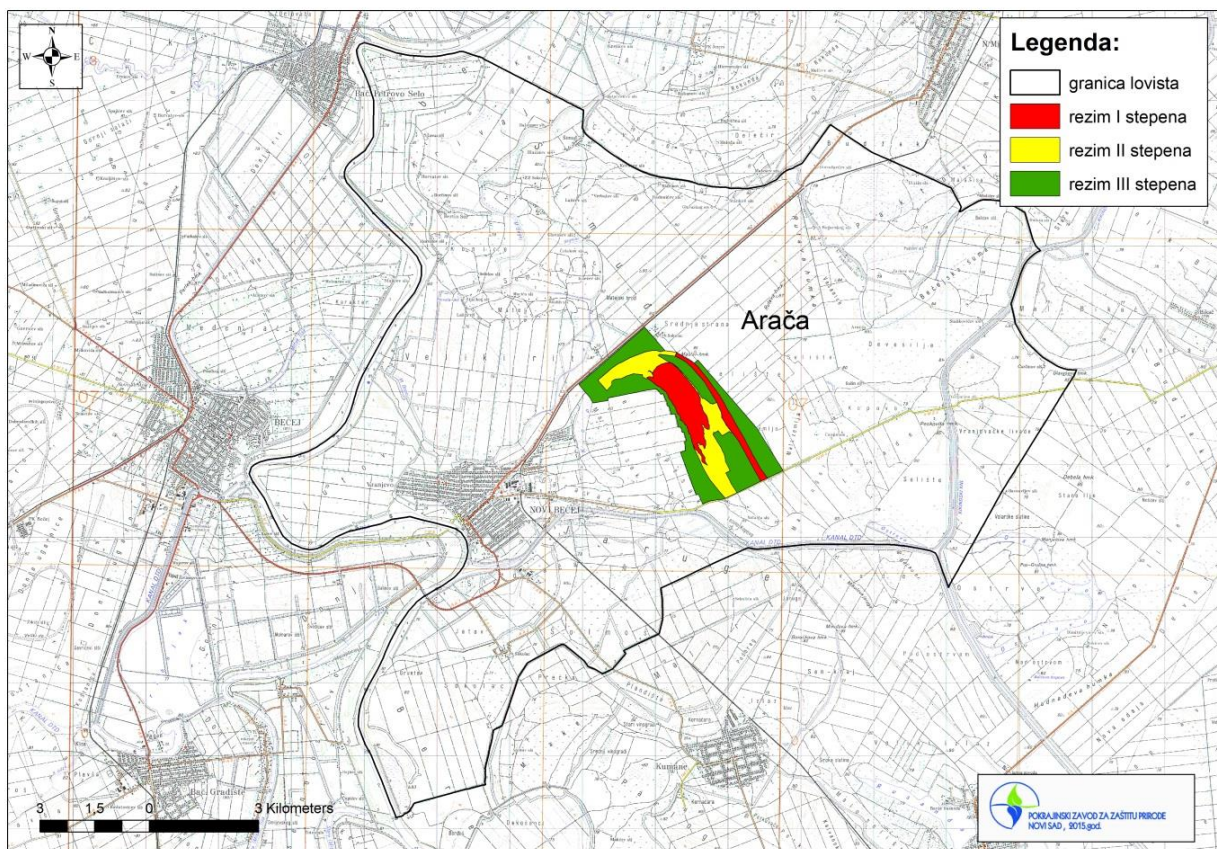
| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|---------------|-------------------------|-----------------|--------------------|---------------------|---------------|---|
| Novi Kneževac | „Revenica“ | Severnobanatsko | LU „Srpski Krstur“ | Srpski Krstur | 5.143,53 | srna, zec, prepelica, gugutka |
| Novi Kneževac | „Kočovat“ | Severnobanatsko | LU „Kočovat“ | Banatsko Arandelovo | 9.936,78 | srna, zec, prepelica, gugutka, lisica |
| Novi Kneževac | „Novokneževački Ritovi“ | Severnobanatsko | LU „Emil Talijan“ | Novi Kneževac | 12.728,48 | srna, zec, prepelica, gugutka, divlje patke |
| Čoka | „Veliki rit“ | Severnobanatsko | LU „Droplja“ | Čoka | 23.860,52 | srna, zec, prepelica, gugutka, divlja patka |
| Kikinda | „Visoka greda“ | Severnobanatsko | LU „Perjanica“ | Mokrin | 14.691,44 | srna, zec, prepelica, gugutka |
| Kikinda | „Stare Bare“ | Severnobanatsko | LU „Stare Bare“ | Sajan | 12.146,66 | srna, zec, prepelica, gugutka, divlje patke |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O

SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „SLANO KOPOVO“

SRP „Slano kopovo“ predstavlja jednu od poslednjih očuvanih bara na slatinama Vojvodine, specifičnu po jedinstvenim panonskim ekosistemima tipičnim za slane, muljevite bare i njihove povremene isušene delove. Površina Rezervata iznosi 976,44 ha. Rezervat je i mesto gnežđenja vrsta atipičnih za Panonsku niziju ali i jedinstvena selidbena stanica strogo zaštićenih vrsta kao što su ždral, sabljarka, šljugarice i mnoge druge. Prostor rezervata je deo područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom “Slano kopovo” a pod oznakom RS009IBA površine 9.344 ha. Faktori koji neposredno utiču na faunu ptica su ilegalno sakupljanje jaja i uništavanje gnezda na tlu od lisica, pasa i svinja (Puzović i drugi, 2009).

Na ovom prostoru uspostavljeni su režimi zaštite I, II i III stepena zaštite. Prema Uredbi o zaštiti SRP „Slano kopovo“ u režimu zaštite II stepena zabranjen je lov u pojasu od 100-200 m oko jezera i pucanje u pravcu režima zaštite I stepena, dok se obezbeđuje lov prema lovnoj osnovi. U režimu zaštite III stepena obezbeđuje se redukcija lisica.



Karta 14: SRP „Slano Kopovo“ sa režimima zaštite i lovište u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Iako je lov dozvoljen u praksi se na prostoru zaštićenog područja ne vrše se lovne aktivnosti osim lova na lisice. Na prostoru rezervata nema konflikata između lova i zaštite jer je isti upravljač i korisnik lovišta. Najznačajnija ponuda u lovnom turizmu predstavlja "lov kamerom i fotoaparatom" ne samo lovne divljači, već i drugih veoma atraktivnih vrsta ptica.

Zaštićeno područje SRP „Slano Kopovo“ se preklapa sa delom teritorije samo jednog lovišta „Arača“ (Karta 14). Ovo lovište zauzima površinu od 24096,47 ha i deo je Severnobanatskog lovnog područja. Lovištem gazduje LU „Novi Bečej“ iz Novog Nečēja, koje je istovremeno i upravljač Rezervata. Glavne vrste lovne divljači kojima se gazduje su: srna, zec, prepelica i gugutka. Rezervat ne pruža povoljne uslove za boravak gajenih vrsta divljači a ni vrstama značajnim za lovni turizam u ovom lovištu, te stoga nema poseban uticaj na aktivnosti lovnog turizma. Migratorne vrste ptica koje dolaze na područje Rezervata delom nisu lovne a delom nisu interesantne za lovni turizam. Kako je korisnik lovišta i Upravljač Rezervata, svoje lovno turističke aktivnosti je prilagodio merama zaštite propisanim za ovaj Rezervat.

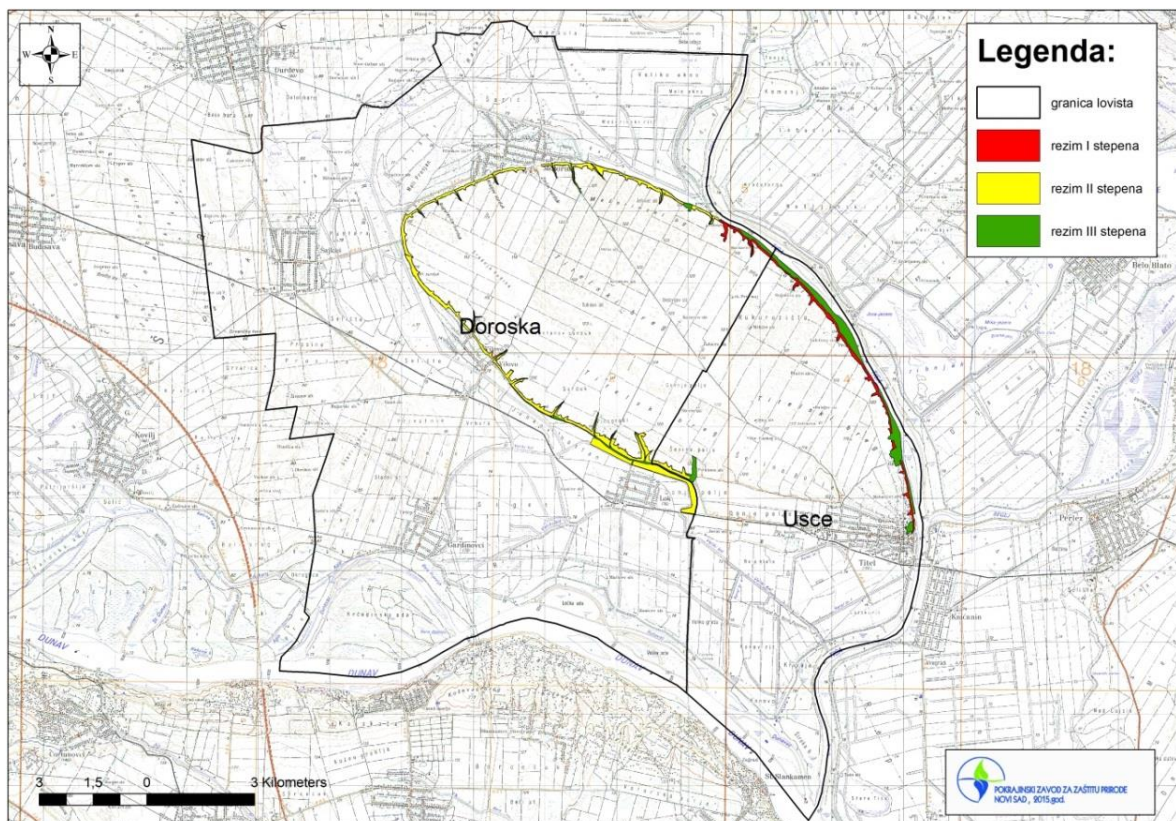
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE „TITELSKI BREG“

Specijalnog rezervata prirode "Titelski breg" predstavlja jedinstveni lesni plato po geomorfološkim odlikama i specifičnoj i očuvanoj reliktnoj, stepskoj vegetaciji koju naseljavaju karakteristične i brojne vrste faune. Prostor rezervata je deo područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom "Titelski breg" a pod oznakom RS006IBA površine 14.318 ha (Puzović i drugi, 2009).

Prema Uredbi o zaštiti SRP „Titelski breg“ na području Specijalnog rezervata prirode "Titelski breg" utvrđuju se režimi zaštite I, II i III stepena i zaštitne zone. Površina rezervata iznosi 496,05 ha dok zaštitna zoni iznosi površine 8643 ha. Prema Uredbi o zaštiti Rezervata lov se u režimu zaštite II stepena ograničava na sanitarni lov divljači, zaštitu i unapređivanje populacija divljači u lovištu i mere na unapređivanju staništa divljači dok se u režimu zaštite III stepena ograničava se na održivo gazdovanje populacijama i staništima autohtonih vrsta divljači, u skladu sa zakonom.

Od ugrožavajućih faktora značajan je krivolov koji je prisutan na celom prostoru Titelskog brega, iako u manjem obimu. Krivolov je najviše prisutan i prvi put evidentiran u blizini vikend naselja na Tisi, kod mošorina. Poseban problem je krivolov retkih i ugroženih vrsta. Krivolov je problem sa kojim se sreće i upravljač zaštićenog područja i okolna lovačka udruženja i ovaj zajednički problem i interes je stvorio veoma dobru saradnju zaštite i lovstva.

Zaštićeno područje SRP „Titelski breg“ se preklapa sa delom teritorije lovišta „Doroška“ i „Ušće“ (Karta 15). Oba lovišta pripadaju Istočno-bačkom lovnom području. Lovište „Doroška“, koje zauzima površinu od 20285,13 ha Lovištem gazduje LU „Šajkaška“ iz Titela a glavne vrste lovne divljači kojima se gazduje su: srna, divlja svinja i zec. Lovište „Ušće“ je površine 6876,83 ha a njim gazduje LU „Šljuka“ iz Titela. Glavne vrste divljači su: srna, divlja svinja i šakal. Uticaj Rezervata na lovišta je posebno značajan, jer ova divljač boravi najvećim delom na površini Rezervata, na kosinama obraslim vegetacijom, na njegovom severnom i severoistočnom delu uz Tisu gde su povoljna staništa za divlje svinje i šakale i lisice.



Karta 15: SRP „Titelski breg“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

PREDEO IZUZETNIH ODLIKA „SUBOTIČKA PEŠČARA“

PIO „Subotička peščara“ predstavlja specifičan mozaik staništa u kome se peščarska, stepska livadska i močvarna vegetacija ispresecana žbunastim i šumskim formacijama. Ovakav raspored uslovio je prisustvo retkih i zaštićenih vrsta flore i faune (Delić i drugi, 2003). Prostor zaštićenog područja je deo područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom „Subotička jezera i pustare“ a pod oznakom RS002IBA površine 25.923 ha. Površina

zaštićenog područja iznosi 5369,90 ha dok je površina zaštitne zone 2772,97 ha. Prema Uredbi o zaštiti PIO "Subotička peščara", na zaštićenom području uspostavljen je režim zaštite I, II i III stepena.

Na teritoriji zaštićenog područja PIO „Subotička peščara“ jedna od značajnih delatnosti je i lovstvo koje se odvija u lovištu "Subotičke šume". Lovište "Subotičke šume" ustanovljeno je Rešenjem Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu („Službeni list APV“ br.1/2012 izdat 25.01.2012. god.) kao lovište posebne namene.

Lovište je dato na gazdovanje JP "Vojvodinašume", ogranku preduzeća ŠG "Sombor", Rešenjem broj 104-324-123/2012-05-1 od 27.03.2012. godine, na period od 20 godina. Lovište „Subotička peščara“ je otvorenog i ograđenog tipa. Površina ograđenog lovišta iznosi 517,68 ha i ograda je podignuta sa ciljem da se unutar nje vrši intezivni uzgoj prvenstveno muflonske divljači. Pored muflona u ovom delu lovišta je unešen jelen lopatar i osim ovog inicijalnog unosa lopatara na populaciju ove vrste divljači imaju i stalne migracije jelena lopatara iz Mađarske. U ograđenom delu se gazduje i divljom svinjom. Površina otvorenog lovišta je 6.137,03 ha a glavne vrste gajene divljači su jelen lopatar, srna i divlja svinja. U lovištu postoji i fazanerijski i poligoni za lov na fazane.

Utvrđeni bonitetni razredi za gajenje vrste divljači u ovom lovištu su:

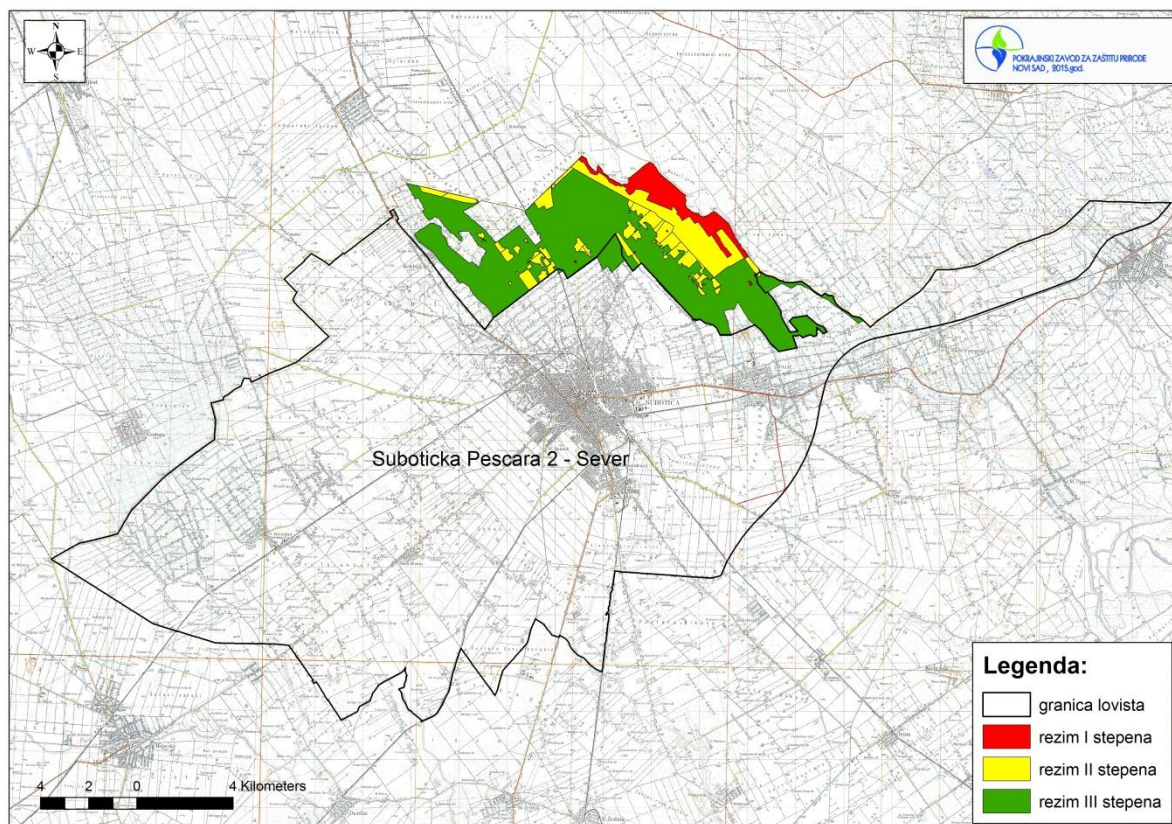
| | | |
|--------------------|-----|------------------|
| Za jelena lopatara | I | bonitetni razred |
| Za srnu | III | bonitetni razred |
| Za divlju svinju | II | bonitetni razred |
| Za muflona | I | bonitetni razred |

Lovište "Subotičke šume" ima razvijen lovni turizam. U samom lovištu nalazi se komforna lovačka kuća "Hrastovača" sa pet dvokrevetnih soba. Prosečan broj lovaca-turista iznosi oko 80 tokom lovne sezone, a u proseku se zadrže jedan dan u lovištu. Jedna od glavnih ponuda ovog lovišta je izuzetno kvalitetna muflonska divljač, koja je veoma atraktivna za strane lovce-turiste, jer nije toliko zastupljena u našim lovištima poput drugih lovnih vrsta.

Zaštićeno područje PIO „Subotička peščara“ se graniči i jednim malim delom preklapa sa teritorijom samo jednog lovišta Severnobačkog lovnog područja, a to je „Subotička Peščara 2-Sever“ (Karta 16). Površina ovog lovišta je 39765,25 ha a njim gazduje LU „Subotička peščara“ iz Subotice. Glavne vrste lovne divljači su: srna, zec prepelica i grlica.

Imajući u vidu da grad Subotica predstavlja barijeru između zaštićenog područja i lovišta, kao i da se na zaštićenom području nalazi lovište sa vrstama koje nisu interesantne za

lovni turizam u navedenom lovištu, uticaj zaštićenog područja na lovište „Subotička Peščara 2-Sever“ nema veći značaj.

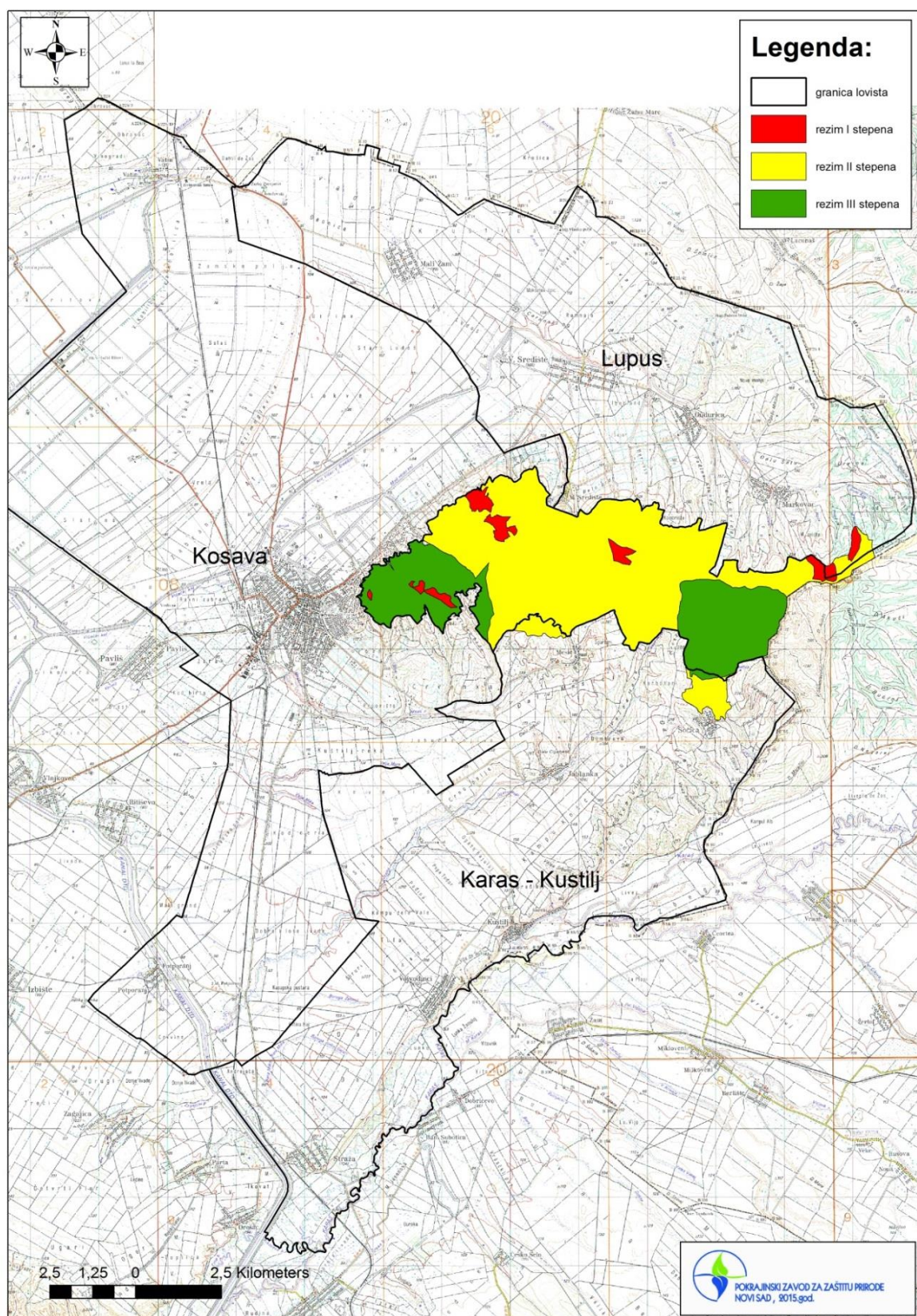


Karta 16: PIO „Subotička peščara“ sa režimima zaštite i lovište u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

PREDEO IZUZETNIH ODLIKA „VRŠAČKE PLANINE“

PIO „Vršačke planine“ predstavljaju izolovano brdovito i šumsko prostranstvo u jugoistočnom Banatu. Po svom geografskom položaju, orografskom izgledu, geološkim karakteristikama, kao i interesantnom biljnom i životinjskom svetu, predstavlja veoma specifično područje Vojvodine koje ima veliki naučni, zaštitni, sportsko-rekreacioni, turistički, privredni i drugi značaj. Prostor zaštićenog područja je deo područja značajnog za ptice (IBA područje) pod nazivom “Vršačke planine” a pod oznakom RS014IBA površine 12.069 ha. Površina zaštićenog područja iznosi 4.371 ha. Prema Odluci o zaštiti PIO „Vršačke planine“ propisani su režimi zaštite I, II i III stepena. Prema istoj Odluci lov je dozvoljena aktivnost u režimu zaštite II i III stepena zaštite. Obzirom da korišćenje zaštićenog područja podrazumeva različite delatnosti kao: šumarstvo, vinogradarstvo, lovstvo i mnoge druge brojni su i ugrožavajući faktori od kojih je značajno pomenuti krivolov i uznemiravanje ptica.



Karta 17: PIO „Vršачke planine“ sa režimima zaštite i lovišta u okruženju

Izvor: Informaciona baza Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode

Tabela 13: Osnovni podaci o lovištima u okruženju PIO „Vršačke planine“

| Opština | Lovište | Lovno područje | Korisnik lovišta | Sedište | Površina (ha) | Vrste divljači značajne za lovni turizam |
|---------|-----------------|---------------------|--------------------|---------|---------------|--|
| Vršac | “Lupus” | Deliblatska peščara | LU “Lovac” | Vršac | 10.901,70 | srna, divlja svinja, vuk |
| Vršac | “Košava” | Deliblatska peščara | LU “Fazan-Vršac” | Vršac | 21.237,76 | srna |
| Vršac | “Karaš-Kuštilj” | Deliblatska peščara | LU “Karaš-Kuštilj” | Vršac | 12.030,86 | divlja svinja |

Izvor: <https://195.178.40.83/lovistaAPV/>, „Vojvođanski lovac“ D.O.O.

Na prostoru zaštićenog područja jedna od delatnosti je i lovstvo. Rešenjem Pokrajinskog sekretara za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo broj 104-324-241/2012-05 od 16.marta 2012 god ustanovljeno je Lovište “Vršačke planine”. Objavljeno u "Službeni list APV" broj 7 od 16.marta 2012.godine ustanovljeno je lovište posebne namene "Vršačke planine" na površini od 6.032 ha čiji je korisnik JP „Vojvodinašume“. Površina lovišta iznosi 4.118,38 ha a glavne vrste gajene divljači su: srna, divlja svinja i zec. Iako je ovo područje veoma interesantno za razvoj lovnog turizma u dosadašnjem periodu iskoriscen je veoma mali deo potencijala.

Predeo izuzetnih odlika “Vršačke planine” se graniči ili preklapa sa teritorijama 3 lovišta (Karta 17). “Lupus”, “Košava” i “Karaš-Kuštilj” čiji su osnovni podaci dati u Tabeli 13. Sva tri lovišta pripadaju Lovnom području Deliblatska peščara. Najveći deo zaštićenog područja se preklapa sa teritorijom lovišta “Lupus”. Zapadni deo zaštićenog područja se preklapa sa teritorijom lovišta “Košava” Ostali deo zaštićenog područja se preklapa sa jednim delom teritorije lovišta “Karaš-Kuštilj”.

Zaštićeno područje ima veći uticaj na lovišta „Lupus“ i „Karaš-Kuštilj“ jer je njegov prostor šumovit na granicama sa ovim lovištima i prelazi u prostor obrastao šumom gde se divljač više zadržava, nalazi potreban mir i hranu. Granica zaštićenog područja i lovišta „Košava“ je pod vinogradima i pašnjacima na kojima se napasa stoka, antropogeni uticaj je izraženiji pa je usled smanjenja staništa na ovom prostoru koncentracija divljači manja.

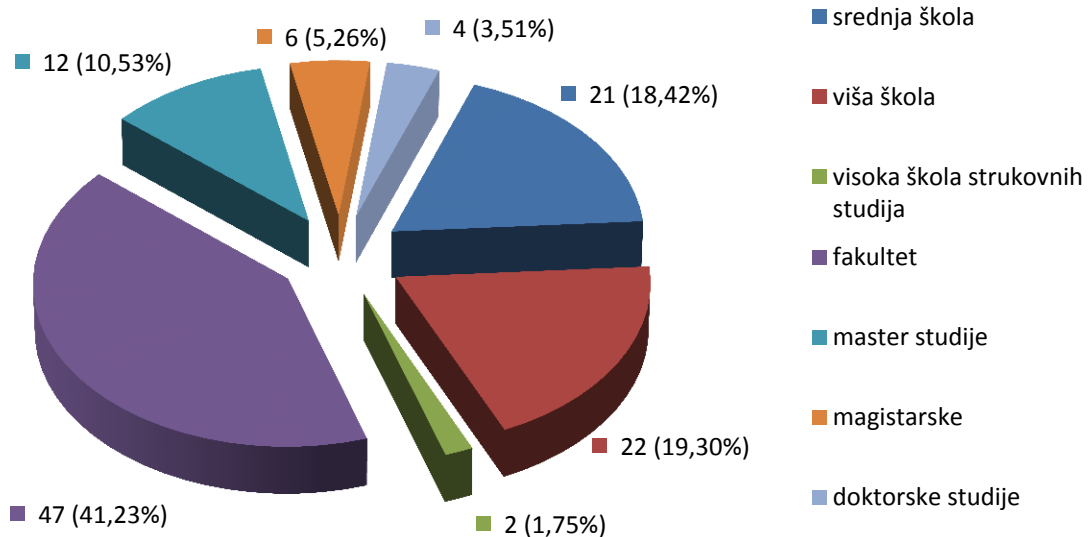
8. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

8.1. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA DOBIJENIH PRIMENOM ANKETNOG UPITNIKA

U narednom delu biće predstavljeni rezultati izvršenih analiza u kojima je korišćena deskriptivna analiza. Anketni upitnik se sastojao od 20 pitanja a popunilo ga je 114 ispitanika.

1. Vaš nivo obrazovanja

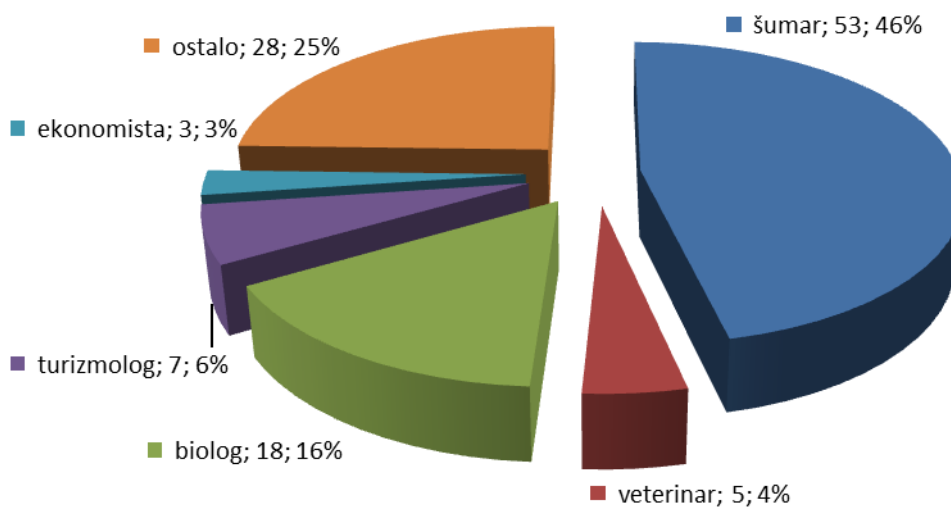
Početni deo anketnog upitnika vezan je za nivo i profil obrazovanja. Iz grafikona 1. se vidi da najveći broj ispitanika ima visoku stručnu spremu (fakultet) (42,2%) što zajedno sa master (11%), magistarskim (5%) i doktorskim stupnjem obrazovanja (4%) čini 60,5% ispitanika, što ukazuje da su zaposleni u zaštićenim područjima, lovstvu i nevladinom sektoru koji se bave zaštitom prirode, visoko obrazovani. Podjednak broj ispitanika ima srednju (18%) i višu školu (19%).



Grafikon 1: Struktura obrazovanja ispitanika

2. Profil obrazovanja

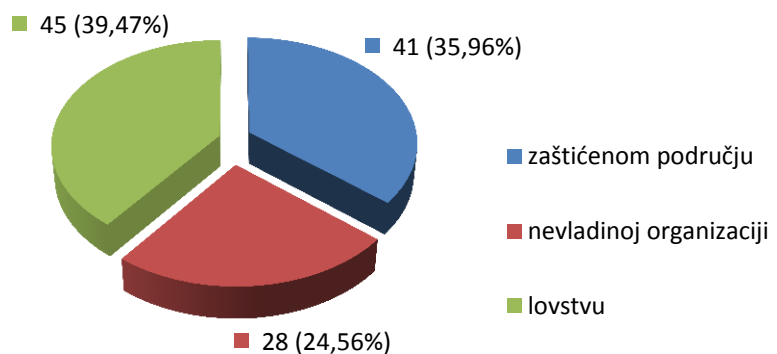
Kada je reč o profilu obrazovanja (Grafikon 2) najveći broj ispitanika je šumarske struke (46,5%) što je očekivano i logično obzirom da najveći broj zaposlenih u zaštićenim područjima a posebno u lovstvu, su ovog profila obrazovanja. Biolozi su zastupljeni sa 15,8% dok su sa 24,6% ostali (pravnik, hidrograđevinski inženjer, analitičar zaštite životne sredine, specijalista za lovstvo, arhivski pomoćnik, prehrambeni tehničar, automehaničar, nautički tehničar, agronom, inženjer arhitekture i građevinarstva, poljoprivredni inženjer).



Grafikon 2: Profil obrazovanja ispitanika

3. Radite u

Najveći broj ispitanika je radno angažovan u oblasti lovstva (39,5%) a potom u zaštićenim područjima (35,96%) do je najmanje ispitanika angažovano u nevladinim organizacijama - 24,6% (Grafikon 3).



Grafikon 3: Oblast radnog angažovanja

4. Obavljate poslove

Na pitanje koje poslove obavljaju mnogi ispitanici su davali neadekvatne odgovore pa ih nije bilo moguće procentualno prikazati. Od 114 ispitanika, 22 obavlja poslove upravnika lovišta dok njih 9 su lovočuvari. Takođe 9 ispitanika obavlja poslove projekt menadžera. Poslove referenta zaštite prirode obavlja 7 ispitanika, dok poslove čuvara (rendžera) zaštićenog područja obavlja 6 ispitanika. Poslove rukovodioca službe lovstva i ribarstva obavlja 6 ispitanika, dok 5 ispitanika obavljaju poslove referenta lovstva. Po tri ispitanika obavljaju poslove direktora i stručnog saradnika za zaštitu prirode dok po 2 ispitanika poslove rukovodioca zaštite, predsednika NVO, rukovodioca službe planiranja i gazdovanja šumama, stručnog saradnika u lovstvu, menadžera turizma i veterinara. Ostali ispitanici su naveli različite vrste poslova kao što su: pomoćnik ministra, rukovođenje NVO, sekretar NVO, zaštita ptica, popis insekata, organizator obrazovanja i istraživanja, član veća, student, ruralni turizam, poslovođa mehanizacije, marketing i odnosi sa javnošću, sanacija i revitalizacija šumsko-stepskih pašnjaka, i dr. Većina ovih delatnosti koje obavljaju ispitanici su relevantne sa aspekta predmetne problematike.

5. Zaštićeno područje u kome radite je(odgovaraju oni koji su na pitanje broj 3 odgovorili sa a):

Na pitanje o vrsti zaštićenog područja u kome rade odgovorili su ispitanici koji rade na zaštićenom području (Tabela 14).

Tabela 14: Vrsta zaštićenog područja u kome rade ispitanici

| Vrsta zaštićenog područja | broj | % |
|-----------------------------|------|--------|
| Specijalni rezervat prirode | 39 | 81,25 |
| Predeo izuzetnih odlika | 5 | 10,42 |
| Nacionalni park | 4 | 8,33 |
| svega | 48 | 100,00 |

Od 48 ispitanika koji rade na zaštićenim područjima najveći broj radi u specijalnim rezervatima prirode, njih 39 ili 81,25% dok u predelima izuzetnih odlika radi 5 ispitanika a u nacionalnom parku 4 ispitanika (Tabela 14).

6. Da li je u zaštićenom području u kome radite dozvoljen lov? (odgovaraju oni koji su dali odgovor na prethodno pitanje)

Prema odgovorima zaposlenih a u odnosu na odabrana područja, lov je dozvoljen u nacionalnom parku, 12 specijalnih rezervata prirode i 2 predela izuzetnih odlika. Samo u specijalnom rezervatu prirode “Selevenjske pustare” lov nije dozvoljen na celom prostoru rezervata.

7. Da li se u zaštićenom području u kome radite organizuje i sprovodi lovnoturistička delatnost? (odgovaraju oni koji su na pitanje broj 6 odgovorili sa a)

Na pitanje da li se u zaštićenom području u kome rade odvija lovnoturistička delatnost (odgovarali su oni koji su na prethodno pitanje odgovorili sa - da) 32 ispitanika (66,66%) je odgovorilo pozitivno.

8. Opis lovnoturističke delatnosti: (odgovaraju oni koji su na 7. pitanje zaokružili a)

Opis lovno turističke delatnosti se može prema odgovorima ispitanika podelite u 3 grupe. Najveća grupa ispitanika, njih 24 (21,05%), je odgovorilo da se lov vrši u skladu sa planskim dokumentima, da se vrši čuvanje, uzgoj zaštita i lov divljači kao i kontrolisani odstrel divljači, te da se vrši turistički lov krupne divljači. Da se lov vrši u režimu zaštite III stepena odgovorilo je 4 ispitanika. Kao opis lovnoturističke delatnosti 2 ispitanika je navelo posmatranje, lov i snimanje (fotosafari). Da se lov vrši u manjoj meri i simbolično odgovorio je 1 ispitanik. Takođe, 1 ispitanik je odgovorio da lov nije organizovan na adekvatan način i da je organizacija prepuštena lovačkim udruženjima i pojedincima koji nisu stručno osposobljeni.

9. Lovni turizam u zaštićenim područjima je opravdan i koristan

Tabela 15: Opravdanost lovnog turizma na zaštićenim područjima

| Opravdanost i korisnost lovnog turizma na zaštićenim područjima | broj | % |
|---|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 52 | 45,61 |
| Delimično se slažem | 20 | 17,54 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 7 | 6,14 |
| Delimično se ne slažem | 11 | 9,65 |
| U potpunosti se ne slažem | 24 | 21,05 |
| svega | 114 | 100,00 |

Iz odgovora prezentovanih u Tabeli 2 vidi se da se većina ispitanika 63,15% slaže sa tvrdnjama da je lov u zaštićenim područjima opravdan i koristan. Njih 30,70% se s tim ne slaže, dok se 9,65% o tome nema svoje mišljenje.

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 9

U grupi ispitanika koji su odgovorili da se u potpunosti slažu (45,61%), odnosno da je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan, najveći broj ispitanika (Tabela 15) smatra da je osnov za uspešno sprovođenje lovnog turizma da se vrši u skladu sa zakonom, planskim dokumentima i kontrolisano, ističući brigu o divljači kroz gajenje i zaštitu. Isti broj ispitanika u ovoj grupi smatra da lov ne ugrožava zaštićene vrste, da je neophodan za održivo upravljanje i da lovni turizam i zaštita prirode imaju zajednički cilj. Opravdanost lovnog turizma na zaštićenim područjima jedan deo ispitanika vidi kroz sanitarni izlov i redukciju brojnosti divljači, uz isticanje finansijske dobiti i razvoj turističke ponude, čiji je lovni turizam značajan deo. Jedan ispitanik je naveo problem štete koju proizvodna organizacija odnosno JP „Vojvodinašume“, ima, jer država nakon proglašenja zaštite ne daje obeštećenje za smanjenje proizvodne delatnosti, što nije cilj i domen ovog istraživanja.

U grupi ispitanika koja smatra da se delimično slaže sa opravdanošću lovnog turizma na zaštićenom području uglavnom navode korist lova u cilju redukcije štetočina, u slučaju poremećaja prirodne ravnoteže i nedostatka predatora. U ovoj grupi, nadalje, podjednak broj ispitanika smatra da lov predstavlja oblik uznemiravanja vrsta i da ga treba sprovoditi izvan zaštićenih područja, ili u skladu sa osobinama svakog zaštićenog područja ponaosob. Za izvestan broj ispitanika lovni turizam ima funkciju ostvarivanja finansijske dobiti.

Oni ispitanici koji se delimično ne slažu sa tezom opravdanosti lova u zaštićenom području imaju izvesnu rezervu, jer smatraju da zaštićeno područje treba da bude oaza mira, a da je lovnim turizmom mir povremeno narušen. Oni vide opravdanost turističkog lova jer se ostvaruje finansijska dobit.

Statistički značajan (ali znatno manji) deo ispitanika smatra da je lovni turizam u zaštićenim područjima neprihvatljiv, tj. da je u suprotnosti sa zaštitom prirode, zbog uznemiravanja živog sveta u zaštićenim prirodnim dobrima. Jedan deo ispitanika koji je u potpunosti protiv lova i ubijanja životinja mišljenja je da je materjalni prihod ostvaren od lovnog turizma neuporedivo manji u odnosu na štetu po zaštićeno područje koji donosi.

Ako se porede odgovori ispitanika na pitanje da li je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan u odnosu na njihovo obrazovanje (Tabela 16) uočava se da najveći broj ispitanika, njih 32 (28,07%), koji se potpuno ili delimično slažu sa ovim pitanjem

ima fakultetsko obrazovanje. Podjednak broj ispitanika (14) koji imaju srednju i višu školu je dao iste odgovore. Ispitanici koji imaju master (6) i magistarske studije (4) dali su takođe iste odgovore, dok najmanji broj ispitanika koji imaju doktorske studije (2) se u potpunosti ili delimično slaže sa ovim pitanjem. Dakle, iz tabele 16 uočava da se najveći broj ispitanika, svih nivoa obrazovanja (osim visoke škole strukovnih studija) u potpunosti ili delimično se slaže da je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan. Najveći broj ispitanika koji su na ovo pitanje odgovorili delimično ili u potpunosti se ne slažem ima, takođe, fakultetsko obrazovanje (13 ili 11,40%) dok je 7 ispitanika koji imaju višu školu i 6 ispitanika sa srednjom školom dalo iste odgovore. Isti odgovor je dalo 5 ispitanika koji imaju master studije, 2 ispitanika sa doktorskim studijama i 1 ispitanik koji ima magistarske studije.

Tabela 16: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 9 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Lovni turizam u zaštićenim područjima je opravdan i koristan | | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 11 | 3 | 1 | 1 | 5 | 21 |
| | % | 9,65 | 2,63 | 0,88 | 0,88 | 4,39 | 18,42 |
| viša škola | br. | 11 | 3 | 1 | 5 | 2 | 22 |
| | % | 9,65 | 2,63 | 0,88 | 4,39 | 1,75 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 0 | 1 | 1 | 0 | 2 |
| | % | 0 | 0 | 0,88 | 0,88 | 0 | 1,75 |
| fakultet | br. | 24 | 8 | 2 | 4 | 9 | 47 |
| | % | 21,05 | 7,02 | 1,75 | 3,51 | 7,89 | 41,23 |
| master studije | br. | 5 | 1 | 1 | 0 | 5 | 12 |
| | % | 4,39 | 0,88 | 0,88 | 0 | 4,39 | 10,53 |
| magistarske | br. | 1 | 3 | 1 | 0 | 1 | 6 |
| | % | 0,88 | 2,63 | 0,88 | 0 | 0,88 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 0 | 2 | 0 | 0 | 2 | 4 |
| | % | 0 | 1,75 | 0 | 0 | 1,75 | 3,51 |
| ukupno | br. | 52 | 20 | 7 | 11 | 24 | 114 |
| | % | 45,61 | 17,54 | 6,14 | 9,65 | 21,05 | 100,00 |

Što se tiče odgovora ispitanika u odnosu na radno angažovanje iz tabele 17 se uočava da se najveći broj ispitanika, njih 41, radno angažovanih u lovstvu, u potpunosti ili delimično slaže da je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan. Gotovo duplo manje ispitanika (22) radno angažovanih na zaštićenom području je dalo iste odgovore. Najveći broj ispitanika radno angažovanih u NVO se delimično ili u potpunosti ne slaže sa ovim pitanjem (17) dok je najmanji broj ispitanika, njih 4, radno angažovanih u lovstvu, na ovo pitanje na isti način odgovorilo.

Tabela 17 : Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 9 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Lovni turizam u zaštićenim područjima je opravdan i koristan | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 13 | 9 | 5 | 5 | 9 | 41 |
| | % | 11,40 | 7,89 | 4,39 | 4,39 | 7,89 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 1 | 8 | 2 | 4 | 13 | 28 |
| | % | 0,88 | 7,02 | 1,75 | 3,51 | 11,40 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 38 | 3 | 0 | 2 | 2 | 45 |
| | % | 33,33 | 2,63 | 0,00 | 1,75 | 1,75 | 39,47 |
| ukupno | br. | 52 | 20 | 7 | 11 | 24 | 114 |
| | % | 45,61 | 17,54 | 6,14 | 9,65 | 21,05 | 100,00 |

Na pitanje da li je lovni turizam na zaštićenim područjima opravdan i koristan većina ispitanika, fakultetski obrazovanih i radno angažovanih u lovstvu, smatra da se lovni turizam na zaštićenim područjima mora sprovoditi u skladu sa zakonom, planskim dokumentima i kontrolisano kao i voditi brigu o divljači kroz gajenje i zaštitu. Takođe, smatraju da lov ne ugrožava zaštićene vrste, da je neophodan za održivo upravljanje i da lovni turizam i zaštita prirode imaju zajednički cilj. Ističu finansijsku dobit koja se generiše od lovnog turizma. Navode i korist lova u cilju redukcije štetočina ili u slučaju poremećaja prirodne ravnoteže i nedostatka predatora i u tome vide finansijsku korist ali takođe smatraju da je lov oblik uznemiravanja vrsta i da ga treba sprovoditi izvan zaštićenih područja, ili u skladu sa osobinama svakog zaštićenog područja. Sasvim suprotan stav ima imaju ispitanici koji su radno angažovani u NVO i takođe imaju fakultetsko obrazovanje. Oni su u potpunosti protiv lova i ubijanja životinja i smatraju da je materjalni prihod ostvaren od lovnog turizma neuporedivo manji u odnosu na štetu po zaštićeno područje.

10. Lov i lovni turizam mogu imati negativne posledice na zaštićeno područje

Tabela 18: Mogućnost negativnih posledica lovnog turizma na zaštićeno područje

| Negativne posledice lovnog turizma na zaštićeno područje | broj | % |
|--|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 41 | 35,96 |
| Delimično se slažem | 32 | 28,07 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 3 | 2,63 |
| Delimično se ne slažem | 10 | 8,77 |
| U potpunosti se ne slažem | 28 | 24,56 |
| svega | 114 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 10

Analizom odgovora na prethodno pitanje (Tabela 18) unutar najveće grupe ispitanika (njih 35,96%) koji se u potpunosti slažu da lov i lovni turizam mogu imati negativne posledice na zaštićeno područje uočava se nekoliko mišljenja. Najdominantniji stav je da lovni turizam ima negativne posledice na zaštićeno područje u smislu uznemiravanja i uništavanja vrsta koje ne predstavljaju lovnu divljač, pre svega zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta ptica. Lovni turizam, smatra dalje ova grupa ispitanika, pojačava pritisak na zaštićeno područje pa se i onako mali broj vrsta smanjuje te se uništavaju vrednosti zbog kojih je područje zaštićeno. U ovoj grupi, deo ispitanika smatra da su negativne posledice moguće ako lov nije kontrolisan i ne poštuje se kalendar zabrane lova. Takođe, 2 ispitanika iz ove grupe navode da, generalno, na zaštićenim područjima, nema mesta za lovni turizam.

Kod grupe ispitanika koja je na ovo pitanje odgovorila sa “delimično se slažem” dominira stav da negativne posledice lovnog turizma na zaštićeno područje mogu biti samo ako se ne poštuju zakonske odredbe i ukoliko lov nije pod kontrolom. Naveden je i stav da čovek nema dobar uvid ni osmišljen metod za procenu brojnosti vrsta pa lov može poremetiti lance ishrane na celom zaštićenom području. Konačno, smatra se da tradicionalno postojanje lovnog turizma na zaštićenom području, koji donosi mnogo brže značajna finansijska sredstva ne motiviše upravljača da razvije druge oblike turizma i edukacije koje treba osmisliti, zaposliti stručne ljude, afirmisati ponudu i sl.

Grupa ispitanika koja je na prethodno pitanje odgovorila da se delimično ne slaže (10) uglavnom je mišljenja da dok se god poštuju zakonske odredbe ne može biti negativnih posledica. Smatra se da, dok god se vrši odstrel samo onih vrsta koje se gaje zbog lova, nema negativnih posledica ali problem nastaje u slučajevima ako se odstreljuju vrste koje nisu lovna divljač.

Statistički značajan broj ispitanika, 28 (24,56%), smatra da se lovnim turizmom ne ugrožava zaštićeno područje jer se obavlja uz poštovanje zakonskih odredbi i planskih dokumenata, te da plansko gazdovanje ne može da dovede do štetnog uticaja, već naprotiv, poboljšava ekološke uslove ne samo lovnih već i drugih vrsta. Organizovan i stručno vršen lov i uzgojne mere koje se primenjuju u lovištu obogaćuju bilo koji prostor pa i zaštićeno područje, takođe predstavlja stav ove grupe ispitanika.

Kada je reč o odgovorima ispitanika na pitanje broj 10 u odnosu na obrazovanje, iz tabele 19 se uočava da najveći broj ispitanika, njih 32, koji se sa ovim pitanje u potpunosti ili delimično slažu ima fakultetsko obrazovanje. Najveći broj ispitanika koji se sa ovim pitanjem

delimično ili u potpunosti ne slažu, njih 14, takođe ima fakultetsko obrazovanje. Ispitanici koji imaju srednju i višu školu dali su podjednak broj odgovora u oba pravca.

Tabela 19: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 10 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Lov i lovni turizam mogu imati negativne posledice na zaštićeno područje | | | | | ukupno |
|------------------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 7 | 5 | 0 | 4 | 5 | 21 |
| | % | 6,14 | 4,39 | 0,00 | 3,51 | 4,39 | 18,42 |
| viša škola | br. | 4 | 7 | 1 | 2 | 8 | 22 |
| | % | 3,51 | 6,14 | 0,88 | 1,75 | 7,02 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 |
| | % | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 1,75 |
| fakultet | br. | 18 | 14 | 1 | 2 | 12 | 47 |
| | % | 15,79 | 12,28 | 0,88 | 1,75 | 10,53 | 41,23 |
| master studije | br. | 7 | 2 | 1 | 0 | 2 | 12 |
| | % | 6,14 | 1,75 | 0,88 | 0,00 | 1,75 | 10,53 |
| magistarske | br. | 2 | 2 | 0 | 2 | 0 | 6 |
| | % | 1,75 | 1,75 | 0,00 | 1,75 | 0,00 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 2 | 0 | 0 | 1 | 4 |
| | % | 0,88 | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 3,51 |
| ukupno | br. | 41 | 32 | 3 | 10 | 28 | 114 |
| | % | 35,96 | 28,07 | 2,63 | 8,77 | 24,56 | 100,00 |

Tabela 20: Kvantitavni prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 10 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Lov i lovni turizam mogu imati negativne posledice na zaštićeno područje | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 15 | 15 | 1 | 2 | 8 | 41 |
| | % | 13,16 | 13,16 | 0,88 | 1,75 | 7,02 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 20 | 5 | 1 | 0 | 2 | 28 |
| | % | 17,54 | 4,39 | 0,88 | 0,00 | 1,75 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 6 | 12 | 1 | 8 | 18 | 45 |
| | % | 5,26 | 10,53 | 0,88 | 7,02 | 15,79 | 39,47 |
| ukupno | br. | 41 | 32 | 3 | 10 | 28 | 114 |
| | % | 35,96 | 28,07 | 2,63 | 8,77 | 24,56 | 100,00 |

Što se tiče odgovora na prethodno pitanje a u odnosu na oblast radnog angažovanja (Tabela 20) uočava se da se sa ovim pitanjem u potpunosti ili delimično slaže najviše ispitanika

koji su radno angažovani na zaštićenim područjima (30) a potom u nevladinim organizacijama (25) a najmanje onih koji su angažovani u oblasti lovstva (18). Sa ovim pitanjem se u potpunosti ili delimično ne slažu radno angažovani u oblasti lovstva (26) a potom oni koji rade na zaštićenim područjima (10) dok je najmanji broj (2) radno angažovanih u nevladinim organizacijama dao takve odgovore.

Na pitanje broj 10 najveći broj fakultetski obrazovanih ispitanika i radno angažovanih na zaštićenom području i u nevladinim organizacijama, smatra da se negativne posledice lova i lovnog turizma na zaštićeno područje ogledaju u uznemiravanju i uništavanju vrsta koje ne predstavljaju lovnu divljač, posebno zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta ptica kao i da lovu nije mesto na zaštićenom području. Negativne posledice su moguće i ako lov nije kontrolisan i ne poštuje se zakonske odredbe te da nema odgovarajuće metode za procenu brojnosti vrsta pa lov može poremetiti lance ishrane na celom zaštićenom području. Mišljenje je da postojanje lovnog turizma na zaštićenom području ne motiviše upravljača da razvije druge oblike turizma i edukacije. Potpuno suprotno mišljenje imaju ispitanici radno angažovani u lovstvu i navode dok se god poštuju zakonske odredbe i vrši odstrel samo onih vrsta koje se gaje zbog lova, nema negativnih posledica po zaštićeno područje već problem nastaje u slučajevima ako se odstreljuju vrste koje nisu lovna divljač. Takođe se smatra da stručno vršen lov i uzgojne mere koje se primenjuju u lovištu obogaćuju ekološke uslove svih vrsta pa i zaštićeno područje.

11. Kako po vašem mišljenje lov na krupnu divljač (jelen, divlja svinja, srna..) utiče na zaštićeno područje

Tabela 21: Mišljenje o uticaju lova na krupnu divljač na zaštićenom području

| Mišljenje o uticaju lova na krupnu divljač na zaštićenom području | broj | % |
|---|------|--------|
| Pozitivan uticaj | 66 | 57,89 |
| Negativan uticaj | 25 | 21,93 |
| Ne znam | 23 | 20,18 |
| svega | 114 | 100,00 |

Što se tiče odgovora na pitanje o uticaju lova na krupnu divljač na zaštićenim područjima (Tabela 21) više od polovine ispitanika (57,9%) odgovorilo je da je taj uticaj pozitivan, 21,93% smatra da je taj uticaj negativan dok 20,18% o tome nema izgrađeno mišljenje.

Tabela 22: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 11 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Kako po vašem mišljenju, lov na krupnu divljač (jelen, divlja svinja, srna...) utiče na zaštićeno područje | | | ukupno |
|------------------------------------|-----|--|-----------|---------|--------|
| | | Pozitivno | Negativno | Ne znam | |
| srednja škola | br. | 13 | 5 | 3 | 21 |
| | % | 11,40 | 4,39 | 2,63 | 18,42 |
| viša škola | br. | 17 | 3 | 2 | 22 |
| | % | 14,91 | 2,63 | 1,75 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 1 | 1 | 2 |
| | % | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 1,75 |
| fakultet | br. | 28 | 11 | 8 | 47 |
| | % | 24,56 | 9,65 | 7,02 | 41,23 |
| master studije | br. | 6 | 3 | 3 | 12 |
| | % | 5,26 | 2,63 | 2,63 | 10,53 |
| magistarske | br. | 1 | 1 | 4 | 6 |
| | % | 0,88 | 0,88 | 3,51 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 1 | 2 | 4 |
| | % | 0,88 | 0,88 | 1,75 | 3,51 |
| ukupno | br. | 66 | 25 | 23 | 114 |
| | % | 57,89 | 21,93 | 20,18 | 100,00 |

Tabela 23: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 11 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Kako po vašem mišljenju, lov na krupnu divljač (jelen, divlja svinja, srna...) utiče na zaštićeno područje | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|-----------|---------|--------|
| | | Pozitivno | Negativno | Ne znam | |
| zaštićenom području | br. | 20 | 9 | 12 | 41 |
| | % | 17,54 | 7,89 | 10,53 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 3 | 14 | 11 | 28 |
| | % | 2,63 | 12,28 | 9,65 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 43 | 2 | 0 | 45 |
| | % | 37,72 | 1,75 | 0,00 | 39,47 |
| ukupno | br. | 66 | 25 | 23 | 114 |
| | % | 57,89 | 21,93 | 20,18 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 11

Najveći broj ispitanika smatra da je uticaj lova na krupnu divljač na zaštićeno područje pozitivan jer se obavlja na osnovu planskih dokumenata – planskim gazdovanjem i ukoliko ga obavljaju provereni i stručni lovni radnici u saradnji sa „zaštitarima“ ne može biti negativnih posledica. Dalje, oni smatraju da se zaštićeno područje čuva ne samo od strane čuvara (rendžera) već i od strane stručne službe lovstva (sprečavanje krivolova i lovokrade). Takođe deo ove grupe ispitanika smatra da krupna divljač, kakva su napr. jelen i divlja svinja, prenamnoženjem prave velike štete prilikom obnavljanja šume ali i okolnim poljoprivrednim površinama te je lov mera regulacije brojnosti populacija krupne divljači. Odstrelom se, takođe,

generišu značajna finasijska sredstva od strane lovaca turista, što predstavlja mogućnost ulaganja u zaštićeno područje. Lovni turizam, takođe, generiše i finansijsku dobit od drugih aktivnosti na zaštićenom području. Deo ispitanika iz ove grupe smatra da je lov neophodan jer nema predatora koji bi regulisali brojnost populacija divljači.

Ispitanici koji smatraju da lov na krupnu divljač negativno utiče na zaštićena područja imaju stav da su krupne vrste divljači deo lanaca ishrane na zaštićenom području i da su ove vrste važne za funkcionisanje ekosistema pa lov na njih ima negativne posledice po isti. Takođe, ova grupa ispitanika smatra da se pucnjavom i kretanjem lovaca remeti mir na zaštićenim područjima i rasteruju druge vrste sisara i ptica. Deo ispitanika smatra da lov ovih vrsta divljači na zaštićenom području stvara lošu sliku i da u tom slučaju više ne možemo govoriti o zaštićenom već o „poluzaštićenom“ području. Nekoliko ispitanika smatra da je priroda sama sposobna da obezbedi optimalne uslove za sve vrste i da čovek ne treba da se meša u taj proces kao i da zaštićeno područje treba ostaviti za reprodukciju vrsta a kod povećanja brojnosti, jedinke svake vrste će same pronaći prostor za život.

Najveći broj ispitanika koji imaju fakultetsko obrazovanje, njih 28, smatra da lov na krupnu divljač ima pozitivan uticaj na zaštićeno područje. Najveći broj ispitanika koji smatraju da ova vrsta lova ima negativan uticaj ima takođe fakultetsko obrazovanje (Tabela 22).

Kada je reč o oblasti radnog angažovanja (Tabela 23) najveći broj ispitanika koji je odgovorio pozitivno na prethodno pitanje (43) je radno angažovan u lovstvu, duplo manje ispitanika koji su dali isti odgovor je radno angažovan u zaštićenim područjima (20) dok je najmanje ispitanika koji su dali pozitivan odgovor radno angažovani u nevladinim organizacijama (3).

O uticaju lova na krupnu divljač na zaštićenom području više od polovine ispitanika, smatra da je taj uticaj pozitivan ukoliko se obavlja prema zakonu, na osnovu planskih dokumenata, u saradnji sa „zaštitarima“. Takođe smatraju da ovakav lov reguliše brojnost populacija divljači usled nedostatka predatora kao i da finasijska sredstva koja se ostvaruju predstavljaju mogućnost ulaganja u zaštićeno područje. Nasuprot ovom stavu petina ispitanika smatra da lov na krupnu divljač ima negativan uticaj na zaštićena područja jer su krupne vrste divljači deo lanaca ishrane i lov na njih negativno deluje na celo zaštićeno područje te da to stvara lošu sliku o zaštićenom području. Priroda je, smatraju oni, sposobna da obezbedi optimalne uslove za sve vrste a zaštićeno područje treba da bude prostor za reprodukciju vrsta. Ukoliko dođe do povećanja brojnosti populacija jedinke svake vrste mogu same pronaći prostor za život. Pozitivan stav na ovo pitanje je iskazalo najviše fakultetski obrazovanih ispitanika a u odnosu

na radno angažovanje najviše zaposlenih u lovstvu. Negativan stav u odnosu na ovo pitanje iskazalo je najviše ispitanika radno angažovanih u nevladinim organizacijama a kada je reč o obrazovanju, najviše fakultetski obrazovanih ispitanika ima ovaj stav.

12. Kako po vašem mišljenju lov na sitnu divljač (zec, pernata divljač,..) utiče na zaštićeno područje

Tabela 24: Mišljenje o uticaju lova na sitnu divljač na zaštićenom području

| Mišljenje o uticaju lova na sitnu divljač na zaštićenom području | broj | % |
|--|------|--------|
| Pozitivan uticaj | 46 | 40,35 |
| Negativan uticaj | 39 | 34,21 |
| Ne znam | 29 | 25,44 |
| svega | 114 | 100,00 |

Na pitanje o uticaju lova na sitnu divljač na zaštićenim područjima 40,35% (46) ispitanika je odgovorilo pozitivno, dok njih 39 (34,21%) smatra da je taj uticaj negativan. Četvrtina ispitanika (25,4%) je odgovorila da ne zna kako lov na sitnu divljač utiče na zaštićeno područje (Tabela 24).

Tabela 25: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 12 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | Kako po vašem mišljenju, lov na sitnu divljač (zec, pernata divljač..) utiče na zaštićeno područje: | | | ukupno | |
|------------------------------------|---|-----------|---------|--------|--------|
| | Pozitivno | Negativno | Ne znam | | |
| srednja škola | br. | 7 | 7 | 7 | 21 |
| | % | 6,14 | 6,14 | 6,14 | 18,42 |
| viša škola | br. | 10 | 8 | 4 | 22 |
| | % | 8,77 | 7,02 | 3,51 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 1 | 1 | 2 |
| | % | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 1,75 |
| fakultet | br. | 23 | 14 | 10 | 47 |
| | % | 20,18 | 12,28 | 8,77 | 41,23 |
| master studije | br. | 3 | 4 | 5 | 12 |
| | % | 2,63 | 3,51 | 4,39 | 10,53 |
| magistarske | br. | 2 | 3 | 1 | 6 |
| | % | 1,75 | 2,63 | 0,88 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 2 | 1 | 4 |
| | % | 0,88 | 1,75 | 0,88 | 3,51 |
| ukupno | br. | 46 | 39 | 29 | 114 |
| | % | 40,35 | 34,21 | 25,44 | 100,00 |

Tabela 26: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 12 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Kako po vašem mišljenju, lov na sitnu divljač (zec, pernata divljač..) utiče na zaštićeno područje: | | | ukupno |
|-------------------------|-----|---|-----------|---------|--------|
| | | Pozitivno | Negativno | Ne znam | |
| zaštićenom području | br. | 14 | 14 | 13 | 41 |
| | % | 12,28 | 12,28 | 11,40 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 3 | 18 | 7 | 28 |
| | % | 2,63 | 15,79 | 6,14 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 29 | 7 | 9 | 45 |
| | % | 25,44 | 6,14 | 7,89 | 39,47 |
| ukupno | br. | 46 | 39 | 29 | 114 |
| | % | 40,35 | 34,21 | 25,44 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 12

Grupa ispitanika koja smatra da je uticaj lova na sitnu divljač pozitivan na zaštićeno područje (Tabela 24) ima stav da treba da se planski gazduje, uz strogu kontrolu, da se vodi računa da se ne uznemiravaju zaštićene vrste, i da u tom slučaju ovakav lov može biti samo dodatni izvor prihoda. Neki ispitanici smatraju da se i sitna divljač, kao napr. zec, može prenamnožiti pa lov vide kao regulisanje brojnosti populacije a istovremeno i ostvarivanje prihoda. Neki, pak, smatraju da stručna služba lovstva na zaštićenom području omogućava ne samo čuvanje lovnih vrsta, već i kontrolu svih aktivnosti koje bi mogle imati negativne posledice po zaštićeno područje.

Ispitanici koju su odgovorili da je uticaj lova na sitnu divljač na zaštićenom području negativan smatraju da se populacijama sitne divljači teško upravlja, te je lov u tom smislu isključivo „žetva“ prirodnih populacija. I unošenje, odnosno puštanje u prirodu određenih gajenih vrsta (kao na primer fazana) ima negativne posledice po njihove prirodne populacije (posebno po genetičku strukturu) ili na ekosistem. Takođe, smatraju oni, brojnost populacija sitne divljači je kod nas u opadanju zbog nestanka staništa i intenzivnog lovnog pritiska, te lov treba da se obustavi ili strogo ograniči. Neki ispitanici su naveli da količina olova upotrebljena tokom lova može uticati na zagađenje staništa. Manji broj ispitanika smatra da nema mesta za lovne aktivnosti na zaštićenom području.

Ispitanici koji su na ovo pitanje odgovorili sa “ne znam” mogu se podeliti u 2 grupe. Ispitanici prve grupe su samo kratko odgovorili da ne znaju ili nisu odgovorili ništa. Drugu grupu predstavljaju oni koji nisu sigurni ali smatraju da se lovom na sitnu divljač oduzima hrana predatorima te se indirektno utiče na vrste koje se hrane vrstama sitne divljači. Neki

ispitanici (2) ne veruju da lov na sitnu divljač ima velik uticaj, niti je toliko bitan za zaštićeno područje.

O uticaju lova na sitnu divljač na zaštićenom području najveći broj ispitanika smatra da je taj uticaj pozitivan ukoliko se planski gazduje i ne uznemiravaju zaštićene vrste. Ovakav lov može biti dodatni izvor prihoda a njimse reguliše brojnost sitne divljači koja se takođe može prenamnožiti. Takođe smatraju da stručna službva lovstva, osim čuvanja, može imati kontrolu svih aktivnosti koje mogu imati štetne posledice po zaštićeno područje. Nešto manja grupa ispitanika smatra da lov na sitnu divljač na zaštićenom području ima negativan uticaj jer se ovim populacijama teško upravlja i lov na njih je samo „žetva“ prirodnih populacija te da je brojnost populacija sitne divljači u opadanju usled devastacije i umanjenja staništa pa lov treba strogo ograničiti ili ukinuti. Negativan uticaj se ogleda i u zagađenju staništa olovom (sačmom) koji se upotrebljava tokom lova kao i da unošenje gajenih vrsta ima negativan uticaj na prirodne populacije a time i na zaštićeno područje.

Pozitivan stav na ovo pitanje je iskazalo najviše fakultetski obrazovanih ispitanika a u odnosu na radno angažovanje najviše zaposlenih u lovstvu. Negativan stav na ovo pitanje je iskazalo najviše fakultetski obrazovanih ispitanika radno angažovanih u nevladinim organizacijama (Tabela 25 i 26).

13. Koji tip oružja je, po vašem mišljenju, primereniji za lov u zaštićenim područjima.

Tabela 27: Tip oružja koji je primereniji u lovu na zaštićenim područjima

| Tip oružja je primereniji za lov na zaštićenim područjima | broj | % |
|---|------|--------|
| Vatreno | 53 | 46,49 |
| Tetivno (luk, strela, samostrel) | 16 | 14,04 |
| Ni jedan od naznačenih tipova oružja | 29 | 25,44 |
| Ne znam | 16 | 14,04 |
| svega | 114 | 100,00 |

Najveći broj ispitanika, njih 53 (46,49%), smatra da je na zaštićenom području najprimerenije koristiti vatreno oružje tokom lova. Da ni jedan od naznačenih tipova oružja ne treba koristiti na zaštićenom području smatra 29 (25,44%) dok podjednak broj ispitanika (16) smatra da treba koristiti tetivno oružje ili ne zna odgovor na ovo pitanje (Tabela 27).

Tabela 28: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 13 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Koji tip oružja je, po vašem mišljenju, primereniji za lov u zaštićenim područjima: | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|---|----------------------------------|--------------------------------------|---------|--------|
| | | Vatreno | Tetivno (luk, strela, samostrel) | Ni jedan od naznačenih tipova oružja | Ne znam | |
| srednja škola | br. | 10 | 2 | 5 | 4 | 21 |
| | % | 8,77 | 1,75 | 4,39 | 3,51 | 18,42 |
| viša škola | br. | 12 | 3 | 4 | 2 | 21 |
| | % | 10,53 | 2,63 | 3,51 | 1,75 | 18,42 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 1 | 1 | 0 | 2 |
| | % | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 0,00 | 1,75 |
| fakultet | br. | 26 | 5 | 13 | 4 | 48 |
| | % | 22,81 | 4,39 | 11,40 | 3,51 | 42,11 |
| master studije | br. | 3 | 4 | 4 | 1 | 12 |
| | % | 2,63 | 3,51 | 3,51 | 0,88 | 10,53 |
| magistarske | br. | 2 | 0 | 1 | 3 | 6 |
| | % | 1,75 | 0,00 | 0,88 | 2,63 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 0 | 1 | 1 | 2 | 4 |
| | % | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 1,75 | 3,51 |
| ukupno | br. | 53 | 16 | 29 | 16 | 114 |
| | % | 46,49 | 14,04 | 25,44 | 14,04 | 100,00 |

Tabela 29: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 13 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Koji tip oružja je, po vašem mišljenju, primereniji za lov u zaštićenim područjima: | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|---|----------------------------------|--------------------------------------|---------|--------|
| | | Vatreno | Tetivno (luk, strela, samostrel) | Ni jedan od naznačenih tipova oružja | Ne znam | |
| zaštićenom području | br. | 15 | 7 | 12 | 9 | 43 |
| | % | 13,16 | 6,14 | 10,53 | 7,89 | 37,72 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 2 | 6 | 15 | 5 | 28 |
| | % | 1,75 | 5,26 | 13,16 | 4,39 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 36 | 3 | 2 | 2 | 43 |
| | % | 31,58 | 2,63 | 1,75 | 1,75 | 37,72 |
| ukupno | br. | 53 | 16 | 29 | 16 | 114 |
| | % | 46,49 | 14,04 | 25,44 | 14,04 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 13

Najveća grupa ispitanika (53) koja je odgovorila da je na zaštićenom području primerenije koristiti vatreno oružje smatra, pre svega, da je korišćenje ovog oružja predviđeno zakonom, a potom da je vatreno oružje najsigurnije i da se njime smanjuje patnja životinja,

odnosno da su upotrebom tetivnog oružja česta ranjavanja divljači koju je u lovištima kasnije teško pronaći. Takođe, pobornici upotrebe ovog tipa oružja smatraju da je zbog karakteristika lovišta i činjenice da se divljač često nalazi na udaljenosti većoj od 100 m vatreno oružje efikasnije dok je tetivno oružje u ovakvim slučajevima praktično neprimenjivo. Pored toga, deo ispitanika iz ove grupe smatra da je korišćenjem vatrene oružja lakše kontrolisati krivolov jer se može čuti upotreba ovog oružja. Grupa ispitanika koja preferira upotrebu tetivnog oružja (16) smatra da je ovaj tip oružja više „ekološki“, da ne pravi buku te time omogućava lov na ciljane divljač a ne uznemirava druge vrste. Deo ispitanika smatra da tetivno oružje predstavlja tradicionalno oružje i da je to jedini način da se lovačka udruženja i pojedinci vrate viteštvu i lovu dostojnom pravoj tradiciji gde divljač ima priliku da „nadmudri“ lovca. Deo ispitanika iz ove grupe smatra da upotreba ovog oružja mora biti regulisana Zakonom o divljači i lovstvu. Ispitanici koji smatraju da na zaštićenom području ne treba koristiti ni jedan tip oružja (29) su oni koji generalno smatraju da lov ne treba da postoji na ovakvim prostorima, odnosno da je fotoaparati i kamera jedino „oružje koje treba koristiti“.

Najveći broj ispitanika smatra da je na zaštićenom području primerenije koristiti vatreno oružje jer je ovo oružje predviđeno zakonom i mnogo je efikasnije a i smanjuje patnju životinja. Korišćenjem vatrene oružja, smatra ova grupa ispitanika, lakše je kontrolisati krivolov. Da ni jedan od naznačenih tipova oružja ne treba koristiti na zaštićenom području smatra četvrtina ispitanika i ima stav da lov ne treba da postoji na zaštićenim područjima. Primenu tetivnog oružja na zaštićenim područjima podržava najmanji broj ispitanika jer je po njima tetivno oružje tradicionalno i „viteško“, više „ekološko“, ne pravi buku i time ne uznemirava druge vrste životinja.

Da je vatreno oružje primerenije koristiti u lovu na zaštićenim područjima opredelio se najveći broj ispitanika koji imaju fakultetsko obrazovanje a dok je u odnosu na radno angažovanje isti odgovor dalo najviše ispitanika zaposlenih u lovstvu. Za tetivno oružje se opredelilo najviše ispitanika u odnosu na obrazovanje koji imaju master studije a u odnosu na radno angažovanje najviše zaposlenih u zaštićenim područjima. Da ne bi koristili ni jedan od naznačenih tipova oružja navelo je najviše ispitanika sa fakultetskim obrazovanjem a u odnosu na radno angažovanje najviše ispitanika zaposlenih u nevladinim organizacijama (Tabela 28 i 29).

14. Slažete li se sa mišljenjem da deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštićenog područja

Tabela 30: Dobit od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštićenog područja

| dobit od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštićenog područja | broj | % |
|--|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 80 | 70,18 |
| Delimično se slažem | 15 | 13,16 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 4 | 3,51 |
| Delimično se ne slažem | 2 | 1,75 |
| U potpunosti se ne slažem | 13 | 11,40 |
| svega | 114 | 100,00 |

Da dobit od lovnog turizma treba ulagati za unapređenje zaštićenog područja, najveći deo, tj. 80 ispitanika se u potpunosti slaže dok se njih 15 delimično slaže, što čini 83,34% . U potpunosti se ne slaže 13 ispitanika ili 11,40% Broj ispitanika koji ne znaju odgovor na ovo pitanje ili nemaju stav o istom je 4 dok je najmanji broj ispitanika – 2, na ovo pitanje dao odgovor da se delimično ne slaže (Tabela 30).

Tabela 31: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 14 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | Slažete li se sa mišljenjem da deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima. | | | | | ukupno |
|---------------------------------|---|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 10 | 8 | 0 | 3 | 21 |
| | % | 8,77 | 7,02 | 0,00 | 2,63 | 18,42 |
| viša škola | br. | 16 | 2 | 1 | 2 | 22 |
| | % | 14,04 | 1,75 | 0,88 | 1,75 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 1 | 0 | 0 | 1 | 2 |
| | % | 0,88 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 1,75 |
| fakultet | br. | 35 | 4 | 1 | 7 | 47 |
| | % | 30,70 | 3,51 | 0,88 | 6,14 | 41,23 |
| master studije | br. | 9 | 1 | 2 | 0 | 12 |
| | % | 7,89 | 0,88 | 1,75 | 0,00 | 10,53 |
| magistarske | br. | 5 | 0 | 0 | 1 | 6 |
| | % | 4,39 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 4 | 0 | 0 | 0 | 4 |
| | % | 3,51 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 3,51 |
| ukupno | br. | 80 | 15 | 4 | 13 | 114 |
| | % | 70,18 | 13,16 | 3,51 | 1,75 | 100,00 |

Tabela 32: Kvantitavni prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 14 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Slažete li se sa mišljenjem da deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima. | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|---|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 32 | 4 | 1 | 0 | 4 | 41 |
| | % | 28,07 | 3,51 | 0,88 | 0,00 | 3,51 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 20 | 2 | 0 | 0 | 6 | 28 |
| | % | 17,54 | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 5,26 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 28 | 9 | 3 | 2 | 3 | 45 |
| | % | 24,56 | 7,89 | 2,63 | 1,75 | 2,63 | 39,47 |
| ukupno | br. | 80 | 15 | 4 | 2 | 13 | 114 |
| | % | 70,18 | 13,16 | 3,51 | 1,75 | 11,40 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 14

Kod ispitanika koji se u potpunosti slažu da deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima (njih 80 ili 70,18%) primećuje se polarizacija na one koji misle da je „zaštićeno područje deo lovišta”, pa se već samim tim ostvarena dobit vraća u zaštitu prirode i nema ništa protiv da se sredstva vraćaju u zaštitu prirode, ali samo kroz unapređenje lovstva i ponude. Druga grupa ispitanika posmatra ovo iz druge perspektive i smatra da, ako lov već mora da postoji u zaštićenim područjima, onda dobar deo prihoda mora i da se uloži u zaštićeno područje i da je to „jedini razlog zbog kojeg je u određenim okolnostima opravdano dozvoliti lov u prirodnim dobrima”. Mnogo manji broj ispitanika iz ove grupe smatra da „lov i zaštita moraju biti u simbiozi” i da su „zaštita prirode i održivo korišćenje lovne divljači deo koncepta održivog razvoja i ne mogu se posmatrati odvojeno”, odnosno da ulaganje u zaštitu prirode „predstavlja obostranu korist”.

Sledeću grupu ispitanika, po brojnosti (njih 15 ili 13,16%), čine oni koji se delimično slažu da dobit od lovnog turizma treba koristiti za unapređivanje zaštićenog područja. U ovoj grupi ispitanika se, takođe, primećuju dve podgrupe: jedna koja smatra da je ulaganje u unapređenje zaštite prirode zapravo ulaganje u lovstvo i „pospešivanje rasploda na zaštićenim područjima”, a da „zaštita treba da ima svoje izvore finansiranja”. Druga, manja podgrupa, smatra da polovina ili cela dobit treba da se uloži u unapređenje samog zaštićenog područja, pa čak i njegovo proširenje.

Grupu koja se u potpunosti ne slaže da se deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima čini 13 ispitanika, odnosno njih 11,4%. Veći deo ove grupe je protiv lova u zaštićenim prirodnim područjima, pa tako ni ne računaju na prihod od njega. Manji deo ove grupe je protiv ulaganja u zaštitu prirode iz drugog razloga - ovi ispitanici smatraju da prihod od lovnog turizma treba da ostane u lovstvu, odnosno da je „potrebno podeliti ulaganja pa onda i ostvarenu dobit”.

Delimično se ne slažu 2 ispitanika (1,75%) da se deo ostvarene dobiti od lovnog turizma koristi za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima i svoj stav obrazlažu time da zaštita u ovom trenutku radi protiv lova, odnosno da u zaštitu treba uložiti manji procenat prihoda.

Najveći deo ispitanika je mišljenja da se znatan deo prihoda od lovnog turizma ulaže u unapređenje zaštićenog područja nema ništa protiv da se sredstva vraćaju u zaštitu prirode, kroz unapređenje lovstva i turističke ponude, jer je lovište deo zaštićenog područja. Takođe smatraju da ako lov već postoji na zaštićenom području onda dobar deo prihoda od lovnog turizma treba uložiti u isto jer je to jedini razlog zbog koga lov treba dozvoliti na zaštićenom području. Ulaganje u unapređenje zaštite prirode je zapravo ulaganje u lovstvo i da polovina ili cela dobit treba da se uloži u unapređenje zaštićenog područja pa čak i za njegovo proširenje. Nasuprot ovom stavu, manji broj ispitanika je protiv lova na zaštićenim područjima pa i ne računaju na prihod od lovnog turizma. Manji deo ovih ispitanika smatra da prihod od lovnog turizma treba da ostane u lovstvu. Najmanji broj ispitanika iz ove grupe ima stav da zaštita radi protiv lova i da u nju treba uložiti manji procenat prihoda.

Sa ovim pitanjem se slaže najviše ispitanika radno angažovanih u lovstvu dok je najviše radno angažovanih u NVO koji se ne slažu sa ovim pitanjem. Oba stava najviše zastupa fakultetski obrazovanih ispitanika (Tabela 31 i 32).

15. Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja

Tabela 33: Mogući doprinos lovnog turizma razvoju zaštićenog područja

| Lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja | broj | % |
|--|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 56 | 49,12 |
| Delimično se slažem | 27 | 23,68 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 8 | 7,02 |
| Delimično se ne slažem | 4 | 3,51 |
| U potpunosti se ne slažem | 19 | 16,67 |
| svega | 114 | 100,00 |

Najveći broj ispitanika, 72,80% se slaže da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja. U potpunosti se ne slaže sa ovim pitanjem 16,67% ispitanika a delimično se ne slaže 3,51%. Da ne zna ili nema stav o ovome izjasnilo se 7,02% ispitanika (Tabela 33).

Tabela 34: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 15 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja: | | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 11 | 3 | 2 | 0 | 5 | 21 |
| | % | 9,65 | 2,63 | 1,75 | 0,00 | 4,39 | 18,42 |
| viša škola | br. | 12 | 8 | 0 | 1 | 1 | 22 |
| | % | 10,53 | 7,02 | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 1 | 0 | 0 | 0 | 1 | 2 |
| | % | 0,88 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 1,75 |
| fakultet | br. | 26 | 8 | 3 | 2 | 8 | 47 |
| | % | 22,81 | 7,02 | 2,63 | 1,75 | 7,02 | 41,23 |
| master studije | br. | 4 | 4 | 2 | 0 | 2 | 12 |
| | % | 3,51 | 3,51 | 1,75 | 0,00 | 1,75 | 10,53 |
| magistarske | br. | 1 | 3 | 1 | 0 | 1 | 6 |
| | % | 0,88 | 2,63 | 0,88 | 0,00 | 0,88 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 1 | 0 | 1 | 1 | 4 |
| | % | 0,88 | 0,88 | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 3,51 |
| ukupno | br. | 56 | 27 | 8 | 4 | 19 | 114 |
| | % | 49,12 | 23,68 | 7,02 | 3,51 | 16,67 | 100,00 |

Tabela 35: Mišljenja ispitanika po osnovu oblasti radnog angažovanja

| Radite u: | | Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja: | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 19 | 12 | 4 | 0 | 6 | 41 |
| | % | 16,67 | 10,53 | 3,51 | 0,00 | 5,26 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 2 | 9 | 2 | 3 | 12 | 28 |
| | % | 1,75 | 7,89 | 1,75 | 2,63 | 10,53 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 35 | 6 | 2 | 1 | 1 | 45 |
| | % | 30,70 | 5,26 | 1,75 | 0,88 | 0,88 | 39,47 |
| ukupno | br. | 56 | 27 | 8 | 4 | 19 | 114 |
| | % | 49,12 | 23,68 | 7,02 | 3,51 | 16,67 | 100,00 |

Što se tiče odgovora na prethodno pitanje a u odnosu na oblast radnog angažovanja (Tabela 35) uočava se da se najveći broj ispitanika radno angažovanih u lovstvu, njih 41 (35,96%) u potpunosti ili delimično slaže da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja. Najmanje ispitanika koji su radno angažovani u nevladinim organizacijama je saglasno sa ovim pitanjem, dakle njih 11 ili 9,64% dok broj onih koji su radno angažovani na zaštićenim područjima a u potpunosti ili delimično se slažu sa navedenim pitanjem iznosi 31 ili 27,19%. Saglasno tome, najveći broj ispitanika koji se delimično ili u potpunosti ne slažu sa ovim pitanjem je radno angažovano u nevladinim organizacijama i njih je 15 ili 13,15%, radno angažovanih u zaštićenom području je manje i iznosi 6 ili 5,26% i najmanje ih je u oblasti lovstva -2 ili 1,75%.

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 15

Analizom tekstualnih obrazloženja datih uz pitanje broj 15. zapaženo je u manjoj meri grupisanje datih odgovora na dva polarizovana stava.

Najveći broj ispitanika, koji se u potpunosti slaže da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja (njih 56 ili 49,12%) obrazlaže mogućnošću ulaganja dela sredstava, stečenih lovnim turizmom, u razvoj zaštićenog područja. Pored finansijskih sredstava, ova grupa ispitanika ističe još neke pozitivne efekte lovnog turizma na zaštićeno područje: redovna kontrola populacija divljači, promocija i popularizacija zaštićenog područja, povećan broj posetilaca, jak uticaj nekih lovaca u donošenju političkih i drugih odluka koje bi koristile zaštiti prostora. Jedan manji deo ispitanika iz ove grupe smatra da „zaštita divljači podrazumeva i zaštitu ostale faune”, odnosno da se zaštitom i unapređenjem divljači vrši i zaštita i unapredjenje samog zaštićenog dobra.

Najveći broj ispitanika koji se delimično slažu sa pitanjem (njih 27 ili 23,68%) ističu da je finansijsku korist od lovnog turizma značajna („više turista više para”), ali smatraju da je potrebna strožija kontrola tokom lova. Manji deo ispitanika iz ove grupe smatra da bi forsiranjem lovnog turizma bili zapostavljeni ostali vidovi turizma, kao i druge ciljne grupe turista: porodice, deca, ljubitelji prirode i dr.

Grupa koja se u potpunosti ne slaže da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja deli uniformno mišljenje da su ciljevi lovnog turizma u suprotnosti sa ciljevima zaštite prirode, da lov i lovni turizam negativno utiču na razvoj zaštićenog područja i da „nema lova u zaštićenom području!”

Najmanji broj ispitanika se delimično ne slažu sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja (njih 4 ili 3,51%) i ovo obrazlažu time da se lovnim

turizmom u zaštićenim područjima ostvaruju beznačajna sredstva i da je veća šteta od lovnog turizma nego korist.

Odgovori na pitanje da li lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja ukazuju na to da je većina ispitanika mišljenja da se deo sredstava ostvaren u lovnom turizmu može uložiti u razvoj zaštićenog područja. kao i da aktivnosti kao što su redovna kontrola populacije divljači, promocija i popularizacija zaštićenog područja povećava broj posetilaca. Navodi se i značajan uticaj lovačkog lobija u donošenju političkih i drugih odluka koje bi koristile zaštititi prostora. Takođe, smatraju da lovni turizam donosi veću finansijsku korist ali se mora sprovesti uz strožiju kontrola lova. Manji broj smatra da se forsiranjem lovnog turizma zapostavljaju drugi vidovi turizma. Nasuprot ovim stavovima, navodi se da su ciljevi lovnog turizma u suprotnosti sa ciljevima zaštite prirode odn. da lov i lovni turizam negativno utiču na razvoj zaštićenog područja. Neki od ispitanika smatraju da je od lovnog turizma veća šteta nego korist kao i da su sredstva koja se njime ostvaruju beznačajna. U odnosu na oblast radnog angažovanja, najveći broj ispitanika radno angažovanih u lovstvu se slaže da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja dok je najveći broj ispitanika koji se sa ovim pitanjem ne slaže, radno angažovan u nevladinim organizacijama. Oba stava zastupa najviše fakultetski obrazovanih ispitanika (Tabela 34 i 35). Na mišljenje ispitanika po ovom pitanju veći uticaj ima zaposlenost od nivoa stručne spreme. Verovatni razlog tome je što zaposleni u lovstvu smatraju da lovni turizam afirmiše zaštićeno područje i doprinosi njegovom razvoju.

16. Slažete li se sa mišljenjem da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja:

Tabela 36: Lovišta na zaštićenim područjima su privlačnija lovcima od onih koja nisu na zaštićenim područjima

| lovišta na zaštićenim područjima su privlačnija lovcima od onih koja nisu na zaštić. područjima | broj | % |
|---|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 65 | 57,02 |
| Delimično se slažem | 20 | 17,54 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 18 | 15,79 |
| Delimično se ne slažem | 2 | 1,75 |
| U potpunosti se ne slažem | 9 | 7,89 |
| svoga | 114 | 100,00 |

Najveći broj ispitanika, njih 85 ili 74,56% se u potpunosti ili delimično slažu da su lovišta na zaštićenim područjima privlačnija lovcima od onih koja nisu na zaštićenim područjima. U potpunosti se ne slaže sa ovim pitanjem 9 ispitanika ili 7,89% dok se delimično

ne slaže 2 ispitanika ili 1,75%. Da ne zna ili nema stav o ovome izjasnilo se 15,79% ispitanika (Tabela 36).

Tabela 37: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 16 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Slažete li se sa mišljenjem da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja: | | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 13 | 4 | 0 | 0 | 4 | 21 |
| | % | 11,40 | 3,51 | 0,00 | 0,00 | 3,51 | 18,42 |
| viša škola | br. | 11 | 6 | 3 | 2 | 0 | 22 |
| | % | 9,65 | 5,26 | 2,63 | 1,75 | 0,00 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 1 | 1 | 0 | 0 | 2 |
| | % | 0,00 | 0,88 | 0,88 | 0,00 | 0,00 | 1,75 |
| fakultet | br. | 28 | 7 | 8 | 0 | 4 | 47 |
| | % | 24,56 | 6,14 | 7,02 | 0,00 | 3,51 | 41,23 |
| master studije | br. | 7 | 0 | 5 | 0 | 0 | 12 |
| | % | 6,14 | 0,00 | 4,39 | 0,00 | 0,00 | 10,53 |
| magistarske | br. | 3 | 2 | 0 | 0 | 1 | 6 |
| | % | 2,63 | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 3 | 0 | 1 | 0 | 0 | 4 |
| | % | 2,63 | 0,00 | 0,88 | 0,00 | 0,00 | 3,51 |
| ukupno | br. | 65 | 20 | 18 | 2 | 9 | 114 |
| | % | 57,02 | 17,54 | 15,79 | 1,75 | 7,89 | 100,00 |

Tabela 38: Kvantitavni prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 16 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Slažete li se sa mišljenjem da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja: | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 27 | 7 | 3 | 0 | 4 | 41 |
| | % | 23,68 | 6,14 | 2,63 | 0,00 | 3,51 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 13 | 2 | 10 | 0 | 3 | 28 |
| | % | 11,40 | 1,75 | 8,77 | 0,00 | 2,63 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 25 | 11 | 5 | 2 | 2 | 45 |
| | % | 21,93 | 9,65 | 4,39 | 1,75 | 1,75 | 39,47 |
| ukupno | br. | 65 | 20 | 18 | 2 | 9 | 114 |
| | % | 57,02 | 17,54 | 15,79 | 1,75 | 7,89 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 16

Na pitanje da li lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja zapaženo je da se 74,56% ispitanika u potpunosti ili delimično slaže sa ovim mišljenjem.

Najveći broj ispitanika, njih 65 (odnosno 57,02%) u potpunosti se slaže sa tim da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja. Ovo se obrazlaže atraktivnijim ambijentom u kojem lovci mogu da uživaju, kvalitetnijom i bogatijom divljači. Manji broj anketiranih smatra da je ovo „na žalost tako”, jer „ako je nešto zaštićeno time je privlačnije”.

Sledeću grupu anketiranih ispitanika, po brojnosti (njih 20 ili 17,54%), čine oni koji se delimično slažu sa mišljenjem iz pitanja 16. U ovoj grupi većina ispitanika ima slično mišljenje da je ukratko, „klijenteli privlačnija netaknuta priroda” ali da je „glavni cilj lovca šta će odstreliti a ne koje prirodne vrednosti ima područje”.

Grupu koja se u potpunosti ne slaže sa navedenim pitanjem čini 9 ispitanika ili 7,89%. Ova grupa uglavnom deli uniformno mišljenje da u zaštićenim područjima postoje ograničenja zbog stepena zaštite, kao i da se, zbog toga, lovci osećaju sputano i izbegavaju lov u takvim područjima. Manji deo ove grupe ispitanika smatra da je lovcima „svejedno gde love” i da im je „bitan samo trofej”.

Najmanji broj ispitanika, samo njih dvoje ili 1,75% se delimično ne slažu sa tim da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja. Ova grupa svoj stav obrazlaže da lovnoturističku klijentelu prvenstveno zanima dobro lovište, dobra organizacija i kvalitetna divljač, a da je manje bitno da li se lovište nalazi u zaštićenom području ili van njega.

Na pitanje da li se slažete da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja može se zaključiti da se najveći broj ispitanika slaže sa ovim pitanjem i smatra da su takva lovišta atraktivnija i privlačnija zbog očuvane prirode. Neki od ovih ispitanika smatraju još da je lovcima turistima ipak važniji odstrel divljači od ambijenta, i da lovci izbegavaju takva područja jer u njima postoje ograničenja dok deo ispitanika iz ove grupe ima stav da je lovcima ipak bitno šta love a ne prostor u kome love. Neznatan broj se ne slaže sa ovom tezom i navode da lovnoturističku klijentelu prvenstveno zanima dobro lovište, dobra organizacija i kvalitetna divljač, a da je manje važno da li se lovište nalazi u zaštićenom području ili van njega.

Sa ovim pitanjem se slaže najviše ispitanika radno angažovanih u lovstvu a najviše ispitanika radno angažovanih u zaštićenom području se ne slaže. U oba stava dominiraju fakultetski obrazovani ispitanici. Na mišljenje ispitanika po ovom pitanju veći uticaj ima zaposlenost od nivoa stručne spreme a verovatni razlog tome je što zaposleni u lovstvu ipak smatraju da su lovišta na zaštićenim područjima atraktivnija i privlačnija zbog očuvane prirode (Tabela 37 i 38).

17. Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju drugih vidova turizma na zaštićenom području

Tabela 39: Lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja

| lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja | broj | % |
|--|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 61 | 53,51 |
| Delimično se slažem | 19 | 16,67 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 9 | 7,89 |
| Delimično se ne slažem | 7 | 6,14 |
| U potpunosti se ne slažem | 18 | 15,79 |
| svega | 114 | 100,00 |

Najveći broj ispitanika, njih 80 ili 70,18% se u potpunosti ili delimično slažu da lovni turizam na zaštićenim područjima može doprineti razvoju taštićenog područja. U potpunosti se ne slaže sa ovim pitanjem 18 ispitanika ili 15,79% dok se delemično ne slaže 7 ispitanika ili 6,14%. Da ne zna ili nema stav o ovome izjasnilo se 7,89% ispitanika (Tabela 39).

Obrazloženja odgovora na pitanje br.17

U grupi ispitanika koji su odgovorili da se u potpunosti slažu, najveći broj njih smatra da lovni turizam upotpunjuje turističku ponudu šireg prostora, uz mogućnost razvoja drugih vidova turizma, kao što su ribolovni, fotosafari, vinski, seoski i dr. Pre svega, mogućnost vide u različitim interesovanjima samih lovaca, ali i bliskih osoba koje dolaze u turističku posetu zajedno sa njima. Manji deo ispitanika iz ove grupe ističe mogućnost razvoja ugostiteljstva kroz hotelijerstvo, izdavanje privatnih smeštaja i razvoj trgovine, što bi imalo značaja i za lokalne zajednice. Deo novca zarađenog od lovnog turizma, kako smatra manji broj ispitanika iz ove grupe, mogao bi da se usmeri u opremanje upravljača, a značaj lovnog turizma je i u promociji samog zaštićenog područja.

Tabela 40: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 17 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju drugih vidova turizma na zaštićenim područjima: | | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|---|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 11 | 4 | 3 | 0 | 3 | 21 |
| | % | 9,65 | 3,51 | 2,63 | 0,00 | 2,63 | 18,42 |
| viša škola | br. | 13 | 4 | 1 | 3 | 1 | 22 |
| | % | 11,40 | 3,51 | 0,88 | 2,63 | 0,88 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 1 | 0 | 0 | 0 | 1 | 2 |
| | % | 0,88 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 1,75 |
| fakultet | br. | 29 | 4 | 2 | 3 | 9 | 47 |
| | % | 25,44 | 3,51 | 1,75 | 2,63 | 7,89 | 41,23 |
| master studije | br. | 5 | 2 | 3 | 1 | 1 | 12 |
| | % | 4,39 | 1,75 | 2,63 | 0,88 | 0,88 | 10,53 |
| magistarske | br. | 1 | 3 | 0 | 0 | 2 | 6 |
| | % | 0,88 | 2,63 | 0,00 | 0,00 | 1,75 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 2 | 0 | 0 | 1 | 4 |
| | % | 0,88 | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 0,88 | 3,51 |
| ukupno | br. | 61 | 19 | 9 | 7 | 18 | 114 |
| | % | 53,51 | 16,67 | 7,89 | 6,14 | 15,79 | 100,00 |

Tabela 41: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 17 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju drugih vidova turizma na zaštićenim područjima: | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|---|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 23 | 9 | 3 | 3 | 5 | 43 |
| | % | 20,18 | 7,89 | 2,63 | 2,63 | 4,39 | 37,72 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 4 | 6 | 4 | 2 | 12 | 28 |
| | % | 3,51 | 5,26 | 3,51 | 1,75 | 10,53 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 34 | 4 | 2 | 1 | 2 | 43 |
| | % | 29,82 | 3,51 | 1,75 | 0,88 | 1,75 | 37,72 |
| ukupno | br. | 61 | 19 | 9 | 6 | 19 | 114 |
| | % | 53,51 | 16,67 | 7,89 | 5,26 | 16,67 | 100,00 |

U grupi ispitanika koja smatra da se delimično slaže sa postavljenim pitanjem, većina smatra da lovni turizam može podstaći razvoj samo nekih od vidova turizma, poput fotosafarija

i posmatranja ptica, kao i vinski i seoski turizam. Lovni turizam takođe može poboljšati ugostiteljsku ponudu u okolini, i uticati na promociju zaštićenog područja.

Mali broj ispitanika je na pitanje odgovorio da se delimično ne slaže, i to uglavnom zato što smatra da na zaštićenom području ne treba da se odvija lov. Ipak, lovci mogu ujedno biti zainteresovani i za druge vidove turističke ponude, kao što je ribolov i fotosafari.

Statistički značajan deo ispitanika (15,79%) smatra da lovni turizam ne treba da postoji na zaštićenim područjima. Po njima, lovni turizam je u suprotnosti sa ekoturizmom, jer detonacije od otvaranja vatre pri odstrelu divljači uznemirava i rasteruje životinje, te iste primorava na migriranje. Izvestan broj ispitanika iz ove grupe navodi da su lovci zainteresovani isključivo za lov, što je razlog zbog čega je spoj lovnog turizma sa drugim vidovima turizma na zaštićenom području neodrživ. Pošto ne daju odgovor na postavljeno pitanje ovo mišljenje može se smatrati irelevantnim.

Na pitanje da li lovni turizam može doprineti razvoju drugih vidova turizma na zaštićenom području može se zaključiti da dominira broj ispitanika koji se slažu sa ovim pitanjem i smatraju da lovni turizam upotpunjuje turističku ponudu ne samo zaštićenog područja već šireg prostora i doprinosi razvoju ribolovnog, seoskog, vinskog turizma, fotosafarija i dr. Iističu se mogućnost razvoja ugostiteljstva kroz hotelijerstvo, izdavanje privatnog smeštaja i razvoj trgovine što je od značaja za razvoj lokalne zajednice kao i da bi se deo sredstava mogao usmeriti u opremanje upravljača. Smatraju da lovni turizam utiče na promociju zaštićenog područja. Manji deo ispitanika, sasvim suprotno, smatra da lovni turizam ne treba da postoji na zaštićenom području i da je u suprotnosti sa ekoturizmom jer se pucanjem rasteruju životinje. Njihov stav je i da su lovci samo zainteresovani za lov, te je spoj lovnog turizma sa drugim vidovima turizma neodrživ.

U odnosu na zaposlenje, najviše ispitanika radno angažovanih u lovstvu se slaže sa ovim pitanjem dok se najviše ispitanika koji se ne slažu sa ovim pitanjem radno su angažovani u nevladinim organizacijama. U oba slučaja je reč o fakultetski obrazovanim ispitanicima (Tabela 40 i 41).

18. Odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu

Tabela 42: Odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu

| odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu | broj | % |
|---|------|--------|
| U potpunosti se slažem | 6 | 5,26 |
| Delimično se slažem | 28 | 24,56 |
| Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | 44 | 38,60 |
| Delimično se ne slažem | 21 | 18,42 |
| U potpunosti se ne slažem | 15 | 13,16 |
| svega | 114 | 100,00 |

Na pitanje da li su Odredbe zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode u harmonizovanom odnosu (Tabela 42) 6 ispitanika odgovorilo je da se u potpunosti dok je 28 ispitanika odgovorilo da se delimično slaže. Najveći procenat ispitanika 44 ili 38,60% ne zna ili nema stav o tome. Delimično se ne slaže 21 ispitanik dok se njih 15 u potpunosti ne slažu sa navedenim pitanjem.

Tabela 43: Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 18 u odnosu na obrazovanje

| Obrazovanje | | Odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu. | | | | | ukupno |
|---------------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| srednja škola | br. | 3 | 4 | 8 | 5 | 1 | 21 |
| | % | 2,63 | 3,51 | 7,02 | 4,39 | 0,88 | 18,42 |
| viša škola | br. | 0 | 6 | 4 | 7 | 5 | 22 |
| | % | 0,00 | 5,26 | 3,51 | 6,14 | 4,39 | 19,30 |
| visoka škola strukovnih studija | br. | 0 | 0 | 2 | 0 | 0 | 2 |
| | % | 0,00 | 0,00 | 1,75 | 0,00 | 0,00 | 1,75 |
| fakultet | br. | 2 | 15 | 22 | 3 | 5 | 47 |
| | % | 1,75 | 13,16 | 19,30 | 2,63 | 4,39 | 41,23 |
| master studije | br. | 0 | 3 | 3 | 4 | 2 | 12 |
| | % | 0,00 | 2,63 | 2,63 | 3,51 | 1,75 | 10,53 |
| magistarske | br. | 0 | 0 | 4 | 0 | 2 | 6 |
| | % | 0,00 | 0,00 | 3,51 | 0,00 | 1,75 | 5,26 |
| doktorske studije | br. | 1 | 0 | 1 | 2 | 0 | 4 |
| | % | 0,88 | 0,00 | 0,88 | 1,75 | 0,00 | 3,51 |
| ukupno | br. | 6 | 28 | 44 | 21 | 15 | 114 |
| | % | 5,26 | 24,56 | 38,60 | 18,42 | 13,16 | 100,00 |

Tabela 44 : Prikaz mišljenja ispitanika na pitanje broj 18 u odnosu na oblast radnog angažovanja

| Radite u: | | Odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu. | | | | | ukupno |
|-------------------------|-----|--|---------------------|---|------------------------|---------------------------|--------|
| | | U potpunosti se slažem | Delimično se slažem | Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran | Delimično se ne slažem | U potpunosti se ne slažem | |
| zaštićenom području | br. | 3 | 9 | 20 | 4 | 5 | 41 |
| | % | 2,63 | 7,89 | 17,54 | 3,51 | 4,39 | 35,96 |
| nevladinoj organizaciji | br. | 1 | 4 | 14 | 4 | 5 | 28 |
| | % | 0,88 | 3,51 | 12,28 | 3,51 | 4,39 | 24,56 |
| lovstvu | br. | 2 | 15 | 10 | 13 | 5 | 45 |
| | % | 1,75 | 13,16 | 8,77 | 11,40 | 4,39 | 39,47 |
| ukupno | br. | 6 | 28 | 44 | 21 | 15 | 114 |
| | % | 5,26 | 24,56 | 38,60 | 18,42 | 13,16 | 100,00 |

Obrazloženja odgovora na pitanje br. 18

Malobrojni ispitanici koji se u potpunosti slažu sa mišljenjem da li su odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode u harmonizovanom odnosu, kao i smatraju da su ova dva Zakona usklađena i sa drugim normativnim aktima i međunarodnim konvencijama. Oni ispitanici koji se delimično slažu sa ovim pitanjem, navode da je Zakon o divljači i lovstvu donešen u saradnji sa predstavnicima zaštite dok je Zakon o zaštiti prirode donešen bez uticaja i konsultacija sa lovcima pa zato postoje zbunjujuće odredbe koje treba definisati. Smatra se da u izradi zakonskih akata treba da učestvuju stručna lica koja su kompetentna za ove oblasti kao i da usvajanje oba zakona od nadležnog organa mora biti istovremeno jer je tematika oba zakona neodvojiva i prožima se. Drugi pak smatraju da su odredbe oba zakona usaglašene ali lovci nisu dovoljno upoznati sa Zakonom o zaštiti prirode. Postoji i mišljenje da bi Zakon o divljači i lovstvu trebao da upućuje na tešnju saradnju sa zaštitom prirode i pitaju se zašto predstavnici Zavoda za zaštitu prirode i lovci ne obilaze ugrožena područja (preorane livade i pašnjake, posečene remize, kanale za navodnjavanje obložene folijom i sl.). Postoji i stav da ova dva Zakona nisu „ravnopravna“ i da je Zakon o zaštiti prirode „iznad Zakona o lovu“.

Zanimljivo je da je najveći broj ispitanika uglavnom odgovorilo da nije upućeno u odredbe ova dva zakona.

Ispitanici koji su na prethodno pitanje odgovorili da se delimično ne slažu, navode da je Zakon o zaštiti prirode utemeljen na principima zaštite biološke raznovrsnosti dok je Zakon o divljači i lovstvu utemeljen na principima razvoja lova kao privredne grane. Primer za to je ugrožavanje zaštićenih vrsta koje se pojavljuju u staništima na kojima se love lovne vrste. Smatra se, takođe, da su neusaglašene liste lovnih i zaštićenih vrsta i da su zato potrebna

istraživanja na terenu kako bi se dobili realni podaci i obe strane se usaglasile. Navodi se da se često dešava da se lovna divljač koja je dominantna na zaštićenom području stavlja u poziciju manje važnih vrsta u odnosu na ostale zaštićene vrste. Navedeno je i da pojedini članovi oba zakona otežavaju odvijanje lovnog turizma kao i da ne postoji zajedničko gledište na održivo korišćenje divljači i zaštite prirode.

Ispitanici koji su dali odgovor da se u potpunosti ne slažu sa ovom tezom navode da je neusklađenost zakona evidentna posebno što se neke od strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta nalaze na spisku lovnih vrsta, što nije dobro, posebno za zaštićena područja jer na njima regulacija brojnosti određenih vrsta treba da bude predmet aktivne zaštite prirode i upravljanje staništima a ne predmet lova. Navodi se i da lovni radnici i radnici u zaštiti prirode imaju dijametralno suprotne poglede te je potrebno ova dva zakona približiti i usaglasiti. Takođe smatraju da zakon treba jasno da definiše pravila lova na zaštićenim područjima i da Zavod za zaštitu prirode treba da uradi predlog zakona a Lovački savez da uskladi svoje aktivnosti i prezentuje zakon lovačkim udruženjima.

Na pitanje da li su odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode u harmonizovanom odnosu najveći broj ispitanika nema stav o ovome jer ne poznaje ni jedan od ova dva Zakona. Značajan broj ispitanika navodi da u oba zakona postoje nedorečenosti kao i da bi pri izradi ova dva zakona trebalo tešnje da sarađuje lovstvo i zaštita prirode. Najmanje ispitanika se slaže da su oba zakona u harmonizovanom odnosu, dok se oko četvrtine delimično slaže navodeći da u oba zakona postoje nedorečenosti kao i da bi pri izradi ova dva zakona trebalo tešnje da sarađuje lovstvo i zaštita prirode. Nešto manji broj ispitanika delimično ne slaže sa ovom pretpostavkom i smatraju da ovi Zakoni imaju različita polazišta jer Zakon o zaštiti prirode je utemeljen na principima zaštite biološke raznovrsnosti dok Zakon o divljači i lovstvu je utemeljen na principima razvoja lova kao privredne grane. Ispitanici koji se u potpunosti ne slažu sa ovim pitanjem smatraju da je neusklađenost zakona evidentna i da lovni radnici i radnici zaštite prirode imaju potpuno suprotne stavove kao i da zakon treba jasno da definiše pravila lova na zaštićenim područjima.

Sa ovim pitanjem se slaže najviše ispitanika radno angažovanih u lovstvu a najviše se ne slažu takođe radno angažovani u lovstvu. Najviše fakultetski obrazovanih ispitanika se slaže sa ovim pitanjem dok suprotan stav imaju ispitanici koji imaju višu školu (Tabela 43 i 44).

19. Šta vidite kao najveći problem za odvijanje lovnog turizma na zaštićenim područjima

Najveći broj ispitanika (32 ili 28,07%) je kao odgovor na ovo pitanje naveo slabu saradnju između sektora lovstva i zaštite prirode. Naime, mere zaštite propisane aktima o zaštiti, kao i odredbe Zakona o zaštiti prirode ne pogoduju podizanju lovno tehničkih objekata i prateće infrastrukture za organizaciju lova i uslove smeštaja kako za domaće lovce tako i inostrane.

Približan broj ispitanika (28 ili 24,56%) smatra da je osnovni problem za odvijanje lovnog turizma na zaštićenim područjima zapravo nepoštovanje zakonskih i podzakonskih akata, kako iz oblasti zaštite prirode tako i lovstva, čiji je jedan od vidova krivolov. Ističu, takođe, dominaciju interesa lovstva u odnosu na zaštitu prirode. Poseban problem predstavlja nestručno gazdovanje u lovištima, nekontrolisan lov, nepoštovanje kalendara lova, uz nedovoljnu kontrolu prekršilaca.

Nedovoljna organizovanost lovnog turizma na zaštićenim područjima takođe predstavlja problem za manji broj ispitanika, kao i nedovoljno stručan kadar zaposlen u oba sektora.

Mali broj ispitanika (4) smatra da je prisutan medijski pritisak nestručnih lica iz NVO za zaštitu životinja na lovstvo odnosno lovni turizam.

Sa druge strane, značajan broj ispitanika (19 ili 16,66%) vidi lov kao ugrožavajući faktor koji uzrokuje uništavanje staništa i uznemiravanje vrsta u zaštićenim prirodnim dobrima.

Samo mali broj ispitanika (6) smatra da ne postoji problem za odvijanje lovnog turizma u zaštićenim područjima.

Obrazloženja odgovora na pitanje 19 u odnosu na stepen obrazovanja ispitanika

Posmatranjem odgovora datih od strane ispitanika sa srednjom školom(16) utvrđen je gotovo podjednak broj onih koji probleme vide u ograničenjima koja su nametnuta nakon donošenja akta o zaštiti zaštićenog područja, nestručnosti kadra zaposlenog u oba sektora i kontrole nedozvoljenih radnji kao i negativan uticaj lovnog turizma na zaštićene vrste.

U grupi ispitanika sa višom školom (20) najveći broj je uočio nedostatak međusektorske saradnje. Osim toga, jednak problem vide u nepoštovanju zakonske regulative, nestručnom uplitanju NVO u pitanja lovnog turizma i lovstva i uznemiravanje divljih vrsta u zaštićenom području od strane lovaca. Ispitanici sa završenom višom školom strukovnih studija (2) nisu dali adekvatno obrazloženje ovog pitanja.

Fakultetski obrazovani ispitanici, kojih je i najviše (44), u najvećoj meri kao problem za odvijanje lovnog turizma u zaštićenim područjima vide nedovoljno pridržavanje zakonske

regulative i nedostatak kontrole nedozvoljenih radnji u lovstvu. Manji deo njih smatra da je lovni turizam/lovstvo značajan ugrožavajući faktor za mir i opstanak divljih vrsta u zaštićenim područjima.

Ispitanici sa završenim master studijama (9) kao jednako važne vide probleme u sprovođenju zakonske regulative iz oba sektora, zbog čega lov predstavlja značajan izvor uznemiravanja na zaštićenim područjima.

Zanimljivo je što su ispitanici sa magistarskim i doktorskim studijama (12) davali slične odgovore. Obe grupe vide kao najveći problem nepoštovanje i neusklađenost zakonske regulative.

Obrazloženja odgovora na pitanja 19 u odnosu na oblast radnog angazovanja ispitanika

Na osnovu analize odgovora ispitanika na pitanje 19 u odnosu na oblast radnog angazovanja uočava se sledeće:

Zaposleni u lovstvu (38) vide najveći problem u ograničenjima lovstva koja su nametnuta donošenjem akta o zaštiti nekog prostora (više od polovine odgovora). Pored ovoga, problem vide u nesprovođenju i neusaglašenosti propisa iz oba sektora, što kao rezultat ima krivolov. Uz to, prisustvo nestručnih lica iz NVO na terenu koji optužuju lovce za uznemiravanje divljih životinja vide kao značajan problem.

Zaposleni kod upravljača zaštićenih područja (34) vide problem u nedovoljnom razumevanju i poznavanju zakonske regulative, nametanju lova u odnosu na zaštitu prirode i krivolov kao proizvod prethodnog. Konstatuju da je saradnja između sektora nedovoljna, a da je lov kao značajan ugrožavajući faktor na zaštićenom području.

Zaposleni u NVO (19) ocenjuju lov kao ugrožavajući faktor za zaštićene vrste, ali i one koje nisu pod zaštitom, kao i nepoštovanje propisa.

Na pitanje šta vidite kao najveći problem za odvijanje lovnog turizma na zaštićenim područjima može se zaključiti da najveći broj ispitanika navodi slabu saradnju između lovstva i zaštite prirode. Približno isti broj ispitanika smatra da je osnovni problem za odvijanje lovnog turizma na zaštićenim područjima nepoštovanje zakonskih i podzakonskih akata, kako iz oblasti zaštite prirode tako i lovstva. Nedovoljna organizovanost i nedovoljno stručan kadar u lovstvu i zaštiti kao i medijski pritisak nestručnih lica iz nevladinih organizacija takođe se, od strane manjeg broja ispitanika, navode kao problem odvijanja lovnog turizma na zaštićenim područjima. Najmanje ispitanika smatra da ne postoji problem za odvijanje lovnog turizma u zaštićenim područjima.

S obzirom na stepen obrazovanja može se zaključiti da ispitanici svih nivoa obrazovanja navode problem nepoštovanja zakonske regulative. Ispitanici koji imaju srednju stručnu spremu navode i nestručno uplitanje NVO a manji deo fakultetski obrazovanih ispitanika smatra da lovni turizam predstavlja ugrožavajući faktor za mir i opstanak divljih vrsta u zaštićenim područjima.

Zaposleni u lovstvu vide najveći problem u ograničenjima lova koja su nametnuta donošenjem akta o zaštiti nekog prostora kao i u prisustvu nestručnih lica iz NVO na terenu koji optužuju lovce za uznemiravanje divljih životinja. Zaposleni u zaštićenim područjima navode problem nedovoljnog razumevanja i poznavanju zakonske regulative, nametanju lova u odnosu na zaštitu prirode i krivolov kao proizvod prethodnog te ističu nedovoljnu saradnju sektora a lov kao značajan ugrožavajući faktor na zaštićenom području. Zaposleni u NVO navode lov kao ugrožavajući faktor za sve divlje vrste na zaštićenom području i nepoštovanje propisa od strane lovaca.

20. Šta još možete reći o problematici lovnog turizma u zaštićenim područjima

Sagledavajući mišljenja anketiranih na pitanje broj 20 utvrđeno je da se ona mogu podeliti u 4 grupe. Najbrojniju grupu, njih 72 ili 63,15% predstavljaju oni ispitanici koji uglavnom navode pojedine probleme i predlažu poneko rešenje za usklađivanje interesa zaštite i lovnog turizma na zaštićenim područjima. Generalno, vlada mišljenje da ukoliko bi se svi pridržavali pravila koja propisuju, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o lovstvu i akt o zaštiti, zaštita prirode i lovni turizam bi mogli da budu usklađeni na zaštićenom području. Ispitanici ove grupe ističu da lovni turizam pruža daleko veće mogućnosti od onih koji se trenutno koriste i navode da su najveći problemi nepoštovanje propisa, nedovoljna implementacija struke i nauke, nedovoljna saradnja svih zainteresovanih strana i nedostatak dijaloga; lovokrađa i krivolov; nepostojanje podrške države; mali broj angažovanih kako u zaštiti tako i u lovstvu - posebno čuvara i lovočuvara; kolizija u interesima upravljača zaštićenog područja i korisnika lovišta i nekontrolisano kretanje ljudi po zaštićenim područjima. Zanimljivo je rešenje jednog ispitanika u vezi sa problemom kontrole i čuvanjem, koji predlaže da se lovočuvarska služba premesti u MUP i da se formira šumsko-poljska policija, te da se njihove zarade isplaćuju; za lovočuvara iz fonda za razvoj lovstva, za poljočuvara iz sredstava dobijenih od licitacije poljoprivrednog zemljišta, a za ekološkog čuvara iz ekoloških taksi (slično i za ribočuvara). Tada bi, smatra dalje ovaj ispitanik, svi zajedno i usklađeno radili jer bi imali zajednički interes. Postoji i mišljenje da obrazovani i stručni ljudi, „koji mogu biti istovremeno i zaštitari i lovci“ mogu svojim radom doprineti rešavanju svih problema i usklađivanju interesa. Takođe, smatra se da treba razvijati

lovni turizam na zaštićenim područjima ali „striktno voditi računa o zaštićenom području da se ne naruši prirodna ravnoteža“.

Drugu grupu čini 19 ili 16,66% ispitanika čine oni koji su protivnici odvijanja lovnog turizma na zaštićenom području. Oni smatraju da treba zabraniti lov na svim zaštićenim područjima (stav nekih ispitanika je da se zabrani lov i na NATURA 2000 staništima) jer je pod zaštitom svega 6% teritorije naše zemlje, te ima dovoljno prostora pod lovištima da se razvija lovni turizam koji neće pretrpeti velike štete kao privredna grana ako se ne sprovodi na ovako maloj teritoriji. Lovni turizam može da ostvari značajan profit koji može predstavljati finansijski doprinos zaštiti prirode, ali se to u praksi kod nas ne dešava. A budući da, po njima, lovni turizam ima, dokazano negativne posledice po biodiverzitet, pozitivnih efekata od lova na zaštićeno područje, zapravo i nema. Kao argument više stavu da lovnom turizmu nije mesto na zaštićenom području, navodi se da lov u praksi nije dovoljno kontrolisan i planiran i pored „iskrene i dobre volje brojnih lovaca čiji je odnos prema prirodi iskreno pozitivan“. Navodi se da obzirom da je najčešće dozvoljen lov u režimu zaštite III stepena, granice između područja različitih stepena zaštite se često ne poštuju, i čuvari zatiču lovce i u režimu zaštite I stepena. Takođe se navodi da u zaštićenim područjima treba razvijati druge vidove turizma odn. druge načine obezbeđivanja finansija, a treba se posvetiti i aktivnijoj zaštiti prirode i razvoju održivih delatnosti koje se ne baziraju na „ubijanju životinja“. Postoje i brojni primeri prekomernog lova i trovanja ptica pa u tom smislu treba pooštriti zakone i kažnjavati prekršioce. Zbog svega navedenog, mišljenje je nekih ispitanika iz ove grupe, razmatranju lovnog turizma na zaštićenim područjima nema mesta.

Najmanje ispitanika su naveli da ne vide problem u odvijanju lovnog turizma na zaštićenom području, te da ga treba još više razvijati.

Određen, statistički značajan broj ispitanika je naveo da nema više ništa da kaže ili da nema nikakvo mišljenje ili stav o ovoj problematici.

Najveći broj ispitanika smatra da lovni turizam na zaštićenim područjima prati veliki broj problema, neusaglašenosti, nepoštovanja zakona, nedovoljne podrške države ali bi se sve moglo rešiti striktnim sprovođenjem Zakona, poštovanjem mera i režima propisanih Aktom o zaštiti, angažovanjem struke i nauke kao i zajedničkim naporima i interesima zaštitara i lovaca. Manji broj ispitanika je protivnik lovnog turizma na zaštićenim područjima i smatra da je lov factor ugrožavanja svih vrsta i staništa. Ovi ispitanici smatraju da je od ukupne površine naše zemlje svega 6% pod zaštitom i da lovni turizam treba da se odvija u lovištima izvan zaštićenih područja. Petina ispitanika je navela da nema stav ili saznanja o ovo problematici. Veoma mali procenat ispitanika je naveo da lovni turizam treba još više razvijati i da ne vide problem.

8.2. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA DOBIJENIH POSTUPKOM INTERVJUISANJA

Intencija intervjuisanja izabranih ispitanika bila je da se evidentiraju njihova mišljenja o problematici definisanoj predmetom istraživanja, a pre svega o:

1. opravdanosti i korisnosti lovnog turizma u zaštićenim područjima;
2. mogućim negativnim posledicama lovnog turizma u zaštićenim područjima;
3. uticaju lova na krupnu divljač na zaštićeno područje;
4. uticaju lova na sitnu divljač na zaštićeno područje;
5. značaju i mogućoj nameni prihoda ostvarenih u lovnom turizmu u zaštićenom području;
6. tome da li lovni turizam može doprineti razvoju drugih oblika turizma u zaštićenim područjima?
7. harmonizovanosti odnosno usklađenosti Zakona o zaštiti prirode i Zakona o divljači i lovstvu;
8. posebnim problemima u sprovođenju lovnoturističke delatnosti u zaštićenim područjima i drugim pitanjima od značaja za upoznavanje fenomenologije lovnog turizma u zaštićenim područjima u AP Vojvodini i dr.

1. Opravdanost i korisnost lovnog turizma u zaštićenim područjima

Ispitanici koji se (naučno i praktično) bave pitanjima i problemima lovstva, odnosno lovnog turizma (5 ili 50% ispitanika) ističu da je lovni turizam u zaštićenim područjima opravdan i koristan. Za ovu tezu ističu sledeće argumenete:

- omogućava se upošljavanje određenog broja lica;
- prihoduju se određena finansijska sredstva;
- obezbeđuje se nega i bolja zaštita divljači i unapređivanje njihovih staništa;
- omogućava izlučivanje slabijih jedinki i poboljšavanje populacija divljači;
- omogućava se efikasnija kontrola populacija predatora i njihova eventualna redukcija, a u cilju očuvanja biodiverziteta i prirodne ravnoteže u zaštićenim područjima;

Većina ovih stručnjaka ističe da opravdanost i korisnost lovnog turizma u zaštićenim područjima može biti istinska pod sledećim uslovima:

- kad se lovna, odnosno lovnoturistička delatnost sprovodi u skladu sa pozitivnim propisima i lovnom etikom;

- kada su na poslovima lovstva, turizma i zaštite prirode angažovani kadrovi relevantnih (interdisciplinarno obrazovanih) stručnih profila;
- da se odvijanje lovnoturističke delatnosti uklapa u mere i režime zaštite datog zaštićenog područja; i
- svestrana i intenzivna saradnja i koordinacija između šumarstva, lovstva, turizma i zaštite prirode (integralno gazdovanje), tj. da organizacije zaštite prirode i korisnici lovišta zajednički planiraju mere zaštite i gazdovanja i da takođe zaštitu, gazdovanje i turističke aktivnosti zajedno sprovode.

Većina ostalih ispitanika (četvorica od pet) imaju bivalentno mišljenje o opravdanosti i korisnosti lovnog turizma u zaštićenim područjima. Oni nisu isključivi u stavu da lov, odnosno lovni turizam u zaštićenim područjima treba zabraniti, ali svaki od njih ima na umu određene uslove koje treba uvažavati, kako bi ove aktivnosti bile prihvatljive, a to su, pre svega:

- da zaštita ovih područja bude primarna i da bude usklađena (na bazi naučne i stručne procene) sa specifičnostima svakog konkretnog zaštićenog područja, tj. da lovni turizam nije moguć u svim zaštićenim područjima, gde predstavlja ugrožavajući faktor, a na drugim prihvatljivo koegzistira sa zaštitom;
- da od veličine zaštićenog područja zavisi da li u njemu treba da bude lovnog turizma, jer ako je zaštićeno područje male površine isti ne treba da se sprovodi (primeri: Pašnjaci velike droplje, i sl.);
- u mozaičnom predelu bi lovni turizam mogao biti prihvatljiv, jer lov u istom prouzrokuje mnogo manje uznemiravanje ostalih vrsta životinja;
- da se lov odvija u namenski ograđenim lovištima, pre svega na krupnu divljač¹² i dr.

Samo jedan stručnjak (za eko-turizam i zaštitu prirode) je kategorično protiv lovnog turizma u zaštićenim područjima, jer se zaštita prirode i lov međusobno isključuju

2. Negativni uticaji lovnog turizma na zaštićenim područjima

Ispitanici koji se bave lovstvom, odnosno lovnim turizmom, saglasni su da lov ne utiče negativno na zaštićeno područje pod uslovom da se sprovodi stručno i u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima i normama etike lova. Pojedini iz ove grupe intervjuisanih ističu da, na žalost, u našem lovu ima i određenih devijacija koje se, osim pomenutog krivolova, ogledaju u sledećem:

¹² To su lovišta u: Specijalnim rezervatima prirode „Gornje podunavlje” i „Deliblatska peščara”, Predeo izuzetnih odlika „Subotička peščara”, predeo izuzetnih odlika „Vršačke planine“

- kada je glavni motiv lovnog gazdovanja profit, a zaštita divljači i njenih staništa je u drugom planu, što za posledicu ima enorman izlov najkvalitetnijih, odnosno najvitalnijih i reproduktivno najsposobnijih jedinki;
- u vezi sa prethodnim, kako ističe jedan ispitanik, je i tendencija javnih preduzeća, koji su glavni organizatori i upravljači lovnoturističkom delatnošću, da „služe za finansiranje političkih stranaka, a ne da razvijaju lovni turizam” i dr.

Oni ispitanici koji se bave zaštitom prirode, osim prethodno izrečenih devijacija, iznose i neke druge negativne pojave koje prate lovni turizam na zaštićenim područjima i to:

- narušavanje mira u lovištima, čija je posledica migriranje divljači;
- kontaminacija staništa kao propratnih produkata odstrela (barutni gasovi, metalni, tj. olovni projektili, odbačene čaure municije);
- krivolov i neprincipijelno izlovljavanje divljači;
- narušavanje prirodnih ambijenata izgradnjom lovno-uzgojnih i lovnotehničkih objekata i smanjivanje staništa i dr.

3. Uticaj turističkog lova krupne divljači na zaštićena područja

Svi ispitanici lovnog odnosno lovnoturističkog angažmana i svi (osim jednog koji je generalno protiv lova na zaštićenim područjima) koji se bave aktivnostima zaštite prirode smatraju da je lov krupne divljači uglavnom kompatibilan zaštiti prirode, pod uslovom da se odvija u skladu sa svim kriterijumima i standardima definisanim u pozitivnim zakonskim propisima.

4. Uticaj lova sitne divljači na zaštićena područja

Intervjuisani stručnjaci iz oblasti lovstva, odnosno lovnog turizma zastupaju analogan stav o uticaju lovnog turizma (kad je reč o lovu sitne divljači) na zaštićena područja kao i kad je reč o uticaju lova na krupnu divljač. Značajno drugačija o tome su, međutim, mišljenja ispitanika koji se bave aktivnostima zaštite prirode, a ona se mogu konkretizovati kroz sledeće stavove:

- lov na sitnu divljač opravdan je samo na jedinke iz veštačke proizvodnje (fazan);
- osim glavnih negativnih uticaja na staništa divljači koje uzrokuje intenzivna poljoprivreda (veliki kompleksi monokultura, mehanizacija, hemizacija i dr.), nekontrolisani lov, takođe, ima za posledicu ugrožavanje pojedinih vrsta lovnih ptica (jarebica, prepelica i dr.) pa čak i njihovo dovođenje do ruba istrebljenja i dr.

5. Značaj i namena ostvarenih prihoda u lovnom turizmu

Većina intervjuisanih smatra da prihod od lovnog turizma nije veliki, ali da nije zanemarljiv i da se znatan deo ostatka dobiti može (i treba) koristiti za unapređivanje zaštićenih područja i za unapređivanje populacija divljači i revitalizaciju njihovih staništa.

6. Odnos lovnog turizma i drugih oblika turizma na zaštićenom području

Većina ispitanika (šestorica) ne vidi neku posebnu vezu lovnog turizma u zaštićenim područjima sa drugim oblicima turizma, a jedan od njih, koji inače misli da lovnom turizmu nema mesta na zaštićenim prostorima, smatra da istom treba dati alternativu kroz eko-turizam – posmatranje i snimanje divljači (fotosafari). Njihov argumenat za ovakvo gledište je u impresiji da su lovci specifična kategorija turista koji dolaze na neki prostor samo da love divljač i da ih malo zanimaju drugi oblici turističkih aktivnosti. Jedan od intervjuisanih čak izjavljuje da od 130-160 lovaca koliko godišnje posete njegovu lovnoturističku destinaciju samo je jedan pitao da li može da poseti obližnji (20-ak kilometara udaljeni) grad bogate kulturno-istorijske tradicije.

Ostali ispitanici, osim sa fotosafarijem, vide vezu lovnog turizma i sa eko-turizmom i ruralnim turizmom. Ta korelacija se po njima ispoljava u: mogućnosti korišćenja receptivnih objekata u lovištima (lovačkih kuća) za ustupanje na korišćenje u vanlovnim sezonama za smeštaj i ishranu eko i ruralnim turistima, uz stručnu pratnju upravnika lovišta ili lovočuvara, kako bi se obezbedili uslovi za što manje uznemiravanje ne samo divljači već i ostalih vrsta. S druge strane, kako smatraju pojedini od ovih ispitanika, za lovnoturističku klijentelu lovišta koja nemaju adekvatne smeštajne kapacitete (lovačke kuće, lovačke vile) moguće bi bilo koristiti odgovarajuće usluge smeštaja i ishrane u ruralnoj domaćoj radinosti u neposrednoj blizini date lovnoturističke destinacije.

7. Usklađenost zakonskih odredaba o zaštiti prirode i o divljači i lovstvu

Intervjuisani nemaju bitnijih primedbi u vezi sa usklađenošću zakonskih propisa koji uređuju zaštitu prirode i lovstvo, pa time i lovni turizam u našoj zemlji. Njihove primedbe se odnose na pojedina rešenja koja se tiču režima zaštite, saradnje i koordinacije subjekata lovstva i zaštite, standarda u pogledu sprovođenja mera uzgoja i lova i posebno u pogledu nepridržavanja važećih propisa.

8. Drugi problemi lovnog turizma u zaštićenim područjima

Problemi u sprovođenju lovnog turizma na zaštićenim područjima su, prema iskazima intervjuisanih, sledeći:

- zloupotrebe i nedostatak kontrole odstrela, što za posledicu ima znatno veći broj odstreljene divljači od broja projektovanog planovima gazdovanja, a s druge strane odstreljuje se nemali broj jedinki strogo zaštićenih vrsta (primer Labudovo okno¹³);
- nedostatak koordinacije i saradnje između subjekata zaštite, lovstva, šumarstva i drugih involviranih;
- intenzivna primena hemijskih sredstava i mehanizacije u poljoprivredi i šumarstvu, što kontaminira staništa i uznemirava divljač i druge vrste životinja;
- nedostatak kvalitetnih stručnih pratilaca za lov pernate divljači, koji bi mogli uspešno razlikovati nelovne od lovnih vrsta;
- sputavanje lovstva i lovnog turizma od strane zaštitara (posebno od pojedinih nedovoljno kompetentnih nevladinih organizacija) koji su vrlo uporni u pokušajima da se iznude neopravdane (i za lovni turizam štetne) zabrane;
- onemogućenost sprovođenja mera uzgoja (pre svega unosa hraniva) u delove pod prvim stepenom zaštite (gde se divljač najviše skuplja), a gde su zabranjene sve aktivnosti;
- neregulisan izvoz mesa divljači, što destimuliše potencijalnu klijentelu da koristi usluge naših lovnoturističkih destinacija;
- etički problematično ponašanje jednog broja lovnih radnika i lovaca i dr.

9. Druga gledišta u vezi sa lovnim turizmom u zaštićenim područjima:

- neophodnost integralnog gazdovanja lovstva i šumarstva i usklađenost sa zaštitom;
- da se lovstvo fokusira na redukciju vrsta koje ugrožavaju staništa, poljoprivredu i sl., tj. da drže pod kontrolom vrste kao što su divlja svinja, šakal i lisica, a da za lov „plemenite” divljači ne bi trebalo da ima mesta u zaštićenim područjima;
- zabraniti lov na graničnim površinama između lovišta i zaštićenih područja i ponovo formirati rezervate;
- zaštićena područja male površine treba ili proširiti ili ukinuti, jer ako se neki prostor štiti on mora zauzimati veću površinu. Ovo stoga, što ovakva zaštita malih područja koja su okružena agrarnim nije efikasna.
- povećati cenu divljači koja se odstreljuje na zaštićenim područjima

¹³ U ovom lovištu, koje je u sastavu Specijalnog rezervata prirode „Deliblatska peščara” se godišnje ubije oko 8000 jedinki strogo zaštićenih vrsta ptica, odnosno na svaku legalno odstreljenu jedinku ptica jedna je ilegalno ubijena. Tu je reč o drastičnom krivolovu.

9. DISKUSIJA

Sagledavajući podatke iz dostupne literature kao i analize rezultata odgovora anketiranih ispitanika i intervjuisanih stručnjaka iz relevantnih oblasti o fenomenu lova i lovnog turizma na zaštićenim područjima u kontekstu predmeta i problema ovog istraživanja, celishodno je sprovesti njihovu komparaciju, ukrštanje i sintezu kroz adekvatnu diskusiju.

1. Opravdanost i korisnost lovnog turizma u zaštićenim područjima

Preovlađujuće je mišljenje da, ukoliko su lov i lovni turizam strogo kontrolisani, odnosno sprovedeni u skladu sa zakonom i planskim dokumentima, opravdani su i i korisni na zaštićenom području. Navodi se i značaj finansijske dobiti i korist lova u cilju redukcije štetočina ili u slučaju poremećaja prirodne ravnoteže i nedostatka predatora. Ističe se i saradnja biologa i zaštitara sa lovcima na očuvanju staništa i vrsta kao i uloga lovaca u prikupljanju podataka za potrebe ekoloških istraživanja, monitoringa vrsta i restauracije staništa u cilju vraćanju divljih životinja na prirodna staništa. Konačno, smatra se da lov ne ugrožava zaštićene vrste, da je neophodan za održivo upravljanje i da lovni turizam i zaštita prirode imaju zajednički cilj. Blizak preovlađujućem mišljenju je i stav o ovom pitanju da lov odn. lovni turizam u zaštićenim područjima ne treba isključiti ali njegovo sprovođenje zavisi od veličine i mozaičnosti zaštićenog područja.

Sasvim suprotan stav, zastupljen u manjoj meri, je u potpunosti protiv lova i ubijanja životinja kao i da je materjalni prihod ostvaren od lovnog turizma neuporedivo manji u odnosu na štetu po zaštićeno područje, odnosno da se zaštita prirode i lov međusobno isključuju. Protivnici lova i lovnog turizma na zaštićenim područjima tretira iste kao faktor ugrožavanja staništa i svih vrsta i smatraju da ove aktivnosti treba izmestiti u lovišta izvan zaštićenih područja a lovstvo fokusirati na redukciju vrsta koje ugrožavaju staništa, poljoprivredu i sl., odnosno držati pod kontrolom vrste kao što su: divlja svinja, šakal i lisica, a da lov „plemenite” divljači ne bi trebao da se odvija u zaštićenim područjima.

Na osnovu svega navedenog naše gledište je da lovni turizam na zaštićenim područjima može biti opravdan ukoliko se odvija u skladu sa zakonom i uz poštovanje svih ograničenja propisanih aktom o zaštiti. Zato je nužna saradnja zaštitara i lovaca po bitnim pitanjima. Primer za to je svakako SRP „Gornje Podunavlje“ gde su lov i aktivnosti lovnog turizma potpuno usklađene sa zaštitom. Ugrožavanje ostalih vrsta na ovom prostoru je minimalno. Ovaj stav se

ne može generalizovati jer se lovni turizam ne može odvijati na svakom zaštićenom području i zavisi od prirodnih vrednosti koje se štite, veličine zaštićenog područja i dr.

Korisnost lovnog turizma se ogleda u ostvarivanju finansijske dobiti koja pruža mogućnost ulaganja jednog dela iste u zaštitu i unapređenje zaštićenog područja. U našoj zemlji, u uslovima gde je korisnik lovišta uglavnom i upravljač zaštićenog područja, pitanje je da li je moguće i da li se uopšte odvajaju sredstva ostvarena u lovnom turizmu u svrhe zaštite prirode.

2. Negativni uticaji lovnog turizma na zaštićena područja

Autori mišljenja o negativnom uticaju lovnog turizma na zaštićena područja navode da lovni turizam predstavlja potrošnju divljih životinja, da menja životne navike nekih vrsta kao i da se ugrožava elementarno pravo životinja - pravo na život. Posebno se vidi opasnost od trofejnog lova koji može dovesti neke vreste do izumiranja. Ističe se i uznemiravanje i uništavanje, posebno, zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta ptica, kao i remećenje mira u lovištu, kontaminacija staništa od produkata odstrela, narušavanje i smanjivanje staništa podizanjem lovno-tehničkih objekata. Navodi se da ukoliko lov nije kontrolisan i u skladu sa zakonom može poremetiti lance ishrane, kao i da postojanje lovnog turizma u našim uslovima ne motiviše upravljača da razvije druge oblike turizma i edukacije.

Nasuprot ovom mišljenju, treba istaći i stav da ukoliko se poštuju zakonske odredbe i vrši odstrel samo onih vrsta koje se gaje zbog lova, nema bitnijih negativnih posledica po zaštićeno područje, već problem nastaje u slučajevima ako se odstreljuju vrste koje nisu lovna divljač i kada je glavni motiv profit, jer se u tom slučaju izlovljavaju najkvalitetnije jedinke. Ističe se da stručno vršen lov i uzgojne mere koje se primenjuju u lovištu obogaćuju ekološke uslove svih vrsta pa i zaštićeno područje.

Na osnovu uvažavanja bitnih argumenata u vezi sa ovim pitanjem stojimo na stanovištu je da lovni turizam može imati negativne posledice na zaštićena područja na kojima se i inače odvija, ukoliko nije u skladu sa zakonom i nije strogo kontrolisan. U praksi je čest slučaj odstrela strogo zaštićenih vrsta ptica koje je teško razlikovati od lovnih vrsta. Zato sa lovcima u lov moraju da idu stručni i obučeni pratioci koji na taj način kontrolišu šta se odstreljuje. Negativne posledice lovnog turizma na zaštićenim područjima se ogledaju i u uznemiravanju drugih vrsta. To se dešava kada se neki životni ciklusi (period reprodukcije, odgajanja mladih, ishrane i sl.) nelovnih vrsta poklapaju sa sezonom lova na lovne vrste. Stoga lovne sezone treba usklađivati sa ovim bitnim životnim ciklusima.

3. Uticaj turističkog lova krupne divljači na zaštićena područja

Generalni nalaz je da je lov krupne divljači uglavnom kompatibilan zaštiti prirode, pod uslovom da se odvija u skladu sa svim kriterijumima i standardima definisanim zakonskim propisima. Identifikuje se da je ovakav lov uglavnom kompatibilan zaštiti prirode, da reguliše brojnost populacija divljači usled nedostatka predatora kao i da finansijska sredstva koja se ostvaruju predstavljaju mogućnost ulaganja u zaštićeno područje. Međutim, identifikuje se i teza da lov na krupnu divljač negativno deluje na zaštićena područja u smislu da su krupne vrste divljači deo lanaca ishrane, i da lov remeti takve odnose kao i da je vremenski period u kome se vrši odstrel problem za neke vrste.

Na osnovu svega iznetog naše gledište je da lov na krupnu divljač uglavnom nema negativan uticaj na zaštićeno područje ako se sprovodi prema zakonskim propisima i uz uvažavanje životnih ciklusa drugih vrsta. U nekim slučajevima, trofejni lov ima negativne posledice na zaštićeno područje kakav je napr. trofejni lov srndaća na pašnjacima velike droplje u toku njenog reproduktivnog perioda. Prevazilaženje negativnih uticaja lova u konkretnom slučaju je izvodljivo poštovanjem mera zaštite koje prostorno ograničavaju lov i time ne remete reproduktivni period velike droplje.

4. Uticaj lova sitne divljači na zaštićena područja

Analizirajući podatke iz literature i rezultate anketiranih i intervjuisanih ispitanika stiče se utisak da postoji bipolaran stav prema uticaju lova sitne divljači na zaštićena područja. Negativan uticaj ove vrste lova na zaštićeno područje argumentuje se, pre svega, enormnim ugrožavanjem ptica, posebno močvarica. U prilog ovoj tvrdnji navodi se da se ovim populacijama teško upravlja i da je lov na njih samo „žetva“ prirodnih populacija. Negativan uticaj se ogleda i u zagađivanju staništa olovom (sačmom) koji se upotrebljava tokom lova. Navodi se i krivolov zahvaljujući kome su neke vrste lovnih ptica dovedene do ruba istrebljenja. Smatra se da je, generalno, brojnost svih vrsta sitne divljači u opadanju usled smanjenja staništa (posebno razvojem poljoprivrede), pa ovu vrstu lova treba strogo ograničiti pa čak i ukinuti a dozvoliti samo odstrel jedinki iz veštačke proizvodnje. Pozitivan uticaj lova sitne divljači na zaštićeno područje argumentuje se regulisanjem brojnosti ove divljači koja se takođe može prenamnožiti, ističe se finansijska dobit kao i doprinos i angažovanje lovaca u aktivnoj zaštiti staništa i vrsta.

Naše stanovište je da lov sitne divljači na zaštićeno područje može imati negativne posledica, pre svega, kada je reč o lovu ptica močvarica. Uz ovu vrstu lova najčešće se dešava krivolov, obzirom da je lov na ptice močvarice jako atraktivan za lovce. U praksi se ova vrsta

lova najmanje kontroliše te su i mogućnosti za nezakonito ubijanje ptica velike. Takav je primer lova na prostoru Labudovog okna, koji je deo SRP „Deliblatska peščara“. Dakle, negativne posledice lova sitne divljači na zaštićeno područje su često rezultat nepoštovanja zakona i propisanih mera zaštite. Nepoštovanje zakona i enorman izlov, uz glavnog krivca za nestajanje staništa a to je intenzivan razvoj poljoprivrede, doprineo je drastičnom smanjenju brojnosti i drugih vrsta sitne divljači (jarebica, prepelica, na nekim područjima zec i dr.) na celom prostoru Vojvodine. Zato je u cilju opstanka i oporavka nekih vrsta sitne divljači, kakva je napr. prepelica, potrebno zabraniti lov na određeni vremenski period.

5. Značaj i namena ostvarenih prihoda u lovnom turizmu

Preovlađujući je stav da prihod od lovnog turizma nije velik (osim od trofejnog lova) ali je ipak značajan i da se deo ovih sredstava može i treba ulagati u unapređivanje zaštićenih područja kao i za unapređivanje populacija divljači i revitalizaciju njihovih staništa. Ovaj stav se potkrepljuje i mišljenjem da je ulaganje u unapređenje zaštite prirode, zapravo, ulaganje u lovstvo jer je lovište deo zaštićenog područja. Predlaže se povećanje cene divljači koja se odstreljuje na zaštićenim područjima. Pored toga, prihod od lovnog turizma (posebno od trofejnog lova) se može usmeriti i u zaštitu i unapređivanje standarda života u lokalnim zajednicama a delom i na punjenje državnog budžeta, što je od važnosti naročito u manje ekonomski razvijenim državama. Nasuprot ovom stavu, identifikuje se i stav protivnika lova na zaštićenim područjima koji ne računaju na prihod od lovnog turizma kao i stav da prihod od lovnog turizma treba da ostane u lovstvu.

Na osnovu gore navedenog, gledišta smo da prihod od lovnog turizma nije veliki, u najvećem broju slučajeva, ali je ipak značajan. Bilo bi realno da se jedan deo tog prihoda, kao što se dešava u nekim zemljama (Tanzanija, Zimbabve, Južna Afrika i dr.), ulaže u unapređenje zaštićenih područja. Sredstva uložena u revitalizaciju napr. nekog staništa predstavljaju ulaganje i u divljač. Ulaganje u poboljšanje staništa, zaštitu i opstanak drugih, nelovnih vrsta je takođe ulaganje i u lovnu divljač. Smeštajni kapaciteti namenjeni za lovce-turiste su, osim za vreme lovne sezone, uglavnom neiskorišćeni, dok su sredstva koja se koriste za njihovo održavanje značajna. To je, verovatno, jedan od razloga, zašto sredstva ostvarena u lovnom turizmu nisu velika. Smatramo da bi, u cilju povećanja prihoda od lovnog turizma, smeštajne objekte trebalo izdavati tokom cele godine turistima koji preferiraju druge turističke sadržaje na zaštićenom području (snimanje, pešačenje, vožnja bicikla i sl.) a ne samo lovcima-turistima dok traje lovna sezona, čime bi se značajno smanjili troškovi.

6. Odnos lovnog turizma i drugih oblika turizma na zaštićenom području

Analizom podataka iz literature i mišljenja anketiranih i intervjuisanih ispitanika stiče se utisak da postoji bipolaran stav o odnosu lovnog turizma i drugih oblika turizma na zaštićenim područjima. Prema stavovima jednih, osim kroz aktivnosti kao što su posmatranje, snimanje i hranjenje divljači, lovni turizam nema neke posebne veze sa drugim oblicima turizma. Ovaj stav se potkrepljuje gledištem da su lovci specifična kategorija turista koji dolaze na neki prostor samo da love divljač i da ne pokazuju neki veći interes za druge oblike turističkih sadržaja. Vlada i mišljenje da je lovni turizam u suprotnosti sa ekoturizmom jer se pucanjem rasteruju životinje te da je spoj lovnog turizma sa drugim vidovima turizma neodrživ.

Suprotno ovom stavu, vlada mišljenje da lovni turizam utiče na promociju zaštićenog područja i upotpunjuje ne samo njegovu turističku ponudu, već i turističku ponudu šireg prostora i time doprinosi razvoju ribolovnog, seoskog, vinskog turizma, fotosafarija i dr. Ističe se mogućnost razvoja ugostiteljstva u lokalnoj sredini izdavanjem kroz angažovanje smeštajnih kapaciteta u domaćoj radinosti ruralnog turizma, kao i razvoja trgovine što je od značaja za razvoj lokalne zajednice. Veza sa eko i ruralnim turizmom se ispoljava i u mogućnosti korišćenja receptivnih objekata u lovištima (lovačkih kuća) za ustupanje na korišćenje u vanlovnim sezonama za smeštaj i ishranu turista koji koriste usluge tih oblika turizma, uz stručnu pratnju upravnika lovišta ili lovočuvara, kako bi se obezbedili uslovi za što manje uznemiravanje ne samo divljači već i ostalih vrsta.

Mišljenja smo da su lovci-turisti specifična kategorija turista, koji u određeno lovište dolaze kratko, na lov određenih (najčešće jedne) vrsta lovne divljači i zaniteresovani su samo za tu aktivnost. Oni troše novac osim za impute lova samo još za troškove smeštaja svojih lovačkih pasa i nabavke municije. To su njihovi troškovi u najvećem broju slučajeva. Postoje, doduše ređi, primeri gde neki lovci-turisti dolaze sa članovima porodice ili prijateljima koji nisu zainteresovani za lov već za neke druge sadržaje i tada postoji veza lovnog turizma sa drugim oblicima. Takođe, mišljenja smo da u nekim slučajevima lovni turizam može doprineti promociji zaštićenog područja. U svetu postoje primeri da su neke destinacije prvo bile lovne pa tek onda zaštićena područja. Takav je primer nacionalnog parka Kruger. U našim uslovima je tako tako slučaj da je SRP „Gornje Podunavlje“, mnogo pre nego što je postao zaštićeno područje, bio poznat kao vredno i bogato lovište i značajna lovnoturistička destinacija.

7. Usklađenost zakonskih odredaba o zaštiti prirode i o divljači i lovstvu

Kvalitetna normativno-pravna regulativa lova u mnogim državama predstavlja osnov za kvalitetno i efikasno lovno privređivanje. Zanimljivo je da u našim nalazima, uglavnom nema

relevantnog mišljenja o usklađenosti zakonskih odredaba zaštite prirode i lovstva, što govori da veliki broj angažovanih u lovstvu, zaštiti prirode i nevladinim prganizacijama ne poznaje odredbe ovih zakona. Postoji sporadično mišljenje po kome su ova dva zakona uglavnom usaglašena, osim pojedinih rešenja koja se tiču režima zaštite, saradnje i koordinacije subjekata lovstva i zaštite, standarda u pogledu sprovođenja mera uzgoja i lova. Navodi se i potreba saradnje lovstva i zaštite prirode kako bi se otklonile manje nedorečenosti. Sasvim suprotan stav (takođe sporadičan) se ogleda u tvrdnji da navedeni zakoni imaju različita polazišta i utemeljenje pa samim tim nisu u harmnonizovanom odnosu. U prilog ovom stavu ide i zahtev da zakon treba da jasno definiše pravila lova na zaštićenim područjima.

Činjenica da dominira odsustvo stava o usklađenosti zakonskih odredbi zaštite prirode i lovstva ukazuje da veliki broj angažovanih u zaštićenim područjima, lovstvu i nevladinim organizacijama ne poznaje ova dva zakona. To je jednim delom uzrok međusobnog nerazumevanja i odsustva saradnje a često i sukoba različitih zainteresovanih subjekata angažovanih u aktivnosti u zaštićenim područjima. Nepoznavanje zakonskih odredbi od strane svih zainteresovanih je počesto i uzrok paušalnih ocena i rešenja prisutnih problema. Mišljenja smo da bi mnogi problemi nestali kad bi postojala efikasnija i stroža kontrola sprovođenja zakona a time bi i zainteresovane strane mnogo bolje poznavale zakonske odredbe oba zakona.

8. Drugi problemi lovnog turizma u zaštićenim područjima

Preovlađujući problemi koji se navode kada je reč o lovnom turizmu na zaštićenim područjima su neusaglašeno upravljanje i interesi različitih korisnika prirodnih resursa, čime se ugrožava divlji svet, a što sve utiče i na odvijanje lovnog turizma, nepoštovanje zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti zaštite prirode i lovstva, kao i nedostatak koordinacije, odnosno nedovoljna saradnja zaštite prirode, lovstva, šumarstva i dr. Navodi se i problem nedostatka stručnog kadra u lovstvu i zaštiti. Stav je i da postoji medijski pritisak od strane, često nestručnih, lica NVO, kao i etički problematično ponašanje jednog broja radnika iz oblasti lovstva i lovaca. Za neka zaštićena područja koja su male površine lov odn. lovni turizam predstavlja faktor uzmeniravanja i ugrožavanja ostalih vrsta. Predlaže se, da se lov zabrani na graničnim površinama okolnih lovišta i zaštićenih područja i da se na tom prostoru ponovo uspostave rezervati. Neregulisan izvoz mesa divljači se vidi kao problem koji destimuliše potencijalnu lovnoturističku klijentelu. Dodaje se ovom i intenzivna primena hemijskih sredstava i mehanizacije u poljoprivredi i šumarstvu, što kontaminira staništa i uznemirava divljač i druge vrste životinja

Na zaštićenim područjima se sukobljavaju različiti interesi šumarstva, lovstva, poljoprivrede, vodoprivrede, ribarstva i dr. i zaštite prirode. Nasuprot tome, kao primer usaglašenosti svih interesa bio je prostor kojim je gazdovalo je Lovno-šumsko gazdinstvo "Jelen" (od 1976. do 1991. godine) i unutar koga se nalazilo i područje današnjeg SRP „Gornje Podunavlja“. Tada su ne samo lovni, već i drugi privredni subjekti (iz oblasti šumarstva, poljoprivrede, vodoprivrede i dr.) sinhronizovano i komplementarno primenjivali relevantne biotehničke mere, što se pozitivno odražavalo na ukupnu zaštitu prirode i doprinosilo stalnom unapređivanju lovišta i ubrzanom razvoju lovnog turizma. Zahvaljujući kvalitetnom (stručnom, planski zasnovanom i principijelnom) lovnom gazdovanju, unapređivani su stanišni uslovi i podizan je kvalitet i kvantitet gajenih vrsta divljači, čime je pružen direktan doprinos i zaštiti prirode. Danas to više nije slučaj jer interesi šumarstva imaju primat u odnosu na interese drugih subjekata u ovom ali i u mnogim drugim zaštićenim područjima. Radi prevazilaženja ovog problema potrebno je efikasnije uključivanje stručnih i interdisciplinarno konstituisanih timova kadrova u planiranje sveukupnog razvoja pa i razvoja lovnog turizma u zaštićenim područjima.

Činjenica je da postoji i etički problematično ponašanja jednog dela lovnih radnika i lovaca koji se ponašaju kao da su prirodni resursi neiscrpn i koji lovni turizam vide isključivo u funkciji ostvarivanja profita. Taj deo lovačke populacije je sa razlogom na meti stalnih kritika mnogih nevladinih organizacija i drugih principijelnih subjekata. Međutim, kritike jednog, manjeg broja NVO su često preterane, jer generalno, a neopravdano, osporavaju ukupno lovstvo odnosno lovni turizam. Uz uvažavanje i dužno poštovanje rada mnogih nevladinih organizacija koje su dale nemerljiv doprinos zaštiti prirode, suprotan, tj. štetan je efekat kritike onih koje svojim nestručnim i agresivnim medijskim nastupima često otežavaju saradnju među involviranim subjektima u zaštićenim područjima i stvaraju u javnom mnjenju negativnu sliku o njihovim ukupnim vrednostima. Da li je tome uzrok neadekvatna ekološka isključivost ili generalizacija određenih loših primera koji realno postoje a zapostavljanje opštih pozitivnih efekata lovstva odnosno lovnog turizma, tek treba utvrditi.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Brojne su pozitivne i negativne strane lovnog turizma po biodiverzitet i zaštićena područja. Lovni turizam može pozitivno da utiče na sledeći način: donosi prihode lovištu (naročito trofejnim); lovci turisti su obično edukovaniji od klasičnih turista u pogledu ponašanja u prirodi (i prema životinjama), a posećuju i često teže dostupna mesta; zahvaljujući boravku u prirodi i posmatranju pružaju veliku pomoć biologima prilikom monitoringa nekih vrsta, lovci učestvuju u projektima revitalizacije staništa, reintrodukciji i očuvanja određenih vrsta; regulišu brojnost prenamnoženih i invazivnih vrsta; lokalna zajednica može imati brojne koristi od prihoda, i dr. Među negativnim uticajima lovnog turizma na biodiverzitet izdvajaju se sledeći: lov je odgovoran za izumiranje mnogih vrsta, a nekontrolisan lov je jedna od najčešćih pretnji, ilegalno ubijanje i hvatanje posebno ptica, uznemiravanje i remećenje životnih ciklusa drugih vrsta, promena obrazaca kretanja nekih vrsta i dr.

Prisutno je veliko neslaganje između zaštitara sa jedne strane (pre svega iz nevladinog sektora) i lovnih radnika i lovaca sa druge strane. Takav je slučaj i u drugim zemljama širom sveta. Postavlja se pitanje kako prevazići pomenuti jaz, s obzirom na činjenicu da svi oni zajedno treba i mogu da utiču na očuvanje biodiverziteta i zaštićenih područja. I zbog čega su oprečnog mišljenja: loši primeri kojih na žalost ima (krivolov, lovokrađa, nepoštovanje režima i mera zaštite na zaštićenim područjima, odstrel strogo zaštićenih vrsta, i dr.); nedovoljna informisanost o pozitivnim aktivnostima lovaca i pomoći u aktivnostima zaštite i očuvanja nekih vrsta; nedovoljno razvijena ekološka svest jednog dela građana automatski impliciraju negativan stav ljubitelja prirode i zaštitara prema onima koji ubijaju životinje; što ostvaruje nepovoljan stav javnom mnjenju u odnosu na delatnosti lovstva odnosno lovnog turizma, posebno kad je reč o njihovom sprovođenju u zaštićenim područjima.

Na prostoru Vojvodine sukobljavaju se interesi zaštite prirode sa dominantnom poljoprivredom (poljoprivredne površine zauzimaju preko 70% teritorije Pokrajine) šumarstvom, lovstvom, ribarstvom, vodoprivredom, i dr. Gotovo svi delovi koje odlikuju prirodne vrednosti su zaštićeni ili u postupku zaštite. Istovremeno, svi ovi delovi očuvane prirode su i mesta na kojima boravi divljač. Lov i lovni turizam se odvijaju u većini zaštićenih područja ali su regulisani aktom o zaštiti. I pored velikog potencijala za razvoj drugih oblika turizma (posebno sve aktuelnijeg eko-turizma) lovni turizam je na mnogim zaštićenim područjima najdominantniji, a često i jedini oblik turizma.

Od svih analiziranih zaštićenih područja lov je najproblematičniji na delu SRP „Deliblatska peščara“, lovnom reviru “Labudovo okno”, koje je prema rezultatima Izveštaja preliminarne procene obima i skale nezakonitog ubijanja i uzimanja ptica iz prirode u oblasti Mediterana, na spisku najugroženijih lokacija gde se dešavaju nezakoniti odstrel ptica. Kako je Labudovo okno, Ramsarsko područje, a predstavlja jedno od najznačajnijih stecišta ptica močvarica i gnezdilište vrsta koje su globalno ugrožene kao i hranilište brojnih retkih i ugroženih vrsta ptica, smatramo da lov na ovom prostoru treba zabraniti.

Rezultati ovog istraživanja po pitanju opravdanosti i korisnosti lovnog turizma daju potvrđan odgovor na isto, ali pod uslovom da su svi strogo kontrolisani, odnosno u skladu sa zakonom i na njemu utemeljenim planskim dokumentima. Ovo stoga što se obezbeđuje finansijska dobit a korist lova je i u redukciji štetočina u slučaju njihove prenamnoženosti, ili nedostatka predatora. Oseća se potreba za saradnjom biologa i zaštitara sa lovcima, smatra se da lov ne ugrožava zaštićene vrste, da je neophodan za održivo upravljanje i da ima isti cilj kao i zaštita prirode. Suprotan stav je zastupljen u manjoj meri i po njemu se zaštita prirode i lov međusobno isključuju, u potpunosti je protiv lova i ubijanja životinja, a materjalni prihod ostvaren od lovnog turizma neuporedivo manji u odnosu na štetu po zaštićeno područje.

Shodno prethodnom, lovni turizam u zaštićenim područjima može biti opravdan ukoliko se odvija u skladu sa zakonom i uz poštovanje svih ograničenja propisanih aktom o zaštite ali se ne može generalizovati jer se lovni turizam ne može odvijati na svakom zaštićenom području i zavisi od prirodnih vrednosti koje se štite i veličine zaštićenog područja. Deo ostvarene finansijske dobiti od lovnog turizma treba ulagati u zaštićeno područje.

Negativan uticaj lovnog turizma na zaštićeno područje sastoji se u činjenici da lovni turizam predstavlja potrošnju divljih životinja, da menja životne navike nekih vrsta kao i da ugrožava elementarno pravo životinja - pravo na život. Osim toga, lov uzrokuje uništavanje, posebno, zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta ptica, remeti mir u lovištu, kontaminira staništa od produkata odstrela, narušava i smanjuje staništa podizanjem lovno-tehničkih objekata. Nestručno i neprincipijelno praktikovan lov može poremetiti lance ishrane. Finansijska dobit od lovnog turizma u našim uslovima ne motiviše upravljača zaštićenog područja da razvije druge oblike turizma i edukacije.

Nasuprot ovome, ukoliko se poštuju zakonske odredbe i vrši odstrel samo onih vrsta koje se gaje zbog lova, nema negativnih posledica po zaštićeno područje, problem nastaje u slučajevima ako se odstreljuju vrste koje nisu lovna divljač i kada je glavni motiv profit jer se izlovljavaju najkvalitetnije jedinke, stručno vršen lov i uzgojne mere koje se primenjuju u lovištu obogaćuju ekološke uslove svih vrsta pa i zaštićeno područje. Negativne posledice

lovnog turizma na zaštićena područja se ogledaju i u uznemiravanju drugih vrsta kada im se životni ciklusi (period reprodukcije, odgajanja mladih, ishrane i sl.) poklapaju sa sezonom lova na lovne vrste.

Lovni turizam može, dakle, ispoljavati negativne posledice na zaštićena područja, ukoliko nije u skladu sa zakonom i nije strogo kontrolisan, što je u praksi čest slučaj kod odstrela strogo zaštićenih vrsta ptica koje je teško razlikovati od lovnih vrsta. Zato svaki turistički lov u zaštićenim područjima moraju da kontrolišu obučeni stručni pratioci.

Lov krupne divljači je uglavnom kompatibilan zaštiti prirode, ako se odvija u skladu sa svim stručnim kriterijumima i standardima koji su definisani zakonskim i podzakonskim propisima. Njime može da se reguliše brojnost populacija divljači usled nedostatka predatora, finansijska sredstva koja ostvaruje su mogućnost ulaganja u zaštićeno područje. Međutim, činjenica je da su krupne vrste divljači deo lanaca ishrane i da lov remeti takve odnose kao i da je vremenski period u kome se vrši odstrel problem za neke vrste.

Lov na krupnu divljač dakle, uglavnom nema negativan uticaj na zaštićeno područje ako se sprovodi prema zakonskim propisima zasnovanim na naučnim i stručnim standardima i uz uvažavanje životnih ciklusa drugih vrsta. U slučajevima kakav je napr. trofejni lov srdaća na pašnjacima velike droplje prevazilaženje negativnih uticaja vrši se poštovanjem mera zaštite koje prostorno ograničavaju lov i time ne remete reproduktivni period velike droplje.

Negativan uticaj lova sitne divljači na zaštićena područja ogleda se u enormnom ugrožavanju ptica, posebno močvarica, kada je lov samo „žetva“ prirodnih populacija; zagađivanju staništa olovom (sačmom); krivolov kojim su neke vrste lovnih ptica dovedene gotovo do istrebljenja; i dr. Zbog pada brojnosti nekih vrsta sitne divljači usled smanjenja staništa, ovu vrstu lova treba strogo ograničiti, odnosno dozvoliti samo odstrel jedinki iz veštačke proizvodnje kao i u slučajevima kada je neophodno regulisanje brojnosti ove divljači koja se, takođe, može prenamnožiti.

Iako ostvareni prihodi u lovnom turizmu u zaštićenim područjima (osim od trofejnog lova) nisu veliki oni su ipak od značaja jer se deo ovih sredstava može i treba ulagati u unapređivanje zaštićenih područja. Ovo stoga što je ulaganje u unapređenje zaštite prirode, zapravo, ulaganje u lovstvo, jer je lovište deo zaštićenog područja. Sredstva uložena u revitalizaciju staništa, dakle, predstavljaju ulaganje i u divljač. Prihod od lovnog turizma (posebno od trofejnog lova) se može usmeriti i u zaštitu i unapređivanje standarda života u lokalnim zajednicama a delom i na punjenje državnog budžeta, što je od važnosti naročito u manje ekonomski razvijenim državama.

Radi smanjenja troškova i ostvarivanja veće dobiti, smeštajne objekte namenjene za lovce-turiste van lovnih sezona trebalo bi izdavati tokom cele godine turistima koji preferiraju druge turističke sadržaje na zaštićenom području (edukacija, snimanje, pešačenje, vožnja bicikla i sl.).

Kad je reč o odnosu lovnog turizma i drugih oblika turizma na zaštićenim područjima prirodno je da je ovaj u korelaciji sa eko-turizmom preko aktivnosti kao što su posmatranje, snimanje i hranjenje divljači, kao i sa obrazovnim turizmom. Prirodna je i veza lovnog sa ruralnim turizmom. Veza sa eko i ruralnim turizmom se ispoljava u mogućnosti korišćenja receptivnih objekata u lovištima (lovačkih kuća) za ustupanje na korišćenje u vanlovnim sezonama. Sa druge strane postoji mogućnost korišćenja moguće usluga smeštaja i ishrane u ruralnoj domaćoj radinosti u neposrednoj blizini lovnoturističke destinacije

Osim toga lovni turizam utiče na promociju zaštićenog područja i upotpunjuje ne samo njegovu turističku ponudu već i ponudu šireg prostora, i indirektno doprinosi razvoju ribolovnog, vinskog turizma, i dr., čime se stvara mogućnost razvoja ugostiteljstva izdavanjem privatnog smeštaja i razvoj trgovine što je od značaja za razvoj lokalne zajednice.

Budući da su lovci-turisti specifična kategorija turista koji, u najvećem broju slučajeva, u određeno lovište dolaze kratko, u lov na određenu (najčešće jednu) vrstu lovne divljači i zainteresovani su samo za lov, a troše novac samo još na potrebe vlastitog i smeštaja i ishrane pasa, nabavke municije, i sl., retki su primeri gde neki lovci-turisti dolaze sa članovima porodice ili prijateljima koji nisu zainteresovani za lov već za neke druge turističke sadržaje i tada postoji indirektna veza lovnog turizma sa drugim oblicima turizma. U nekim slučajevima lovni turizam može doprineti i promociji samog zaštićenog područja.

Iako većina nema izgrađeno mišljenje o usklađenosti zakonskih odredaba zaštite prirode i lovstva što govori da ne poznaju ove propise, analiza pokazuje da su ova dva zakona, većim delom uglavnom usaglašena, osim pojedinih rešenja koja se tiču režima zaštite, saradnje i koordinacije subjekata lovstva i zaštite, standarda u pogledu sprovođenja mera uzgoja i lova. Problem je, međutim, nedovoljna usaglašenost u implementaciji njihovih rešenja, što je izgleda, posledica različitih idejnih polazišta i retrogradnih navika, kao relikata prakse iz prošlih vremena. To je uzrok verovatno i paušalnih ocena i procena nekog problema. Mišljenja smo da bi edukacijom i efikasnijom i strožom kontrolom sprovođenja odredaba ovih zakona zainteresovane strane mnogo bolje poznavale zakonske odredbe oba ova i njima korelativnih propisa (npr. Zakona o dobrobiti životinja).

Preovlađujući problemi koji prisutni u lovnom turizmu na zaštićenim područjima su: neusaglašeno upravljanje i interesi različitih korisnika prirodnih resursa čime se ugrožava divlji

svet, a što sve utiče i na odvijanje lovnog turizma; nepoštovanje zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti zaštite prirode i lovstva; nedostatak koordinacije i nedovoljna saradnja poslenika zaštite prirode, lovstva, šumarstva; nedostatak stručnog kadra u oblastima lovstvu i zaštite prirode; medijski pritisak od strane, često nestručnih lica iz NVO, kao i etički, problematično ponašanje jednog broja radnika iz oblasti lovstva i lovaca; u zaštićenim područjima koja su male površine lov odn. lovni turizam predstavlja faktor uzmeniravanja i ugrožavanja, ne samo lovnih već ostalih vrsta; neregulisan izvoz mesa divljači destimuliše potencijalnu inostranu lovnoturističku klijentelu; intenzivna primena hemijskih sredstava i mehanizacije u poljoprivredi i šumarstvu, što kontaminira staništa, uznemirava, ugrožava i uništava divljač i druge vrste životinja u zaštićenim područjima.

Sagledavajući sveukupan odnos lovnog turizma i zaštite prirode u odabranim zaštićenim područjima u Vojvodini uočava se da je ovaj odnos nemoguće posmatrati dvosmerno, već da postoje višesmerni odnosno višestruki odnosi. Na zaštićenim područjima se, naime, sukobljavaju različiti interesi šumarstva, lovstva, poljoprivrede, vodoprivrede, ribarstva i dr. i zaštite prirode. Na svim zaštićenim područjima postoje sukobi različitih interesa i oni se poslednjih nekoliko decenija sve više produbljuju. Danas se više ne mogu sresti primeri usklađenosti interesa i integralnosti gazdovanja, kakvi su vladali, pre nešto više od pola veka kada je područje na kome je sada SRP „Gornje Podunavlje“ gazdovalo Lovno-šumsko gazdinstvo „Jelen“. Tada su ne samo lovni, već i drugi privredni subjekti (iz oblasti šumarstva, poljoprivrede, vodoprivrede i dr.) sinhronizovano i komplementarno primenjivali relevantne biotehničke mere, što se pozitivno odražavalo na ukupnu zaštitu prirode i doprinosilo stalnom unapređivanju lovišta i ubrzanom razvoju lovnog turizma. Zahvaljujući kvalitetnom (stručnom, planski zasnovanom i principijelnom) lovnom gazdovanju, unapređivani su stanišni uslovi i podizan je kvalitet i kvantitet gajenih vrsta divljači, čime je pružan direktan doprinos zaštiti prirode. Danas to više nije slučaj jer su napr. interesi šumarstva imali mnogo veći uticaj na ovo ali i mnoga druga zaštićena područja. Poređenja su danas naučno-metodološki deplasirana jer je u međuvremenu došlo do mnogih prirodno-geografskih (posebno klimatskih), tehničko-tehnoloških, antropogenih (pre svega društveno-političkih i ekonomskih) promena, što nije predmet ovog istraživanja. Pitanje je i opredeljivanja države šta je opšti interes.

Na osnovu svega rečenog čini se da bi u cilju optimalnog situiranja lovnoturističke delatnosti u zaštićenim područjima bilo celishodno obraćati pažnju i na sledeće:

- lov i lovni turizam moraju biti usmereni na očuvanje staništa i zaštitu divljih vrsta jer samo na taj način se može postići održivost ovih aktivnosti;

- kvalitetno upravljanje lovom i lovni turizamom u zaštićenim područjima zahteva dobro finansirano i objektivno istraživanje, na zakonu zasnovane lovne aktivnosti i dobro obučene lovce-turiste;
- neohodno je ostvariti integralno gazdovanje svih delatnosti na zaštićenom području (šumarstvo, ribarstvo, vodoprivreda i dr.) usklađeno sa merama i režimima zaštite;
- kod lokalnog stanovništva, koje je integralni deo ovakvog prostora, treba podizati svest o odgovornosti prema održivom korišćenju resursa živog sveta, kroz brojne turističke aktivnosti u okviru kojih lovni turizam, zbog svoje specifičnosti i trajnog uništavanja prirodnih vrednosti, zaslužuje posebnu pažnju.

LITERATURA

- Akama, J. (2008): Controversies surrounding the ban on wildlife hunting in Kenya An historical perspective in *Tourism and the Consumption of Wildlife, Hunting, shooting and sport fishing*, Routledge, London, pp:73-87.
- Alonso, A. et al. (2001): *Biodiversity: Conecting with the Tapestry of Life*, Smithsonian Institution/Monitoring and Aseessment of Biodiversity Program and presidents Committee of Advisors in Scince and Technology, Washington.
- Амиџић, Ј. (2011): Дискусија на тренингуу оквиру пројекта „Подршка локалном социо-економском развоју кроз унапређење еко-туризма у заштићеним природним добрима“ СРП „Засавица“, Покрет горана Сремске Митровице и Унија еколога – UNESCO уз финансијску подршку Делегације Европске уније у оквиру Програма подршке цивилном друштву.
- Bankovics, A. (2005): A general overview of the threats of Hungarian great bustards (*Otis tarda*), *Aquila*, Vol.112, pp: 135-142, Budapest.
- Baker, E.J. (1997): *Trophy Hunting as a Sustainable Use of Wildlife Resources in Southern and Eastern Africa*, Department of Recreation, Park and Tourism and Sciences, Texas A&M Univrsity, College Station, pp: 306-321, Texas, USA
- Bauer, J., Giles, J. (2002): *Recreational hunting: an international perspective*. Wildlife Tourism Research Report Series: No. 13, p.72.
- Bertzky, B., Corrigan, C., Kemsey, J., Kenney, S., Ravilious, C., Besançon, C., Burgess, N. (2012): *Protected Planet Report 2012: Tracking progress towards global targets for protected areas*, IUCN, Gland, Switzerland and UNEP-WCMC, Cambridge, UK.
- Biró, E., Bouwma, I., Grobelnik, V. (Eds.). (2006): *Indicative map of the Pan-European Ecological Network in South-Eastern Europe*. Technical background document. – Tilburg, ECNC–European Centre for Nature Conservation, ECNC technical report series.
- Boža, P., Anačkov G. (2005/2006): Botanički značajno područje „Srednji Banat I“ (Okanj bara i bara Rusanda). In Stevanović, V.: *Botanički značajna područja Srbije (IPA in Serbia)*. Biološki fakultet Univerziteta u Beogradu (*manuscript*).
- Брадваревић, Ј., Прентовић, П. (2011): Red deer as a Motive of Hunting Tourism in Romania, *Conterporary Trends in Tourism and Hospitality*, Novi Sad.
- Branković, D., Budakov, Lj., Kovačev, N., Mijović, D., Mikeš, B., Pavkov, G., Pozović, S., Sekulić, N., Stojić, V., Habijan-Mikeš, V. (1996): *Predlog za zaštitu prirodnog dobra „Zasavica“ kao specijalnog rezervata prirode*. Zavod za zaštitu prirode Srbije.
- Besermenji, S. (1996): *Lovno-turistički kompleks „Karadorđevo“*, Zbornik radova na temu: „turistički potencijali Jugoslavije“, PMF, Institut za geografiju, str.334-348., Novi Sad.
- Cracraft, C. (2002): The seven great questions of systematic biology: an essential foundation for conservation and the sustainable use of biodiversity. *Annals of the Missouri Botanical Garden*, 89, 127-144.
- Deere, N. J. (2011): “Exploitation or Conservation? Can The Hunting Tourism Industry in Africa Be Sustainable?” *Environment Magazine*. Environment Science and Policy for

- Sustainable Development, July-Aug. 2011. Web. 21 Nov. 2012. (<http://www.environmentmagazine.org/Archives/Back%20Issues/2011/July-August%202011/exploitation-or-conservation-full.html>).
- Juffe-Bignoli D., Burgess, N:D., Bingham, H., Belle, E:M.S., de Lima, M.G., Deguiugnet, M., Bertzky, B., Milam, A.N., Martinez-Lopez, J., Lewis, E., Eassom, A., Wicander, S., Geldmann, J., von Soesbergen, A., Arnell, A.P., O Connor, B., Park, S., Shi, Y.N., Danks, F.S., MacSharry, B., Kingston, N. (2014): Protected Planet Report 2014. UNEP-WCMC: Cambridge, UK.
- Delić, J. (2010): Turistička valorizacija lovnih prostora Specijalnog rezervata prirode "Gornje Podunavlje", Magistarska teza, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Delić, J., Dragin, A. (2006): Uticaj ekstremno visokog vodostaja Dunava na divljač i stanište u lovištu "Apatinski rit", Turizam, br.10, str.206-209, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Delić, J., Prentović, R. (2009): Lovni turizam i zaštita u SRP "Gornje Podunavlje", Turizam br.2, str.178-182, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Delić, J., Prentović, R. (2012): Turistička valorizacija lovišta u Specijalnom rezervatu prirode "Gornje Podunavlje", Zbornik radova/[Prvi] Načni skup lovstva i lovnog turizm sa međunarodnim učešćem, 9-10.jun 2012, Žagubica, [glavni urednik Risto Prentović]. – Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo; Žagubica: Lovačko udruženje „Jovan Šerbanović“, 2012 (Petrovac na Mlavi: Stojadinović), 255str., 130-142
- Делић, Ј., Туцаков, М., Бањац, М., Чалакић, Д., Ковачев, Н., Тимотић, Д., Симић, С., Станишић, Ј., Пањковић, Б., Киш, А., Пил, Н., Галамбош, Л., Добретић, В., Стојнић, Н., Сабашош, К., Кицошев, В., Мајкић, Б. (2011): Специјални резерват природе „Карађорђево“, предлог за стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 237.
- Девих, М., Арменски Т. (2008): Фрагменти ловног туризма у Намибији, Зборник научног скупа "Савремене тенденције у туризму, хотелијерству и гастрономији", Нови Сад.
- Dragin, A. (2006a): Lovno - turistički resursi Bačke - stanje, održivi razvoj i korišćenje, Magistarska teza, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Dragin, A. (2006b): Geneza lovnog turizma Bačke. Zbornik radova br. 35. PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Dragin, A., Delić, J. (2007a): "Posavsko lovište-Karakuša" i primena koncepta održivog razvoja. Zaštita prirode, Zavod za zaštitu prirode Srbije, 57/1-2. Beograd.
- Dragin, A., Delić, J. (2007b): Staništa divljači u Vojvodini, Monografija "Lovstvo u Vojvodini", br XXII, str.77-87, KID Pčesa, Novi Sad.
- Dudley, N. (Ed.) (2008): Guidelines for applying Protected area Management Categories. Gland. Switzerland: IUCN. X+86pp.
- Đokic, V. i Puzovic, S. (1996): Znacaj turizma za unapređivanje zaštite prirodnih vrednosti Obedske bare. Naucni skup "Turisticki potencijali Jugoslavije", Geografski fakultet, zbornik radova, Novi Sad, pp: 240-244.

- Erg, B. (2011a): Mogućnosti primene koncepta ekoloških mreža na primeru plavnog područja reke Save u Srbiji, Magistrarska teza, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd.
- Erg, B. (2011b): Zaštićena područja kao pokretač saradnje u dinarskom regionu, Naučni skup sa međunarodnim učešćem „Zaštita prirode u XXI vijeku“, Zbornik plenarnih referata, str.9-15., Žabljak.
- European Environment Agency (2012): Protected areas in Europe — an overview, EEA Repott, No. 5, 130 pp.
- Garovnikov, B., Habijan, V., Simonov, N., Arsić, N. (1983): Zaštita prirode i turizam u SR Srbiji, Zbornik materijala sa simpozijuma održanog na Kopaoniku, Specijalno izdanje, br.12 str.140-148, Republički Zavod za zaštitu prirode, Beograd.
- Grignolio, S., Merli, E., Bongia, P. et al. (2011): Effects of hunting with hounds on a non-target species living on the edge of a protected area. *Biological Conservation*, 144 (1). pp. 641-649.
- Grimmett, R., Jones, T. (1989): Important Bird areas in Europe. ICBP Tehnical International & The Institute for Protection of Nature of Serbia. Manuscript. Novi Sad - Cambridge.
- Хабијан – Микеш, В., Бањац, М., Бранковић, Д., Будаков, Љ., Секулић, Н., Буторац, Б., Стевановић, В., Стојшић, В., Видер-Милошевић, В., Ковачев, Н., Ковачевић, Б., Микеш, Б., Павков, Г., Пузовић, С., Грубач, Б., Радујков, Д., Вукадиновић, Б., Вељић, С., Олја, М., Џукић, Г., Кризманић, И., Шимић, С. (1998): Специјални резерват природе „Делиблатска пешчара“. Завод за заштиту природе Србије, п. 161.
- Heath, M. F., Evans, M. I. (2000): Important Bird Areas in Europe: priority sites for conservation. Cambridge, UK: BirdLife International.
- Herzog, S. (2013): Wildlife Management in Protected Areas - Goals and Concepts, Conference Volume for Research in Protected Areas, pp: 295 – 298, Mittersill
- Hofer, D. (2002): The Lion's Share of the Hunt. Trophy Hunting and Conservation- A review of the legal Eurasiantourist hunting market and trophy trade under CITES. TRAFFIC Europe.
- Jakšić, P. (Ed.). (2008): Odabrana područja za dnevne leptire u Srbije, HabiProt, 223 str.
- Jovičić, D. (2000): Turizam i životna sredina-konceptija održivog turizma. Zadužbina Andrejević, Beograd.
- Juffe-Bignoli, D., Burgess, N.D., Bingham, H., Belle, E.M.S., de Lima, M.G., Deguignet, M., Bertzky, B., Milam, A.N., Martinez-Lopez, J., Lewis, E., Eassom, A., Wicander, S., Geldmann, J., van Soesbergen, A., Arnell, A.P., O'Connor, B., Park, S., Shi, Y.N., Danks, F.S., MacSharry, B., Kingston, N. (2014). Protected Planet Report 2014. UNEP-WCMC: Cambridge, UK.
- Kicošev, V., Sabadoš, K. (2007): Integracije zaštite prirode u perspektive održivog razvoja u Srbiji. XXXV Međunarodna konferencija: Životna sredina i održivi razvoj, Ecologica, posebno tem.izdanje, pp: 76-80, Beograd.
- Korir, J., Muchiri, J., Kamwea, J. (2013): Wildlife-Based Tourism, Ecology and Sustainability of Protected Areas in Kenya, *Journal of Natural Sciences Research*, Vol .3, No.3, 40-48.

- Kovačević, B. (2014): Turizam Šajkaške, Doktorska disertacija, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Kovačević, B. i drugi (2007): Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode "Gornje Podunavlje" - Zaštita i uređenje postojećih prirodnih vrednosti, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Radna jedinica Novi Sad.
- Ковачевић, Б., Бранковић, Д., Будаков, Љ., Секулић, Н., Ковачев, Н., Ковачевић, Б., Кризманић, И., Мијовић, Д., Остојић, Д., Павков, Г., Пањковић, Б., Пузовић, С., Радујков, Д., Стојшић, В., Хабијан – Микеш, В., Штетић, Ј. (2000): Специјални резерват природе „Горње Подунавље“. Завод за заштиту природе Србије, п. 161.
- Ковачевић, Б., Хабијан – Микеш, В., Стојшић, В., Симонов, Н., Пузовић, С., Стојнић, Н., Кризманић, И., Ковачев, Н., Миличић, О., Мијовић, Д., Павков, Г., Пил, Н., Кицошев, В., Чалакић, Д., Мишић, В., Буторац, Б., Рашајски, Ј., Мрђа, Д., Олђа, М. (2005): Предео изузетних одлика «Вршачке планине». Завод за заштиту природе Србије, п. 158.
- Lazić, L. i drugi (2008): Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine, UNS, PMF, DGTH, Novi Sad.
- Lindsey, P.A., Roulet, P.A., Romanach, S.S. (2007): Economic and conservation significance of the trophy hunting industry in sub-Saharan Africa, *Biological Conservation* 134: 455-469.
- Linel, J., Sylvén, M. (2013): Hunters, hunting and the wildlife comeback, pp:23, Proceedings of symposium Making Europe a Wilder Place, p:33.
- Lovelock, B. (2008): Tourism and the Consumption of Wildlife, Hunting, shooting and sport fishing, pp:3-30, Routledge, London.
- MacKay, J.K., Cambell, J.M. (2004): An examination of residents' support for hunting as a tourism product, *Tourism Management* 25: 443-452.
- Madsen, J., Bunnefeld, N., Nagy, S., Griffin, C., Defos du Rau, P., Mondain-Monval, J.Y., Hearn, R., Czajkowski, A., Grauer, A., Merkel, F.R., Williams, J.H., Alhainen, M., Guillemain, M., Middleton, A., Christensen, T.K., Noe, O. (2015): Guidelines on Sustainable Harvest of Migratory Waterbirds. AEWB Conservation Guidelines No. XX, AEWB Technical Series No. XX. Bonn, Germany.
- Maletin, A. (2005a): Strategija održivog turizma lovnih prostora Vojvodine. Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo br.33&34, str.225-264, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Maletin, A. (2005b): Lovno-turistički resursi Bačke. Magistarka teza. Rukopis. Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad (str. 1-121), UDK 338.48-52:799.2 (497.113).
- Maletin, A. (2006): Ecological Component of Sustainable Development of Hunting Tourism. Proceedings – Scientific Symposium with International Participation “Rural Areas in the Modern Development Conditions”, University “St Cyril and Methodius” – Skopje, Faculty of Natural Science and Mathematics, Institute for Geography, pp. 215-221, UDK: 911.373(062) 316.334.55(062), ISBN 9989-668-58-2.
- Marić, R. (2003): Lovstvo, Institut ekonomskih nauka, Beograd.
- Marković, V. (2008): Lovnoturistička regionalizacija Slovenije, Zbornik naučnog skupa 1. „Savremene tendencije u turizmu, hotelijerstvu i gastronomiji“, PMF – Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

- Marković, V., Davidović, N. (2008): Lovnoturistička regionalizacija Skandinavije, Zbornik naučnog skupa 1. „Savremene tendencije u turizmu, hotelijerstvu i gastronomiji“, PMF – Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Ordiz, A., Støen, G., Sæbe, S., Kindberg, J., Delibes, M., Swenso, J. (2012): Do bears know they are being hunted?, *Biological Conservation*, 152: 21-28.
- Пањковић, Б., Ковачев, Н., Бошњак, Т., Перић, Р., Стојшић, В., Сабадош, К., Пил, Н., Добретић, В., Стојнић, Н., Делић, Ј., Мајкић, Б., Кицошев, В., Цвијић, Д., Бањац, М., Чалакић, Д. (2011): Специјални резерват природе „Окањ бара“, предлог за стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 373.
- Пањковић, Б., Пузовић, С., Сабадош, К., Киш, А., Стојишић, В., Пил, Н. (2006): Значај пошумљавања и шумских засада у заштити природе. *Зборник радова*, пп: 69–78, Београд.
- Пањковић, Б., Станишић, Ј., Бањац, М., Чалакић, Д., Ковачев, Н., Перић, Р., Киш, А., Пил, Н., Галамбош, Л., Добретић, В., Стојнић, Н., Делић, Ј., Сабадош, К., Мајкић, Б. (2010): Специјални резерват природе „Ковиљско-петроварадински рит“, предлог за стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 376.
- Пањковић, Б., Стојнић, Н. (2011): Биолошка разноврсност и заштићена подручја АП Војводине. пп: 168-211. Ин: Пузовић, С., Радовановић-Јовин, Х. (едс): Животна средина у Аутономној покрајини Војводини: Стање-изазови-перспективе. Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Нови Сад.
- Пањковић, Б., Стојнић, Н., Стојишић, В., Сабадош, К., Перић, Р., Киш, А., Станишић, Ј., Пил, Н., Галамбош, Л., Добретић, В., Делић, Ј., Цвијић, Д. (2009): Стање животне средине у АП Војводини – Проблеми и изазови, са елементима животне средине: Биолошка разноврсност и заштићена природна добра. Завод за заштиту природе Србије, п.54, Нови Сад.
- Panjковић, V., Szabados, K. (2012): Stanje i perspektive zaštite prirode u AP Vojvodini u procesu evropskih integracija. Naučno-stručni skup Zasavica 2012, 29. novembar 2012, Sremska Mitrovica, Zbornik radova pp: 6-16.
- Raunović, M. (2004): Prava životinja, Pravni fakultet, Beograd
- Павков, Г., Бањац, М., Буторац, Б., Ковачев, Н., Микеш, Б., Хабијан – Микеш, В., Пузовић, С., Грубач, Б. (1999): Специјални резерват природе „Слано копово“. Завод за заштиту природе Србије, п. 55.
- Павков, Г., Видер-Милошевић, В., Бањац, М., Бранковић, Д., Будаков, Љ., Хабијан – Микеш, В., Нам, И., Ковачев, Н., Ковачевић, Б., Кузмановић, Ј., Пејаковић, Ђ., Стојшић, В. (1993): Специјални резерват природе „Обедска бара“. Завод за заштиту природе Србије – Одељење у Новом Саду, п. 76.
- Pavlica, K., Rajović, T. (2002): Mogućnosti za razvoj turizma u Specijalnom rezervatu prirode „Koviljsko-petrovaradinski rit“, *Turizam* br.6, str.158-159, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Пил, Н., Секулић, Н., Галамбош, Л., Ковачев, Н., Тимотић, Д., Стојшић, В., Перић, Р., Киш, А., Станишић, Ј., Добретић, В., Стојнић, Н., Туцаков, М., Делић, Ј., Сабадош, К., Кицошев, В., Цвијић, Д., Бошњак, Т., Мајкић, Б., Чалакић, Д., Бањац, М. (2010): Специјални резерват природе „Царска бара“, предлог за

- стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 316.
- Пил, Н., Станишић, Ј., Ковачев, Н., Тимотић, Д., Бошњак, Т., Перић, Р., Стојшић, В., Киш, А., Галамбош, Л., Добретић, В., Туцаков, М., Стојнић, Н., Делић, Ј., Сабадош, К., Предојевић, Ј., Племић, З., Мајкић, Б., Михајловић, Н., Штетић, Ј., Бањац, М., Чалакић, Д., Грујић, А. (2012): Специјални резерват природе „Ритови доњег Потисја“, предлог за стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 337.
- Prentović, R. (2004): Nastanak i razvoj lovnog turizma u našoj zemlji, *Naučno-stručni časopis Turizam*, br.8, str.135-137, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2005a): Lovni turizam i održivi razvoj, *Zbornik radova sa naučnog skupa: "Srbija i savremeni procesi u Evropi i svetu"*, Tara – Beograd.
- Prentović, R. (2005b): Lovni turizam, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2005c): Lovnoturistički proizvod, *Turizam*, br.9, str.161-163, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2006a): Osnovi lovstva, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2006b): Lovište-svojevrnsna turistička destinacija, *Turizam*, br.10, str.203-205, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2007a): Mogući model valorizacije lovnoturističkih destinacija, *Turizam*, 11, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2007b): Normativno-pravna regulativa lovnog turizma, *Zbornik radova departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo*, br. 36, str. 192-204, Novi Sad.
- Prentović, R., (2008): Etika lovnog turizma, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2011a): Izmene normativno-pravne regulative lovnog turizma, *Zbornik radova DGTH*, Novi Sad, br.40.
- Прентовић, Р. (2011б): Војвођанска ловишта као туристичке дестинације, Трећи конгрес српских географа са међународним учешћем, Бања Лука, 12-13.10.2011., *Зборник радова*, стр.719-730., Географско друштво РС, Српско географско-друштво, ПМФ Универзитета у Бањој Луци и Географски факултет Универзитета у Београду, Бања Лука.
- Прентовић, Р. (2012): Епистемолошки аспект ловне туризмологије, *Зборник са Научног Скупа Ловства и Ловног туризма*, Жагубица, 2012. год.
- Prentović, R. (2014): Lovnoturistička delatnost, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Прентовић, Р., Делић, Ј. (2011): Ловни туризам у заштићеним подручјима, 6. Међународни симпозијум о ловству и одрживом коришћењу биодиверзитета, Жагубица.
- Prentović, R., Dragin, A. (2007): Prirodno-geografski resursi lovišta Bačke. *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo*, br. 36, str. 166-176. PMF -

- Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad, DK: 639.1.052 (497.113), ISSN 0352-1184.
- Prentović, R., Kurjački, A., Živković, B., Kovačević, M. (2012): Održivo lovstvo i biodiverzitet u Bačkoj, The Forth Joint UNS-PSU International Conference on Biosciences: Biotechnology and Biodiversity, Novi Sad, 18-20.06.2012. godine.
- Прентовић, Р., Марковић, В. (2011): Ловнотуристички имиџ Војводине, научна конференција са међународним учешћем на тему „Туристички имиџ Србије као фактор развоја привреде – Пролом бања, 16-18.04.2010. Тематски зборник радова „Унапређивање туризма као фактор развоја привреде Републике Србије“, стр.276-288., Институт за међународну политику и привреду, Београд.
- Prodanović, A. (2006): Lovno-turistički potencijali lovišta "Kozara", Turizam, br.10, str.222-224, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Puzović, S. (1999): Zaštita akvatičnih ekosistema Vojvodine kao uslov opstanka vodene pernate divljači. Lovački savez Srbije i Lovački savez Vojvodine, Godišnji izveštaj za 1998. o naučnoistraživačkom radu, Novi Sad, pp: 48-50.
- Puzović, S. Grubač, B. (1997): IBA Projekt - Inventory IBA sites in Serbia. BirdLife
- Пузовић, С., Радовановић - Јовин, Х. (eds)(2011): Животна средина у Аутономној покрајини Војводини: Стање-изазови-перспективе. Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Нови Сад.
- Puzović, S. Sekulić, G., Stojnić, N., Grubač, G., Tucakov, M. (2009): Međunarodno značajna područja za ptice. Ministarstvo za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Beograd.
- Radosavljević, Ž., Pantelić, A., Čeranić, A. (1995): Lovac i lov (II dopunjeno i prerađeno izdanje), "Poljo-knjiga", Beograd.
- Radovanović, J. (2013): Razvoj lovnog turizma u istočnoj Austriji (Diplomski rad), Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad.
- Radović, I. (2012): Presentacija "Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije 2011-2018, Međunarodni dan biodiverziteta, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd.
- Redford, K. H., Mockrin, M. (2005): The role of hunting in promoting protected areas. pp:49-64 .In Jeffrey A. McNeely (eds.): Friends for Life, New partners in support of protected areas IUCN, p: 233.
- Ristić, Z. (2004): Pernata divljač kao deo lovnog-turističke ponude Vojvodine (doktorska disertacija odbranjena 18 juna.2004.godne na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Ristić, Z. (2007a): Divljač i lov u praistorijskoj Vojvodini, Monografija "Lovstvo u Vojvodini", br XXII, str.118-123, KID Pčesa, Novi Sad.
- Ristić, Z. (2007b): Istorijat lovnog turizma u Vojvodini, Monografija "Lovstvo u Vojvodini", br XXII, str.587-597, KID Pčesa, Novi Sad.
- Ristić, Z. (2008a): Lovno turistički značaj lovnog područja "Belje", Turizam br.11, str. 202-207, PMF, Departman geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Ristić, Z. (2008b): Lovno-turistički značaj ograđenih lovišta, Zbornik radova, sv. LVI, str.193-209, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.

- Ristić, Z., i drugi (2008): Zaštita lovne divljači kroz mere gazdovanja u lovištu i lovstvu, Zbornik radova, str. 522-527, Tehnički fakultet, Bor.
- Ристић, З., Марић, Б., Тешић, О. (2011): Ловство. pp: 348-353. In: Пузовић, С., Радовановић - Јовин, Х. (eds): Животна средина у Аутономној покрајини Војводини, Стање-изазови-перспективе, Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Нови Сад.
- Romelić, J., Tomić, P. (2002): Održivi turizam u zaštićenim prirodnim predelima Vojvodine, Turizam, br.6, str.19-21, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Сабadoш, К., Пањковић, Б., Киш. А., Стојшић, В., Добретић, В., Тимотић, Д., Цвијић, Д., Делић, Ј., Галамбош, Л., Туцаков, М., Кицошев, В., Стојнић, Н., Пил, Н., Ковачев, Н., Перић, Р. (2009): Успостављање еколошке мреже у АП Војводини – преглед стања, анализа и могућности, Студија, Завод за заштиту природе Србије, Нови Сад.
- Сабadoш, К. и други (ед.) (2011): Примена принципа одрживог коришћења подручја значајних за очување биодиверзитета у оквиру еколошке мреже у АП Војводини, Студија, Покрајински завод за заштиту природе, Нови Сад.
- Савић, И., Пауновић, М., Миленковић, М., Стаменковић, С. (1995): Диверзитет фауне сисара (Mammalia) Југославије, са прегледом врста од међународног значаја. – In: Стевановић, В., Васић, В. (едс.): Биодиверзитет Југославије са прегледом врста од међународног значаја, 517-554. Биол. фак. и Еколибри, Београд.
- Секулић, Н., Шинжар-Секулић, Ј. (2010) Емералд еколошка мрежа у Србији, Министарство животне средине и просторног планирања РС, Завод за заштиту природе Србије, Београд, стр.100.
- Стаменковић, И. (2014): Мулти-стејкхолдерски приступ ефективности организације догађаја као фактор успешности дестинацијског туристичког производа, Докторска дисертација, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, НовиСад.
- Stevanović, V. (2005): (National coordinator) Serbia and Montenegro- Serbia. In Anderson, S., Kušik, T., Radford, E : Important plant areas in Central and Eastern Europe (Priority Sites for Plant Conservation) : 76-77. Plantlife International (The Wild Plant Conservation), Salisbury, UK, 2005.
- Stevanović, V., Vasić, V. (1995): O biodiverzitetu. In. Stevanović, V., Vasić, V. (eds): Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja, pp 1-9, Biološki fakultet I Ecolibri, Beograd.
- Stojanović, R. (2015): Turizam, udžbenik, Visoka poslovno tehnička škola strukovnih studija, Užice, p.127.
- Stojanović, V. (2002): Specijalni rezervat prirode "Gornje Podunavlje"-geografski prikaz, zaštita, korišćenje; Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Stojanović, V. (2005): Održivi razvoj u Specijalnim rezervatima prirode Vojvodine, Doktorska disertacija, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Stojanović, V. (2006): Održivi razvoj turizma i životne sredine. Univerzitet u Novom Sadu – Prirodno-matematički fakultet – Departman za geografiju turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

- Stojanović, V. (2011): Turizam i održivi razvoj. Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, PMF, Novi Sad.
- Stojanović, V., Lazić, L., Pavić, D., Panjković, B., Košić, K., Dragin, A., Stankov, U., Jovanović, M., Pantelić, M., Stamenković, I., Ivanović, Lj. (2011): Studija izvodljivosti razvoja ekoturizma u zaštićenim prirodnim dobrima Vojvodine (sa posebnim osvrtom na Ramsarska područja), Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Stojanović, V., Pavić, D., Pantelić, M. (2014): Geografija životne sredine, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, PMF, Novi Sad.
- Stojnić, N. (2006): Nominacija područja "Labudovo okno" za Ramsarsko područje u Srbiji, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Novi Sad.
- Stojnić, N. (2008): Nominacija područja "Gornje Podunavlje" za Ramsarsko područje u Srbiji, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Novi Sad.
- Стојнић, Н., Хабијан – Микеш, В., Ковачев, Н., Добретић, В., Пил, Н., Сабадош, К., Буторац, Б., Пузовић, С., Павков, Г., Рељин, Ж., Селењи, Б., Сел, А. (2007): Специјални резерват природе «Пашњаци велике дропље». Завод за заштиту природе Србије – РЈ Нови Сад, п. 124.
- Стојнић, Н., Пањковић, Б., Сабадош, К., Кицошев, В., Киш, А., Галамбош, Л., Делић, Ј., Добретић, В., Миленић, Б., Перић, Р., Стојшић, В., Пил, Н., Станишић, Ј., Племић, З., Предојевић, Ј., Бошњак, Т., Михајловић, Н., Фојкар, О., Дошеновић, Б., Маринковић, Л., Крнчевић, Г., Борчић, С., Новаковић, С., Рилак, С., Драгаш, К., Пиваш, Б. (2015): Извештај о стању природе у Аутономној покрајини Војводини за период 2010-2014, Покрајински завод за заштиту природе, п.252, Нови Сад.
- Стојнић, Н., Стојшић, В., Киш, А., Перић, Р., Тимотић, Д., Делић, Ј., Добретић, В., Пил, Н., Ковачев, Н., Пањковић, Б., Сабадош, К., Галамбош, Л., Бошњак, Т., Бањац, М. (2011): Национални парк «Фрушка гора», предлог за успостављање заштите природних вредности, у поступку израде Закона о Националном парку „Фрушка гора“. Покрајински завод за заштиту природе, п. 94.
- Stojšić, V., Panjković, B. (2003): Nacrt Prostornog plana posebne namene Fruške gore do 2022. – Strategija razvoja, unapređena i zaštite prostornog plana posebne namene Fruške gore – režimi, mere i koncept zaštite. Zavod za zaštitu prirode Srbije – odeljenje u Novom Sadu.
- Stojšić, V., Panjković, B., Pil, N. (2003): Dokumentaciona osnova prostornog plana posebne namene Fruške gore do 2022. Zavod za zaštitu prirode Srbije – odeljenje u Novom Sadu.
- Stolton, S., Dudley, N. (2012): "Parkovi Dinarskog luka" - štampano u okviru projekta - WWF Mediteranski program uz finansijsku podršku Ministarstva vanjskih poslova Norveške i MAVFA Fondacije, Revidirana verzija objavljena u listopadu 2012., WWF (World Wide Fund for Nature)
- Штетић, Ј., Буторац, Б., Кризманић, И., Бањац, М., Бранковић, Д., Будаков, Љ., Секулић, Н., Јарић, З., Ковачев, Н., Ковачевић, Б., Мијовић, Д., Чалакић, Д., Микеш, Б., Пузовић, С., Сабадош, К., Видер-Милошевић, В., Хуло, И. (2003): Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“, предлог за стављање под заштиту као природног добра од великог значаја. Завод за заштиту природе Србије, п. 171.

- Štrbac, N., Vuković, M., Voza, D., Sokić, M. (2012): Održivi razvoj i zaštita životne sredine, Reciklaža i održivi razvoj, 5: 18 – 29.
- Тимотић, Д., Ковачев, Н., Буторац, Б., Станишић, Ј., Стојнић, Н., Хабијан – Микеш, В., Стојшић, В., Перић, Р., Сабадош, К., Ковачевић, Б., Пил, Н., Добретић, В., Пањковић, Б., Чалакић, Д., Бањац, М., Делић, Ј. (2011): Специјални резерват природе „Тителски брег“, предлог за стављање под заштиту као заштићено подручје I категорије. Покрајински завод за заштиту природе, п. 237.
- Torbjörn, N. (2003): Intergrating effects of hunting policy, catastrophic events, and inbreeding depression, in PVA simulation: the Scandinavian wolf population as an example, Biological Conservation, 115: 227-239.
- UNEP-WCMC (2014): About Protected Areas.
- Young-Kyun, O. (2013): “Estudio de la Gestión del Proceso Turístico ante un entorno Multicultural mediante Lógica Borrosa (Fuzzy Logic)”. PhD in Management, Dir.: Gil-Lafuente A. M. and Gil-Lafuente
- Vujić, A. (2007): Osnovi konzervacione biologije. Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno – matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju. Novi Sad.
- Vujić, A. (2008): Zашtita prirode. Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno – matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju. Novi Sad.
- Živković, B., Kurjački, A., Prentović, R. (2012): Turizam u funkciji ravnomernog regionalnog razvoja održivog korišćenja biodiverziteta, The Forth Joint UNS-PSU International Conference on Biosciennce: Biotechnology and Biodiversity, Novi Sad, 18-20.06.2012. godine

Zakonska regulativa

- Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, 98/06)
- Закон о Просторном плану Републике Србије (“Службени гласник РС”, бр. 88/2010)
- Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, број 36/09, 88/2010, 91/2010 - испр. и 14/2016)
- Закон о дивљачи и ловству („Службени гласник РС”, број 18/10)
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09)
- Закон о националним парковима („Сл. гласник РС“, 39/93, 44/93)
- Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности („Службени лист СРЈ Међународни уговори”, 11/2001)
- Закон о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре („Службени лист СРЈ Међународни уговори”, 11/01)
- Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта, („Службени гласник РС Међународни уговори“, 102/2007)
- Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња, („Службени гласник РС » Међународни уговори“, 102/2007)
- Закон о ратификацији Међународне конвенције за заштиту птица („Службени лист СФРЈ”, 6/73)

- Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса и добара ("Службени гласник РС", 33/2012)
- Regionalni prostorni plan Autonomne Pokrajine Vojvodine do 2020. godine ("Službeni list APV", br. 18/09)
- Уредба о еколошкој мрежи Републике Србије („Сл. Гласник РС“, 102/2010);
- Уредба о заштити Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“ („Сл. гласник РС“, 127/2003, 113/2004)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе "Ковиљско-петроварадински рит" ("Сл. гласник РС", 44/2011)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе "Окањ бара" („Сл. гласник РС“, 37/13)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе "Пашњаци велике дропље" ("Сл. гласник РС", 37/97)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе "Слано копово" ("Сл. гласник РС", 74/2001)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе "Тителски брег" ("Сл. гласник РС" 56/2012)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе „Горње Подунавље“ („Службени гласник РС“, 45/2001, 81/2008, 107/2009)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе „Делиблатска пешчара“ („Сл. гласник РС“, 03/02)
- Уредба о заштити Специјалног резервата природе „Карађорђево“ („Сл. гласник РС“, 37/97)
- Уредба о заштити СРП “Селевењске пустаре”, ("Службени гласник РС", број 37/97)
- Уредба о измени Уредбе о заштити Специјалног резервата природе „Делиблатска пешчара“ („Сл. гласник РС“, 81/2008)
- Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе "Обедска бара" ("Сл. гласник РС", 56/94)
- Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе "Царска бара" ("Сл. Гласник РС", 46/2011)
- Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Ритови доњег Потисја“ („Сл. гласник РС“, 121/2014)
- Уредба о ратификацији Конвенције о мочварама које су од међународног значаја, посебно као пребивалиште птица мочварица, („Службени лист СФРЈ Међународни уговори“, 9/77)
- Обавештење о покретању поступка проширења СРП "Пашњаци велике дропље" (Сл. гласник Републике Србије, 44/2009)
- Одлука о заштити Предела изузетних одлика „Вршачке планине“ („Сл. гласник О. Вршац“, 06/05)
- Правилник о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Сл. гласник РС“, 35/2010)

- Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива (“Сл. гласник РС”, 5/2010)
- Правилник о ловачким псима („Службени гласник РС”, број 80/11)
- Правилник о условима и начину организовања лова, изгледу и садржини обрасца ловне карте, изгледу и садржини обрасца дозволе за лов крупне дивљачи и дозволе за лов ситне дивљачи, као и изгледу и садржини обрасца извештаја о извршеном лову („Службени гласник Републике Србије”, 44/10)
- Просторни план подручја посебне намене Фрушке горе до 2022. године («Сл. Лист АПВ», 16/2004)
- Lovna osnova lovišta “Karadorđevo” 2007/20017, VU “Morović”, Morović
- Lovna osnova lovišta “Kupinik” 2012/2022, Šumsko gazdinstvo, Sremska Mitrovica, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Deliblatska peščara” 2014/2024, Šumsko gazdinstvo, Pančevo, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Vršačke planine” 2014/2024, Šumsko gazdinstvo, Pančevo, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Apatinski rit” 2012/2022, Šumsko gazdinstvo, Sombor, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Kozara” 2012/2022, Šumsko gazdinstvo, Sombor, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Subotičke šume” 2014/2024, Šumsko gazdinstvo, Sombor, JP “Vojvodinašume”
- Lovna osnova lovišta “Nacionalni park Fruška gora” 2014/2024, JP “Nacionalni park Fruška gora”, Sremska Kamenica, Grad Novi Sad
- Godišnji plan gazdovanja lovišta posebne namene “Koviljski rit” 2015/2016, Šumsko gazdinstvo Novi Sad, JP “Vojvodinašume”
- Godišnji plan gazdovanja lovištem “Ečka” 2014/2015, Ribarsko gazdinstvo “Ečka”, AD Lukino selo
- Direktiva o očuvanju divljih ptica (Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds)
- Direktiva o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora)
- Информациони систем Покрајинског завода за заштиту природе, Нови Сад, 2016.

Elektronski izvori podataka:

- http://www.africahunting.com/threads/governance-in-hunting-tourism.14573/http://cordis.europa.eu/result/rcn/56113_en.html
- <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/html/friends-for-life/chapter4.html>
- <http://safariweb.com/kwild/wildlife.htm>, Africa Safaris Guide, WILDLIFE-HUMAN CONFLICTS , Sources of Wildlife-Human Conflict
- http://worldparkscongress.org/about/what_are_protected_areas.html IUCN 2014

<http://www.africahunting.com/hunting-africa/2054-governance-hunting-tourism.html>

<http://www.biodiversitya-z.org>

<http://www.environmentmagazine.org>

<http://www.face.eu/nature-conservation/protected-areas>

http://www.face.eu/sites/default/files/attachments/data_hunters-region_sept_2010.pdf

<http://www.fao.org/docrep/v7795e/v7795e02.htm>

http://www.unep-wcmc.org/about-protected-areas_163.html

https://www.researchgate.net/publication/226412795_The_pan_European_ecological_network_PEEN

www.unep-wcmc.org/about-protected-areas_163.html

PRILOG 1

ANKETNI UPITNIK

Poštovani,

Upitnik koji je pred Vama sadrži pitanja vezana za lovni turizam u zaštićenim područjima Vojvodine, što je tema doktorske disertacije mr Jadranke Delić, doktoranta na Departmanu za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Kako ste jedan/na od kompetentnih poslenika koji obavljaju poslove zaštite prirode u zaštićenim područjima, poslove zaštite prirode u NVO ili se profesionalno bavite lovom i lovnim turizmom, Vaša pomoć nam je dragocena. Molim vas da zaokružite ponuđen odgovor ili ga dopunite, odnosno napišete Vaše mišljenje.

Upitnik je anonimn, a rezultati će biti korišćeni isključivo u naučno-stručne svrhe.

Unapred zahvalan autor upitnika mr Jadranka Delić

1. Vaš nivo obrazovanja:
 - a) srednja škola
 - b) viša škola
 - v) visoka škola strukovnih studija
 - g) fakultet
 - d) master studije
 - đ) magistarske
 - e) doktorske studije
 - ž) _____

2. Profil obrazovanja:
 - a) šumar
 - b) veterinar
 - v) biolog
 - g) turizmolog
 - d) ekonomista
 - đ) pravnik
 - e) _____

3. Radite u:
 - a) zaštićenom području
 - b) nevladinoj organizaciji
 - v) lovstvu
 - g) turizmu

4. Obavljate poslove: _____
5. Zaštićeno područje u kome radite je (odgovaraju oni koji su na pitanje broj 3 odgovorili sa a):
- a) Specijalni rezervat prirode
 - b) Predeo izuzetnih odlika
 - v) Nacionalni park
6. Da li je u zaštićenom području u kome radite dozvoljen lov? (odgovaraju oni koji su dali odgovor na prethodno pitanje)
- a) Da
 - b) Ne
7. Da li se u zaštićenom području u kome radite organizuje i sprovodi lovnoturistička delatnost? (odgovaraju oni koji su na pitanje broj 6 odgovorili sa a)
- a) Da
 - b) Ne
8. Opis lovnoturističke delatnosti: (odgovaraju oni koji su na 7. pitanje zaokružili a)
- _____
- _____
9. Lovni turizam u zaštićenim područjima je opravdan i koristan:
- a) U potpunosti se slažem
 - b) Delimično se slažem
 - v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
 - d) Delimično se ne slažem
 - đ) U potpunosti se ne slažem
- Vaše mišljenje: _____
- _____
10. Lov i lovni turizam mogu imati negativne posledice na zaštićeno područje:
- a) U potpunosti se slažem
 - b) Delimično se slažem
 - v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
 - d) Delimično se ne slažem
 - đ) U potpunosti se ne slažem
- Vaše mišljenje: _____

11. Kako po vašem mišljenju, lov na krupnu divljač (jelen, divlja svinja, srna...) utiče na zaštićeno područje:

- a) Pozitivno
- b) Negativno
- v) Ne znam

Objasnite: _____

12. Kako po vašem mišljenju, lov na sitnu divljač (zec, pernata divljač..) utiče na zaštićeno područje:

- a) Pozitivno
- b) Negativno
- v) Ne znam

Objasnite: _____

13. Koji tip oružja je, po vašem mišljenju, primereniji za lov u zaštićenim područjima:

- a) Vatreno
- b) Tetivno (luk, strela, samostrel)
- v) Ni jedan od naznačenih tipova oružja
- g) Ne znam

Komentarisati prethodni odgovor: _____

14. Slažete li se sa mišljenjem da deo ostvarene dobiti od lovnog turizma treba koristiti za unapređenje zaštite prirode u zaštićenim područjima.

- a) U potpunosti se slažem
- b) Delimično se slažem
- v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
- d) Delimično se ne slažem
- đ) U potpunosti se ne slažem

Vaše mišljenje: _____

15. Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju zaštićenog područja:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Delimično se slažem
- v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
- d) Delimično se ne slažem
- đ) U potpunosti se ne slažem

Vaše mišljenje: _____

16. Slažete li se sa mišljenjem da lovišta na zaštićenim područjima zbog prirodnih vrednosti mogu biti privlačnija lovnoturističkoj klijenteli od lovišta koja nisu deo zaštićenih područja:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Delimično se slažem
- v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
- d) Delimično se ne slažem
- đ) U potpunosti se ne slažem

Vaše mišljenje: _____

17. Slažete li se sa mišljenjem da lovni turizam može doprineti razvoju drugih vidova turizma na zaštićenim područjima:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Delimično se slažem
- v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
- d) Delimično se ne slažem
- đ) U potpunosti se ne slažem

Vaše mišljenje: _____

18. Odredbe Zakona o divljači i lovstvu i Zakona o zaštiti prirode su u harmonizovanom odnosu.

- a) U potpunosti se slažem
- b) Delimično se slažem
- v) Ne znam / nemam stav o tome / nisam siguran
- d) Delimično se ne slažem
- đ) U potpunosti se ne slažem

Vaše mišljenje: _____

19. Šta vidite kao najveći problem za odvijanje lovnog turizma u zaštićenim područjima:

20. Šta još možete reći o problematici lovnog turizma u zaštićenim područjima:

PRILOG 2

SPISAK INTERVJUISANIH STRUČNJAKA

| R.br. | Ime i prezime | Stepen i vrsta stručne spreme | Delatnost radnog angažovanja | Trenutna radna angažovanost | Vreme provedeno na poslovima osnovne delatnosti |
|-------|------------------------|--|--|---|---|
| 1. | Dr Vladimir Stojanović | visoko obrazovanje (VIII), diplomirani geograf | društvena geografija - zaštita prirode | nastavnik u zvanju redovnog profesora | 17 godina |
| 2. | Stanko Kosovac | visoko obrazovanje (VII), diplomirani inženjer poljoprivrede | služba lovstva i ribarstva, ŠG „Sombor“ (JP „Vojvodinašume“) | rukovodilac službe | 26 godina |
| 3. | Dr Dragan Gačić | visoko obrazovanje (VIII), diplomirani inženjer šumarstva | iskorišćavanje šuma sa lovstvom i zaštitom lovne faune | nastavnik u zvanju vanrednog profesora | 18 godina |
| 4. | Aleksandar Čeranić | visoko obrazovanje (VII), diplomirani inženjer šumarstva | lovstvo | direktor, Privredno društvo za razvoj lovstva „Jelen-LSS“ D.O.O., Beograd | 25 godina |
| 5. | Dr Slobodan Puzović | visoko obrazovanje (VIII), diplomirani inženjer šumarstva | zaštita prirode | pokrajinski sekretar za zaštitu životne sredine | 33 godina |
| 6. | Dr Zoran Ristić | visoko obrazovanje (VIII), diplomirani inženjer šumarstva | turizam – lovni turizam | nastavnik u zvanju redovnog profesora | 15 godina |
| 7. | Vladan Bjedov | visoko obrazovanje (VII), diplomirani biolog | zaštita prirode | savetnik u zaštiti prirode, oblast fauna sisara | 19 godina |
| 8. | Milenko Zeremski | visoko obrazovanje (VII), diplomirani inženjer šumarstva | lovstvo | direktor, Privredno društvo za razvoj lovstva „Vojvođanski lovac“ D.O.O. Novi Sad | 25 godina |
| 9. | Ištvan Ham | visoko obrazovanje (VII), diplomirani biolog | zaštita prirode, lovstvo | penzioner | 20 godina u zaštiti prirode i 20 godina u lovstvu |
| 10. | Marko Tucakov | visoko obrazovanje (VII), diplomirani biolog | zaštita prirode | stručni saradnik za zaštitu iz oblasti ornitologije | 15 godina |

BIOGRAFIJA JADRANKE DELIĆ

Mr Jadranka (Štetić) Delić je rođena 07.02.1964. godine u Somboru. Osnovnu školu je završila u Apatinu, a srednju medicinsku dr "Ružica Rip" u Somboru. Diplomirala je na Departmanu za biologiju, Prirodno matematičkog fakulteta u Novom Sadu, a magistarsku tezu pod nazivom „Turistička valorizacija lovnih prostora specijalnog rezervata prirode Gornje Podunavlje“ odbranila 2010. godine na Departmanu za geografiju, turizam i hotelijerstvo.



Od marta 1997. godine zaposlena je u Zavodu za zaštitu prirode Srbije, Radna jedinica Novi Sad, a od 2010. godine u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode. Obavlja poslove zaštite prirode vezane za zaštitu faune sisara i ima zvanje samostalnog stručnog saradnika I za zaštitu iz oblasti mamologije.

Objavila je više naučnih i stručnih radova iz oblasti biologije, ekologije, zaštite prirode i lovnog turizma. Učestvovala je na više domaćih i međunarodnih naučnih i stručnih skupova. Rukovodilac je izrade 4 studije zaštite prirodnih dobra i autor mnogih priloga za druge studije zaštite, vezanih za faunu sisara i lovnu divljač. Učestvovala je kao jedan od autora u izradi većeg broja monografija, publikacija, izveštaja i dr. Angažovana je kao koordinator ili član više različitih projekata vezanih za zaštitu vrsta ili zaštićenih područja.

Član je Komisije za naučno-istraživački rad i zaštitu i gajenje divljači i Skupštine Lovačkog saveza Vojvodine. Držala je veći broj predavanja iz oblasti zaštite vrsta i područja na lovačkim skupovima i u lovačkim udruženjima. Autor je većeg broja članaka u časopisima "Poljoprivredni kalendar", "Trag", "Lorist", "Lovačke novine", "Veterinarski informator", ediciji "Pčesa" i dr. Bila je jedan od predavača na akreditovanim seminarima za usavršavanje nastavnika. Učestvovala je u više edukativnih ekoloških emisija (TV i radio emisije) na temu zaštićenih vrsta sisara i zaštićenih područja.

KLJUČNA DOKUMENTACIJA**UNIVERZITET U NOVOM SADU
PRIRODNO-MATEMATIČKI FAKULTET****KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA**

REDNI BROJ:

RBR

IDENTIFIKACIONI BROJ:

IBR

TIP DOKUMENTACIJE:

Monografska dokumentacija

TD

TIP ZAPISA:

Tekstualni štampani materijal

TZ

VRSTA RADA:

Doktorska disertacija

VR

AUTOR:

Jadranka Delić

AU

MENTOR:

dr Risto Prentović, vanredni profesor

MN

NASLOV RADA:

Lovni turizam u zaštićenim područjima Vojvodine

NR

JEZIK PUBLIKACIJE:

Srpski / latinica

JZ

JEZIK IZVODA:

Srpski/engleski

JI

ZEMLJA PUBLIKOVANJA:

Republika Srbija

ZP

UŽE GEOGRAFSKO PODRUČJE:

Vojvodina

UGP

GODINA:

2016.

GO

IZDAVAČ:

Autorski reprint

IZ

MESTO I ADRESA:

21000 Novi Sad,
Trg Dositeja Obradovića 3**MS**

FIZIČKI OPIS RADA:

9 poglavlja / 224 strane / 44 tabele / 17 karata /
11 slika/ 3 grafikona / 2 priloga**FO**

NAUČNA OBLAST:

Geonauke, Turizam

NO

NAUČNA DISCIPLINA:

Turizam, Lovni turizam

ND

PREDMETNA ODREDNICA:

PO Lovni turizam, zaštićena područja, Vojvodina

UDK:

ČUVA SE:

Biblioteka Departmana za geografiju, turizam i

ČU

hotelijerstvo u Novom Sadu

VAŽNA NAPOMENA:

VN

IZVOD:

IZ

Predmet Disertacije je lovni turizam u zaštićenim područjima Vojvodine. Prostor Vojvodine dominantno čine poljoprivredne površine dok se očuvani prirodni kompleksi štite kroz zakonski determinisana zaštićena područja. Na velikom broju zaštićenih područja odvijaju se aktivnosti lova i lovnog turizma. Kako Vojvodina tradicionalno ima razvijen lovni turizam u zaštićenim područjima, ovaj oblik turizma je dominantan a često i jedini oblik turističkih aktivnosti. Odvijanje lova i lovnoturističke aktivnosti u zaštićenim područjima je, naročito u poslednjih, nešto više od dve decenije, stalan izvor nesuglasica i konflikata. Sa jedne strane su protivnici lova i lovnog turizma koji smatraju da ovim aktivnostima nije mesto na zaštićenim područjima, dok su sa druge oni koji smatraju da ove aktivnosti nemaju štetnih efekata po zaštićena područja. Postoje i oni koji smatraju da lov i lovni turizam, ukoliko se odvijaju uz poštovanje zakonskih odredbi i akta o zaštiti, kao i uz usklađivanje interesa svih korisnika prostora, ne mogu da naštetite zaštićenim područjima. U radu su pored analize teorijskih sadržaja koji tretiraju predmetnu problematiku analizirani rezultati ankete ispitanika koji su radno angažovani u zaštićeni područjima, lovstvu i nevladinim organizacijama koje se bave problematikom zaštite prirode kao i rezultati intervjua koji su urađeni sa eminentnim stručnjacima iz navedenih oblasti. Takođe je analiziran odnos lova i lovnog turizma na 15 odabranih zaštićenih područja. Opšti zaključak ovog istraživanja je da je sprovođenje lovnog turizma u zaštićenim područjima Vojvodine moguće, opravdano i celishodno pod uslovom da se sprovodi u skladu sa naučnim standardima i relevantnim zakonskim propisima.

DATUM PRIHVATANJA TEME 26.02.2013. godine
OD STRANE NN VEĆA:
DP

DATUM ODBRANE:
DO

ČLANOVI KOMISIJE:
KO

PREDSEDNIK: dr Zoran Ristić,
redovni profesor PMF, Novi Sad

MENTOR: dr Risto Prentović,
vanredni profesor PMF, Novi Sad

ČLAN: dr Vladimir Stojanović,
redovni profesor PMF, Novi Sad

ČLAN: dr Drago Cvijanović,
redovni profesor Fakultet za
hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka
Banja

**UNIVERSITY OF NOVI SAD
FASULTY OF NATURAL SCIENCES AND MATHEMATICS**

KEY WORDS DOCUMENTACIONS

Accession number:

ANO

Identification number:

INO

Document type:

Monography

DT

Type of record:

Printed text

TR

Contents code:

PhD dissertation

CC

Author:

Jadranka Delic

AU

Mentor:

Risto Prentovic PhD, associate professor at the
Faculty of Sciences, Novi Sad.

MN

Title:

Hunting tourism in the protected areas of Vojvodina
Province

TI

Language of text:

Serbian / Latinic

LT

Language of abstract:

Serbian/English

LA

Country of publication:

Republic of Serbia

CP

Locality of publication:

Vojvodina

LP

Publication year:

2016.

PY

Publisher:

Author's reprint

PU

Publ. place:

21000 Novi Sad, Department of Geography, Tourism
and Hotel Management Faculty of Sciences, Trg
Dositeja Obradovića 3

PP

Physical description:

9 Chapters / 224 Pages / 44 Tables / 17 Maps /
11 Pictures / 3 Graphs / 2 Appendices

PD

Scientific field:

Geo Science, Tourism

SF

Scientific discipline:

Tourism, Hunting tourism

CD

| | |
|----------------------------------|--|
| Subject/Key words: SKW | Hunting tourism, protected areas, Vojvodina |
| UC: | |
| Holding data: HD | The Library of Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Novi Sad |
| Note: N | |
| Abstract: AB | <p>The Dissertation topic is hunting tourism in the protected areas of Vojvodina Province. Vojvodina region predominantly consists of agricultural areas while preserved natural complexes are protected through legally established protected areas. In a large number of protected areas there are activities of hunting and hunting tourism. As Vojvodina has traditionally developed hunting tourism in protected areas, this form of tourism is dominant and often the only aspect of touristic activities. The activities of hunting and hunting tourism in the protected areas are, especially in a few recent decades, a constant source of disagreements and conflicts. On the one hand there are opponents to hunting and tourist hunting who claim that protected areas are not the place for these activities at all, while on the other hand there are those who believe that these activities do not have any harmful effect on the protected areas. There are also those who think that hunting and hunting tourism, if enforced while respecting the law and the protection act, as well as with compromising the interest of all users of the region, that they cannot do any harm to the protected areas. Besides the analysis of the theoretical contents which deal with the issues on the subject, the work also analyses the results of a poll given by respondents who were hired to work in protected areas, in hunting and non-government organisations which deal with the problem of environment protection, and also analyses the results of the interviews made with eminent experts in the mentioned fields. Furthermore the ratio between hunting and hunting tourism was analysed in 15 selected protected areas. General conclusion of this research is that enforcement of hunting tourism in the protected areas of Vojvodina is possible, justified and expedient, if and only if it is enforced in accordance with the scientific standards and relevant law regulations.</p> |

Accepted by the Scientific Board on: 26.02.2013. godine

ABS

Defended:

DE

Thesis defend board:

DB

PRESIDENT: Zoran Ristic PhD, full professor,
Faculty of Sciences, University of
Novi Sad

MENTOR: Risto Prentovic PhD,
associate professor, Faculty of
Sciences, University of Novi Sad

MEMBER: Vladimir Stojanovic PhD, full
professor, Faculty of Sciences,
University of Novi Sad

MEMBER: dr Drago Cvijanović, full professor,
Faculty of Sciences, University of
Kragujevac